

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

81383

**ERKEN OSMANLI DÖNEMİ MİMARİSİNDE TAÇKAPILAR
(1300-1500)**

DOKTORA TEZİ

81383

Şakir ÇAKMAK

Danışman : Prof. Dr. Rahmi Hüseyin ÜNAL

İzmir - 1999

**EGE YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
TEZ YAKLAŞIM MERKEZİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
I- GİRİŞ.....	1
II- KATALOG.....	12
III- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARININ GENEL MİMARİ ÖZELLİKLERİ	
A- Erken Osmanlı Dönemi Taçkapılarının Konumu.....	118
B- Erken Osmanlı Dönemi Taçkapılarının Biçimsel Özellikleri.....	122
C- Erken Osmanlı Dönemi Taçkapılarında Boyutlar ve Oranlar.....	128
D- İnşa Malzemesi.....	130
IV- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARINI OLUŞTURAN UNSURLAR	
A- Saçaklar ve Tepelikler.....	133
B- Silmeler ve Kademelenme.....	138
C- Kavsaralar.....	145
D- Kavsara Kuşatma Kemerleri.....	154
E- Köşe Sütunçeleri - Sütunçe Altlık ve Başlıkları.....	156
F- Mihrabiyeler.....	166
G- Giriş Açıklıkları ve Söveler.....	175
H- İnşa Kitabeleri.....	181
V- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARINDA SÜSLEME.....	185
VI- DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	204
VII- SEÇME BİBLİYOGRAFYA.....	213
VIII- PROFİLLER	
IX- RESİMLER	

ÖNSÖZ

Anadolu-Türk mimarisinde, yapıların en çok vurgulanan bölümleri, giriş cepheleri ve bu cephelerin genellikle ortasına yerleştirilen taçkapılardır. Taçkapılar, özellikle Anadolu Selçuklu döneminde yapıların en görkemli unsurudur. Bu dönem taçkapıları, anıtsal görünümünün yanı sıra zengin süslemeleriyle de dikkati çeken, cepheye ve hatta tüm yapıya egemen unsurlardır.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları, zengin süslemeleriyle bir çok araştırmacının ilgisini çekmiş ve çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Buna karşılık, mukarnaslı kavsaraları dışında, erken Osmanlı dönemi taçkapılarını ele alan hiç bir çalışma yapılmamıştır. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının genel çizgisini izliyor gibi görünen erken Osmanlı dönemi taçkapıları, gerçekte, boyutları, unsurları ve süslemeleri bakımından oldukça farklı özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin çoğu, inşa tarihi kesin olarak bilinmeyen yapıların tarihlendirilmesinde veri oluşturabilecek düzeyde önem taşımaktadır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarını konu alan bir çalışma bulunmaması, Türk mimarlık tarihi araştırmaları açısından acilen giderilmesi gereken önemli bir eksiklikti. Beni bu konuda çalışmaya teşvik eden, çalışmamı büyük bir sabır ve titizlikle yönetip olumlu eleştiri ve katkılarıyla yönlendiren hocam Prof. Dr. Sayın Rahmi Hüseyin ÜNAL'a sonsuz minnet ve şükran borçluyum.

Arazi çalışmalarından süsleme çizimlerine kadar, çalışmamın tüm aşamalarında yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarım Yard. Doç. Dr. Yekta DEMİRALP, Araş. Gör. Ertan DAŞ ve Araş. Gör. Sevinç GÖK'e; metnin temize çekilmesinde yardımcı olan Araş. Gör. Sedat BAYRAKAL'a; fotoğraf işlerinde emeği geçen öğrencim Hasan UÇAR'a ve çalışmam boyunca gösterdikleri sabır ve anlayıştan dolayı eşim Canan ve oğlum Ozan'a çok teşekkür ederim.

İzmir 1999

Şakir ÇAKMAK

I- GİRİŞ

Giriş açıklıklarını ve ana cepheyi anıtsal bir taçkapıyla vurgulama fikri, Türk mimarisinin hemen her dönemine egemen olmuştur. Taçkapılarda, giriş açıklığı az veya çok derin bir niş içine yerleştirilmiş, bu niş de dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Ana niş olarak adlandırılan bu niş derinleştikçe, taçkapının mimari etkisinin arttığı farkedilmiş ve bu yönde çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Yapı cephesinden herhangi bir çıkıntısı olmayan taçkapılarda, ana nişin derinliği duvar kalınlığına bağlı olduğundan, daha derin nişler elde etmek için, nişin iki yanına, taçkapı yan kanatları olarak adlandırılan dikdörtgen prizma şekilli kitleler eklenmiştir.

Ana nişi örten tonozlu veya mukarnaslı kavsara; ana niş dış köşelerini yumuşatan ve kavsara kuşatma kemerini taşıyor gibi görünen köşe sütunçeleri; ana niş yan yüzlerine inşa edilen ve nişe derinlik kazandıran mihrabiyeler; giriş açıklığının söveleri ve kemeri ile inşa kitabeleri, taçkapı kompozisyonunu tamamlayan unsurlardır.

Özellikle Anadolu Selçuklu dönemi yapılarında en çok vurgulanan bölüm, giriş cepheleri ve bu cephelerin genellikle ortasına yerleştirilen taçkapılardır. Bu dönemde taçkapılar, anıtsal görünümünün yanı sıra zengin süslemeleriyle de dikkati çeken, cepheye ve hatta tüm yapıya egemen unsurlardır. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları, bu özellikleriyle bir çok araştırmacının dikkatini çekmiş ve çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Ancak bu çalışmaların çoğunda taçkapılar bir bütün olarak ele alınmamış, genellikle süslemeleri ve mukarnaslı kavsaraları üzerinde durulmuştur. Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi taçkapılarını tüm unsurlarıyla birlikte kapsamlı bir şekilde ele alan en önemli çalışma, R. H. Ünal'ın **Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar** (İzmir, 1982) adlı çalışmasıdır. 150 civarında taçkapının incelendiği bu çalışmada, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının kökeni; taçkapıyı meydana getiren unsurlar ve taçkapılardaki süslemeler, ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. S. Ögel'in, Anadolu Selçuklu dönemi mimari süslemesini konu alan **Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı** (Ankara, 1987) adlı eseri, bu döneme ait taçkapılardan çoğunun incelendiği bir diğer önemli çalışmadır. Aynı yazar, "Bir Selçuklu Portalleri Grubu ve Karaman'daki Hatuniye Medresesi"¹ adlı makalesinde, süsleme ve profil bakımından benzerlik gösteren bazı Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarını incelemiştir. G. Öney'in **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları** (Ankara, 1976) ve S. Mülayim'in **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler** (Ankara, 1982) adlı kitapları ile S. Tansuğ'un, "Soyutlamaya İlişkin Olarak Selçuk Portalı Üstüne"² adlı makalesi, bu

¹ Yıllık Araştırmalar Dergisi, II (1957), Ankara, 1958, s. 115-119.

² Yeni Ufuklar, XXII/258, (1974), İstanbul, s. 42-53.

dönem taçkapılarından önemli bir kısmının, süslemeler açısından incelendiği kayda değer çalışmalardır. *J. M. Rogers*, “The Çifte Minare Medrese at Erzurum and the Gök Medrese at Sivas”¹ adlı makalesinde, **Çifte Minareli Medrese (Erzurum) ile Gök Medrese**’nin (Sivas) cephe düzenini; taçkapılarının profillerini ve süslemelerini karşılaştırmıştır. *H. Arel*’in, “Divriği Ulu Camii Kuzey Portalinin Mimari Kuruluşu”² ve “Divriği Ulu Camii Tekstil Kapısı ve Diğerleri”³ adlı iki makalesi de, doğrudan taçkapılarla ilgili yayınlardandır.

A. Ödekan’ın mukarnaslı ana niş kavsaraları ile ilgili çeşitli çalışmaları vardır. Araştırmacının, **Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri** (İstanbul, 1977) adlı eseri, mukarnasın kökenini ve Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında görülen mukarnaslı kavsara çeşitlerini inceleyen kapsamlı bir çalışmadır. Aynı yazarın “Bir Mukarnaslı Portal Yarım Kubbesi, Geometrik Şemadan Üçüncü Boyuta Geçiş Örneği”⁴ ve “Mukarnas Onarımı İle İlgili Gözlemler”⁵ adlı makaleleri de mukarnaslı kavsaralarla ilgili kayda değer çalışmalardır.

O. C. Tuncer, “Kayseri Yedi Selçuklu Taçkapısında Geometrik Düzen”⁶ adlı makalesinde, Kayseri’deki bazı Selçuklu dönemi taçkapılarını, boyutları ve oranları açısından ele almıştır. Aynı yazar, “Niğde Alaaddin Camisi Doğu Taçkapısı”⁷ adlı makalesinde, adı geçen taçkapıyı, özellikle boyutları açısından ayrıntılı bir şekilde tanıtmıştır. *Z. Bayburthuoğlu*, “Anadolu Selçuklu Devri Büyük Programlı Yapılarında Önyüz Düzeni”⁸ adlı makalesinde, çeşitli Anadolu Selçuklu dönemi yapılarını cephe düzeni bakımından incelemiş; dolayısıyla bu yapılara ait taçkapılara da değinmiştir.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının gördüğü bu ilgiye karşılık, Osmanlı dönemi taçkapıları, araştırmacıların fazla ilgisini çekmemiştir. *A. Ödekan*’ın mukarnaslı kavsaralarla ilgili yayımlanmamış doçentlik tezi ve iki makalesi ile *Y. Demiriz*’in Erken Osmanlı dönemi mimari süslemesini konu alan kitabı bu dönem taçkapılarıyla ilgili belli başlı çalışmalardır⁹. *Ödekan*’ın, “Some Observations on Mukarnas Decoration of the

¹ *Anatolian Studies*, XV (1965), s. 63-85.

² *Vakıflar Dergisi*, V (1962), Ankara, s. 99-111.

³ *Vakıflar Dergisi*, V (1962), Ankara, s. 113-125.

⁴ *İ. H. Uzunçarşılı’ya Armağan*, Ankara, 1976, s. 437-445.

⁵ *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, 4, Ankara, 1982, s. 65-70.

⁶ *Vakıflar Dergisi*, XXVI/1997, Ankara, s. 105-152.

⁷ *VI. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (16-17 Mayıs 1996)*, Konya, 1997, s. 113-126.

⁸ *Vakıflar Dergisi*, XI, Ankara, 1976, s. 67-106.

⁹ Sayın Prof. Dr. A. Ödekan’ın *Erken Dönem Osmanlı Mukarnaslı Kapı Nişi Örtüleri* (İstanbul, 1981) adlı yayımlanmamış doçentlik tezini, bütün çabalarıma rağmen görmem mümkün olmadı.

Portal Coverings of the Sinan Period”¹ ve “Taçkapılar”² adlı makalelerinde, adlarından da anlaşılacağı gibi, Mimar Sinan dönemine ait kavsaraları mukarnaslı taçkapılar ele alınmıştır. Y. Demiriz’in **Osmanlı Mimarisi’nde Süsleme I, Erken Devir (1300-1453)** (İstanbul, 1979) adlı kitabı, çalışmamızın süslemeler bölümünde yararlandığımız en önemli kaynak olmuştur.

Son yıllarda, Türk Sanatı tarihiyle ilgili araştırmaların sayısında ve çalışmaların niteliğinde önemli bir artış gözlenmektedir. Buna karşılık, bu çalışmalarda bir “terminoloji” birliği sağlanamamış olması, Sanat Tarihi disiplini için önemli bir eksikliklerdir. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarını konu alan bu çalışmada da, terminoloji konusunda bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. Çeşitli çalışmalarda, başta “taçkapı” terimi olmak üzere, taçkapıyı meydana getiren bazı unsurların adlandırılmasında, birtakım farklılıklar bulunduğu dikkati çekmektedir³. Bu çalışmada, taçkapı unsurlarını en iyi şekilde tanımlayan, araştırmacıların çoğunun tercih ettiği, dilimize yerleşmiş terimlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir (Şekil 1).

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarıyla ilgili çalışma yok denecek kadar azdır. Oysa, taçkapılara verilen önem -Anadolu Selçuklu dönemi yapılarındaki kadar olmasa bile- erken Osmanlı döneminde de sürmüştür. Bu dönem taçkapılarının özelliklerini incelemeye başlamadan önce, Osmanlı öncesi Anadolu Türk mimarisindeki taçkapı kavramı üzerinde biraz durmak yararlı olacaktır.

XI. yüzyıldan itibaren Anadolu’yu yavaş yavaş ele geçiren Selçuklular, XIII. yüzyıl başlarına kadar Anadolu’daki siyasi istikrarı sağlamakla uğraşmış; bu kargaşaya yıllarında, imar faaliyetleri ikinci planda kalmıştır. Ancak XIII. yüzyıl başlarında siyasi istikrarın sağlanmasıyla birlikte, bu yüzyıl boyunca çok sayıda cami, han, hamam, medrese, türbe vb. eserler inşa etmişlerdir. Anadolu Selçuklu yapılarının en önem verilen bölümü, hemen daima giriş cepheleri ve bu cephelerin genellikle ortasına yerleştirilen taçkapılar olmuştur. Taçkapı, pek çok yapıda, giriş cephesinin en vurgulu unsurudur. Hanlar ve medreseler gibi anıtsal yapıların cepheleri, ortadaki taçkapının yanı sıra köşe kulesi, çeşme, çörtlen ve dendan gibi unsurlarla zenginleştirilmiştir.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları, az sayıdaki türbe taçkapısı bir yana bırakılırsa, cepheden oldukça çıkıntılı yan kanatlara sahiptir. Taçkapıya anıtsal bir

¹ II. Uluslararası Türk İslam Bilim ve Teknoloji Kongresi, C. II, İstanbul, 1986, s. 115-124.

² Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri, 1, İstanbul, 1988, s. 521-524.

³ Örneğin, araştırmacıların bir kısmı “taçkapı” terimini; bir kısmı ise, bu sözcüğün İngilizce’deki karşılığı olan “portal” terimini kullanmaktadırlar. Taçkapı ana nişini örten “kavsara”lar da “yaşmak” ve “kapı nişi örtüsü” gibi farklı terimlerle tanımlanmaktadır. Başta taçkapı ve mihrap kavsaraları olmak üzere pek çok yerde kullanılan “mukarnas”lar, araştırmacıların çoğu tarafından bu adla adlandırılırken, bazı araştırmacılar “stalaktit” terimini kullanmayı tercih etmektedirler.

görünüm kazandıran bu yan kanatlar, aynı zamanda giriş açıklığının önündeki dikdörtgen planlı ana nişin derinliğini de arttırmıştır. Ana nişin keskin hatlara sahip dış köşeleri, çoğunlukla silindirik kesitli sütunçelerle yumuşatılmaya çalışılmıştır. Ana niş yan yüzleri üzerine inşa edilen ve çoğu yarım daire veya çokgen kesitli bir profil sergileyen mihrabiye nişleri, ana nişin sadece bir girinti olarak algılanmadığını, bu bölüme bir mekan hüviyeti verilmek istendiğini göstermektedir. Ana nişin üzerinin örtülmesi sorunu, genellikle mukarnaslı¹ veya sivri kemer tonozlu² bir kavsarayla çözümlenmiştir. Az sayıdaki örnekte de çeyrek küre şekilli kavsaralar görülmektedir³. Anadolu Selçuklu dönemi mimari süslemesinin en gözde unsurlarından biri olan mukarnaslar, adeta taçkapılarla özdeşleşmiş gibidir. Ana niş dip duvarı üzerinde yer alan ve yapıya girişi sağlayan açıklıklar, çoğunlukla bir basık kemer veya düz bir atkı taşıyla örtülmüştür⁴.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları içinde, yukarıda tanımladığımız düzenden farklı özelliklere sahip bazı örnekler de vardır. XIII. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen dört yapının taçkapsı⁵, yan kanatlarının iki yanındaki payandalar üzerinde yükselen çifte minarelerle dikkati çeker⁶. Bir diğer grupta da taçkapsının, derin bir eyvanın dip duvarı üzerine yerleştirildiği görülür⁷.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının boyutları ve oranları üzerine yapılan çalışmalar, taçkapı boyutlarının rastgele belirlenmediğini göstermektedir. Anıtsal bir

¹ *Alaaddin Camii* (Niğde) (doğu) (Şekil için bk. O. C. Tuncer, "Niğde Alaaddin Camisi ..., s. 124, çizim 2), *Ağzıkara Hanı* (Nevşehir-Aksaray) (avlu) (Resim için bk. K. Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray Des 13. Jahrhunderts*, Teil I, Berlin, 1961, Abb. 174), *Huand Hatun Medresesi* (Kayseri) (Resim için bk. O. C. Tuncer, "Kayseri Yedi Selçuklu Taçkapsında ..., s. 112, res. 4), *Sitti Melik Kümbeti* (Divriği) (Resim için bk. H. Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara, 1996, res. 33) taçkapılarında olduğu gibi.

² *Karatay Hanı* (Kayseri-Malatya) (ahır) (Resim için bk. K. Erdmann, a.g.e., Abb. 225), *Ağzıkara Hanı* (Nevşehir-Aksaray) (ahır) (Resim için bk. ay.es., Abb. 164), *Burmali Minare Camii* (Amasya) (Resim için bk. A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, II, Paris, 1934, Planche X/2), *Turumtay Türbesi* (Amasya) (Resim için bk. ay.es., Planche XV/1) taçkapılarında olduğu gibi.

³ *İnce Minareli Medrese* (Konya) (Resim için bk. O. Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi, Başlangıcı ve Gelişmesi*, Ankara, 1991, res. 92) ve *Çay Hanı* (Konya-Afyon) (Resim için bk. K. Erdmann, a.g.e., Abb. 282) taçkapılarında olduğu gibi.

⁴ Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 46-50.

⁵ *Sahip Ata Camii* (Konya) (1258), *Çifte Minareli Medrese* (Sivas) (1271-72), *Gök Medrese* (Sivas) (1271-72) ve *Çifte Minareli Medrese* (Erzurum) (XIII. yy. sonu) taçkapıları (Bilgi için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 22-23).

⁶ Anadolu'daki bu dört örneğe öncülük ettiği kabul edilebilecek, bilinen en erken tarihli çifte minareli taçkapı *Mümine Hatun Türbesi*'nin (Nahcivan) (1186) içinde yer aldığı külliyenin taçkapsıdır. Ancak bu taçkapı günümüze ulaşamamıştır (Resim için bk. O. Aslanapa, *Türk Cumhuriyetleri Mimarlık Abideleri*, Ankara, 1996, s. 131, res. 89).

⁷ *Şehidiye Medresesi* (Mardin), *Makıt Hanı* (Elazığ-Arapkir) ve *Gök Medrese* (Amasya) taçkapıları (Bilgi için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 25).

cepheye sahip yapıların çoğunda, taçkapının giriş cephesine oranı 1/3 ile 1/5 arasında değişmektedir. Taçkapının eni ile boyunun birbirine oranı, genellikle 2/3'tür. Giriş açıklığı eninin taçkapı enine oranı ise, 1/3 ile 1/4 arasında değişmektedir¹.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları, anıtsal görünümünün yanı sıra, süsleme yoğunluğu açısından da yapıların en önemli unsurudur. Dönemin zengin taş işçiliğinin en iyi şekilde sergilendiği unsurlar taçkapılardır. Taçkapı ana nişine derinlik kazandıran yan kanatların ön yüzleri, tamamen süslemelere ayrılmıştır. Taçkapı çerçevesini dolduran bitkisel ve geometrik örnekli şeritler, yazı ve mukarnas şeritleri ve silmeler, Selçuklu taş işçiliğinin en göz alıcı örneklerini oluştururlar. Kavsara kuşatma kemerini taşıyor gibi görünen köşe sütunçeleri, aslında mimari işlevi olmayan birer süsleme unsurudur. Ana nişleri örten mukarnaslı kavsaralar, mimari işlevlerinin yanı sıra, zengin birer süsleme ögesidirler. Bunların dışında, taçkapıların çeşitli kesimlerine serpiştirilmiş olarak karşımıza çıkan gülbezek ve kabaralar da Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının diğer süsleme unsurlarıdır².

S. Ögel, Anadolu Selçuklu mimarisinde görülen görkemli giriş cepheleri ve taçkapı uygulamalarının kaynağını, bir yandan Anadolu'daki Hitit devri eserlerine, diğer yandan Türkistan-Uzgend eserlerine bağlamaktadır³. *Z. Bayburtluoğlu* ise, bu cephe ve taçkapı anlayışının kökeninin, daha çok Anadolu'daki Hitit devri eserlerinde aranması gerektiği görüşündedir⁴. *D. Kuban*, Anadolu Selçuklu taçkapılarının, İran yapılarının eyvan motifinden esinlendiğini ileri sürmektedir⁵. *R. H. Ünal*, taçkapıyı meydana getiren unsurların öncülerini teker teker İran ve Suriye'deki yapıların taçkapılarında bulmanın mümkün olduğunu; ancak bu unsurların Anadolu Selçuklu taçkapılarındakine benzer bir konumda bir araya gelmediklerini söyler⁶. Gerçekten de İran ve Orta Asya'da, Karahanlı ve Büyük Selçuklu dönemlerine ait çeşitli yapılarda, Anadolu Selçuklu taçkapılarına öncülük ettiği kabul edilebilecek taçkapı örneklerine rastlanmaktadır. Bu taçkapıların çoğu, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları gibi, dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Ana niş genellikle sivri kemer tonozlu ya da çeyrek küre şekilli bir kavsarayla örtülüdür.

¹ Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının oranları hakkında geniş bilgi için bk. *Z. Bayburtluoğlu*, a.g.m.; *O. C. Tuncer*, "Kayseri Yedi ...".

² Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarındaki süslemeler hakkında geniş bilgi için bk. *S. Ögel*, *Anadolu Selçuklularının ...*; *R. H. Ünal*, a.g.e., s. 83-109; *S. Mülayim*, a.g.e.; *G. Öney*, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde ...*, s. 12-29.

³ Bk. *S. Ögel*, *Anadolu Selçuklularının ...*, s. 3.

⁴ Bk. *Z. Bayburtluoğlu*, a.g.m., s. 71.

⁵ Bk. *D. Kuban*, *Yüz Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, İstanbul, 1973, s. 140.

⁶ Bk. *R. H. Ünal*, a.g.e., s. 19-20.

Bazı örneklerde, ana niş dış köşelerinde, oldukça iri köşe sütunçeleri vardır. Hiçbirinde mihrabiye yoktur¹.

Yukarıda genel özelliklerini saydığımız Karahanlı ve Büyük Selçuklu dönemi taçkapılarının, dikdörtgen çerçeve, sivri kemer tonozlu veya çeyrek küre şekilli kavsara ve köşe sütunçesi gibi bazı unsurlarıyla, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarına öncülük ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak, Anadolu Selçuklu taçkapılarında görülen mukarnaslı kavsara ve mihrabiye gibi unsurlar, Anadolu'ya özgüdür. Ayrıca, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında ve önceki dönemlere ait taçkapılarda görülen ortak unsurların ayrıntılarında da önemli farklılıklar vardır. Böylece, ilham kaynağını Karahanlı ve Büyük Selçuklu taçkapılarından alan Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının, Anadolu'da farklı bir şekilde yorumlanarak özgün bir unsura dönüştüğünü söylemek mümkündür.

Anadolu Selçuklu döneminin özgün taçkapı kompozisyonu, XIV-XV. yüzyıllarda önemli değişikliklere uğramıştır. 1243 yılındaki *Kösedağ Savaşı*'nda Moğollar'a yenilerek gücünü yitiren Anadolu Selçuklu Devleti, XIV. yüzyıl başında tamamen ortadan kalkmış ve Anadolu'nun idari yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yok oluşunu izleyen yıllarda, daha önceleri Anadolu'nun çeşitli kesimlerine yerleştirilmiş olan Türkmen aşiretleri bağımsız birer beylik haline gelmiş ve Anadolu Türk tarihinde, *Beylikler Dönemi* olarak adlandırılan yeni bir süreç başlamıştır². Bu dönemde, Anadolu'nun orta, doğu ve güneydoğu bölgelerinde, önceki döneme ait mimari geleneklere ana hatlarıyla bağlı kalındığı görülmektedir³. Özellikle Orta Anadolu'da inşa edilen yapıların, plan şemaları açısından Selçuklu geleneğine sıkı sıkıya bağlı kaldığı dikkati çeker. Bu durum, bir kaç istisna dışında, taçkapılar için de geçerlidir⁴.

¹ Örneğin, bilinen en erken tarihli İslam anıtlarından biri olan *Samanoğlu İsmail Bey Türbesi*'nin (Buhara) (907) taçkapısı, dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Ana nişi sivri kemer tonozlu bir kavsarayla örtülüdür. Ana niş köşelerine, silindirik birer köşe sütunçesi yerleştirilmiştir (Resim için bk. O. Aslanapa, *Türk Cumhuriyetleri ...*, s. 213, res. 127). Karahanlılar dönemine ait *Ayşe Bibi Türbesi* (Talas) (XII.yy. başları) (Resim için bk. ay. es., s. 214, res. 128) ve *Celeddin el-Hüseyn Türbesi* (Özkent) (1152) (Resim için bk. D. Hill-O. Grabar, *Islamic Architecture and its Decoration*, Londra, 1964, res. 112) taçkapıları da dikdörtgen birer çerçeve içine alınmıştır. Biraz daha derinleşmiş olan taçkapı ana nişi sivri kemerli bir tonozla örtülmüştür. Ana niş köşelerindeki silindirik köşe sütunçeleri oldukça iridir. *Mugak-ı Attari Camii* (Buhara) (XII. yy.) taçkapısında, ana niş çeyrek küre şekilli bir kavsarayla örtülüdür. Ana niş köşelerine silindirik sütunçeler yerleştirilmiştir (Resim için bk. O. Aslanapa, *Türk Cumhuriyetleri ...*, s. 201, res. 119A). Orta Asya ve İran taçkapıları hakkında daha geniş bir değerlendirme için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 19-21; A. Ödekan, *Osmanlı Öncesi Anadolu ...*, s. 13-26.

² Bk. İ. H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1988.

³ Bk. D. Kuban, *100 Soruda ...*, s. 134-135.

⁴ Örneğin *Zinciriye Medresesi* (Aksaray) (1424-63) (Resim için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 109) ve *Hatuniye Medresesi* (Karaman) (1382) (resim için bk. S. Ögel, "Bir Selçuk Portalleri Grubu ...", s. 127, 12. resim) taçkapıları, unsurları ve süslemeleri açısından tamamen Anadolu Selçuklu geleneğine

Batı Anadolu'daki beylikler dönemi yapılarında, plan şemaları ve mimari unsurlar ana hatlarıyla geleneksel bir çizgi izlemelerine rağmen, önemli yenilikler de görülür. Anadolu Selçuklu dönemi mimarisinin değişmez kaplama malzemesi taşın yanı sıra, taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı almaşık duvar örgüsü de rağbet görmeye başlamıştır. Örtü elemanı olarak kubbe ön plana çıkmıştır. Camiler dışındaki yapılarda, genellikle geleneksel şemalara bağlı kalındığı; camilerde ise, geleneksel şemaları tekrarlayan az sayıdaki örnek bir yana bırakılırsa¹, kubbeyle örtülü kübik bir gövde ve önündeki son cemaat yerinden oluşan plan şemasının önem kazandığı dikkati çeker.

Görkemden çok işlevin ön plana çıktığı XIV. yüzyılın birinci yarısına tarihlenen yapıların hiçbirinde taçkapı yoktur. XIV. yüzyılın ikinci yarısında, mimari faaliyetlerin canlanmasıyla birlikte, boyutları ve unsurları bakımından Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarından oldukça farklı taçkapılar inşa edilmiştir. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında gördüğümüz dengeli en-boy oranı bozulmuş, taçkapıların boyu enine oranla uzamıştır. Zengin şeritlerle süslenen yan kanat ön yüzlerindeki bezeme, yerini silmelere bırakmıştır. Köşe sütunçesi ve mihrabiye gibi unsurlara yer verilmemiştir².

1299 yılında kurulduğu kabul edilen *Osmanlı Beyliği*'nin mimari faaliyetleri, diğer batı Anadolu beyliklerinin mimari faaliyetleriyle paralellik gösterir. XIV. yüzyıl, Osmanlı mimarisinde plan şemalarının ve mimari unsurların henüz olgunlaşmadığı; çeşitli arayışların görüldüğü bir dönemdir. Taş ve tuğlanın ön plana çıktığı inşa malzemesinde ve cephe düzeni anlayışında yerel etkiler söz konusudur. Cami mimarisinde, Anadolu

---

bağlanabilecek taçkapılardır. Özellikle Hatuniye Medresesi'nin taçkapısı, *Gök Medrese* (Sivas) (1271-72) taçkapısının (Resim için bk. S. Ögel, ay. mak., s. 120, 1. resim) kopyası gibidir. Buna karşılık *Ak Medrese* (Niğde) (1309-10) (Resim için bk. A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, I, Paris, 1931 pl. LIII), *Tol Medrese* (Ermenek) (1339-40) (Resim için bk. M. Sözen, *Anadolu Medreseleri, Selçuklular ve Beylikler Devri*, İstanbul, 1970, s. 308, res. 23) ve *Sungur Bey Camii* (Niğde) (kuzey) (1366) (Resim için bk. H. Akmaydalı, "Niğde Sungur Bey Camii", *Vakıflar Dergisi*, XIX/1985, Ankara, s. 157, res. 21) taçkapıları, oranlarındaki bozulma açısından Anadolu Selçuklu geleneğinden uzaklaşan örneklerdir. *Ak Medrese* taçkapısı, oranlarındaki bozulmanın yanı sıra, sütunçe gövdesine oranla oldukça iri tutulan mukarnaslı başlıklarıyla da dikkat çeker.

¹ Örneğin, Şamlı bir mimar tarafından inşa edilen ve planı bakımından *Emeviye Camii*'ne (Şam) benzeyen *İsa Bey Camii* (Selçuk), Anadolu Selçuklu camilerinin bazilikal şemasını tekrarlayan *Ahmed Gazi Camii* (Milas) ve *Ulu Cami* (Birgi) gibi geleneksel çizgiyi devam ettiren uygulamalar sayıca çok fazla değildir. Dönemin en görkemli eserlerinden biri olan *Ulu Cami* (Manisa) ise, amtsal boyutlardaki mihrap önu kubbesi ve revaklı avlusu ile önemli bir değişimin temsilcisidir.

² *Manisa Ulu Cami ve Medresesi*'nin avlu kuzey taçkapıları (Resim için bk. H. Acun, a.g.m., s. 141, res. 11 ve s. 143, res. 19) ile *Selçuk İsa Bey Camii*'nin avlu doğu ve batı taçkapıları (Resim için bk. G. Öney, *Beylikler Devri Sanatı, XIV-XV. Yüzyıl (1300-1453)*, Ankara, 1989, res. 9-10), ince uzun çerçeveleriyle Selçuklu taçkapılarından oldukça farklıdır. *Beçin Ahmed Gazi Medresesi* taçkapısı, sivri kemer tonozlu kavsarası ve çıkıntılı yan kanatları ile Selçuklu taçkapılarını hatırlatsa da, giriş açıklığı kemerini kuşatan silmelerle gotik özellikler taşır (Bilgi ve resim için bk. R. H. Ünal, "Beçin'de Ahmed Gazi Medresesi", *Sanatsal Mozaik*, S. 20, 1997, s. 44-45).

Selçuklu döneminden farklı olarak, çoğunlukla tek kubbeyle örtülü, küçük boyutlu cami ya da mescidlere yönelindiği görülmektedir. Yüzyılın başlarından itibaren görülmeye başlayan *tabhaneli camiler*, ilginç tasarımlarıyla dönemin en önemli yeniliklerinden biridir. Camilerde görülen bir başka önemli yenilik de, son cemaat yerleridir¹.

XIV. yüzyıl Osmanlı mimarisinde, Anadolu Selçuklu dönemine özgü anıtsal taçkapı anlayışından söz etmek mümkün değildir. Özellikle yüzyılın başlarında inşa edilen hiç bir yapıda taçkapı yoktur. Yapılara giriş, genellikle cepheden çıkıntısı olmayan, kemerli basit açıklıklarla sağlanmıştır. Kataloğa dahil ettiğimiz taçkapılardan en erken tarihli, **Bursa Orhan Camii**'nin (1339-40) eyvan şekilli taçkapısıdır. Ancak, giriş açıklığı üzerindeki kitabesinden, 1417 yılında kapsamlı bir şekilde onarıldığı anlaşılan yapının taçkapısının orijinalliği de tartışmalıdır². Bu nedenle bu taçkapıyı bir kenara bırakırsak, erken Osmanlı döneminin, tarihi kesin olarak bilinen ve belli başlı unsurları içeren ilk taçkapı örneği **İznik Yeşil Camii** (1378-91) taçkapısı olmaktadır. Ancak, bu taçkapının da, boyutları ve unsurları, Anadolu Selçuklu taçkapılarının boyut ve unsurlarından oldukça farklıdır.

¹ Erken Dönem Osmanlı mimarisinin genel özellikleri ve bu dönem yapıları hakkında bilgi için bk. E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mîmârisinin İlk Devri 630-805 (1230-1402)*, I, İstanbul, 1989; *Osmanlı Mî'mârisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri 806-855 (1403-1451)*, II, İstanbul 1989; *Osmanlı Mî'mârisinde Fâtih Devri 855-886 (1451-1481)*, III-IV, İstanbul, 1989; İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mî'mârisinde Bayezid II-Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul, 1983; S. Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi: Zaviyeler ve Zaviyeli-Camiler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XXIII/1-2 (1962-63), s. 1-80; A. Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, İstanbul, 1964; A. Batur, "Osmanlı Mimarisinde Almaşık Duvar Üzerine", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, II, (1970), İstanbul, s. 135-208; A. Ersen, *Erken Osmanlı Mimarisinde Cephe Biçim Düzenleri ve Bizans Etkilerinin Niteliği*, İstanbul, 1986; Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300-1453)*, İstanbul, 1979.

² 1417 onarımının kapsamı hakkında farklı görüşler vardır. H. Wilde (*Brussa*, Berlin, 1909, s. 11-12) ve A. Gabriel ("Bursa'da Murad I Camii ve Osmanlı Mimarisinin Menşei Meselesi", *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara, 1942, s. 37) yapının 1417 yılında yeniden inşa edildiğini öne sürmektedirler. A. Kuran ise yapının sadece üst örtüsünün yenilendiği görüşündedir (*İlk Devir ...*, s. 75). S. Çetintaş (*Türk Mimari Anıtları, Osmanlı Devri, Bursa'da İlk Eserler*, İstanbul, 1946, s. 18-19), E. H. Ayverdi (*Osmanlı Mimarisinin İlk Devri ...*, s.80-81) ve S. Emir (*Erken Osmanlı Mimarlığında Çok-İşlevli Yapılar: Kentsel Kolonizasyon Yapıları Olarak Zaviyeler*, II, *Orhan Gazi Dönemi Yapıları*, İzmir, 1994, s. 48-50) 1417 yılında yapının sadece onarıldığını; plan bakımından herhangi bir değişikliğe uğramadığını ifade etmektedirler. Anadolu Selçuklu döneminde, sadece birkaç yapıda görülen eyvan şekilli taçkapı uygulaması, erken Osmanlı döneminde biraz daha yaygınlaşmıştır. Bu tür bir taçkapıya sahip 12 yapıdan 10'u, XIV. yüzyıl sonu ile XV. yüzyıl ortası arasında değişen tarihlerde inşa edilmiş yapılardır. İlk inşaattaki şeklini koruduğu varsayıldığında, **Bursa Orhan Camii**, eyvan şekilli bir taçkapıya sahip en erken tarihli yapı hüviyeti kazanmaktadır. Ancak, eyvan şekilli bir taçkapısı olan diğer yapıların inşa tarihleriyle karşılaştırıldığında, 1339-40 tarihi, bu tür bir taçkapı için oldukça erken görünmektedir. Nitekim, bu yapı ile benzer bir taçkapıya sahip en yakın tarihli diğer yapı olan **Ulubat Issız Han**'ın (1394) inşa tarihleri arasında, 54 yıl gibi bir fark vardır. Bu durum, Orhan Camii taçkapısının, 1417 onarımında inşa edilmiş olabileceğini akla getirmektedir.

Taçkapının cepheden çıkıntısı yoktur. Eni ile boyu arasındaki oran $1/3$ 'tür. Yani taçkapının boyu, enine oranla hayli uzundur. Sivri kemer tonozlu bir kavsarayla örtülü, fazla derin olmayan bir ana nişi vardır. Köşe sütunçeleri, Selçuklu örneklerine oranla oldukça incedir. Aynı tarihlerde inşa edilmiş olan, **İznik Nilüfer Hatun İmareti**, **Balıkesir Yıldırım İmareti**, **Bursa Timurtaş Paşa Camii**, **Bursa Ali Paşa Camii**, **İneğöl-Ortaköy Hanı** ve **Ulubat Issız Han** gibi yapıların taçkapıları basit ve sadedir. Bu örneklerin hiçbirinde, tüm unsurları bir arada görmek mümkün değildir.

İnşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1399-1400 tarihli bir vakfiyesi bulunan **Bursa Ulu Camii**'nin kuzey taçkapısı, erken Osmanlı döneminin ilk anıtsal taçkapı örneklerindedir. Boyutları, çıkıntılı yan kanatları, süsleme şeritleri, mukarnash kavsarası, köşe sütunçeleri ve mihrabiyeleri ile bu taçkapı, daha sade olmakla birlikte, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarını hatırlatmaktadır. Aynı tarihlerde inşa edilmiş olan **Bursa Yıldırım Camii**'nin bir eyvanın dip duvarı üzerinde yer alan taçkapısı ise, abartılı ölçülerdeki sütunçe başlıkları ve yarım manastır tonozlu kavsarası ile Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarından ayrılmaktadır. **Bursa Yeşil Cami** (1419-20) taçkapısı, boyutları, unsurları ve zengin süsleme şeritleriyle Selçuklu taçkapılarına en yakın olan örnektir.

Arayışlarla geçen XIV. yüzyılın ardından, XV. yüzyıl, Osmanlı mimarisinin kişiliğini bulmaya başladığı bir dönemdir. Bu yüzyılda inşa edilen yapıların pek çoğunun, birer taçkapısı vardır. XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Osmanlı yapılarının taçkapıları, daha sade olmakla birlikte, ana hatlarıyla Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarına benzemektedir. Yüzyılın ikinci yarısında ise, taçkapıların boyutlarında ve unsurların biçimlerinde bazı değişiklikler meydana geldiği görülmektedir. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları -türbeler dışında- yapı türüne bağlı bir farklılık göstermemektedir. Erken Osmanlı döneminde ise, en anıtsal ve görkemli taçkapılar, camilerin harim kuzey taçkapılarıdır. Bu taçkapılar, erken Osmanlı dönemi taçkapılarının özelliklerini en iyi şekilde sergileyen ve gelişim çizgisinin rahatça takip edilebildiği örneklerdir. Camilerin tali taçkapıları, avlu taçkapıları ve diğer yapı türlerine ait taçkapılar, daha sade ve daha küçük boyutludurlar. XV. yüzyıl sonunda ortaya çıkan taçkapı kompozisyonu, fazla bir değişikliğe uğramadan klasik Osmanlı döneminde de varlığını sürdürmüştür. Bir başka deyişle, klasik Osmanlı dönemi mimarisinde, taçkapılara getirilen herhangi bir yenilik yok gibidir. Ancak, bu dönem taçkapılarına ilişkin yayınların yetersiz oluşu; genel yayınlarda taçkapıların ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaması; taçkapı profillerinin verilmemesi ve taçkapı unsurlarının fotoğraflardan yeterince algılanamaması, klasik Osmanlı taçkapıları hakkında sağlıklı bir yorum yapılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle, klasik Osmanlı dönemi taçkapılarının ayrı bir çalışma kapsamında incelenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarını bir bütün halinde ele alan bir çalışma bulunmaması, beni böyle bir çalışmaya yönelten en önemli etken oldu. Bu amaçla,

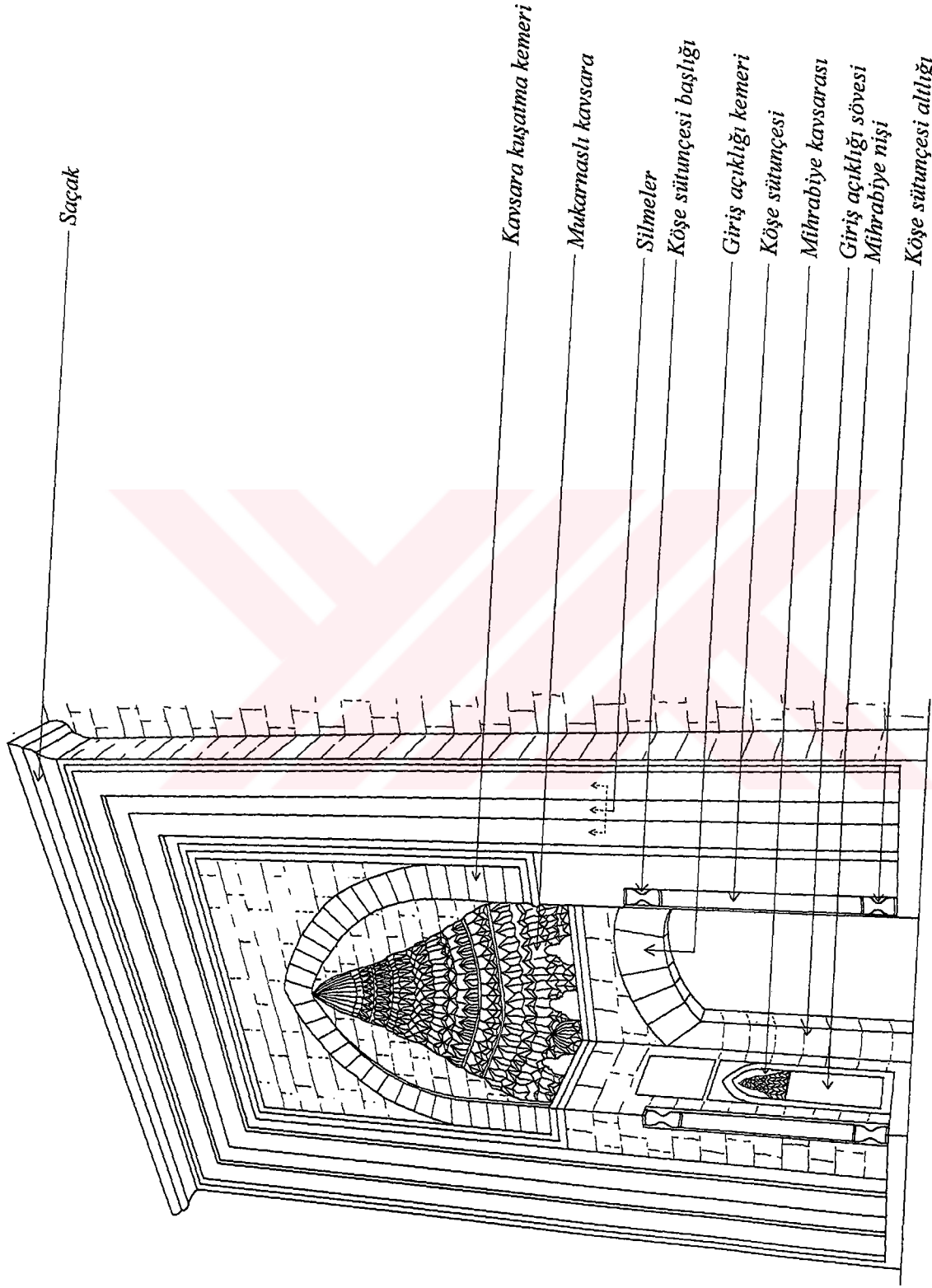
mevcut yayınları tarayarak, bir taçkapısı olan yapıları saptadım. Örneklerin mümkün olduğunca orijinal olmalarına dikkat ettim. Ancak, çeşitli müdahalelerle kısmen bozulmuş olmasına rağmen, çeşitli unsurlarını koruduğu anlaşılan bazı taçkapıları da kataloğa dahil ettim¹. Saptadığım örneklerin her birini yerinde inceleyerek, rölövelerini çıkartıp, fotoğraflarla belgeledim.

Erken Osmanlı Dönemi Mimarisinde Taçkapılar (1300-1500) başlıklı bu çalışma kapsamında, 65'i cami; 14'ü türbe; 3'ü han; 4'ü hamam; 9'u medrese; 5'i de değişik yapılara ait olmak üzere, toplam 100 taçkapı ele alınmıştır. Çalışmanın *Katalog* bölümünde, her bir taçkapının boyutları verilmiş; unsurları ve süslemeleri kısaca tanıtılmıştır. Ayrıca taçkapının ait olduğu yapının plan özellikleri; inşa tarihi; banisi ve mimarı hakkında da kısaca bilgi verilmiştir. Kataloğun sonunda, taçkapı ve ait olduğu yapıyla ilgili en ayrıntılı bilgileri içeren birkaç yayının yer aldığı bir *Seçme Bibliyografya* sunulmuştur.

Çalışmanın *Erken Osmanlı Dönemi Taçkapılarının Genel Mimari Özellikleri* başlıklı bölümünde, taçkapıların yapıdaki konumu, biçimsel özellikleri, boyutları ve inşa malzemeleri incelenmiştir. *Erken Osmanlı Dönemi Taçkapılarını Oluşturan Unsurlar* başlıklı bölümde, taçkapılarda yer alan her bir unsur, ayrı başlıklar altında, ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır. *Erken Osmanlı Dönemi Taçkapılarında Süsleme* başlıklı bölümde ise, taçkapılarda görülen süslemeler, malzeme ve desen özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Teknik imkanlar elvermediği için profil çizimleri ve resimler çalışmanın sonuna; süsleme çizimleri ile diğer yardımcı çizimler, konuyu daha kolay anlaşılır hale getirmek amacıyla ilgili bölümlere konulmuştur. *Değerlendirme ve Sonuç* bölümünde, erken Osmanlı dönemi taçkapılarının genel özelliklerine değinilmiştir. Çalışmanın sonunda, konuyla doğrudan ilgili yayınları kapsayan bir *Seçme Bibliyografya* bulunmaktadır.

---

¹ *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Ulu Cami* (Bursa) (doğu, batı ve kuzey) ve *Yeşil Türbe* (Bursa) taçkapıları gibi.

Şekil 1 - Taçkapı unsurları

II- KATALOG

KATALOGDA İNCELENEN TAÇKAPILARIN KRONOLOJİK LİSTESİ

<u>Kat.No:</u>	<u>Taçkapının Adı:</u>	<u>Sayfa No:</u>
1	Bursa Orhan Camii Taçkapısı	18
2	İznik Nilüfer Hatun İmareti Taçkapısı	19
3	İznik Yeşil Camii Taçkapısı	20
4	Bursa Ali Paşa Camii Taçkapısı	21
5	Bursa Timurtaş Paşa Camii Taçkapısı	22
6	Ulubat Issız Han Taçkapısı	23
7	İnegöl - Ortaköy Hanı Taçkapısı	24
8	Balıkesir Yıldırım İmareti Taçkapısı	25
9	Bursa Ulu Camii Kuzey Taçkapısı	26
10	Bursa Ulu Camii Doğu Taçkapısı	27
11	Bursa Ulu Camii Batı Taçkapısı	28
12	Bursa Yıldırım Camii Taçkapısı	29
13	Bursa Yıldırım Medresesi Taçkapısı	30
14	Bursa Yıldırım Türbesi Taçkapısı	31
15	Amasya Yakup Paşa Zaviyesi Batı Taçkapısı	32
16	Edirne Eski Camii Kuzey Taçkapısı	33
17	Edirne Eski Camii Batı Taçkapısı	34
18	Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi Taçkapısı	35
19	Amasya Bayezid Paşa Camii Taçkapısı	36
20	Bursa Yeşil Camii Taçkapısı	37
21	Bursa Yeşil Türbe Taçkapısı	38
22	Bursa Yeşil Medrese Taçkapısı	39
23	Bursa Mahkeme (İbrahim Paşa) Hamamı Taçkapısı	40
24	Edirne Gazi Mihal Camii Taçkapısı	41
25	Bursa Muradiye Camii Taçkapısı	42
26	Bursa Muradiye Medresesi Taçkapısı	43
27	Bursa Muradiye Hamamı Taçkapısı	44
28	Edirne Muradiye Camii Taçkapısı	45
29	Ankara Karacabey İmareti Taçkapısı	46
30	Edirne Beylerbeyi Camii Taçkapısı	47
31	Edirne Beylerbeyi Türbesi Taçkapısı	48
32	Edirne Şah Melek Camii Taçkapısı	49
33	Havza Mustafa Bey İmareti Doğu Taçkapısı	50
34	Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii Taçkapısı	51
35	Edirne Şihabüddin Paşa Camii Taçkapısı	52
36	Tire Yeşil İmaret Taçkapısı	53
37	İznik Mahmud Çelebi Camii Taçkapısı	54

<u>Kat.No:</u>	<u>Taçkapının Adı:</u>	<u>Sayfa No:</u>
38	Ankara Karacabey Türbesi Taçkapısı	55
39	Edirne Üç Şerefeli Camii Avlu Kuzey Taçkapısı	56
40	Edirne Üç Şerefeli Camii Avlu Batı Taçkapısı	57
41	Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Batı Taçkapısı	58
42	Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzey Taçkapısı	59
43	Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzeybatı Taçkapısı	60
44	Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzeydoğu Taçkapısı	61
45	Bursa Hatuniye Türbesi Taçkapısı	62
46	Bursa Selçuk Hatun Camii Taçkapısı	63
47	Bursa II. Murad Türbesi Taçkapısı	64
48	Bursa Yiğit Köhne Camii Taçkapısı	65
49	Edirne Saatli Medrese Taçkapısı	66
50	Manisa Sinan Bey (Karaköy) Medresesi Taçkapısı	67
51	Karacabey İmaret Camii Taçkapısı	68
52	İstanbul Mahmud Paşa Camii Taçkapısı	69
53	İstanbul Mahmud Paşa Hamamı Taçkapısı	70
54	İstanbul Fatih Camii Avlu Kuzey Taçkapısı	71
55	İstanbul Fatih Camii Avlu Batı Taçkapısı	72
56	İstanbul Fatih Camii Avlu Doğu Taçkapısı	73
57	İstanbul Fatih Camii Harim Kuzey Taçkapısı	74
58	İstanbul Fatih Tabhanesi Taçkapısı	75
59	İstanbul Murad Paşa Camii Taçkapısı	76
60	İstanbul Rum Mehmed Paşa Camii Taçkapısı	77
61	Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii Taçkapısı	78
62	Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi Taçkapısı	79
63	İstanbul Atik İbrahim Paşa Camii Taçkapısı	80
64	Edirne Kasım Paşa Camii Taçkapısı	81
65	Bursa Cem Sultan Türbesi Taçkapısı	82
66	Edirne Peykler Medresesi Taçkapısı	83
67	Bursa Hamza Bey Camii Taçkapısı	84
68	Bursa Hamza Bey Türbesi Taçkapısı	85
69	Bursa Kara Mustafa Paşa Türbesi Taçkapısı	86
70	Bursa Başçı İbrahim Hamamı Taçkapısı	87
71	Bursa Şirin Hatun Türbesi Taçkapısı	88
72	Edirne Sitti Sultan Camii Taçkapısı	89
73	Tokat Hatuniye Camii Taçkapısı	90
74	İstanbul Davud Paşa Camii Taçkapısı	91
75	Amasya Gümüşlü Camii Taçkapısı	92
76	Amasya Mehmed Paşa Camii Taçkapısı	93

<u>Kat.No:</u>	<u>Taçkapının Adı:</u>	<u>Sayfa No:</u>
77	Amasya II. Bayezid Camii Harim Kuzey Taçkapısı	94
78	İnegöl İshak Paşa Türbesi Taçkapısı	95
79	İstanbul Sümbül Efendi Medresesi Taçkapısı	96
80	Edirne II. Bayezid Camii Avlu Kuzey Taçkapısı	97
81	Edirne II. Bayezid Camii Avlu Doğu Taçkapısı	98
82	Edirne II. Bayezid Camii Avlu Batı Taçkapısı	99
83	Edirne II. Bayezid Camii Batı Tabhanesi Batı Taçkapısı	100
84	Edirne II. Bayezid Camii Batı Tabhanesi Kuzey Taçkapısı	101
85	Edirne II. Bayezid Camii Doğu Tabhanesi Doğu Taçkapısı	102
86	Edirne II. Bayezid Camii Doğu Tabhanesi Kuzey Taçkapısı	103
87	Edirne II. Bayezid Camii Harim Kuzey Taçkapısı	104
88	Edirne II. Bayezid Şifahanesi Avlu Taçkapısı	105
89	Edirne II. Bayezid Şifahanesi Kapalı Kısım Taçkapısı	106
90	Edirne II. Bayezid İmaret Avlu Doğu Taçkapısı	107
91	Edirne II. Bayezid İmaret Batı Taçkapısı	108
92	Malkara Gazi Ömer Bey Camii Taçkapısı	109
93	İstanbul Firuz Ağa Camii Taçkapısı	110
94	Bursa Koza Hanı Taçkapısı	111
95	Edirne Süleyman Paşa Camii Taçkapısı	112
96	İstanbul Atik Ali Paşa Camii Taçkapısı	113
97	Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi Taçkapısı	114
98	İncik İmaret Camii Taçkapısı	115
99	İncik Hüseyin Bey Türbesi Taçkapısı	116
100	Bursa Gülşah Hatun Türbesi Taçkapısı	117

KATALOGDA İNCELENEN TAÇKAPILARIN ALFABETİK LİSTESİ
(Yer ve Yapı Adlarına Göre)

<u>Taçkapının Adı:</u>	<u>Kat.No:</u>	<u>Sayfa No:</u>
Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii Taçkapısı	61	78
Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi Taçkapısı	62	79
Amasya II. Bayezid Camii Harim Kuzey Taçkapısı	77	94
Amasya Bayezid Paşa Camii Taçkapısı	19	36
Amasya Gümüşlü Camii Taçkapısı	75	92
Amasya Mehmed Paşa Camii Taçkapısı	76	93
Amasya Yakup Paşa Zaviyesi Batı Taçkapısı	15	32
Ankara Karacabey İmaret Taçkapısı	29	46
Ankara Karacabey Türbesi Taçkapısı	38	55

<u>Taçkapının Adı:</u>	<u>Kat.No:</u>	<u>Sayfa No:</u>
Balıkesir Yıldırım İmaretı Taçkapısı	8	25
Bursa Ali Paşa Camii Taçkapısı	4	21
Bursa Başçı İbrahim Hamamı Taçkapısı	70	87
Bursa Cem Sultan Türbesi Taçkapısı	65	82
Bursa Gülşah Hatun Türbesi Taçkapısı	100	117
Bursa Hamza Bey Camii Taçkapısı	67	84
Bursa Hamza Bey Türbesi Taçkapısı	68	85
Bursa Hatuniye Türbesi Taçkapısı	45	62
Bursa Kara Mustafa Paşa Türbesi Taçkapısı	69	86
Bursa Koza Hanı Taçkapısı	94	111
Bursa Mahkeme (İbrahim Paşa) Hamamı Taçkapısı	23	40
Bursa Muradiye Camii Taçkapısı	25	42
Bursa Muradiye Hamamı Taçkapısı	27	44
Bursa Muradiye Medresesi Taçkapısı	26	43
Bursa II. Murad Türbesi Taçkapısı	47	64
Bursa Orhan Camii Taçkapısı	1	18
Bursa Selçuk Hatun Camii Taçkapısı	46	63
Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi Taçkapısı	97	114
Bursa Şirin Hatun Türbesi Taçkapısı	71	88
Bursa Timurtaş Paşa Camii Taçkapısı	5	22
Bursa Ulu Camii Batı Taçkapısı	11	28
Bursa Ulu Camii Doğu Taçkapısı	10	27
Bursa Ulu Camii Kuzey Taçkapısı	9	26
Bursa Yeşil Camii Taçkapısı	20	37
Bursa Yeşil Medrese Taçkapısı	22	39
Bursa Yeşil Türbe Taçkapısı	21	38
Bursa Yıldırım Camii Taçkapısı	12	29
Bursa Yıldırım Medresesi Taçkapısı	13	30
Bursa Yıldırım Türbesi Taçkapısı	14	31
Bursa Yiğit Köhne Camii Taçkapısı	48	65
Edirne II. Bayezid Camii Avlu Batı Taçkapısı	82	99
Edirne II. Bayezid Camii Avlu Doğu Taçkapısı	81	98
Edirne II. Bayezid Camii Avlu Kuzey Taçkapısı	80	97
Edirne II. Bayezid Camii Batı Tabhanesi Batı Taçkapısı	83	100
Edirne II. Bayezid Camii Batı Tabhanesi Kuzey Taçkapısı	84	101
Edirne II. Bayezid Camii Doğu Tabhanesi Doğu Taçkapısı	85	102
Edirne II. Bayezid Camii Doğu Tabhanesi Kuzey Taçkapısı	86	103
Edirne II. Bayezid Camii Harim Kuzey Taçkapısı	87	104
Edirne II. Bayezid İmaretı Avlu Doğu Taçkapısı	90	107

<u>Taçkapının Adı:</u>	<u>Kat.No:</u>	<u>Sayfa No:</u>
Edirne II. Bayezid İmaretı Batı Taçkapısı	91	108
Edirne II. Bayezid Şifahanesi Avlu Taçkapısı	88	105
Edirne II. Bayezid Şifahanesi Kapalı Kısım Taçkapısı	89	106
Edirne Beylerbeyi Camii Taçkapısı	30	47
Edirne Beylerbeyi Türbesi Taçkapısı	31	48
Edirne Eski Camii Batı Taçkapısı	17	34
Edirne Eski Camii Kuzey Taçkapısı	16	33
Edirne Gazi Mihal Camii Taçkapısı	24	41
Edirne Kasım Paşa Camii Taçkapısı	64	81
Edirne Muradiye Camii Taçkapısı	28	45
Edirne Peykler Medresesi Taçkapısı	66	83
Edirne Saatli Medrese Taçkapısı	49	65
Edirne Sitti Sultan Camii Taçkapısı	72	89
Edirne Süleyman Paşa Camii Taçkapısı	95	112
Edirne Şah Melek Camii Taçkapısı	32	49
Edirne Şihabüddin Paşa Camii Taçkapısı	35	52
Edirne Üç Şerefeli Camii Avlu Batı Taçkapısı	40	57
Edirne Üç Şerefeli Camii Avlu Kuzey Taçkapısı	39	56
Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Batı Taçkapısı	41	58
Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzey Taçkapısı	42	59
Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzeybatı Taçkapısı	43	60
Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzeydoğu Taçkapısı	44	61
Havza Mustafa Bey İmaretı Doğu Taçkapısı	33	50
İncik Hüseyin Bey Türbesi Taçkapısı	99	116
İncik İmaret Camii Taçkapısı	98	115
İnegöl İshak Paşa Türbesi Taçkapısı	78	95
İnegöl-Ortaköy Hanı Taçkapısı	7	24
İstanbul Atik Ali Paşa Camii Taçkapısı	96	113
İstanbul Atik İbrahim Paşa Camii Taçkapısı	63	80
İstanbul Davud Paşa Camii Taçkapısı	74	91
İstanbul Fatih Camii Avlu Batı Taçkapısı	55	72
İstanbul Fatih Camii Avlu Doğu Taçkapısı	56	73
İstanbul Fatih Camii Avlu Kuzey Taçkapısı	54	71
İstanbul Fatih Camii Harim Kuzey Taçkapısı	57	74
İstanbul Fatih Tabhanesi Taçkapısı	58	75
İstanbul Firuz Ağa Camii Taçkapısı	93	110
İstanbul Mahmud Paşa Camii Taçkapısı	52	69
İstanbul Mahmud Paşa Hamamı Taçkapısı	53	70
İstanbul Murad Paşa Camii Taçkapısı	59	76

<u>Taçkapının Adı:</u>	<u>Kat.No:</u>	<u>Sayfa No:</u>
İstanbul Rum Mehmed Paşa Camii Taçkapısı	60	77
İstanbul Sümbül Efendi Medresesi Taçkapısı	79	96
İznik Mahmud Çelebi Camii Taçkapısı	37	55
İznik Nilüfer Hatun İmaretı Taçkapısı	2	19
İznik Yeşil Camii Taçkapısı	3	20
Karacabey İmaret Camii Taçkapısı	51	68
Malkara Gazi Ömer Bey Camii Taçkapısı	92	109
Manisa Sinan Bey (Karaköy) Medresesi Taçkapısı	50	67
Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi Taçkapısı	18	35
Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii Taçkapısı	34	51
Tire Yeşil İmaretı Taçkapısı	36	53
Tokat Hatuniye Camii Taçkapısı	73	90
Ulubat İssız Han Taçkapısı	6	23

İZNİK YEŞİL CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 3   Profil No: 3   Şekil No: 42   Resim No: 3-6   İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *Halil Hayreddin Paşa*   **MİMARİ:** *Hacı Musa*

İNŞA TARİHİ: *780 - 794 / 1378- 91*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kuzeyine eklenen dikdörtgen mekanla genişletilmiş tek kubbeli bir yapıdır. Kuzeyinde üç birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşınması:** -   **Giriş Açıklığı:** *1.62 m.*

Genişliği: *2.53 m.*   **Yüksekliği:** *7.70 m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 3*

SİLMELERİ: ---

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemer tonozlu*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Silindirik kesitli*   **Köşe Sütunçe Başlığı:** *Küre şekilli*

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: **Formu:** ---   **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarı üzerinde*   **Cinsi:** *İnşa kitabesi.*

Özellikleri: *Dikdörtgen bir kartuş içinde, Arapça, sülüs, üç satır.*

SÜSLEMELERİ: *Dikine yivlerle süslü köşe sütunçeleri, lotus-palmet fistolarıyla çerçevelenmiştir. Kavsara kuşatma kemerini taşıyan konsollar, mukarnaslarla bezenmiştir. Taçkapı çerçevesinin üst kesiminde, bitkisel motiflerle bezeli bir tepelik vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, I, İstanbul, 1989, s.309-319.*
Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979, s. 595-614.*

BURSA TİMURTAŞ PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 5   Profil No: 5   Şekil No: -   Resim No: 8   İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *Kara Timurtaş Paşa*   **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *XIV. yy. sonu*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Orta avlu, harim ve iki tabhane mekanından oluşur. Kuzeyindeki beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Sıvalı olduğu için saptanamıyor.*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşınması:** *0.38m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.40m.*

Genişliği: *4.27m.*   **Yüksekliği:** *5.23m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.23*

SİLMELERİ: —

KAVSARASI: **Formu:** *Mukarnaslı*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: —   **Köşe Sütunçe Başlığı:** —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: **Formu:** —   **Kavsarası:** —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** —   **Cinsi:** —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)*, İstanbul, 1979, s. 312-317.

A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa)*, I, Paris, 1958, s. 139.

ULUBAT ISSIZ HAN TAÇKAPISI

Katalog No: 6 Profil No: 6 Şekil No: 33 Resim No: 9-10 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Eyne Bey **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 797 / 1394

PLAN ÖZELLİKLERİ: Avlusuz, üç sahınlı bir handır.

TAÇKAPININ

YERİ: Güney cephesinin ortasında, derin bir eyvan şeklindedir.

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatullı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: — Giriş Açıklığı: 2.47m.

Genişliği: 4.78m. Yüksekliği: 6.35m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.33

SİLMELERİ: Düz ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: — Kuşatma Kemer: —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: Formu: — Kavsarası: —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi.

Özellikleri: Dikdörtgen bir levha içinde, Arapça, sülüs, iki satır.

SÜSLEMELERİ: Giriş eyvanının doğusundaki nişin dip duvarı üzerinde, yatay ve dikey tuğlalarla oluşturulmuş geometrik süslemeler vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, I, İstanbul, 1989, s.526-530.

Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme*, I, Erken Devir (1300-1453),

İstanbul, 1979, s. 654-655.

İNEGÖL - ORTAKÖY HANI TAÇKAPISI

Katalog No: 7   Profil No: 7   Şekil No: 35   Resim No: 11-12   İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: --- MİMARİ: ---

İNŞA TARİHİ: XIV. yy. sonu

PLAN ÖZELLİKLERİ: Avlusuz, üç şahınlı bir handır.

TACKAPININ

YERİ: Güney cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 1.00m. Giriş Açıklığı: 2.75m.

Genişliği: 5.65m. Yüksekliği: ---

Genişlik/Yükseklik Oranı: ---

SİLMELERİ: ---

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: Ana niş dip duvarında taş ve tuğla ile oluşturulmuş balık sırtı motiflerine yer verilmiştir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E.H.Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri , IV, İstanbul, 1989, s.830-833.

Y. Demiriz, Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979, s. 619-620

Y. Ötügen-vd., Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, IV, s. 141-143.

BALIKESİR YILDIRIM İMARETİ TAÇKAPISI

Katalog No: 8 Profil No: 8 Şekil No: - Resim No: 13 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan I. Bayezid **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: XIV. yy. sonu

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta avlu, harim ve iki tabhaneden oluşmaktadır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.32m. Giriş Açıklığı: 1.35m.

Genişliği: 3.63m. Yüksekliği: 4.95m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.36

SİLMELERİ: Bir kenarı kavisli düz silme, oluk silme, kaval silme ve düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: Formu: --- Kavсарası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E.H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, I, İstanbul, 1989, s. 368-371.

S. Erken, Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, II, Ankara, 1977, s.

BURSA ULU CAMİİ KUZEY TAÇKAPISI

Katalog No: 9 Profil No: 9 Şekil No: 41,54,55 Resim No: 14-19 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *Sultan I. Bayezid* MİMARİ: —

İNŞA TARİHİ: *802 / 1399-1400 (Vakfiye)*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Eş büyüklükte yirmi kubbe ile örtülü, çok birimli bir yapıdır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşuntısı: 1.21m. Giriş Açıklığı: 2.94m.*

Genişliği: 9.68m. Yüksekliği: 15.30m..

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.58

SİLMELERİ: *Pahlı, bir kenarı kavisli ve düz silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: Sivri kemer.*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Silindirik kesitli Köşe Sütunçe Başlığı: —*

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: *Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: — Cinsi: —*

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: *Taçkapı çerçevesi üzerinde bitkisel ve geometrik örnekli şeritlere yer verilmiştir. Mihrabiye çerçevesi üzerinde rumi ve palmetlerden oluşan bir şerit vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, I*, İstanbul, 1989, s. 401-418.
 Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)*, İstanbul, 1979, s. 318-327.
 A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa), I*, Paris, 1958, s. 31-41.
 H. Wilde, *Brussa, Eine Entwicklungsgeschichte Türkischer Architektur in Kleinasien Unter den Ersten Osmanen*, Berlin, 1909, s. 32-36.

BURSA ULU CAMİİ DOĞU TAÇKAPISI

Katalog No: 10 Profil No: 10 Şekil No: 56 Resim No: 20 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *Sultan I. Bayezid.* MİMARİ: —

İNŞA TARİHİ: *802 / 1399-1400 (Vakfiye)*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Eş büyüklükte yirmi kubbeden oluşan çok birimli bir yapıdır.*

TACKAPININ

YERİ: *Doğu cephesinin kuzey kesiminde.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş.*

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: - Giriş Açıklığı: *2.36m.*

Genişliği: *6.83m.* Yüksekliği: *9.43m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.38*

SİLMELERİ: *Düz ve bir kenarı kavisli düz silmeler*

KAVSARASI: Formu: *Sivri kemerli tonoz* Kuşatma Kemer: *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: Formu: — Kavsarası: —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: *Ana niş yan yüzlerinde ve cephede, altı kollu yıldız motifleri içeren, rastgele yerleştirilmiş kesme taş parçaları görülmektedir.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, I, İstanbul, 1989, s.401-418.

A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa)*, Paris, 1958, s.31-41.

H. Wilde, *Brussa, Eine Entwicklungsgeschichte Türkischer Architektur in Kleinsien unter den ersten Osmanen*, Berlin, 1909, s. 32-36.

BURSA YILDIRIM CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 12 Profil No: 12 Şekil No: 49,53 Resim No: 22-24 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Sultan I. Bayezid **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 802 / 1399-1400 (Vakfiye)

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta avlu, harim ve dört tabhane mekanından oluşmaktadır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında, derin bir eyvanın dip duvarı üzerindedir.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: - Giriş Açıklığı: 2.20 m.

Genişliği: 7.72 m. Yüksekliği: 10.20 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.32

SİLMELERİ: Düz, oluk, kaval ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: Yarım manastır tonoz Kuşatma Kemeri: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Sökülmüş. Köşe Sütunçe Başlığı: Mukarnaslı

Köşe Sütunçe Altlığı: Mukarnaslı

MİHRABİYESİ: Formu: Beş kenarlı Kavсарası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: Köşe sütunçeleri ve mihrabiyeler, zencirek motifinden oluşan dar bir şeritle çerçevelenmiştir. Giriş açıklığından sonraki ara bölümün tavanında çok kollu yıldız motiflerinden oluşan bir süsleme vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinin İlk Devri**, I, İstanbul, 1989, s. 61-90.
 Y. Demiriz, **Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979, s. 411-433.
 A. Gabriel, **Une Capitale Turque Brousse (Bursa)**, I, Paris, 1958, s. 46-49.
 A. Kuran, **İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami**, Ankara, 1964, s. 77-79.

BURSA YILDIRIM MEDRESESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 13 Profil No: 13 Şekil No: - Resim No: 25-27 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Sultan I. Bayezid **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 802 / 1399-1400 (Vakfiye)

PLAN ÖZELLİKLERİ: Açık avlulu, avlusu dört yönden revaklarla çevrili bir medresedir.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında, derin bir eyvan şeklindedir.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: - Giriş Açıklığı: 2.80 m.

Genişliği: 5.10 m. Yüksekliği: 8.00 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.57

SİLMELERİ: Bir kenarı kavisli, pahlı ve düz silmeler

KAVSARASI: Formu: --- Kuşatma Kemer: ---

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Beş kenarlı Köşe Sütunçe Başlığı: Mukarnalı

Köşe Sütunçe Altlığı: Mukarnalı

MİHRABİYESİ: Formu: Dikdörtgen planlı Kavsarası: Mukarnalı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: Giriş eyvanı yan duvarlarındaki mihrabiyelerin kavsaralarında basit gülbezekler vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, I, İstanbul, 1989, s. 61-90.
 Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme*, I, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979, s. 435-447.
 A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa)*, I, Paris, 1958, s. 65.

BURSA YILDIRIM TÜRBEŞİ TAÇKAPISI

Katalog No: 14   **Profil No: 14**   **Şekil No: -**   **Resim No: 28-30**   **İnceleme Tarihi: Ağustos 1994**

YAPININ

BANİŞİ: *Süleyman Çelebi*   **MİMARİ:** *Ali bin Hüseyin*

İNŞA TARİHİ: *809 / 1406*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü, kare planlı bir yapıdır. Kuzeyinde üç birimli bir revak vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı: ---**   **Giriş Açıklığı: 1.33m.**

Genişliği: 3.04m.   **Yüksekliği: 4.87m.**

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.60

SİLMELERİ: *Düz, bir kenarı kavisli ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: **Formu: Sivri kemer tonozlu**   **Kuşatma Kemer: Sivri kemer**

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Beş kenarlı*   **Köşe Sütunçe Başlığı: İki kademeli**

Köşe Sütunçe Altlığı: Mukarnalı

MİHRABİYESİ: **Formu: ---**   **Kavsarası: ---**

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri: Kavsara içinde**   **Cinsi: İnşa ve usta kitabeleri**

Özellikleri: *İnşa kitabesi, dikdörtgen bir levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır. Bu kitabenin solunda, dar, uzunlamasına dikdörtgen bir levha içindeki usta kitabesi, Arapça, sülüs, beş satır.*

SÜSLEMELERİ: *Kavsara içinde, silmelerle oluşturulmuş kıvrım dallar ve palmetler vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinin İlk Devri**, I, İstanbul, 1989, s.464-469.

H. Önköl, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, 1992, s.55-59.

AMASYA YAKUB PAŞA ZAVİYESİ BATI TAÇKAPISI

Katalog No: 15   Profil No: 15   Şekil No: -   Resim No: 31   İnceleme Tarihi: Eylül 1993

YAPININ

BANİSİ: *Pazarlıoğlu Yakup Paşa*   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *815 / 1413 (vakfiye)*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Doğu - batı yönlü bir koridorla iki bölüme ayrılmıştır. Güneyde harim ve iki yanında çilehane hücreleri; kuzeyde ise orta avlu ve iki yanında birer tabhane hücreleri vardır. Batıdaki tabhane, türbeye dönüştürülmüştür.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Batı cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşıntısı: 7.00m.*   *Giriş Açıklığı: 1.48m.*

Genişliği: 4.88m.   *Yüksekliği: 7.10m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.45

SİLMELERİ: *Düz, pahlı, kaval, oluk ve bir kenarı kavisli düz silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Sivri kemer tonozlu*   *Kuşatma Kemer: Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   **Köşe Sütunçe Başlığı:** ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: *Formu: ---*   **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: ---*   **Cinsi:** ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E.H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II*,
İstanbul, 1972, s. 26-33.

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, Ankara, 1983, s. 256-259.

MERZİFON ÇELEBİ MEHMED MEDRESESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 18 Profil No: 18 Şekil No: 25, 43 Resim No: 36-39 İnceleme Tarihi: Eylül 1993

YAPININ

BANİSİ: Sultan I. Mehmed **MİMARİ:** Ebubekir bin Mehmed ibn Muşeymiş
İNŞA TARİHİ: 817-820 / 1414-1417

PLAN ÖZELLİKLERİ: Avlulu, dört eyvanlı, avlusu dört yönden revaklarla çevrili bir medresedir.

TAÇKAPININ

YERİ: Doğu cephesinin ortasında, derin bir eyvanın dip duvarı üzerindedir.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş ve mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 3.45 m Giriş Açıklığı: 1.70 m.
 Genişliği: 6.90 m. Yüksekliği: 9.20 m.
 Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.33

SİLMELERİ: Düz, bir kenarı kavisli, pahlı ve kaval silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemerleri: —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: Formu: Dört kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Eyvan cephesinde Cinsi: İnşa kitabesi.

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, yatay üç satır.

SÜSLEMELERİ: Eyvanın tepelik kısmında lotus-palmet fistosu, tavanında ise çok kollu yıldızlar vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, 1986, s. 35-36.
 E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II.Sultan Murad Devri, II**, İstanbul, 1989, s. 185-191.
 Y. Demiriz, **Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979, s. 621-626.

AMASYA BAYEZİD PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 19 Profil No: 19 Şekil No: - Resim No: 41-43 İnceleme Tarihi: Eylül 1993

YAPININ

BANİSİ: Bayezid Paşa **MİMARİ:** Ebubekir bin Mehmed ibn Muşeymiş
İNŞA TARİHİ: 817 / 1414

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta avlu, harim ve dört tabhane mekanından oluşmaktadır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında, derin bir eyvanın dip duvarı üzerindedir.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: - Giriş Açıklığı: 1.46 m.
 Genişliği: 2.95 m. Yüksekliği: 7.50 m.
 Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 2.54

SİLMELERİ: Düz ve bir kenarı kavisli düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Sekizgen Köşe Sütunçe Başlığı: Mukarnaslı

Köşe Sütunçe Altlığı: Mukarnaslı

MİHRABİYESİ: Formu: Dikdörtgen kesitli Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Giriş açıklığının üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Ana nişi üç yönden dolanıyor. Dikdörtgen kartuş içinde, Arapça, sülüs ve iki satır.

SÜSLEMELERİ: Giriş açıklığının üzerinde, ortasında küfi "Muhammed" yazıları içeren bir kabara vardır. Kitabe kartuşlarının çevresinde bitkisel örnekli süslemelere yer verilmiştir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II, İstanbul, 1989, s. 4-25.
 Y. Demiriz, Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979, s. 150-166.

BURSA YEŞİL CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 20 Profil No: 20 Şekil No: 38, 39, 40 Resim No: 44-49 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Sultan I. Mehmed **MİMARİ:** Hacı İvaz bin Ahi Bayezid

İNŞA TARİHİ: 822 / 1419-20

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta avlu, harim ve dört tabhane mekanından oluşmaktadır. Kuzey cephesi üzerindeki konsollardan, beş birimli bir son cemaat yeri inşasının tasarlandığı; ancak tamamlanamadığı anlaşılmaktadır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: - Giriş Açıklığı: 2.19 m.

Genişliği: 7.92 m. Yüksekliği: 11.30 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 42

SİLMELERİ: Düz, kaval ve oluk silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: -

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Silindirik kesitli Köşe Sütunçe Başlığı: Mukarnaslı

Köşe Sütunçe Altlığı: Mukarnaslı

MİHRABİYESİ: Formu: Dikdörtgen planlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana nişin üç yönünde ve Cinsi: İnşa ve usta kitabeleri
mihrabiyelerin üstünde

Özellikleri: İnşa kitabesi Arapça, sülüs, üç satır. Usta kitabesi, karşılıklı iki mihrabiyenin üst kesiminde, dikdörtgen kartuşlar içinde, Arapça, sülüs, birer satır.

SÜSLEMELERİ: Taçkapı çerçevesi üzerinde bitkisel örnekli ve yazılı şeritler vardır. Kavsarası köşelikleri, mihrabiye nişi ve mihrabiye kavsarası köşeliklerinde grift bitkisel örnekli süslemelere yer verilmiştir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, II, İstanbul, 1989, s. 46-94.

Y. Demiriz, **Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979, s. 330-384.

A. Gabriel, **Une Capitale Turque Brousse (Bursa)**, I, Paris, 1958, s. 79-94.

BURSA YEŞİL TÜRBE TAÇKAPISI

Katalog No: 21 Profil No: 21 Şekil No: - Resim No: 50-52 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Sultan I. Mehmed **MİMARİ:** Hacı İvaz bin Ahi Bayezid

İNŞA TARİHİ: 824 / 1421

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeyle örtülü sekizgen gövdeli bir yapıdır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Çini kaplama.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.78 m. Giriş Açıklığı: 1.71 m.

Genişliği: 5.60 m. Yüksekliği: 8.60 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.53

SİLMELERİ: Pahlı, kaval, bir kenarı kavisli ve düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Çeyrek küre şekilli. Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Beş kenarlı Köşe Sütunçe Başlığı: Pahlı

Köşe Sütunçe Altlığı: Pahlı

MİHRABIYESİ: Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana nişi üç yönden dolanıyor Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, bir satır.

SÜSLEMELERİ: Ana niş duvarları, kavsara başlangıç hizasına kadar bitkisel örnekli süslemeler içeren renkli sır teknikli çinilerle kaplanmıştır. Kavsaranın tüm yüzeyi kalem işi tekniğinde, bitkisel örnekli süslemelerle bezelidir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri, II, İstanbul, 1989, s. 101-118.

Y. Demiriz, Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979, s. 394 - 410 .

A. Gabriel, Une Capitale Turque Brousse (Bursa), I, Paris, 1958, s. 94-100.

BURSA YEŞİL MEDRESE TAÇKAPISI

Katalog No: 22   Profil No: 22   Şekil No: -   Resim No: 53-54   İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *Sultan I. Mehmed*

MİMARİ: *Hacı İvaz bin Ahi Bayezid*

İNŞA TARİHİ: *822 / 1419-20*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Açık avlulu, avlusu üç yönden revaklarla çevrili bir yapıdır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında derin bir eyvan şeklindedir.*

İNŞA MALZEMESİ: *Tuğla hatıllı kesme taş.*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** ---   **Giriş Açıklığı:** *1.22 m.*

Genişliği: *7.92 m.*   **Yüksekliği:** ---

Genişlik/Yükseklik Oranı: ---

SİLMELERİ: *Düz, kaval ve oluk silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Yarım manastır tonozlu*   **Kuşatma Kemerini:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   **Köşe Sütunçe Başlığı:** ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: **Formu:** ---   **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** ---   **Cinsi:** ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: *Giriş açıklığının üstündeki yarım manastır tonozu şekilli kavsara, yatay ve dikey dikdörtgenlerden oluşan lacivert ve firuze renkli surla tuğlalarla kaplanmıştır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, II, İstanbul, 1989, s. 94-100.
 Y. Demiriz, **Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979, s. 394 - 410 .
 A. Gabriel, **Une Capitale Turque Brousse (Bursa)**, I, Paris, 1958, s. 100-103.

BURSA İBRAHİM PAŞA (MAHKEME) HAMAMI TAÇKAPISI

Katalog No: 23 Profil No: 23 Şekil No: - Resim No: 55-56 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: İbrahim Paşa **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 825 / 1421 vakfiye

PLAN ÖZELLİKLERİ: Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı çifte halvetli hamamlar grubuna ait bir çifte hamamdır.

TAÇKAPININ

YERİ: Erkekler kısmı batı cephesinin güney ucunda.

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 1.07m. Giriş Açıklığı: 1.53m.

Genişliği: 4.73m. Yüksekliği: 7.25m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.53

SİLMELERİ: Düz ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: Formu: Dikdörtgen planlı **Kavsarası:** Düz tavanlı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi, İstanbul, 1976, s.109-110.

E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri, II, İstanbul, 1989, s. 124-130.

EDİRNE GAZİ MİHAL CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No:24 Profil No: 24 Şekil No: 47 Resim No: 57-59 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANISI: *Gazi Mihal Bey* **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *825 / 1422*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Orta avlu, harim ve iki tabhane mekanından oluşmaktadır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşıntısı: 0.32m. Giriş Açıklığı: 1.21m.*

Genişliği: 3.84m. Yüksekliği: 5.02m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.30

SİLMELERİ: *Düz ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Beş kenarlı Köşe Sütunçe Başlığı: Mukarnaslı*

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: *Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: Ana niş dip duvarında Cinsi: İnşa kitabesi.*

Özellikleri: Dikdörtgen bir levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: *Söveler üzerindeki mukarnaslı konsolların alt kısmında, rumi ve palmetlerden oluşan bir süsleme vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul, 1949, s. 98 - 100.

O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986, s. 54-55.

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II*, İstanbul, 1989, s. 150-160.

BURSA MURADIYE CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 25   Profil No: 25   Şekil No: 28   Resim No: 60-63   İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *Sultan II. Murad*   **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *828-830 / 1425-26*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Orta avlu, harim ve tabhane mekanlarından oluşan bir tabhaneli camidir. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında, derin bir eyvan şeklindedir.*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** —   **Giriş Açıklığı:** *1.80 m.*

Genişliği: *7.25 m.*   **Yüksekliği:** *6.25 m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *0.85 / 1*

SİLMELERİ: *Düz, pahlı, kaval ve oluk silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** —   **Kuşatma Kemer:** —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: —   **Köşe Sütunçe Başlığı:** —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: **Formu:** *Dikdörtgen planlı*   **Kavsarası:** *Mukarnaslı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Giriş açıklığının üst kesiminde* **Cinsi:** *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.*

SÜSLEMELERİ: *Eyvan cephesindeki kemer köşeliklerinde ve eyvan duvarlarının üst kesiminde bitkisel ve geometrik örnekli mavi-beyaz çiniler; eyvan tavanında ise çitalarla oluşturulmuş yıldız kompozisyonları yer almaktadır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, II, İstanbul, 1989, s. 298 - 316.
A. Gabriel, **Une Capitale Turque Brousse (Bursa)**, I, Paris, 1958, s. 105 - 111.
H. Wilde, **Brussa, Eine Entwicklungsgeschichte Türkischer Architektur in Kleinsien unter den ersten Osmanen**, Berlin, 1909, s. 51 - 56.

BURSA MURADIYE MEDRESESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 26 Profil No: 26 Şekil No: 36 Resim No: 64-65 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Murad **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 828-830 / 1425-26

PLAN ÖZELLİKLERİ: Açık avlulu, avlusu üç yönden revaklarla çevrili bir medresedir.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında, derin bir eyvan şeklindedir.

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.98 m. Giriş Açıklığı: 1.73 m.

Genişliği: 7.85 m. Yüksekliği: 9.55 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.22

SİLMELERİ: Pahlı, düz, kaval ve oluk silmeler

KAVSARASI: Formu: — Kuşatma Kemer: —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: Formu: — Kavsarası: —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: Eyvan cephesinde taş ve tuğlalarla oluşturulmuş geometrik süslemeler vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, İstanbul, 1989, s. 316 - 320.

A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa)*, I, Paris, 1958, s.112-114.

BURSA MURADIYE HAMAMI TAÇKAPISI

Katalog No: 27 Profil No: 27 Şekil No:- Resim No: 66 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Murad. **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 828-830 / 1425-26

PLAN ÖZELLİKLERİ: "Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı, çifte halvetli hamamlar" grubundandır.

TACKAPININ

YERİ: Doğu cephesinin kuzeyinde

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.85m. Giriş Açıklığı: 1.24m.

Genişliği: 2.69m. Yüksekliği: 5.50m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 2.05

SİLMELERİ: Düz ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemerli: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, İstanbul, 1989, s. 320-321.

A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa)*, I, Paris, 1958, s.173-174.

ANKARA KARACABEY İMARETİ TAÇKAPISI

Katalog No: 29 Profil No: 29 Şekil No: 52 Resim No: 69-71 İnceleme Tarihi: Ocak 1996

YAPININ

BANİSİ: Emir Celaleddin Karacabey **MİMARİ:** Sinaneddin Ahmed bin Ebubekir

İNŞA TARİHİ: 831 / 1427-28

PLAN ÖZELLİKLERİ: İlk inşaatta, kubbeyle örtülü orta avlu, yarım kubbeyle örtülü harim ve iki tabhane mekanından oluşan bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Bugün orta avlu ve harim düz tavanlıdır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.81 m. Giriş Açıklığı: 1.42 m.

Genişliği: 5.06 m. Yüksekliği: 6.21 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.22

SİLMELERİ: Düz, pahlı, kaval ve oluk silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: Bursa kemeri

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: Formu: Üç kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana nişi üç yönden dolanıyor Cinsi: İnşa kitabesi.

Özellikleri: Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: Ana niş yan kanatları üzerinde çok kollu yıldız örneği içeren enlice birer şerit yer almaktadır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- İ. N. Aslanoğlu, **Ankara Karacabey Külliyesi**, Ankara, 1988.
 E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, II, İstanbul, 1989, s. 255-263.
 G. Öney, **Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları**, Ankara, 1971, s. 52-54.

EDİRNE BEYLERBEYİ CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 30   Profil No: 30   Şekil No: -   Resim No: 72   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Yusuf Paşa*   **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 833 / 1429

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Orta avlu, harim ve tabhane mekanlarından oluşan bir tabhaneli camidir. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş."*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.47m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.41m.*

Genişliği: *3.80m.*   **Yüksekliği:** *5.65m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.48*

SİLMELERİ: *Düz, pahlı, kaval, oluk ve bir kenarı kavisli düz silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemerli tonoz*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: —   **Köşe Sütunçe Başlığı:** —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: **Formu:** *Beş kenarlı*   **Kavsarası:** *Çeyrek küre şekilli*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** —   **Cinsi:** —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, **Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri**, İstanbul, 1949, s. 91-94.
E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II**, İstanbul, 1989, s. 377-379.

EDİRNE BEYLERBEYİ TÜRBESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 31 Profil No: 31 Şekil No: - Resim No: 73-74 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Yusuf paşa **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 833 / 1429

PLAN ÖZELLİKLERİ: Sekizgen gövdeli, kubbeyle örtülü bir yapıdır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Kesse taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.35 m. Giriş Açıklığı: 1.06 m.

Genişliği: 2.48m. Yüksekliği: ---

Genişlik/Yükseklik Oranı: ---

SİLMELERİ: Düz ve bir kenarı kavisli düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: ---

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Sivri kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s. 94.

E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II, İstanbul, 1989, s. 377-379.

EDİRNE ŞAH MELEK CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 32   Profil No: 32   Şekil No: 37   Resim No: 75-77   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANISI: *Rumeli Beylerbeyi Şah Melek Paşa*   **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 832 / 1429

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü harim mekanı, kuzeyine eklenen aynalı manastır tonozuyla örtülü dikdörtgen mekanla genişletilmiştir.*

TACKAPININ

YERİ: *Doğu cephesinin kuzey ucunda*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.60m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.37m.*

Genişliği: *3.58m.*   **Yüksekliği:** *5.15m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.44*

SİLMELERİ: *Düz, oluk, kaval ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Düz tavanlı*   **Kuşatma Kemer:** *Üç dilimli kemer ve sivri kemer.*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Silindirik kesitli*   **Köşe Sütunçe Başlığı:** *Pahlı*

Köşe Sütunçe Altlığı: *Aşınmış*

MİHRABIYESİ: **Formu:** *Üç kenarlı*   **Kavsarası:** *Çeyrek küre şekilli*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer.*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarı üzerinde*   **Cinsi:** *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.*

SÜSLEMELERİ: *Sivri kavsara kuşatma kemeri üzerinde ters-düz palmet motiflerine yer verilmiştir. Sol yan kanat cephesinde, sadece bir kısmı kalabilmiş, kûfi "Allah gani" yazılı, taş ve firuze renkli sırlı tuğlalarla oluşturulmuş bir şerit vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, II, İstanbul, 1989, s. 417-420.

Y. Demiriz, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979, s.507-512.

B. Ersoy, "Edirne Şah Melek Camii'nin Tanıtımı ve Mimari Özellikleri Hakkında Düşünceler", **Arkeoloji - Sanat Tarihi Dergisi**, VI, İzmir, 1992, s. 47-63.

HAVZA MUSTAFA BEY İMARETİ DOĞU TAÇKAPISI

Katalog No: 33   Profil No: 33   Şekil No: 30   Resim No: 78   İnceleme Tarihi: Eylül 1993

YAPININ

BANİSİ: *Mustafa Bey bin Yörgüç Paşa*   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 833 / 1429-30

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Orta avlu, harim ve üç tabhane mekanından oluşmaktadır. Mekan dağılımı, benzer işlevli diğer yapılardan farklıdır. Tabhaneler, orta avlunun kuzeyine yerleştirilmiştir.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Doğu cephesinin güney köşesinde.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşıntısı: --- Giriş Açıklığı: 1.19m.*

Genişliği: 3.78m. Yüksekliği: 6.35m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.67

SİLMELERİ: *Düz, bir kenarı kavisli düz ve oluk silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- *Köşe Sütunçe Başlığı: ---*

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: *Formu: Yarım daire kesitli Kavsarası: Mukarnaslı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: Ana nişin üç kenarında Cinsi: İnşa kitabesi.*

Özellikleri: Dikdörtgen bir kartuş içinde, Arapça, sülüs, İki satır.

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II*, İstanbul, 1972, s.497-502.
Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)*, İstanbul, 1979, s.570-572.

OSMANCIK KOCA MEHMED PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 34 Profil No: 34 Şekil No: 29 Resim No: 79-80 İnceleme Tarihi: Eylül 1993

YAPININ

BANİSİ: *Koca Mehmed Paşa* **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *834 /1430-31*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Orta avlu, harim ve iki tabhane mekanından oluşmaktadır. Kuzeyindeki beş birimli son cemaat yeri yıkılmıştır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşınması:** --- **Giriş Açıklığı:** *1.34m.*

Genişliği: *3.60 m.* **Yüksekliği:** ---

Genişlik/Yükseklik Oranı: ---

SİLMELERİ: *Düz ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Mukarnaslı* **Kuşatma Kemer:** *Üç dilimli kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: **Silindirik kesitli** **Köşe Sütunçe Başlığı:** ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: **Formu:** *Dikdörtgen kesitli* **Kavsarası:** *Mukarnaslı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarında* **Cinsi:** *İnşa kitabesi.*

Özellikleri: *Dikdörtgen kartuş içinde, Arapça, sülüs, iki satır.*

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II*, İstanbul, 1972, s.529-535.
 Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)*, İstanbul, 1979, s.638-641.
 F. İlter, "Osmanlı Ulaşım Ağında Irmak Kenarı Bir Yerleşme: Osmancık", *Belleten*, LII / 203 (1988), Ankara, s. 535-569.

EDİRNE ŞİHABÜDDİN PAŞA (KİRAZLI) CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 35   Profil No: 35   Şekil No:-   Resim No: 81   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Şihabüddin Paşa*   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *840 / 1436-37*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü kare planlı bir yapıdır.*

TACKAPININ

YERİ: *Doğu cephesinin kuzey ucunda.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.25 m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.08 m.*

Genişliği: *2.23 m.*   **Yüksekliği:** *3.50 m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.56*

SİLMELERİ: *Düz, oluk ve kaval silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemer tonozlu*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   **Köşe Sütunçe Başlığı:** ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: **Formu:** ---   **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarı üzerinde*   **Cinsi:** *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, iki satır.*

SÜSLEMELERİ: *Kitabe levhasının iki yanında, rumili kıvrım dallarla oluşturulmuş basit bir süsleme vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, İstanbul, 1989, s. 400-402.

İZNİK MAHMUD ÇELEBİ CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 37 Profil No: 37 Şekil No: - Resim No:84-85 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Mahmud Çelebi **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 846 / 1442-43

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta avlu, harim ve iki tabhane mahnundan oluşmaktadır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.05m. Giriş Açıklığı: 1.34m.

Genişliği: 2.66m. Yüksekliği: 3.45m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.29

SİLMELERİ: Pahlı ve düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Düz tavanlı Kuşatma Kemer: Bursa kemeri

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: Formu: Dikdörtgen kesitli Kavsarası: Düz tavanlı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, II, İstanbul, 1989, s. 504 - 508.

Y. Demiriz, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979, s. 576-577.

ANKARA KARACABEY TÜRBESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 38   **Profil No:** 38   **Şekil No:** -   **Resim No:** 86   **İnceleme Tarihi:** Ocak 1996

YAPININ

BANISI: Emir Celaleddin Karacabey   **MİMARİ:** Sinaneddin Ahmed bin Ebubekir

İNŞA TARİHİ: 848 / 1444-45

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeyle örtülü, sekizgen gövdeli bir yapıdır.

TAÇKAPININ

YERİ: Doğu kenarının ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 1.10 m.   Giriş Açıklığı: 1.01 m.

Genişliği: 3.74 m.   Yüksekliği: 3.98 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.06

SİLMELERİ: ---

KAVSARASI: Formu: Bursa kemeri tonozlu   Kuşatma Kemer: Bursa kemeri

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: ---   Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi.

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

İ. N. Aslanoğlu, Ankara Karacabey Külliyesi, Ankara, 1988, s. 33-41.

E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II, İstanbul, 1989, s. 263.

G. Öney, Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları, Ankara, 1971, s. 116-117.

EDİRNE ÜÇ ŞEREFELİ CAMİİ HARİM KUZEYBATI TAÇKAPISI

Katalog No: 43 Profil No: 43 Şekil No: - Resim No: 96 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Murad **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 849 / 1445

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta hacmi altıgen bir kaide üzerine oturan büyük bir kubbeyle, yan hacimleri ise ikişer küçük kubbeyle örtülü merkezi planlı bir yapıdır. Kuzeyinde, dört yönden revaklarla çevrili bir avlusu vardır.

TAÇKAPININ

YERİ: Harim kuzey duvarının batı kesiminde

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.11m. Giriş Açıklığı: 2.20m.

Genişliği: 4.59m. Yüksekliği: 6.66m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.45

SİLMELERİ: Düz, oluk, kaval ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu **Kuşatma Kemer:** Sivri kemer ve üç dilimli kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Beş kenarlı **Köşe Sütunçe Başlığı:** Pahlı

Köşe Sütunçe Altlığı: Pahlı

MİHRABIYESİ: Formu: — **Kavsarası:** —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde **Cinsi:** İnşa kitabesi

Özellikleri: Boya ile yazılmış, Arapça, sülüs, beş satır.

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s.14-30.
 E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II, İstanbul, 1989, s. 422-461.
 Y. Demiriz, Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979, s. 513-551.

EDİRNE ÜÇ ŞEREFELİ CAMİİ HARİM KUZEYDOĞU TAÇKAPISI

Katalog No: 44 Profil No: 44 Şekil No: - Resim No: 97 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Murad **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 849 / 1445

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta hacmi altıgen bir kaide üzerine oturan büyük bir kubbeyle, yan hacimleri ise ikişer küçük kubbeyle örtülü merkezi planlı bir yapıdır. Kuzeyinde dört yönden revaklarla çevrili bir avlusu vardır.

TACKAPININ

YERİ: Harim kuzey duvarının doğu kesiminde.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.11m. Giriş Açıklığı: 2.20m.

Genişliği: 4.59m. Yüksekliği: 6.66m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.45

SİLMELERİ: Düz, oluk, kaval ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu **Kuşatma Kemerleri:** Sivri kemer ve üç dilimli kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Beş kenarlı **Köşe Sütunçe Başlığı:** Pahlı

Köşe Sütunçe Altlığı: Pahlı

MİHRABIYESİ: Formu: — **Kavsarası:** —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Boya ile yazılmış, Arapça, sülüs, dört satır.

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s.14-30.
- E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, II, İstanbul, 1989, s. 422-461.
- Y. Demiriz, Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979, s. 513-551.

BURSA HATUNİYE TÜRBEŞİ TAÇKAPISI

Katalog No: 45 Profil No: 45 Şekil No: - Resim No: 98 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİŞİ: Sultan II. Murad MİMARİ: ---

İNŞA TARİHİ: 853 / 1449

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü altıgen gövdeli bir yapıdır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Tuğla hatıllı kesme taş.*

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.56m. Giriş Açıklığı: 0.89m.

Genişliği: 2.81m. Yüksekliği: 4.80m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.70

SİLMELERİ: *Pahlı ve düz silmeler*

KAVSARASI: Formu: *Mukarnaslı* Kuşatma Kemer: *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: *Dikdörtgen planlı* Kavsarası: *Sivri kemer tonozlu*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: Yeri: *Ana niş dip duvarı üzerinde* Cinsi: *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Dikdörtgen bir levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.*

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, İstanbul, 1989, s. 326-327.

H. Önkal, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara, 1992, s. 75-78.

BURSA SELÇUK HATUN CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 46   Profil No: 46   Şekil No: -   Resim No: 99   İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Selçuk Hatun   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 845 / 1450

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü kare planlı bir yapıdır. Kuzeyinde üç birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Sıvalı olduğu için saptanamamaktadır.

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı: -**   **Giriş Açıklığı: 1.08m.**

Genişliği: 1.35m.   **Yüksekliği: 4.10m.**

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 3

SİLMELERİ: ---

KAVSARASI: **Formu: Mukarnaslı**   **Kuşatma Kemer: Sivri kemer**

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   **Köşe Sütunçe Başlığı: ---**

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: **Formu: ---**   **Kavsarası: ---**

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Düz atkı taşı*

KİTABESİ: **Yeri: ---**   **Cinsi: ---**

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, II, İstanbul, 1989, s. 331-333.
Y. Demiriz, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979, s. 307-311.

BURSA II. MURAD TÜRBEŞİ TAÇKAPISI

Katalog No: 47 Profil No: 47 Şekil No: - Resim No: 100-102 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Mehmed MİMARİ: ---

İNŞA TARİHİ: 855 / 1451

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kare planlı, kubbeyle örtülü bir yapıdır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 1.80m. Giriş Açıklığı: 1.46m.

Genişliği: 4.15m. Yüksekliği: 4.65m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.12

SİLMELERİ: Pahlı, kaval ve oluk silmeler

KAVSARASI: Formu: Düz tavanlı Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Dikdörtgen kartuş içinde, Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: Saçakta, çok kollu yıldızlardan oluşan geometrik geçme örneklerine yer verilmiştir. Geçmeler arasında bitkisel örnekli kalemişi süslemeler vardır. Ayrıca çok sayıda kabara görülmektedir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, İstanbul, 1989, s. 321-326.
H. Önkal, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara, 1992, s. 79-83.
H. Wilde, *Brussa, Eine Entwicklungsgeschichte Türkischer Architektur in Kleinasien Unter den Ersten Osmanen*, Berlin, 1909, s. 69-74.

BURSA YİĞİT KÖHNE CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 48 Profil No: 48 Şekil No: - Resim No: 103 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Yiğit oğlu Hacı Ali MİMARİ: —

İNŞA TARİHİ: XV. yy. ortaları

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeye örtülü kare planlı bir yapıdır. Kuzeyinde üç birimli bir son cemaat yeri vardır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Sıvalı olduğu için saptanamamaktadır.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: — Giriş Açıklığı: 1.31m.

Genişliği: 1.44m. Yüksekliği: 3.70m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 2.57

SİLMELERİ: —

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: Formu: — Kavsarası: —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Düz atkı taşı

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: Giriş açıklığının üst kesiminde, sarmal yivlerle süslü üç küçük kabara vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, II, İstanbul, 1989, s. 348-350.
Y. Demiriz, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979, s. 452-454.

EDİRNE SAATLİ MEDRESE TAÇKAPISI

Katalog No: 49 Profil No: 49 Şekil No: - Resim No: 104 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: --- MİMARİ: ---

İNŞA TARİHİ: XV. yy. ortaları

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Avlulu, üç yönden revaklarla çevrili bir yapıdır. Bugün oldukça harap durumdadır. Avlu revaklarının tamamı ve hücrelerinden bazıları yıkılmıştır.*

TACKAPININ

YERİ: *Doğu cephesinin kuzey kanadında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.21m. Giriş Açıklığı: 1.79m.

Genişliği: 4.58m. Yüksekliği: 7.75m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.70

SİLMELERİ: *Pahlı, oluk, kaval ve düz silmeler*

KAVSARASI: Formu: --- Kuşatma Kemer: ---

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Beş kenarlı* Köşe Sütunçe Başlığı: *Saptanmıyor*

Köşe Sütunçe Altlığı: Saptanmıyor

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, İstanbul, 1989, s. 460 - 462.
Y. Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)*, (E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 1997, s. 80-85.

MANİSA SİNAN BEY (KARAKÖY) MEDRESESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 50 Profil No: 50 Şekil No: 34 Resim No: 105-106 İnceleme Tarihi: Nisan 1998

YAPININ

BANİSİ: Sinan Bey **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: XV. yy. ortaları

PLAN ÖZELLİKLERİ: Avlulu, avlusu dört yönden revaklarla çevrili bir yapıdır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 1.70m. Giriş Açıklığı: 1.27m.

Genişliği: 4.38m. Yüksekliği: 6.70m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.53

SİLMELERİ: —

KAVSARASI: Formu: Çeyrek küre şekilli Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Çeyrek küre şekilli

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Düz atkı taşı

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: Kavsara köşeliklerinde, tuğlayla oluşturulmuş basit geometrik süslemeler bulunmaktadır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- Y. Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)*, (E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 1997, s. 80-85.
- N. Köktü, "Manisa'da Osmanlı Eserleri- IV", *Manisa Dergisi*, 8, Şubat 1995, s. 3-13.

KARACABEY İMARET CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 51 Profil No: 51 Şekil No: 45 Resim No: 107 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Karacabey bin Abdullah **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 861 /1456-57

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta avlu, harim ve iki tabhane mekanından oluşmaktadır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.12m. Giriş Açıklığı: 1.48m.

Genişliği: 4.72m. Yüksekliği: 7.60m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.61

SİLMELERİ: —

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: Formu: — Kavsarası: —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarında Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: Ana niş dip duvarında kalın silmelerle oluşturulmuş geometrik geçme örneği; kuşatma kemeri üzerinde ise kakma teknikli palmetler vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 83-84
 E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, IV, İstanbul, 1974, s. 770- 776.
 Y. Ötügen - vd., Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, IV, Ankara, 1986, s. 371-375.

İSTANBUL MAHMUD PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 52 Profil No: 52 Şekil No: - Resim No: 108-110 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Mahmud Paşa **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 867 / 1462-63

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta avlu, harim ve "U" şekilli bir koridor etrafına sıralanmış tabhane mekanlarından oluşur. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.38m. Giriş Açıklığı: 1.46m.

Genişliği: 4.92m. Yüksekliği: 8.77m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.78

SİLMELERİ: Düz, bir kenarı kavisi, pahlı ve kaval silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarında ve Cinsi: İnşa ve onarım kitabeleri yan kanat ön yüzlerinde

Özellikleri: İnşa kitabesi, dikdörtgen kartuşlar içinde, Arapça, sülüs, iki satır; onarım kitabesi, her iki yan kanat ön yüzünde, dikdörtgen kartuşlar içinde, Arapça, sülüs, sekizer satır.

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 84-86.

E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III, İstanbul, 1989, s. 443 - 450

İSTANBUL MAHMUD PAŞA HAMAMI TAÇKAPISI

Katalog No: 53 Profil No: 53 Şekil No: - Resim No: 111 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Mahmud Paşa **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 871 / 1466

PLAN ÖZELLİKLERİ: Yıldızvari sıcaklıklı, köşe halvetli hamamlar grubundandır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.68m. Giriş Açıklığı: 1.72m.

Genişliği: 5.33m. Yüksekliği: 9.89m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.85

SİLMELERİ: Düz, pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Arapça, sülüs, iki satır.

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, IV, İstanbul, 1989, s. 602-606.

H. Gluck, *Probleme Des Wölbungsbaues Die Bäder Konstantinopels*, Wien, 1921, 109-113.

İSTANBUL FATİH CAMİİ AVLU KUZEY TAÇKAPISI

Katalog No: 54 Profil No: 54 Şekil No: 4 Resim No: 112-114 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Mehmed **MİMARİ:** —
İNŞA TARİHİ: 867-875 / 1463-70

PLAN ÖZELLİKLERİ: İlk inşaatta, ortada büyük bir kubbe, güneyde bir yarım kubbe ve yanlarda üçer küçük kubbeyle örtülü bir harimi vardı. XVIII. yüzyıl ortasında meydana gelen zelzelenin ardından, harim kısmı büyük bir onarım geçirdi. Kuzeyinde yer alan dört yönden revaklarla çevrili avlu ve harim kuzey cephesi ilk yapıdan kalmadır.

TACKAPININ

YERİ: Avlu kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.88m. Giriş Açıklığı: 2.44m.
 Genişliği: 5.82m. Yüksekliği: 10.80m.
 Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.85

SİLMELERİ: Pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: -

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Silindirik kesitli Köşe Sütunçe Başlığı: İki kademeli
 Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABIYESİ: Formu: Altı kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —
 Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: Dikine yivlerle süslü köşe sütunçesi gövdelerinin alt ve üst kesimlerinde geometrik geçme örnekleri vardır. Ana niş kavsarası köşeliklerinde ve mihrabiye kavsarasının alt kesiminde gülbezekler yer almaktadır. Palmetlerle süslü bir tepeliğe sahiptir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986, s. 107-111.
 E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, III, İstanbul, 1989, s. 363-386.
 G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, Londra, 1971, s. 100-101.

İSTANBUL FATİH CAMİİ AVLU BATI TAÇKAPISI

Katalog No: 55 Profil No: 55 Şekil No: - Resim No:115-116 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Mehmed **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 867-875 / 1463-70

PLAN ÖZELLİKLERİ: İlk inşaatta, ortada büyük bir kubbe, güneyde bir yarım kubbe ve yanlarda üçer küçük kubbeyle örtülü bir harimi vardı. XVIII. yüzyıl ortasında meydana gelen zelzelenin ardından, harim kısmı büyük bir onarım geçirdi. Kuzeyinde yer alan dört yönden revaklarla çevrili avlu ve harim kuzey cephesi ilk yapıdan kalmadır.

TACKAPININ

YERİ: Avlu batı cephesinin güney kesiminde.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.34m. Giriş Açıklığı: 2.33m.

Genişliği: 5.20m. Yüksekliği: 8.65m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.67

SİLMELERİ: Pahlı, oluk ve bir kenarı kavisli düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: -

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986, s. 107-111.
 E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, III, İstanbul, 1989, s. 363-386.
 G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, Londra, 1971, s. 100-101.

İSTANBUL FATİH CAMİİ AVLU DOĞU TAÇKAPISI

Katalog No: 56   Profil No: 56   Şekil No: -   Resim No: -   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Mehmed   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 867-875 / 1463-70

PLAN ÖZELLİKLERİ: İlk inşaatta, ortada büyük bir kubbe, güneyde bir yarım kubbe ve yanlarda üçer küçük kubbeyle örtülü bir harimi vardı. XVIII. yüzyıl ortasında meydana gelen zelzelenin ardından, harim kısmı büyük bir onarım geçirdi. Kuzeyinde yer alan dört yönden revaklarla çevrili avlu ve harim kuzey cephesi ilk yapıdan kalmadır.

TAÇKAPININ

YERİ: Doğu cephesinin güney kesiminde

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: **Cepheden Taşınması:** 0.34m.   **Giriş Açıklığı:** 2.33m.
                          Genişliği: 5.20m.   **Yüksekliği:** 8.65m.
                          Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.66

SİLMELERİ: Pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmele.

KAVSARASI: Formu: ---   Kuşatma Kemer: ---

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   Köşe Sütunçe Başlığı: ---
                          Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: ---   Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: ---   Cinsi: ---
                          Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986, s. 107-111.
 E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, III, İstanbul, 1989, s. 363-386.
 G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, Londra, 1971, s. 100-101.

İSTANBUL FATİH CAMİİ HARİM KUZEY TAÇKAPISI

Katalog No: 57 Profil No: 57 Şekil No: 57 Resim No: 117-120 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Mehmed **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 867-875 / 1463-70

PLAN ÖZELLİKLERİ: İlk inşaatta, ortada büyük bir kubbe, güneyde bir yarım kubbe ve yanlarda üçer küçük kubbeyle örtülü bir harimi vardı. XVIII. yüzyıl ortasında meydana gelen zelzelenin ardından, harim kısmı büyük bir onarım geçirdi. Kuzeyinde yer alan dört yönden revaklarla çevrili avlu ve harim kuzey cephesi ilk yapıdan kalmadır.

TACKAPININ

YERİ: Harim kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.34 m. Giriş Açıklığı: 2.49 m.

Genişliği: 7.35 m. Yüksekliği: 13.40 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.82

SİLMELERİ: Düz, oluk, pahlı ve kaval silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı **Kuşatma Kemer:** Bursa kemeri ve sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Yedi kenarlı **Köşe Sütunçe Başlığı:** İki kademeli

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABİYESİ: Formu: Yedi kenarlı **Kavsarası:** Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarında **Cinsi:** İnşa kitabesi

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, iki satır.

SÜSLEMELERİ: Sütunçe altlıklarında palmet ve rumilerden oluşan bitkisel süslemeler; kavsaranın alt kesiminde ve mihrabiye kavsarasında gülbezekler; ana niş yan yüzlerinde dikdörtgen panolar içinde yazılar görülmektedir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, 1986, s. 107-111.
 E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri**, III, İstanbul, 1989, s. 363-386.
 G. Goodwin, **A History of Ottoman Architecture**, Londra, 1971, s. 100-101.

İSTANBUL FATİH TABHANESİ TAÇKAPISI**Katalog No: 58**   **Profil No: 58**   **Şekil No: -**   **Resim No: 121-123**   **İnceleme Tarihi: Eylül 1995****YAPININ****BANİSİ:** *II. Mehmed*   **MİMARI:** ---**İNŞA TARİHİ:** *867-875 / 1463-70***PLAN ÖZELLİKLERİ:** *Avlulu, avlusu dört yönden revaklarla çevrili bir yapıdır.***TAÇKAPININ****YERİ:** *Kuzey cephesinin ortasında***İNŞA MALZEMESİ:** *Mermer***BOYUTLARI:**   *Cepheden Taşıntısı: 0.37m.*   *Giriş Açıklığı: 1.86m.*
                            Genişliği: 4.78m.   *Yüksekliği: 8.75m.*
                            *Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.83***SİLMELERİ:** *Pahlı, kaval, bir kenarı kavisli ve düz silmeler***KAVSARASI:**   *Formu: Sivri kemer tonozlu*   *Kuşatma Kemer: Sivri kemer***KÖŞE SÜTUNÇESİ:** *Altı kenarlı*   *Köşe Sütunçe Başlığı: İki kademeli*
                            *Köşe Sütunçe Althği: İki kademeli***MİHRABIYESİ:**   *Formu: Beş kenarlı*   *Kavsarası: Mukarnaslı***GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ:** *Basık kemer***KİTABESİ:**   *Yeri: ---*   *Cinsi: ---***Özellikleri:** ---**SÜSLEMELERİ:** *Giriş açıklığının üst kesiminde; kavsara içinde ve kavsara köşeliklerinde dört adet kabaraya yer verilmiştir.***SEÇME BİBLİYOGRAFYA:**E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III**, İstanbul, 1989, s.
395-400.

İSTANBUL MURAD PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 59 Profil No: 59 Şekil No: - Resim No: 124-126 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Murad Paşa* **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *876 / 1471-72*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Orta avlu, harim ve dört tabhane mekanından oluşan bir tabhaneli camidir. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.39m.* **Giriş Açıklığı:** *1.79m.*
Genişliği: *5.03m.* **Yüksekliği:** *9.64m.*
Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.91*

SİLMELERİ: *Düz, pahlı, bir kenarı kavisli ve oluk silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Düz tavanlı* **Kuşatma Kemer:** *Bursa kemeri*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — **Köşe Sütunçe Başlığı:** —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: **Formu:** *Beş kenarlı* **Kavsarası:** *Mukarnaslı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarı üzerinde* **Cinsi:** *İnşa kitabesi.*

Özellikleri: *Dikdörtgen bir kartuş içinde, Arapça, sülüs, üç satır.*

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, 1986, s. 87.

E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III**, İstanbul, 1989, s.466-472.

İSTANBUL RUM MEHMED PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 60 Profil No: 60 Şekil No: - Resim No: 127-128 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Rum Mehmed Paşa **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 876 /1471-72

PLAN ÖZELLİKLERİ: Orta avlu, harim ve dört tabhane mekanından oluşmaktadır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.29 m. Giriş Açıklığı: 1.43 m.

Genişliği: 4.38 m. Yüksekliği: 6.20 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.41

SİLMELERİ: Düz, pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Çeyrek küre şekilli

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarında Cinsi: İnşa kitabesi.

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, iki satır.

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 106-107.

E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III, İstanbul, 1989, s. 482-490.

G. Goodwin, A History of Ottoman Architecture, Londra, 1971, s. 114-115.

AFYON GEDİK AHMED PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 61 Profil No: 61 Şekil No: - Resim No: 129-132 İnceleme Tarihi: Ocak 1996

YAPININ

BANISI: *Gedik Ahmed Paşa* **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *XV.yy. üçüncü çeyreği*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Eş büyüklükte iki kubbe ile örtülü bir harim mekanı ile iki yanındaki ikişer tabhane mekanından oluşur. Tabhane mekanları bir eyvan aracılığıyla dışa açılır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşıntısı: 0.32m. Giriş Açıklığı: 1.57m.*

Genişliği: 4.56m. Yüksekliği: 8.50m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.86

SİLMELERİ: *Düz, oluk, kaval silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: ---*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Silindirik kesitli Köşe Sütunçe Başlığı: İki kademeli*

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABİYESİ: *Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: Onarım kitabesi*

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs üç satır

SÜSLEMELERİ: *Silindirik kesitli köşe sütunçeleri dikine yivlerle süslenmiştir. Mihrabiye kavsarasının alt kesiminde, küçük gülbezeler görülmektedir.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986, s. 91-93.
 E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, III, İstanbul, 1989, s. 1-16.
Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, Ankara, 1983, s. 91-93.

AFYON GEDİK AHMED PAŞA MEDRESESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 62   **Profil No:** 62   **Şekil No:** -   **Resim No:** 133   **İnceleme Tarihi:** Ocak 1996

YAPININ

BANİSİ: *Gedik Ahmed Paşa*   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *XV. yy. üçüncü çeyreği*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Açık avlulu, avlusu dört yönden revaklarla çevrili bir medresedir.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.54m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.40m.*
    Genişliği: *4.75m.*   **Yüksekliği:** *6.80m.*
    Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.43*

SİLMELERİ: *Düz, pahlı ve kaval silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemer tonozlu*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   **Köşe Sütunçe Başlığı:** ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: **Formu:** ---   **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** ---   **Cinsi:** ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, III, İstanbul, 1989, s. 16-18.
 Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, Ankara, 1983, s. 117.

İSTANBUL ATİK İBRAHİM PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 63 Profil No: 63 Şekil No: - Resim No: 134 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Çandarlı İbrahim Paşa **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 1477

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kare planlı, düz ahşap tavanla örtülü bir yapıdır. Kuzeyinde, düz ahşap tavanlı bir son cemaat yeri vardır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.06m. Giriş Açıklığı: 1.56m.

Genişliği: 3.68m. Yüksekliği: 6.10m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.65

SİLMELERİ: Pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarında Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Dilimli kemerli bir levha içinde, Arapça, sülüs, yedi satır.

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 227-229.

EDİRNE KASIM PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 64   Profil No: 64   Şekil No: -   Resim No: 135   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Kasım Paşa*   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *883 / 1478-79*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeye örtülü kare planlı bir yapıdır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Doğu cephesinin kuzey köşesinde.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.30m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.28m.*

Genişliği: *3.01m.*   **Yüksekliği:** ---

Genişlik/Yükseklik Oranı: ---

SİLMELERİ: *Düz, oluk ve kaval silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemer tonozlu*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Altı kenarlı*   **Köşe Sütunçe Başlığı:** *Pahlı*

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: **Formu:** ---   **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarında*   **Cinsi:** *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Kare şekilli bir levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.*

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, **Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri**, İstanbul, 1949, s. 103.

E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III**, İstanbul, 1989, s.

210-214.

BURSA CEM SULTAN TÜRBEŞİ TAÇKAPISI

Katalog No: 65   Profil No: 65   Şekil No: -   Resim No: 136   İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *II. Mehmed*   MİMARİ: ---

İNŞA TARİHİ: *884/1479*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü, altıgen gövdeli bir yapıdır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşıntısı: 2.61m.   Giriş Açıklığı: 1.39m.*

Genişliği: 4.21m.   Yüksekliği: 4.70m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.11

SİLMELERİ: *Pahlı, kaval ve oluk silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Düz tavanlı   Kuşatma Kemer: Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   *Köşe Sütunçe Başlığı: ---*

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: *Formu: ---   Kavsarası: ---*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: ---   Cinsi: ---*

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H.Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, III, İstanbul, 1989, s. 161-168.

H. Önkal, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara, 1992, s.85-89.

EDİRNE PEYKLER MEDRESESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 66 Profil No: 66 Şekil No: - Resim No: 137 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANISI: --- MİMARİ: ---

İNŞA TARİHİ: XV. yy. ikinci yarısı

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Avlulu, avlusu üç yönden revaklarla çevrili medreselerdendir. Güneyinde biri yazlık, biri kışlık olmak üzere iki dersane mekanı vardır.*

TACKAPININ

YERİ: *Doğu cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 1.19m. Giriş Açıklığı: 1.79m.

Genişliği: 6.48m. Yüksekliği: 8.30m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.28

SİLMELERİ: *Pahlı, bir kenarı kavisli ve kaval silmeler.*

KAVSARASI: Formu: *Çeyrek küre şekilli* Kuşatma Kemer: *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, III, İstanbul, 1989, s. 225-231.

Y. Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)*, (E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 1997, s. 80-85.

BURSA HAMZA BEY CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 67 Profil No: 67 Şekil No: - Resim No: 138-139 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *Hamza Bey* **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *XV. yy. ikinci yarısı*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Orta avlu, harim ve iki tabhane mekanından oluşan bir tabhaneli camidir. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşantısı: 0.70m. Giriş Açıklığı: 1.52m.*

Genişliği: 4.05m. Yüksekliği: 4.04m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1

SİLMELERİ: *Düz, bir kenarı kavisli ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Düz tavanlı Kuşatma Kemer: Bursa kemeri*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- *Köşe Sütunçe Başlığı: ---*

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: *Formu: Dikdörtgen planlı Kavsarası: Düz tavanlı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: --- Cinsi: ---*

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III, İstanbul, 1989, s. 89-97.*
A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa), I, Paris, 1958, s. 141-143.*
H. Wilde, *Brussa, Eine Entwicklungsgeschichte Türkischer Architektur in Kleinasien Unter den Ersten Osmanen, Berlin, 1909, s. 56-58.*

BURSA HAMZA BEY TÜRBEŚİ TAÇKAPISI

Katalog No: 68 Profil No: 68 Şekil No: - Resim No: 140-141 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: --- **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: XV. yy. ikinci yarısı

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeye örtülü, sekizgen gövdeli bir yapıdır.

TACKAPININ

YERİ: Doğu kenarı üzerinde.

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 1.31m. Giriş Açıklığı: 1.04m.

Genişliği: 3.16m. Yüksekliği: 4.85m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.53.

SİLMELERİ: Pahlı ve düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Bursa kemeri tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: Dikdörtgen planlı Kavsarası: Sivri kemer tonozlu

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Düz atkı taşı

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, III, İstanbul, 1989, s. 155-156.

A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa)*, I, Paris, 1958, s. 143.

BURSA KARA MUSTAFA PAŞA TÜRBEŞİ TAÇKAPISI

Katalog No: 69 Profil No: 69 Şekil No: - Resim No: 142-143 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *Kara Mustafa Paşa* **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *XV. yy. ikinci yarısı*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü kare planlı bir yapıdır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Doğu cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Tuğla hatıllı kesme taş.*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşıntısı: 1.70m. Giriş Açıklığı: 1.20m.*

Genişliği: 3.42m. Yüksekliği: 5.55m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.62

SİLMELERİ: *Düz ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemerli: Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — *Köşe Sütunçe Başlığı: —*

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: *Formu: Dikdörtgen planlı Kavsarası: Bursa kemerli*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri:— Cinsi: —*

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III*, İstanbul, 1989, s.157.

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, III, Ankara, 1983, s. 268-269.

BURSA BAŞCI İBRAHİM PAŞA HAMAMI TAÇKAPISI

Katalog No: 70 Profil No: 70 Şekil No: - Resim No: 144 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Başcı İbrahim Paşa **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: XV. yy. ikinci yarısı

PLAN ÖZELLİKLERİ: "Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı, çifte halvetli" hamamlardandır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.62m. Giriş Açıklığı: 1.63m.

Genişliği: 4.72m. Yüksekliği: 6.90m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.46

SİLMELERİ: —

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: -

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: Formu: — Kavsarası: —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Sivri kemer

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: Sivri kuşatma kemeri üzerinde, tuğlayla oluşturulmuş bir zencirek motifli vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III, İstanbul, 1989, s.132-133.

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, III, Ankara, 1983, s. 352.

BURSA ŞİRİN HATUN TÜRBESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 71 Profil No: 71 Şekil No: 46 Resim No: 145-146 İnceleme Tarihi: Ağustos 1993

YAPININ

BANİSİ: Şirin Hatun **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 888 / 1483

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeye örtülü, kare planlı bir yapıdır.

TACKAPININ

YERİ: Doğu cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatullı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.89 m. Giriş Açıklığı: 1.16 m.

Genişliği: 3.20 m. Yüksekliği: 5.30 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.65

SİLMELERİ: Düz ve ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: Sivri kemer.

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: Formu: Dikdörtgen kesitli **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: Giriş açıklığını örten basık kemer üzerinde ters-düz palmet motifleri yer almaktadır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

İ. A. Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid - Yavuz Selim Devri**, V, İstanbul, 1983, s. 72.

H. Önkal, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, 1992, s. 108-109.

EDİRNE SİTTİ SULTAN CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 72   Profil No: 72   Şekil No: -   Resim No: 147   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Sitti Sultan*   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *889/1484*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü kare planlı bir yapıdır. Kuzeyindeki üç birimli son cemaat yeri yıkılmıştır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.30m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.46m.*

Genişliği: *3.61m.*   **Yüksekliği:** *4.53m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.25*

SİLMELERİ: *Düz, oluk, kaval ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemer tonozlu.*   **Kuşatma Kemeri:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   **Köşe Sütunçe Başlığı:** -

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: **Formu:** ---   **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarında*   **Cinsi:** *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.*

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, **Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri**, İstanbul, 1949, s. 108-109.
 E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri**, III, İstanbul, 1989, s. 218-221.
 B. N. Şehsuvaroğlu, "Edirne'de Fatih Devri Eserlerine Kısa Bir Bakış ve Sitti Hatun Camii", **Vakıflar Dergisi**, V (1962), Ankara, s. 202-204.

TOKAT HATUNİYE CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 73 Profil No: 73 Şekil No: 16, 31 Resim No: 148-151 İnceleme Tarihi: Eylül 1993

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 890 / 1485

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeye örtülü, kare planlı bir harim ve iki tabhane mekanından oluşur. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.25m. Giriş Açıklığı: 1.60m.

Genişliği: 4.60m. Yüksekliği: 8.00m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.73

SİLMELERİ: Düz, pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silme.

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: Bursa Kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Silindirik kesitli Köşe Sütunçe Başlığı: Mukarnaslı

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABIYESİ: Formu: Yedi kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi.

Özellikleri: Dikdörtgen kartuş içinde, Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: Kavsarada mukarnaslı ve dilimli sarkıtlar; kavsaranın alt kesiminde palmetler; giriş açıklığının üst kesiminde çok kollu yıldız motifi içeren bir kabara; mihrabiyelerin üst kesiminde daire şekilli yazı panoları içinde rumili kıvrım dallar.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, 1986, s. 116-117.
A. Gabriel, **Monuments Turcs D'Anatolie**, I, Paris, 1931, s. 89-91.
İ. A. Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri**, V, İstanbul, 1983, s. 380-388.

İSTANBUL DAVUD PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 74 Profil No: 74 Şekil No: - Resim No: 152-154 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Davud Paşa **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 890 / 1485

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü kare planlı bir harim ve iki yanındaki tabhane mekanlarından oluşur. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** 0.37m. **Giriş Açıklığı:** 1.70m.

Genişliği: 5.04m. **Yüksekliği:** 9.45m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.87

SİLMELERİ: *Düz, bir kenarı kavisli, pahlı ve kaval silmeler.*

KAVSARASI: **Formu:** *Çeyrek küre şekilli* **Kuşatma Kemer:** *Bursa kemeri ve dilimli kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Altı kenarlı* **Köşe Sütunçe Başlığı:** *İki kademeli*

Köşe Sütunçe Altlığı: *İki kademeli*

MİHRABIYESİ: **Formu:** *Beş kenarlı* **Kavsarası:** *Çeyrek küre şekilli*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarında* **Cinsi:** *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Dikdörtgen kartuşlar içinde, Arapça, sülüs, sekiz satır.*

SÜSLEMELERİ: *Kitabe levhasının iki yanında, lotus ve palmetler içeren madalyonlar ve geometrik örgü motifleri vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, 1986, s. 114-116.

İ. A. Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II.Bayezid ve Yavuz Selim Devri**, V, İstanbul, 1983, s. 235-239.

AMASYA GÜMÜŞLÜ CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 75   **Profil No:** 75   **Şekil No:** -   **Resim No:** 155   **İnceleme Tarihi:** Eylül 1993

YAPININ

BANİSİ: *Ahmed Bey ibn Abdullah Bey*   **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *890 / 1485*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kare planlı, tek kubbeyle örtülü bir yapıdır. Kuzeyindeki beş birimli son cemaat yeri yıkılmıştır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Sıvalı olduğu için saptanamamaktadır.*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.85m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.61m.*

Genişliği: *4.73m.*   **Yüksekliği:** *7.80m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.64*

SİLMELERİ: *Düz, pahlı ve kaval silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Mukarnaslı*   **Kuşatma Kemer:**—

KÖŞE SÜTUNÇESİ: **Silindirik kesitli**   **Köşe Sütunçe Başlığı:** *Kum saati formlu*

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: **Formu:** *Beş kenarlı*   **Kavsarası:** *Mukarnaslı*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarında.*   **Cinsi:** *İnşa kitabesi.*

Özellikleri: *Arapça, sülüs, dört satır.*

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, Ankara, 1983, s.235-237

İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid - Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 31-34.

AMASYA MEHMED PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 76 Profil No: 76 Şekil No: - Resim No: 156-157 İnceleme Tarihi: Eylül 1993

YAPININ

BANISI: Mehmed Paşa **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 891 / 1486

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeye örtülü, kare planlı bir yapıdır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.57m. Giriş Açıklığı: 1.26m.

Genişliği: 3.71m. Yüksekliği: 6.10m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.64

SİLMELERİ: Düz, oluk, kaval ve pahlı silme.

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu **Kuşatma Kemer:** Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Silindirik kesitli **Köşe Sütunçe Başlığı:** İki kademeli

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABIYESİ: Formu: Altı kenarlı **Kavsarası:** Çeyrek küre şekilli

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarında **Cinsi:** İnşa kitabesi.

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, iki satır.

SÜSLEMELERİ: Mihrabiye nişleri ile kavsaralarının birleştiği kesimde, ters-düz palmet dizilerinden oluşan bir süsleme vardır.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, Ankara, 1983, s. 227-232.

İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 40-43.

AMASYA II. BAYEZİD CAMİİ KUZEY TAÇKAPISI

Katalog No: 77 Profil No: 77 Şekil No: 32, 58, 59 Resim No: 158-162 İnceleme Tarihi: Eylül 1993

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 891 / 1486

PLAN ÖZELLİKLERİ: Uzunlamasına dikdörtgen planlı harim, ortada iki büyük kubbe ve yanlarda üçer küçük kubbe ile örtülmüştür. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.70m. Giriş Açıklığı: 1.75m.

Genişliği: 5.55m. Yüksekliği: 9.35m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 68

SİLMELERİ: Pahlı, kaval, düz ve yarım oluk silmeler

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Silindirik kesitli Köşe Sütunçe Başlığı: İki kademeli

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABİYESİ: Formu: Beş kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basıkı kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarı üzerinde Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Dikdörtgen kartuşlar içinde, Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: Ana niş kavsarasının alt kesiminde palmetler ve gülbezekler vardır. Benzer gülbezeklere mihrabiye kavsarasının alt kesiminde de yer verilmiştir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, 1986, s. 122-125.
A. Gabriel, **Monuments Turcs D'Anatolie**, II, Paris, 1934, s. 33-41.
İ. A. Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II.Bayezid ve Yavuz Selim Devri**, V, İstanbul, 1983, s. 16-26.

İNEGÖL İŞHAK PAŞA TÜRBESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 78   Profil No: 78   Şekil No: -   Resim No: 163   İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: *İshak Paşa*   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *891 / 1486*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü altıgen gövdeli bir yapıdır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey kenarının ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Tuğla hatullı kesme taş.*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.47m.*   **Giriş Açıklığı:** *0.97m.*

Genişliği: *2.85m.*   **Yüksekliği:** *4.26m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.49*

SİLMELERİ: *Pahlı ve düz silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemer tonozlu*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   **Köşe Sütunçe Başlığı:** ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: **Formu:** ---   **Kavsarası:** ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** ---   **Cinsi:** ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- E. H. Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III**, İstanbul, 1989, s. 303-304.
 Y. Ötüken- vd., **Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski eserler, IV**, Ankara, 1986, s.124-128.
 A. S. Ülgen, “İnegöl’de İshak Paşa Mimari Manzumesi”, **Vakıflar Dergisi, IV** (1958), Ankara, s. 192a-192d.

İSTANBUL SÜMBÜL EFENDİ MEDRESESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 79   Profil No: 79   Şekil No: -   Resim No: 164-165   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Koca Mustafa Paşa*   **MİMARİ:** -

İNŞA TARİHİ: *891/1486*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Avlulu, avlusu dört yönden revaklarla çevrili bir yapıdır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.75m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.49m.*

Genişliği: *3.73m.*   **Yüksekliği:** *4.47m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.20*

SİLMELERİ: *Pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Düz tavanlı*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: -   **Köşe Sütunçe Başlığı:** -

Köşe Sütunçe Altlığı: -

MİHRABIYESİ: **Formu:** *Beş kenarlı*   **Kavsarası:** *Çeyrek küre şekilli*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** -   **Cinsi:** -

Özellikleri: -

SÜSLEMELERİ: -

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II.Bayezid ve Yavuz Selim Devri*, V,
İstanbul, 1983, s. 16-26.

EDİRNE II. BAYEZİD CAMİİ AVLU KUZEY TAÇKAPISI

Katalog No: 80 Profil No: 80 Şekil No: - Resim No: 166-167 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: Cami, tek kubbeye örtülü kare planlı bir yapıdır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde, harimden bağımsız birer tabhane mekanı yer almaktadır. Kuzeyinde dört yönden revaklarla çevrili bir avlusu vardır.

TACKAPININ

YERİ: Avlu kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.71 m. Giriş Açıklığı: 2.12 m.

Genişliği: 5.45 m. Yüksekliği: 10.40 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.90

SİLMELERİ: Düz, bir kenarı kavisli, kaval, oluk ve pahlı silmeler.

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemerleri: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s. 62-82.
 O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 125-133.
 F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", Vakıflar Dergisi, XXII (1991), Ankara, s. 156-160.
 İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 106-116.

EDİRNE II. BAYEZİD CAMİİ AVLU DOĞU TAÇKAPISI

Katalog No: 81   Profil No: 81   Şekil No: -   Resim No: 168-169   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid   **MİMARİ:** ---
İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: Cami, tek kubbeyle örtülü kare planlı bir yapıdır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde, harimden bağımsız birer tabhane mekanı yer almaktadır. Kuzeyinde dört yönden revaklarla çevrili bir avlusu vardır.

TACKAPININ

YERİ: Avlu doğu cephesinin güney kanadında
İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş
BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.66 m.   Giriş Açıklığı: 2.06 m.
Genişliği: 4.90 m.   Yüksekliği: 10.30 m.
Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 2.10
SİLMELERİ: Düz, oluk, kaval, bir kenarı kavisi ve pahlı silmeler
KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu   Kuşatma Kemer: Sivri kemer
KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   Köşe Sütunçe Başlığı: ---
Köşe Sütunçe Altlığı: ---
MİHRABİYESİ: Formu: ---   Kavsarası: ---
GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer
KİTABESİ: Yeri: ---   Cinsi: ---
Özellikleri: ---
SÜSLEMELERİ: ---
SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s. 62-82.
O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 125-133.
F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", Vakıflar Dergisi, XXII (1991), Ankara, s. 156-160.
İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 106-116.

EDİRNE II. BAYEZİD CAMİİ AVLU BATI TAÇKAPISI

Katalog No: 82 Profil No: 82 Şekil No: - Resim No: 170-171 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: Cami, tek kubbeyle örtülü kare planlı bir yapıdır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde, harimden bağımsız birer tabhane mekanı yer almaktadır. Kuzeyinde dört yönden revaklarla çevrili bir avlusu vardır.

TACKAPININ

YERİ: Avlu batı cephesinin güney kanadında

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.66 m. Giriş Açıklığı: 2.06 m.

Genişliği: 4.90 m. Yüksekliği: 10.30 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 2.10

SİLMELERİ: Düz, oluk, kaval, bir kenarı kavisli ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: Formu: — Kavsarası: —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: — Cinsi: —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s. 62-82.
 O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 125-133.
 F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", Vakıflar Dergisi, XXII (1991), Ankara, s. 156-160.
 İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 106-116.

EDİRNE İL. BAYEZİD CAMİİ BATI TABHANESİ BATI TAÇKAPISI

Katalog No: 83 Profil No: 83 Şekil No: - Resim No: 172 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: Tek kubbeyle örtülü kare planlı caminin kuzeydoğu ve kuzeybatısında yer alan tabhane mekanları, dört eyvanlı bir şemaya sahiptir.

TACKAPININ

YERİ: Batı cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.34 m. Giriş Açıklığı: 1.44 m.

Genişliği: 3.92 m. Yüksekliği: 5.52 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.40

SİLMELERİ: Pahlı, kaval, bir kenarı kavisli düz silmeler.

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s. 62-82.
 O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 125-133.
 F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", Vakıflar Dergisi, XXII (1991), Ankara, s. 156-160.
 İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 106-116.

EDİRNE II. BAYEZİD CAMİİ BATI TABHANESİ KUZEY TAÇKAPISI

Katalog No: 84   Profil No: 84   Şekil No: 26   Resim No: 173   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Sultan II. Bayezid*   **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *889-893 / 1484-1487/88*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Tek kubbeyle örtülü kare planlı caminin kuzeydoğu ve kuzeybatısında yer alan tabhane mekanları, dört eyvanlı bir şemaya sahiptir.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Caminin harım kuzey cephesinin batı kesiminde.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşıntısı: 0.39 m..   Giriş Açıklığı: 1.43 m.*

Genişliği: 4.02 m.   Yüksekliği: 5.55 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.38

SİLMELERİ: *Düz, oluk, kaval, bir kenarı kavisli ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: *Formu: —   Kuşatma Kemer: —*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *—   Köşe Sütunçe Başlığı: —*

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: *Formu: —   Kavsarası: —*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: —   Cinsi: —*

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: *—*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul, 1949, s. 62-82.

O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986, s. 125-133.

F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, XXII (1991), Ankara, s. 156-160.

İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul, 1983, s. 106-116.

EDİRNE II. BAYEZİD CAMİİ DOĞU TABHANESİ DOĞU TAÇKAPISI

Katalog No: 85 Profil No: 85 Şekil No: - Resim No: 174 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: Tek kubbeyle örtülü kare planlı caminin kuzeydoğu ve kuzeybatısında yer alan tabhane mekanları, dört eyvanlı bir şemaya sahiptir.

TACKAPININ

YERİ: Doğu cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.34 m. Giriş Açıklığı: 1.44 m.

Genişliği: 3.92 m. Yüksekliği: 5.52 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.40

SİLMELERİ: Pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler.

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: Formu: — Kavsarası: —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s. 62-82.
 O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 125-133.
 F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", Vakıflar Dergisi, XXII (1991), Ankara, s. 156-160.
 İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 106-116.

EDİRNE II. BAYEZİD CAMİİ DOĞU TABHANESİ KUZEY TAÇKAPISI

Katalog No: 86   Profil No: 86   Şekil No: 26   Resim No: 175   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Sultan II. Bayezid*   **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *889-893 / 1484-1487/88*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Tek kubbeyle örtülü kare planlı caminin kuzeydoğu ve kuzeybatısında yer alan tabhane mekanları, dört eyvanlı bir şemaya sahiptir.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Caminin harim kuzey cephesinin doğu kesiminde.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.39 m..*   **Giriş Açıklığı:** *1.43 m.*

Genişliği: *4.02 m.*   **Yüksekliği:** *5.55 m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.38*

SİLMELERİ: *Düz, oluk, kaval, bir kenarı kavisli ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** —   **Kuşatma Kemer:** —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: —   **Köşe Sütunçe Başlığı:** —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: **Formu:** —   **Kavsarası:** —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** —   **Cinsi:** —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul, 1949, s. 62-82.
O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986, s. 125-133.
F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, XXII (1991), Ankara, s. 156-160.
İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul, 1983, s. 106-116.

EDİRNE II. BAYEZİD CAMİİ HARİM KUZEY TAÇKAPISI

Katalog No: 87 Profil No: 87 Şekil No: - Resim No: 176-179 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: Tek kubbeyle örtülü kare planlı bir yapıdır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde, harimden bağımsız birer tabhane mekanı yer almaktadır. Kuzeyinde dört yönden revaklarla çevrili bir avlusu vardır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Mermer

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.34 m. Giriş Açıklığı: 2.20 m.

Genişliği: 5.97 m. Yüksekliği: 11.20 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.88

SİLMELERİ: Pahlı, bir kenarı kavisli, düz, oluk ve kaval silmeler.

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı Kuşatma Kemer: —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Silindirik Köşe Sütunçe Başlığı: İki kademeli

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABIYESİ: Formu: Altı kenarlı Kavsarası: Mukarnaslı

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarında. Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Dikdörtgen kartuşlar içinde, yatay iki sıra halinde, Arapça, sülüs, altı satır.

SÜSLEMELERİ: Kavsarada iri sarkıtlar; kavsaranın alt kesiminde ve mihrabiye kavsarasında gülbezekler görülmektedir.

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, İstanbul, 1949, s. 62-82.

O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul, 1986, s. 125-133.

F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", Vakıflar Dergisi, XXII (1991), Ankara, s. 156-160.

İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 106-116.

EDİRNE II. BAYEZİD ŞİFAHANESİ AVLU TAÇKAPISI

Katalog No: 88   Profil No: 88   Şekil No: -   Resim No: 180-181   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANISI: Sultan II. Bayezid   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: Altıgen planlı bir kapalı kısım ile kuzeyindeki iki avludan oluşur.

TACKAPININ

YERİ: Avlu kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.18 m.   Giriş Açıklığı: 1.54 m.

Genişliği: 4.01 m.   Yüksekliği: 7.17 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.79.

SİLMELERİ: Düz, bir kenarı kavisli, oluk, kaval ve pahlı silmeler.

KAVSARASI: Formu: Mukarnaslı   Kuşatma Kemer: ---

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Silindirik kesitli   Köşe Sütunçe Başlığı: İki kademeli

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABIYESİ: Formu: ---   Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: ---   Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- G. Cantay, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, Ankara, 1992, s. 82-87.
 F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", Vakıflar Dergisi, XXII (1991), Ankara, s. 162-165.
 İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 121 - 125.

EDİRNE II. BAYEZİD ŞİFAHANESİ KAPALI KISIM TAÇKAPISI

Katalog No: 89 Profil No: 89 Şekil No: - Resim No: 182-183 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Sultan II. Bayezid* MİMARİ: —

İNŞA TARİHİ: *889-893 / 1484-1487/88*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Altıgen planlı bir kapalı kısım ile kuzeyindeki iki avludan oluşur.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş.*

BOYUTLARI: *Cepheden Taşıntısı: 0.97 m. Giriş Açıklığı: 1.46 m.*

Genişliği: 4.21 m. Yüksekliği: 6.85 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.63

SİLMELERİ: *Düz, oluk, kaval ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: *Formu: Sivri kemer tonozlu Kuşatma Kemeri: Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Silindirik kesitli Köşe Sütunçe Başlığı: İki kademeli*

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABIYESİ: *Formu: — Kavsarası: —*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: *Yeri: — Cinsi: —*

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- G. Cantay, *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları*, Ankara, 1992, s. 82-87.
 F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, XXII (1991), Ankara, s. 162-165.
 İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul, 1983, s. 121 - 125.

EDİRNE II. BAYEZİD İMARETİ AVLU DOĞUTAÇKAPISI

Katalog No: 90 Profil No: 90 Şekil No: - Resim No: 184 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid MİMARİ: ---

İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Mutfak, yemekhane ve mumhane mekanlarından oluşmaktadır. Doğusunda bir avlusu vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Avlu doğu cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş.*

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.33 m. Giriş Açıklığı: 1.78 m.

Genişliği: 4.68 m. Yüksekliği: 5.40 m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.15

SİLMELERİ: *Pahlı, bir kenarı kavisli ve oluk silmeler.*

KAVSARASI: Formu: *Sivri kemer tonozlu* Kuşatma Kemeri: *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: *Altı kenarlı* Köşe Sütunçe Başlığı: *Pahlı*

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, XXII (1991), Ankara, s. 165-168.

R. Kazancıgil, *Edirne Sultan II. Bayezid Külliyesi*, Edirne, 1997, s. 71-81.
İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul, 1983, s. 125-127.

EDİRNE II. BAYEZİD İMARETİ BATI TAÇKAPISI

Katalog No: 91   Profil No: 91   Şekil No: -   Resim No: 185   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid   **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: 889-893 / 1484-1487/88

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Mutfak, yemekhane ve mumhane mekanlarından oluşmaktadır. Doğusunda bir avlusu vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: Batı cephesinin güneyinde

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşınması: 0.35m.   Giriş Açıklığı: 1.40m.

Genişliği: 4.06m.   Yüksekliği: 5.10m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.25

SİLMELERİ: Pahlı, bir kenarı kavisli ve oluk silmeler

KAVSARASI: Formu: Sivri kemer tonozlu   Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: ---   Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: ---   Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: ---   Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

F. Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezid Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, XXII (1991), Ankara, s. 165-168.

R. Kazancıgil, *Edirne Sultan II. Bayezid Külliyesi*, Edirne, 1997, s. 71-81.
İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul, 1983, s. 125-127.

MALKARA GAZİ ÖMER BEY CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 92   Profil No: 92   Şekil No: -   Resim No: 186   İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANISI: *Gazi Ömer Bey*   **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *893 / 1487-88*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü, kare planlı bir yapıdır. Kuzeyinde üç birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin batı köşesinde.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.38m.*   **Giriş Açıklığı:** *1.48m.*

Genişliği: *3.69m.*   **Yüksekliği:** *4.87m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.32*

SİLMELERİ: *Düz, oluk, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler.*

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemer tonozlu*   **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: —   **Köşe Sütunçe Başlığı:** —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABİYESİ: **Formu:** —   **Kavsarası:** —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Kavsara içinde*   **Cinsi:** *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.*

SÜSLEMELERİ: *Palmetlerden oluşan bir tepeliği vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul, 1983, s. 327-330.

İSTANBUL FİRUZ AĞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 93 **Profil No:** 93 **Şekil No:** 48 **Resim No:** 187-189 **İnceleme Tarihi:** Eylül 1995

YAPININ

BANISI: *Firuz Ağa* **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 896 / 1490

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü kare planlı bir yapıdır. Kuzeyinde üç birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşınması:** 0.27m. **Giriş Açıklığı:** 1.16m.

Genişliği: 2.73m. **Yüksekliği:** 6.17m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 2.26

SİLMELERİ: *Pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Mukarnaslı* **Kuşatma Kemer:** —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — **Köşe Sütunçe Başlığı:** —

Köşe Sütunçe Altlığı: —

MİHRABIYESİ: **Formu:** — **Kavsarası:** —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** *Ana niş dip duvarında* **Cinsi:** *İnşa kitabesi*

Özellikleri: *Dikdörtgen kartuşlar içinde, Arapça, sülüs, sekiz satır.*

SÜSLEMELERİ: *Kavsaranın alt kesiminde daire şekilli üç madalyon içinde çok kollu yıldız motifleriyle kâfi yazılara yer verilmiştir. Sövedeki mukarnaslı konsolların altında palmet ve rumilerden oluşan bir süsleme vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

O. Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, 1986, s. 146-149.

İ. A. Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri**, V, İstanbul, 1983, s. 250-252.

BURSA KOZA HANI TAÇKAPISI

Katalog No: 94 Profil No: 94 Şekil No: - Resim No: 190 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Sultan II. Bayezid **MİMARİ:** Pulad Şah oğlu Abdüllulâ

İNŞA TARİHİ: 895-96 / 1489-91

PLAN ÖZELLİKLERİ: İki katlı ve revaklı bir avlu ile avlunun doğusundaki ahurdan oluşmaktadır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında, derin bir eyvan şeklinde.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: --- Giriş Açıklığı: 2.92m.

Genişliği: --- Yüksekliği: ---

Genişlik/Yükseklik Oranı: ---

SİLMELERİ: Kaval silme

KAVSARASI: Formu: --- Kuşatma Kemerli: ---

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: Formu: --- Kavsarası: ---

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: Eyvan cephesindeki enli şerit üzerinde, zencirek motiflerinden oluşan bir süsleme vardır. Eyvan kemeri köşeliklerinde ise, firuze renkli sırlı tuğlalarla oluşturulmuş geometrik süslemeler yer almaktadır..

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 73-77.

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, III, Ankara, 1983, s. 339-340.

İSTANBUL ATİK ALİ PAŞA CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 96 Profil No: 96 Şekil No: - Resim No: 194-196 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Atik Ali Paşa* **MİMARİ:** ---

İNŞA TARİHİ: *1496-97 (vakfiye)*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Ortada bir merkezi kubbe; güneyde bir yarım kubbe; yanlarda ise ikişer küçük kubbeyle örtülü hacimlerden oluşmaktadır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Mermer*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *7.37m.* **Giriş Açıklığı:** *1.79m.*

Genişliği: *5.18m.* **Yüksekliği:** *9.75m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.88*

SİLMELERİ: *Pahlı, kaval, bir kenarı kavisli ve düz silmeler*

KAVSARASI: **Formu:** *Mukarnash* **Kuşatma Kemer:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- **Köşe Sütunçe Başlığı:** ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABIYESİ: **Formu:** *Yedi kenarlı* **Kavsarası:** *Mukarnash*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** --- **Cinsi:** ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- O. Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi.**, İstanbul, 1986, s. 119-121.
 S. Eyice, "Atik Ali Paşa Camii'nin Türk Mimari Tarihindeki Yeri", **Tarih Dergisi**, XIV / 19 (1964), İstanbul, s. 99-114.
 İ. A. Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid - Yavuz Selim Devri**, V, İstanbul, 1983, s. 163- 172.

BURSA ŞAİR AHMED PAŞA TÜRBESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 97 Profil No: 97 Şekil No: - Resim No: 197 İnceleme Tarihi: Ağustos 1994

YAPININ

BANİSİ: Şair Ahmed Paşa **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: 902 / 1496-97

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeye örtülü, altıgen gövdeli bir yapıdır.

TACKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında

İNŞA MALZEMESİ: Tuğla hatıllı kesme taş.

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.94m. Giriş Açıklığı: 0.90m.

Genişliği: 2.98m. Yüksekliği: 5.09m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.70

SİLMELERİ: Düz ve pahlı silmeler

KAVSARASI: Formu: Bursa kemeri tonozlu Kuşatma Kemer: Sivri kemer

KÖŞE SÜTUNÇESİ: — Köşe Sütunçe Başlığı: —

Köşe Sütunçe Althğı: —

MİHRABİYESİ: Formu: Dikdörtgen planlı Kavsarası: Sivri kemer tonozlu

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: Ana niş dip duvarında Cinsi: İnşa kitabesi

Özellikleri: Dikdörtgen levha içinde, Arapça, sülüs, üç satır.

SÜSLEMELERİ: —

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III, İstanbul, 1989, s.

117-118

İNECİK İMARET CAMİİ TAÇKAPISI

Katalog No: 98 Profil No: 98 Şekil No: - Resim No: 198 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANISI: Hüseyin Bey **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: XV. yy. sonu

PLAN ÖZELLİKLERİ: Kubbeye örtülü kare planlı bir harim ile iki yanında yer alan birer tabhane mekanından oluşmaktadır. Kuzeyinde beş birimli bir son cemaat yeri vardır.

TAÇKAPININ

YERİ: Kuzey cephesinin ortasında.

İNŞA MALZEMESİ: Kesme taş

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.40m. Giriş Açıklığı: 1.18m.

Genişliği: 3.40m. Yüksekliği: 5.97m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.75

SİLMELERİ: Pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler

KAVSARASI: Formu: Çeyrek küre şekilli **Kuşatma Kemer:** —

KÖŞE SÜTUNÇESİ: Altı kenarlı **Köşe Sütunçe Başlığı:** İki kademeli

Köşe Sütunçe Altlığı: İki kademeli

MİHRABIYESİ: Formu: — **Kavsarası:** —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: Basık kemer

KİTABESİ: Yeri: — **Cinsi:** —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: -

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

S. Eyice, "Trakya'da İncecik'de Bir Tabhaneli Cami", Tarih Enstitüsü Dergisi, S. 1, İstanbul, 1970, s. 171-196.

İ. A. Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, V, İstanbul, 1983, s. 153-156.

İNECİK HÜSEYİN BEY TÜRRESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 99 Profil No: 99 Şekil No: 51 Resim No: 199-200 İnceleme Tarihi: Eylül 1995

YAPININ

BANİSİ: *Hüseyin Bey* **MİMARİ:** —

İNŞA TARİHİ: *904 / 1498-99*

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü, altıgen gövdeli bir türbedir.*

TAÇKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında.*

İNŞA MALZEMESİ: *Kesme taş*

BOYUTLARI: **Cepheden Taşıntısı:** *0.20m.* **Giriş Açıklığı:** *1.13m.*

Genişliği: *2.71m.* **Yüksekliği:** *4.02m.*

Genişlik/Yükseklik Oranı: *1 / 1.48*

SİLMELERİ: *Pahlı, kaval ve bir kenarı kavisli düz silmeler.*

KAVSARASI: **Formu:** *Sivri kemer tonozlu* **Kuşatma Kemeri:** *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: **Silindirik kesitli** **Köşe Sütunçe Başlığı:** *İki kademeli*

Köşe Sütunçe Altlığı: *İki kademeli*

MİHRABIYESİ: **Formu:** — **Kavsarası:** —

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Dilimli kemer*

KİTABESİ: **Yeri:** — **Cinsi:** —

Özellikleri: —

SÜSLEMELERİ: *Köşe sütunçelerinin gövdesi sarmal yivlerle süslenmiştir. Giriş açıklığından sonraki ara bölümün tavanında, altıgenlerden oluşan geometrik bir süsleme vardır.*

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

S. Eyice, "Trakya'da İncelik'de Bir Tabhaneli Cami", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. 1, İstanbul, 1970, s. 180.

İ. A. Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri**, V, İstanbul, 1983, s. 156.

BURSA GÜLŞAH HATUN TÜRBESİ TAÇKAPISI

Katalog No: 100 Profil No: 100 Şekil No: - Resim No: 201-202 İnceleme Tarihi: Ağustos 1993

YAPININ

BANİSİ: --- MİMARİ: ---

İNŞA TARİHİ: XV. yy. sonu

PLAN ÖZELLİKLERİ: *Kubbeyle örtülü, kübik gövdeli bir yapıdır.*

TACKAPININ

YERİ: *Kuzey cephesinin ortasında*

İNŞA MALZEMESİ: *Tuğla hatıllı kesme taş.*

BOYUTLARI: Cepheden Taşıntısı: 0.95m. Giriş Açıklığı: 1.15m..

Genişliği: 3.61m. Yüksekliği: 4.30m.

Genişlik/Yükseklik Oranı: 1 / 1.19

SİLMELERİ: *Düz ve pahlı silmeler*

KAVSARASI: Formu: *Düz tavanlı* Kuşatma Kemer: *Sivri kemer*

KÖŞE SÜTUNÇESİ: --- Köşe Sütunçe Başlığı: ---

Köşe Sütunçe Altlığı: ---

MİHRABİYESİ: Formu: *Beş kenarlı* Kavsarası: *Çeyrek küre şekilli.*

GİRİŞ AÇIKLIĞI ÖRTÜSÜ: *Basık kemer*

KİTABESİ: Yeri: --- Cinsi: ---

Özellikleri: ---

SÜSLEMELERİ: ---

SEÇME BİBLİYOGRAFYA:

- A. Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa)*, I, Paris, 1958, s. 66.
 E.H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, III*, İstanbul, 1989, s. 154.
 H. Önkal, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara, 1992, s. 92-93.

III- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARININ GENEL MİMARİ ÖZELLİKLERİ

A- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARININ KONUMU

Anadolu Türk mimarisinin her döneminde, giriş açıklıklarının yeri, belirli yön, sokak ya da eksenler dikkate alınarak, özenle seçilmiştir. Anadolu Selçuklu döneminden başlayarak, camilerde giriş açıklığı ile mihrap aynı eksen üzerine yerleştirilmiştir. Erken Osmanlı dönemi camilerinde de, aynı eksenin korunduğu görülmektedir. Yani camilerde giriş açıklıkları, bazı istisnalar dışında, harimin kuzey duvarı ortasındadır. Bazı camilerde, yapının, cadde, sokak ve bitişiğindeki yapılara göre konumu, giriş açıklığının, doğu veya batı cephesine ya da kuzey cephesinin farklı bir kesimine yerleştirilmesine neden olmuştur. Örneğin, **Edirne Kasım Paşa Camii**'nde kuzey cephesinin doğu köşesine; **Malkara Gazi Ömer Bey Camii**'nde kuzey cephesinin batı köşesine; **Edirne Şihabüddin Paşa** ve **Edirne Şah Melek** camilerinde ise doğu cephesinin kuzey ucuna yerleştirilmiş birer taçkapı bulunmaktadır. **İznik Nilüfer Hatun İmareti**'nde giriş açıklığı, muhtemelen buradan geçen cadde nedeniyle yapının doğu cephesi üzerine yerleştirildiğinden, mihrap ile aynı eksen üzerinde değildir. Bir başka deyişle, orta avlu ve iki yanındaki tabhaneleri içine alan ana cephe, yapının doğusundaki caddeye göre yönlendirildiğinden, giriş açıklığıyla mihrap farklı eksenler üzerine yerleştirilmek zorunda kalmıştır. Özel bir plan şemasına sahip olan **Amasya Yakub Paşa Zaviyesi**, doğu-batı yönlü dar bir koridorla ikiye ayrılmış ve koridorun iki ucuna birer giriş açılmıştır. Batıdaki giriş sade bir taçkapı, doğudaki ise basit bir açıklık şeklindedir.

XV. yüzyıl başlarından itibaren, özellikle büyük boyutlu camilerde, ana cephe durumundaki kuzey cephesinin ortasına yerleştirilen giriş dışında, harimin yan cephelerine tâli girişler açıldığı ve hatta kuzeydeki ana girişin iki yanına, tâli girişler eklendiği görülür. Örneğin **Bursa Ulu Camii**, **Edirne Eski Camii** ve **Amasya II. Bayezid Camii**'nde, harime girişi sağlayan üçer açıklık bulunmaktadır. Üç yapıda da, kuzeyde yer alan açıklıklar oldukça anıtsal boyutlarda birer taçkapı şeklinde düzenlenmiştir. **Bursa Ulu Camii**'nin doğu ve batı cephelerindeki girişler sade birer taçkapı; **Amasya II. Bayezid Camii**'ndekiler ise basit birer açıklıktan ibarettir. **Edirne Eski Camii**'nin batı cephesindeki giriş sade bir taçkapı; doğudaki ise basit bir açıklık şeklindedir. **Edirne Üç Şerefeli Camii**'nde, harime, kuzeydeki görkemli taçkapının yanı sıra, aynı cephenin doğu ve batı köşelerinde ve batı cephesinin kuzey kesiminde yer alan üç taçkapı daha açılmaktadır. **Edirne II. Bayezid Camii**'nde, harim kuzey duvarı

üzerinde, ortadaki anıtsal taçkapının yanı sıra, tabhanelere girişi sağlayan iki mütevazi taçkapı daha vardır.

XV. yüzyıl ortalarından itibaren, büyük boyutlu camilerin kuzeyine revaklı avlular inşa edilmeye başlanmıştır. Bu avluların kuzey cepheleri ortalarına yerleştirilen taçkapıları dışında, doğu ve batı kenarları üzerinde de birer girişleri bulunmaktadır. **Edirne Üç Şerefeli**, **İstanbul Fatih** ve **Edirne II. Bayezid** camilerinde, harimin kuzeyinde, dört yönden revaklarla çevrili birer avlu yer almaktadır. Gerek erken, gerekse klasik Osmanlı dönemlerine ait avlulu örneklerin hemen hepsinde, avlu kuzey girişiyle harim kuzey girişinin aynı eksen üzerine yerleştirildikleri görülür. Aynı durum, avlunun doğu ve batı kenarları üzerindeki girişler için de geçerlidir. Ancak, yan kenarlar üzerindeki girişlerin, üzerinde yer aldıkları cepheyi ortalayacak şekilde yerleştirilmedikleri; cephenin güney kanadına kaydırıldıkları görülmektedir. Avluların harim kuzey cephesine paralel konumdaki kuzey cepheleri, genellikle ana cephe durumundadır¹. Bu nedenle, bu cephe üzerindeki taçkapılar, yan cephelerdeki taçkapılara oranla daha özenlidir. **Edirne Üç Şerefeli Camii**'nde, yapının konumundan kaynaklanan özel bir durum söz konusudur. Yapının caddeye bakan batı cephesi ana cephe durumunda olduğundan, bu cephe üzerindeki taçkapı, kuzeydeki taçkapıdan daha gösterişli tutulmuştur. Doğuda yer alan giriş ise, muhtemelen dar bir sokağa açıldığı için, basit bir açıklıktan ibarettir. **İstanbul Fatih Camii**'nde de, avluya giriş üç taçkapıdan sağlanmaktadır. Avlu kuzey taçkapısı, cepheden hayli çıkıntılı yan kanatları, köşe sütunçeleri, mihrabiyeleri ve ana nişi örten mukarnaslı kavsarasıyla görkemli bir taçkapıdır. Buna karşılık, avlunun doğu ve batı kenarları üzerindeki taçkapılar, sivri kemer tonozlu birer kavsarayla örtülü, köşe sütunçesi ve mihrabiye gibi unsurlar içermeyen sade taçkapılardır. **Edirne II. Bayezid Camii**'nde de ,avluya üç ayrı taçkapıdan girilmektedir. Taçkapıların üçü de aynı düzende ve sadedir.

Medrese, türbe ve hanların çoğunda da, camilerdekine benzer bir eksen kaygısı güdüldüğü görülmektedir. İncelediğimiz 9 medrese taçkapısından 7'sinin, dersane mekanı ile aynı eksen üzerine yerleştirildikleri dikkati çekmektedir². **Edirne'deki Saatli Medrese** ve **Peykler Medresesi**'nin taçkapıları, dersane eksenine dik diğer eksen üzerinde yer almaktadır. Her iki yapıda da dersaneler güneyde; taçkapılar ise batı cepheleri üzerindedir. Bu durum, bu iki yapının, batıda yer alan **Üç Şerefeli Cami**'ye

¹ Klasik Osmanlı dönemi avlu cepheleri ve taçkapıların avlu cephelerindeki konumu hakkında bilgi için bk. J.N. Erzen, *Mimar Sinan Dönemi Cami Cepheleri*, Ankara, 1981, s. 36-38; A. Ödekan, "Taçkapılar", *Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, I, İstanbul, 1988, s. 521-524.

² *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Yeşil Medrese* (Bursa), *Muradiye Medresesi* (Bursa), *Sinan Paşa Medresesi* (Manisa), *Gedik Ahmed Paşa Medresesi* (Afyon), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul) taçkapıları.

göre konumlandırılmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Medreselerde dersane mekanının, aynı zamanda mescit olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Bu nedenle dersaneler genellikle avlunun güney kenarı üzerine yerleştirilmiştir. Dolayısıyla aynı eksen üzerine yerleştirilen taçkapı, yapının kuzey cephesi üzerine denk gelmektedir. Nitekim **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi** dışındaki 6 medresenin taçkapıları, kuzey cephesi üzerindedir. Çelebi Mehmed Medresesi'nin taçkapısı ise, yazlık dersane eyvanı ile aynı eksene denk gelecek şekilde, doğu cephesi üzerine yerleştirilmiştir.

İncelediğimiz 14 türbeden 9'u kuzey¹; 5'i ise doğu cephesi² ortasına yerleştirilmiş birer taçkapıya sahiptir. Hemen hepsi birer mihrap içeren bu yapılarda, taçkapıların genellikle mihrap ekseni üzerine yerleştirildiği görülmektedir. **Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi** hariç, taçkapısı doğu cephesi üzerinde yer alan türbelerde de birer mihrap bulunmaktadır. Bu örneklerde, taçkapının mihrap ekseninden farklı bir eksene yerleştirilmesinin nedenini, arazinin ya da çevredeki diğer yapıların konumunda aramak gerekir. Ancak bu durumdaki 5 örneğin 5'inde de, taçkapının doğu cephesi üzerinde yer alışı dikkat çekicidir³.

Anadolu'da, gerek Selçuklu gerekse Osmanlı döneminde inşa edilen hanlarda da, giriş açıklıklarının belirli eksenler üzerine yerleştirildiği bilinmektedir. Ahır girişleri, hemen daima üzerinde yer aldığı cepheyi ortalar ve orta sahına açılır. Avlulu hanlarda, avlu girişleri ile ahır girişleri çoğunlukla aynı eksen üzerine yerleştirilmiştir⁴. Osmanlı

¹ Taçkapısı kuzey cephe üzerine yerleştirilmiş erken Osmanlı dönemi türbeleri şunlardır: *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Yeşil Türbe* (Bursa), *Beyleybeyi Türbesi* (Edirne), *Hatuniye Türbesi* (Bursa), *II. Murad Türbesi* (Bursa), *Cem Sultan Türbesi* (Bursa), *İshak Paşa Türbesi* (İnegöl), *Hüseyin Bey Türbesi* (İncecik), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa).

² Taçkapısı doğu cephe üzerine yerleştirilmiş erken Osmanlı dönemi türbeleri şunlardır: *Karacabey Türbesi* (Ankara), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa), *Şair Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa).

³ Anadolu Selçuklu dönemi türbelerinde de giriş açıklıkları çoğunlukla kuzey ve doğu cepheler üzerindedir. H. Önkal, incelediği Anadolu Selçuklu türbelerinden 35'inin kuzey; 18'inin doğu; 11'inin ise güney ve batı cepheleri üzerinde yer alan giriş açıklıklarına sahip olduğunu ifade etmektedir (Bk. *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara, 1996, s. 456). Gerek Selçuklu, gerekse incelediğimiz erken Osmanlı dönemi türbelerinde giriş açıklıklarının çoğunlukla kuzey cephe üzerinde yer aldığı; kuzeyden sonra en çok tercih edilen cephenin doğu cephe olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun nedenini örneklerin bir bölümünde arazi veya çevredeki yapılarla açıklamak mümkün görünse de, doğuya olan bu ilginin, İslamiyet öncesi Türk topluluklarındaki güneş kültürüyle ilişkili olabileceği de akla gelmektedir. Orta Asya'daki bazı Türk topluluklarında balbal ve mezarların doğuya doğru yönlendirildikleri bilinmektedir (Bk. B. Ögel, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, Ankara, 1984, s. 296). Bu konunun ayrıca ele alınmaya muhtaç olduğu görüşündeyim.

⁴ Anadolu Selçuklu dönemi hanları arasında, *Ağzıkara Hanı* (Nevşehir-Aksaray) (Plan için bk. K. Erdmann, *Das Anatolische...*, Taf. XIII) ve *Kesikköprü Hanı* (Kırşehir-Aksaray) (Plan için bk. ay.es.,

döneminin şehir-içi hanlarında da bu eksen korunmaya çalışılmışsa da, çevredeki yapılar nedeniyle avlu ve ahır girişleri farklı eksenlerde yer alan örneklerle de rastlanmaktadır. Erken Osmanlı dönemi hanları içinde, anıtsal bir girişe sahip, sadece üç örnek saptayabildik. **İnegöl-Ortaköy Hanı** ve **Ulubat Issız Han**, üç sahnalı, avlusuz hanlardır. Her iki yapıda da, taçkapı güney cephesinin ortasındadır ve orta sahına açılmaktadır. Anıtsal bir girişe sahip diğer örnek, Bursa'daki **Koza Hanı**'dır. İki katlı ve revaklı bir avlu ile doğudaki ahır mekanından oluşan yapının avlusuna, kuzey cephesinin ortasındaki taçkapıdan girilmektedir.

Hamamlarda, giriş açıklığının yer alacağı cephe konusunda herhangi bir kural yoktur. Açıklığın yeri, yapının üzerinde yer aldığı cadde ya da sokağın konumuyla ilişkilidir. Bu nedenle taçkapılar, farklı cephelerin farklı yerlerinde olabilmektedir. İncelediğimiz örneklerden **Bursa Muradiye Hamamı**'nda taçkapı, doğu cephesinin kuzey ucuna; **Bursa Mahkeme Hamamı** erkekler kısmında ise, batı cephesinin güney ucuna yerleştirilmiştir.

Taf. VIII, fig. 2) gibi avlu taçkapısı ile kapalı kısım taçkapıları farklı eksenler üzerine yerleştirilmiş istisnai örnekler de vardır.

B- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARININ BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

Erken Osmanlı dönemi taçkapıları, cephe üzerinde sergiledikleri görünüm ya da bir başka deyişle, üzerinde yer aldıkları duvara yerleştiriliş şekilleri bakımından çeşitlilik gösterirler. Örneklerin çoğu, cepheden çıkıntılı, dikdörtgen prizma şekilli yan kanatlara sahiptir. Cephe üzerinde oluşturulan çıkıntı sayesinde, hem taçkapı vurgulanmakta, hem de süslemeye elverişli yan kanatlar ve daha derin bir ana niş elde edilebilmektedir. Ana nişin derinliği, nişin üzerini örtecek kavsaranın şeklini etkilemektedir. Ayrıca ana niş yan duvarları üzerine mihrabiye inşa edilebilmesi için, ana nişin belirli bir derinliğe sahip olması da gerekmektedir¹.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarını, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarından ayıran en önemli özelliklerden biri, yan kanatların cephe üzerindeki çıkıntılarının azalmış olmasıdır. Çoğu türbelere ait az sayıdaki taçkapı bir yana bırakılırsa, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının cephe üzerinde oluşturduğu çıkıntı oldukça belirgindir². Özellikle han, medrese ve cami gibi anıtsal cephelere sahip yapılarıdaki taçkapıların cephe üzerindeki çıkıntıları, 2m. ye yaklaşmaktadır³.

İncelediğimiz Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının çoğu cami taçkapılarıdır. Camilerde en çok vurgulanan taçkapılar, harim kuzey taçkapılarıdır. Bu nedenle harim kuzey taçkapılarının biçimsel özelliklerini, ikincil durumdaki yan cephe ve avlu taçkapılarından ayrı olarak ele almak gerekir. Erken Osmanlı dönemi camilerinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan son cemaat yerleri, harim kuzey taçkapılarının boyutlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Anadolu Selçuklu yapılarında cepheye hakim tek unsur durumundaki taçkapı, Osmanlı camilerinde, son cemaat yeri nedeniyle ikinci plana itilmiştir. Son cemaat yerinin boyutları, taçkapının enini, boyunu ve yan kanatlarının cephe üzerindeki çıkıntısını sınırlamaktadır. Son cemaat yeri bünyesine alınan taçkapı, artık rahatlıkla algılanabilen bir unsur değildir. Bu konuda, **Bursa Yeşil Camii** taçkapısı ilginç bir örnektir. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarını çağrıştıran zengin süsleme şeritleri ve mukarnaslı kavsarası ile bu taçkapı, dönemin en görkemli örneklerinden biridir. Yapının mimarı, yapımı tasarlanan son cemaat yerinin, taçkapının görkemini

¹ Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 17; Z. Bayburtluoğlu, a.g.m, s. 76-77.

² Bk. R. H. Ünal, ay.es., s. 19.

³ Örneğin, *Evdır Hanı* (Burdur-Antalya) (Şekil için bk. R.H. Ünal, ay.es., Lev. IV, şek. 6); *Alay Hanı* (Nevşehir-Aksaray) (ahır) (bk. ay.es., Lev. IV, şek. 7); *Sultan Hanı* (Konya-Aksaray) (ahır) (bk. ay.es., Lev. VIII, şek. 15); *Huand Hatun Camii* (Kayseri) (batı) (bk. ay.es., Lev. XIV, şek. 27); *Sahibiye Medresesi* (Kayseri) (bk. ay.es., lev. XXVII, şek. 52) taçkapılarının cepheden çıkıntısı 2m. ye yakındır.

gölgeleyeceğini düşünmüş ve cephe tamamlanmadan son cemaat yerinin yapımından vazgeçmiş olmalıdır. Taçkapının cephe boyunca yükselmesi ve bugünkü şekliyle buraya bir son cemaat yeri inşa edilmesinin oldukça güç görünmesi de bu fikri destekler mahiyettedir.

Bir son cemaat yeri bünyesinde yer alan harim kuzey taçkapılarının cepheden çıkıntıları, genellikle 0.20m.-0.50m. arasında değişmektedir. **İznik Nilüfer Hatun İmaret**i (Profil-2), **İznik Yeşil Camii** (Profil-3), **Bursa Yeşil Camii** (Profil-20), **Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii** (Profil-34), **Bursa Selçuk Hatun Camii** (Profil-46) ve **Bursa Yiğit Köhne Camii** (Profil-48) taçkapılarının yan kanatları yoktur. **Karacabey İmaret Camii** taçkapısının cepheden çıkıntısı 0.12m. (Profil-51); **Edirne Muradiye Camii** taçkapısının ise 0.18m.dir (Profil-28). **Bursa Ulu Camii** kuzey taçkapısı, 1.21m.lik çıkıntısı ile Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarını hatırlatmaktadır (Profil-9). Ancak bu yapıda son cemaat yeri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu taçkapı, Anadolu Selçuklu taçkapıları gibi cepheye egemen tek unsurdur. **Amasya Gümüslü Cami** (0.85m.) (Profil-75), **Ankara Karacabey İmaret**i (0.81m.) (Profil-29), **Edirne Üç Şerefeli Camii** (harim kuzey) (0.74m.) (Profil-42), **Amasya II. Bayezid Camii** (0.70m.) (Profil-77) ve **Bursa Hamza Bey Camii** (0.70m.) (Profil-67) taçkapıları, bir son cemaat yeri içinde yer alan taçkapılar arasında, yan kanat çıkıntıları en fazla olan örneklerdir.

Taçkapının cepheyle aynı düzlemde olması veya yan kanatlarının fazla çıkıntılı olmaması, ana niş derinliğini kısıtlayan bir etken olmuştur. Normal koşullarda ana niş derinliği, duvar kalınlığı ile sınırlı kalmaktadır. Bu durum, ana niş yan duvarlarına mihrabiye nişleri açılmasında ve ana niş örtüsünün tayininde birtakım güçlükler neden olmaktadır. Nitekim bu nedenle, ana nişi fazla derin olmayan taçkapıların bazılarında mihrabiye yer verilmemiş ve nişler genellikle sivri kemerli bir tonozla örtülmüştür¹. Bununla birlikte, yan kanatları bulunmayan ya da çıkıntısı az olan bazı taçkapılarda, ana niş yan yüzleri üzerine birer mihrabiye yerleştirmek ve ana nişi mukarnaslı bir kavsara ile örtmek amacıyla, farklı bir yöntem uygulandığı görülmektedir. Son cemaat yeri nedeniyle cepheden fazla taşırılmayan taçkapı ana nişi, harime doğru uzatılarak derinleştirilmiştir. Bu uygulama, taçkapının harime bakan yüzünde, ön yüzde olduğu gibi yan kanatlar ve bir ana niş oluşmasına neden olmuştur. Bu uygulamaya XV. yüzyıl boyunca inşa edilen çeşitli taçkapılarda rastlanmaktadır. **Edirne Eski Camii** (1414), **Bursa Yeşil Camii** (1419-20), **Edirne Muradiye Camii** (1436) ve **Edirne Üç Şerefeli Camii** (1447) gibi XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen örneklerde, taçkapıların arka yüzündeki bu yeni oluşumların yüzeylerinin boş bırakıldığı; ana nişlerinin sivri kemerli birer tonozla

¹ *İmaret Camii* (Karacabey), *Sitti Sultan Camii* (Edirne), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *Firuz Ağa Camii* (İstanbul) taçkapılarında olduğu gibi.

örtüldüğü görülmektedir. XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bazı örneklerde ise bu yüzeyler, silmeler veya mihrabiye benzeri nişlerle hareketlendirilmiş; ana nişler sivri kemerli tonozun yanı sıra, mukarnaslı veya çeyrek küre şekilli kavsaralarla da örtülmüştür. Böylelikle bazı taçkapıların harime bakan yüzlerinde de bir taçkapı kompozisyonu elde edilmiştir. **Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii** (XV.yy. ikinci yarısı) (Resim-132), **İstanbul Mahmud Paşa Camii** (1463) (Resim-110) ve **Edirne II. Bayezid Camii** (1484-88) (Resim-179) harim kuzey taçkapılarının arka yüzünde oluşan ana nişler, mukarnaslı birer kavsarayla örtülmüştür. Yan kanat ön yüzleri, Gedik Ahmed Paşa Camii'nde çeşitli silmelerle; diğer iki örnekte ise mihrabiye nişleriyle hareketlendirilmiştir. **İstanbul Atik Ali Paşa Camii** (1496-97) taçkapısında ana niş sivri kemerli bir tonozla örtülmüştür. Sivri kemer tonozlu kavsara, biri Bursa kemeri şeklinde, diğeri sivri bir çift kemerle kuşatılmıştır. Yan kanat ön yüzlerinde yedi kenarlı birer mihrabiye nişi vardır (Resim-196). **İstanbul Fatih Camii** (1463-71) taçkapısında, diğer taçkapılardan farklı olarak, mihrabiye nişleri yan kanat ön yüzlerinde değil, ana niş yan yüzleri üzerindedir (Profil-57). Ana nişin üzeri, istiridye kabuğu şeklinde yivlenmiş çeyrek küre şekilli bir kavsarayla örtülmüştür.

Harimdeki tâli taçkapıların ve avlu taçkapılarının da, duvar yüzeyine oranla fazla çıkıntı oluşturmadıkları görülmektedir. **İstanbul Fatih Camii** avlu kuzey taçkapısı, avlu taçkapıları içinde yan kanat çıkıntısı en fazla olanıdır (0.88m) (Profil-54). Bu yapının avlu doğu ve batı taçkapılarında yan kanatların çıkıntısı, harim kuzey taçkapısının çıkıntısına eşittir (0.34m). **Edirne Üç Şerefeli Camii** avlu kuzey taçkapısının çıkıntısı 0.25m. (Profil-39); avlu batı taçkapısının çıkıntısı ise 0.28m.dir (Profil-40). **Edirne II. Bayezid Camii** avlu kuzey taçkapısı 0.71m. (Profil-80); doğu ve batı taçkapıları ise 0.66m.lik çıkıntısı olan yan kanatlara sahiptir (Profil-81,82). İncelediğimiz tüm avlu taçkapılarında da, yan kanat çıkıntılarının sınırlı tutulduğu görülmektedir. Bu nedenle, bazı harim kuzey taçkapılarında olduğu gibi, taçkapı nişi avluya doğru derinleştirilmiştir. Böylece, bu taçkapıların avluya bakan yüzlerinde de yan kanatlar ve ana nişler oluşmuştur. Örneklerin tümünde, taçkapıların avluya bakan cephelerinde yan kanat ön yüzleri silmelerle profilendirilmiş; ana nişler sivri kemer tonozlu birer kavsarayla örtülmüştür. Avlu taçkapılarının önünde son cemaat yeri gibi kısıtlayıcı bir unsur bulunmadığı halde, yan kanat çıkıntılarının sınırlı tutulması ilginçtir. Bu durum mimarların, avlu taçkapılarının, harim kuzey taçkapılarını gölgelemesinden endişe etmiş olabileceklerini akla getirmektedir.

Harimin yan kenarları üzerinde ve/veya kuzey cephesinin iki ucunda yer alan tâli taçkapılar, çoğunlukla cepheye oranla fazla çıkıntı oluşturmayan sade unsurlardır. **Bursa Ulu Camii** doğu ve batı taçkapılarının çıkıntısı yoktur. Taçkapı nişleri duvar içine yerleştirilmiştir. Kavsaraları sivri kemer tonozludur. **Edirne Üç Şerefeli Camii**'nde,

harim kuzey duvarının iki ucundaki taçkapıların cepheden çıkıntısı 11 cm.; harim batı taçkapısınınki ise 6.5 cm.dir. **Edirne II. Bayezid Camii** harim kuzey cephesinin doğu ve batı ucunda yer alan ve tabhane mekanlarına açılan iki taçkapı, yaklaşık 40 cm.lik bir çıkıntıya sahiptir. İkisinde de fazla derin olmayan ana nişler, sivri kemerli birer tonozla örtülmüştür. **Edirne Eski Camii** harim batı taçkapısının cepheden çıkıntısı, sadece 3 cm.dir. Bu taçkapıda bir ana niş ve dolayısıyla bir kavsara yoktur.

Dikdörtgen prizma şekilli bir taçkapıya sahip diğer yapı türlerinde, taçkapının cephe üzerinde oluşturduğu çıkıntı bir yapıdan diğerine değişebilmektedir. Bu yapılarda, son cemaat yeri gibi kısıtlayıcı bir etken olmadığı için, mimarların daha serbest davranabildikleri anlaşılmaktadır. Yan yüzleri mihrabiyelerle süslü derin bir ana nişe sahip taçkapılarda, yan kanat çıkıntısı fazladır. Bu çalışma kapsamında incelenen 14 türbeden 12'sinin dikdörtgen prizma şekilli bir taçkapısı vardır ve yan kanatlarının çıkıntısı 0.20m.-1.70m. arasında değişmektedir¹. Diğer iki türbenin taçkapıları eyvan şekillidir². Yan kanat çıkıntısı sınırlı tutulan **İncik Hüseyin Bey** ve **Edirne Beylerbeyi** türbelerinde, ana niş derin olmadığı için mihrabiye yer verilmemiştir. Diğer türbelerde ise, ana niş yan yüzlerinde, karşılıklı birer mihrabiye vardır.

İncelediğimiz 9 medreseden 5'inin taçkapısı dikdörtgen prizma şekillidir. Diğer 4 medresenin taçkapısı eyvan şeklinde düzenlenmiştir³. Dikdörtgen prizma şeklinde bir taçkapısı olan medreselerde, yan kanatların cepheden çıkıntısı 0.21m.-1.70m. arasında değişmektedir⁴. Yan kanat çıkıntısı sınırlı olan **Edirne Saatli Medrese** (Resim-104) ve **Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi** (Resim-133) taçkapılarında ana nişler, derin değildir. Bu nedenle ana niş yan yüzlerinde mihrabiye yer verilmemiştir. **Gedik Ahmed Paşa Medresesi** taçkapısının ana nişi, sivri kemer tonozlu bir kavsarayla örtülmüştür. **Saatli Medrese** taçkapısında ana niş ve dolayısıyla kavsara yoktur. Cepheye oranla hayli çıkıntılı yan kanatları olan diğer üç medresenin taçkapısı, derin birer ana nişe sahiptir. Üçünün de ana niş yan yüzlerinde karşılıklı birer mihrabiye vardır. Ana nişler, **Edirne Peykler Medresesi** (Resim-137) ve **Manisa Sinan Bey Medresesi** (Resim-105)

¹ Diğer türbelerde yan kanat çıkıntıları şöyledir: *Hüseyin Bey Türbesi* (İncik) 0.20m., *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne) 0.35m., *İshak Paşa Türbesi* (İnegöl) 0.47m., *Hatuniye Türbesi* (Bursa) 0.56m., *Yeşil Türbe* (Bursa) 0.78m., *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa) 0.89m., *Şair Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa) 0.94m., *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa) 0.95m., *Karacabey Türbesi* (Ankara) 1.10m., *Hamza Bey Türbesi* (Bursa) 1.31m., *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa) 1.70m.

² *II. Murad Türbesi* (Bursa) ve *Cem Sultan Türbesi* (Bursa).

³ *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Yeşil Medrese* (Bursa), *Muradiye Medresesi* (Bursa).

⁴ *Saatli Medrese* (Edirne) 0.21m., *Gedik Ahmed Paşa Medresesi* (Afyon) 0.53m., *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul) 0.75m., *Peykler Medresesi* (Edirne) 1.19m. ve *Sinan Bey Medresesi* (Manisa) 1.70m.

taçkapılarında çeyrek küre şekilli; **İstanbul Sümbül Efendi Medresesi** taçkapısında (Resim-164) ise, düz tavanlı birer kavsarayla örtülmüştür.

Erken Osmanlı dönemi hamamlarında, taçkapıya pek önem verilmediği anlaşılmaktadır. Bu dönemde inşa edilmiş hamamlardan sadece 4'ünde bir taçkapı vardır. Bu taçkapıların tümü, dikdörtgen prizma şekillidir ve cepheden çıkıntılı yan kanatlara sahiptir. Ana niş yan yüzleri üzerinde birer mihrabiye bulunan **Bursa Mahkeme Hamamı** taçkapısının 1.07m. (Profil-23); **İstanbul Mahmud Paşa Hamamı** taçkapısının 0.68m. (Profil-53) çıkıntıya sahip yan kanatları vardır. **Bursa Muradiye Hamamı** taçkapısının cepheden çıkıntısı 0.85m. (Profil-27); **Bursa Başçı İbrahim Paşa Hamamı** taçkapısınınki ise 0.62m.dir (Profil-70). Buna karşılık, bu iki taçkapının ana niş yan yüzlerinde mihrabiye yoktur.

Erken Osmanlı dönemi mimarisinde, dikdörtgen prizma şekilli taçkapıların yanı sıra, bir eyvan şeklinde düzenlenmiş ya da bir eyvanın dip duvarı üzerine yerleştirilmiş taçkapılar da görülmektedir. Bu tür taçkapılar, iki türbe örneği dışında, tabhaneli cami, medrese ve han gibi, girişin iki yanında çeşitli mekanlar içeren yapılarda karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Selçuklu dönemi mimarisinde sadece birkaç örnekle temsil edilen bu tür taçkapılara¹, erken Osmanlı döneminde daha sık rastlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında ele alınan taçkapılardan 12'si bu tarzda düzenlenmiştir². Ancak bu taçkapılar arasında bazı farklılıklar bulunduğu da dikkati çekmektedir. **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi** (Resim-36), **Bursa Muradiye Medresesi** (Resim-64), **Bursa II. Murad Türbesi** (Resim-100), **Bursa Cem Sultan Türbesi** (Resim-136) ve **Bursa Koza Hanı** (Resim-190) örneklerinde, eyvanlar cepheye oranla oldukça çıkıntılıdır³. Diğer örneklerde ise cepheyle aynı düzlemedir. **Bursa Yıldırım Camii** (Resim-22), **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi** (Resim-38) ve **Amasya Bayezid Paşa Camii**'nde (Resim-40) eyvan dip duvarı üzerine, ana nişi, kavsarası, köşe sütunçeleri ve mihrabiyeleri bulunan birer taçkapı inşa edilmiştir. Diğer örneklerde ise eyvanın, taçkapı ana nişinin işlevini üstlendiği anlaşılmaktadır. **Bursa Muradiye Camii** (Resim-62), **Bursa Muradiye Medresesi** ve **Bursa Yıldırım Medresesi** (Resim-26) örneklerinde, eyvan yan duvarları üzerinde mihrabiyelere yer verilmesi ve Yıldırım Medresesi'nde eyvanın iç

¹ *Makit Hanı* (Harput-Divriği) ve *Gök Medrese* (Amasya) taçkapıları, Anadolu Selçuklu dönemine ait eyvan şekilli taçkapı örnekleridir (Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 39).

² *Orhan Camii* (Bursa), *Yıldırım Camii* (Bursa), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Bayezid Paşa Camii* (Amasya) *Yeşil Medrese* (Bursa), *Muradiye Camii* (Bursa), *Muradiye Medresesi* (Bursa), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Issız Han* (Ulubat), *Koza Hanı* (Bursa), *Cem Sultan Türbesi* (Bursa) ve *II. Murad Türbesi* (Bursa).

³ *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon) eyvanı 3.45m., *Cem Sultan Türbesi* (Bursa) eyvanı 2.61m., *II. Murad Türbesi* (Bursa) eyvanı 1.80m., *Muradiye Medresesi* (Bursa) eyvanı ise 1.34m. çıkıntıya sahiptir.

köşelerine sütunçeler yerleştirilmesi de bu kanıyı desteklemektedir. **Ulubat Issız Han** ve **Bursa Koza Hanı**'ndaki eyvanların yan duvarları üzerindeki mihrabiyeler, geniş birer niş halini almıştır. Bu tür taçkapılara sahip yapılardan **Bursa Orhan Camii**, **Bursa Yıldırım Camii**, **Ulubat Issız Han** ve **Bursa Koza Hanı**'nda, eyvan aynı zamanda iki yandaki hücrelere geçişi sağlayan bir dağılım mekanı niteliğindedir.

Yukarıdaki saptamalardan da anlaşılacağı gibi, Erken Osmanlı dönemi taçkapıları, cepheye yerleştiriliş şekilleri bakımından iki grupta toplanabilmektedir. Örneklerin çoğu, Anadolu Selçuklu geleneğini sürdüren, cepheden çıkıntılı yan kanatlara sahip, *dikdörtgen prizma şekilli* unsurlardır. Camilerin harim kuzey taçkapılarında, son cemaat yeri nedeniyle yan kanat çıkıntısı azalmıştır. Son cemaat yeri gibi kısıtlayıcı bir etken bulunmadığı halde, camilerdeki tali taçkapılarla, avlu taçkapılarının da yan kanat çıkıntıları sınırlı tutulmuştur. Bu durumu, bu taçkapıların, harim kuzey taçkapılarından daha görkemli tutulmasından özellikle kaçınıldığı şeklinde açıklamak mümkündür. Dikdörtgen prizma şekilli bir taçkapaıya sahip diğer yapı türlerinde, taçkapının cepheden çıkıntısı konusunda belirli bir standart ya da kural yoktur. Bu konuda mimarların serbest davrandıkları anlaşılmaktadır.

Diğer grubu, *eyvan şekilli* taçkapılar oluşturmaktadır. Bu tür taçkapılara, çoğunlukla medrese, han ve tabhaneli cami gibi, girişin iki yanında mekan içeren yapılarda rastlanmaktadır. Bu gruba dahil olan bazı örneklerde, eyvan dip duvarı üzerine, ana nişi, kavsarası, köşe sütunçeleri ve mihrabiyeleri bulunan birer taçkapı inşa edilmiştir. Bazılarında ise eyvanın taçkapı ana nişi gibi tasarlandığı, ana nişin işlevini üstlendiği anlaşılmaktadır.

C- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARINDA BOYUTLAR VE ORANLAR

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının çoğu, cepheden çıkıntılı yan kanatlara sahip, dikdörtgen prizma şekilli unsurlardır. Taçkapıların boyutları, ait oldukları yapının ve üzerinde yer aldıkları cephenin boyutlarına bağlı olarak, yapıdan yapıya değişebilmektedir. Bu nedenle, en anıtsal taçkapılara, cami, medrese ve han gibi büyük boyutlu yapılarda rastlanmaktadır. **Bursa Ulu Camii** kuzey taçkapısı, 10m.ye yaklaşan eni ve 15m.yi aşan boyu ile bu dönemin en büyük boyutlu taçkapısıdır (Resim-14). **Bursa Yeşil Camii** (Resim-44), **Edirne Üç Şerefeli Camii** (harim kuzey) (Resim-92), **İstanbul Fatih Camii** (harim kuzey) (Resim-117) ve **Edirne II. Bayezid Camii** (harim kuzey) (Resim-176) taçkapıları da, 10m. yi aşkın yükseklikleriyle dikkat çeken anıtsal örneklerdir.

Erken Osmanlı dönemi mimarisinde, **Amasya Yakub Paşa Zaviyesi** (batı) (Resim-31) **Edirne Saatli Medrese** (Resim-104) ve **Edirne Peykter Medresesi** (Resim-137) taçkapıları gibi birkaç istisna dışında, üzerinde yer aldığı cepheden daha yüksek tutulmuş taçkapılara rastlanmamaktadır. Örneklerin çoğu, cephe boyunca yükselmektedir. Bununla birlikte, cepheye oranla hayli kısa tutulmuş taçkapılar da vardır. Bu tür taçkapıların çoğu camilerdeki tâli taçkapılar ve bazı türbe taçkapılarıdır¹.

Daha önce de belirttiğim gibi, erken Osmanlı dönemi mimarisinde görülen anıtsal taçkapıların çoğu, camilerin harim kuzey taçkapılarıdır. Dönemin vazgeçilmez unsurlarından biri olan son cemaat yerleri, harim kuzey taçkapılarının enini, boyunu ve yan kanat çıkıntılarını, önemli ölçüde etkilemiştir. Taçkapının eni, son cemaat yeri orta biriminin eni ile; boyu da aynı birimin üst örtüsünün başlangıç noktası ile sınırlıdır. Son cemaat yerinin yarattığı kısıtlama nedeniyle, istenilen en ve boyda taçkapı inşası güçleşmiştir.

Yapı türü ve üzerinde yer aldığı cephenin boyutları ne olursa olsun, taçkapıların çoğunda, belirli en/boy oranlarına bağlı kalınmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, özellikle Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında, oldukça belirgindir. Bu dönem taçkapılarında, taçkapının eni ile boyu arasındaki oran, 2/3 civarında tutulmuştur². **İznik Nilüfer Hatun İmareti** (Resim-2), **İznik Yeşil Camii** (Resim-3), **Bursa Ali Paşa**

¹ *Ulu Cami* (Bursa) (doğu ve batı), *Eski Cami* (Edirne) (batı), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim batı, harim kuzeydoğu ve harim kuzeybatı), *Hatuniye Türbesi* (Bursa), *Hamza Bey Camii* (Bursa), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa), *Sitti Sultan Camii* (Edirne), *İshak Paşa Türbesi* (İnegöl), *Şair Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Hüseyin Bey Türbesi* (İncecik) ve *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa) taçkapıları.

² Bk. O. C. Tuncer, "Kayseri Yedi Selçuklu ..."; Z. Bayburtluoğlu, a.g.m.

Camii (Resim-7), **Bursa Timurtaş Paşa Camii** (Resim-8) ve **Balıkesir Yıldırım İmareti** (Resim-13) gibi erken tarihli bazı taçkapılar bir yana bırakılırsa¹, dikdörtgen prizma şekilli erken Osmanlı dönemi taçkapılarının önemli bir kısmında da, benzer bir oran kaygısı güdüldüğü görülmektedir. Özellikle XV. yüzyılın birinci yarısına tarihlenen taçkapıların çoğunda, Selçuklu taçkapılarında olduğu gibi 2/3'e yakın bir en/boy oranı vardır².

XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen ve çoğunluğunu harim kuzey taçkapılarının oluşturduğu bazı taçkapılarda, bu oranın bozulduğu ve 1/2'ye yaklaştığı dikkati çekmektedir³. En/boy oranlarında meydana gelen bu değişiklik, taçkapılardaki çeşitli unsurları da etkilemiştir. Bu tür taçkapılarda, kavsaranın alt sınırı ile giriş açıklığı arasındaki mesafe artmıştır. Özellikle mukarnaslı bir kavsara ile örtülü taçkapılarda, kavsara biraz daha yukarıya alınmıştır. Bunun sonucu olarak, **Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii** (Resim-129), **Tokat Hatuniye Camii** (Resim-149), **İstanbul Davud Paşa Camii** (Resim-152), **Edirne II. Bayezid Camii** (harim kuzey) (Resim-176) gibi bazı yapıların taçkapılarında, kavsara ile köşe sütunçeleri birbirinden kopmuştur.

Eyvan şeklinde düzenlenmiş veya bir eyvanın dip duvarı üzerine yerleştirilmiş taçkapıların boyutlarında, herhangi bir oran kaygısı güdülmeyeceği anlaşılmaktadır. Örneğin, **Bursa Orhan Camii** (Resim-1), **Ulubat Issız Han** (Resim-9), **Bursa Yıldırım Camii** (Resim-22) ve **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi** (Resim-36) taçkapılarında en/boy oranı 2/3'ten azdır. **Amasya Bayezid Paşa Camii** taçkapısında bu oran, 2/5'e yakındır (Resim-41). **Bursa Muradiye Camii** taçkapısının eni ve boyu ise, yaklaşık olarak aynı ölçülerdedir.

¹ *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Timurtaş Paşa Camii* (Bursa) ve *Yıldırım İmareti* (Balıkesir) taçkapılarında en/boy oranı 2/3'ten azdır. Bu oranın, *Nilüfer Hatun İmareti* (İznik) taçkapısında 1/2'ye; *Yeşil Camii* (İznik) taçkapısında ise 1/3 yaklaştığı görülmektedir.

² *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey), *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Eski Cami* (Edirne) (kuzey), *Yeşil Cami* (Bursa), *Yeşil Türbe* (Bursa), *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Muradiye Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Şah Melek Camii* (Edirne), *Mustafa Bey İmareti* (Havza) (doğu), *Şihabüddin Paşa Camii* (Edirne), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu kuzey, harim batı ve harim kuzey), *Sinan Bey Medresesi* (Manisa) taçkapılarında olduğu gibi.

³ *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu kuzey ve harim kuzey), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *Hatuniye Camii* (Tokat), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu doğu, avlu batı, avlu kuzey ve harim kuzey), *Firuz Ağa Camii* (İstanbul), *Atik Ali Paşa Camii* (İstanbul) ve *İmarat Camii* (İnecik) taçkapılarında olduğu gibi.

D- İNŞA MALZEMESİ

Taçkapılar, malzeme ve işçilik açısından yapıların diğer unsurlarından daha özenlidir. Özellikle Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları, çoğunlukla yapıların en gösterişli unsurlarıdır. XIII. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen yapılarda, ana cepheye kişilik kazandıran tek unsurun taçkapı olduğu; aynı yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen yapıların önemli bir kısmında, taçkapıyla ana cephenin bir bütün olarak ele alındığı; ana cephenin, payanda, çeşme, niş ve pencerelerle zenginleştirildiği görülmektedir¹. Anadolu Selçuklu dönemi yapılarında ana cepheler, genellikle diğer cephelerden daha özenli bir malzemeyle inşa edilmiştir. Yan ve arka cepheler, çoğunlukla kabayonu taş ya da moloz taşlarla inşa edilmiş; ana cepheler ise düzgün kesme taşlarla kaplanmıştır.

Erken Osmanlı dönemi yapılarında ana cepheler, Anadolu Selçuklu dönemi yapılarının ana cepheleri kadar vurgulu ve hareketli değildir. **Bursa Yeşil Camii** ve **Bursa Yıldırım Camii** gibi az sayıdaki örnek hariç tutulursa, yapıların yan ve arka cephelerine, ana cepheleriyle aynı derecede önem verildiği görülür. Ana cephelerde kullanılan inşa malzemesi, diğer cephelerde kullanılan malzeme ile aynıdır. Hatta, istisnai olmakla birlikte, **Edirne Gazi Mihal Camii** gibi bazı örneklerde, yapının doğu, batı ve güney cephelerinin düzgün kesme taşlarla; ana cephesinin ise moloz taş ve tuğla ile kaplandığı ve sıvandığı bile görülebilmektedir.

Erken Osmanlı dönemi yapılarının çoğunda, sade bir görünüm kazanan ana cepheyi vurgulayan tek unsur taçkapıdır. Taçkapılarda, ya ana cephede kullanılan malzemenin aynısı, ya da ana cepheden daha özenli bir malzeme kullanılmıştır. Örneklerin büyük bir kısmında, taçkapıların düzgün kesme taş ya da mermerle kaplandığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı taçkapılar, taş ve tuğlanın dönüşümlü olarak kullanıldığı alması düzende inşa edilmiştir. **Bursa Yeşil Türbe** taçkapısı, malzeme açısından diğer erken Osmanlı dönemi taçkapılarından ayrılır. Bugün bir kısmı dökülmüş olmakla birlikte, bu taçkapı çinilerle kaplanmış tek örnektir (Resim-50). Taçkapıların tümünde, giriş açıklıklarının söve ve kemerleri mermerden yapılmıştır.

Bursa'daki **Orhan** (Resim-1), **Ali Paşa** (Resim-7), **Timurtaş Paşa** (Resim-8), **Selçuk Hatun** (Resim-99) ve **Yiğit Köhne** (Resim-103) camileri ile **Tire Yeşil İmare**t (Resim-82) ve **Amasya Gümüslü Camii** (Resim-155) taçkapıları bugün sıvanmış durumda oldukları için inşa malzemeleri görülememektedir. Silmelerle hareketlendirilmiş profilli unsurlar olan taçkapıların sıvanması, alışılmış bir uygulama değildir. Bu nedenle,

¹ Bilgi için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 17.

bu taçkapıların zamanla yıprandıkları veya malzemeleri kalitesiz olduğu için sıvandıkları akla gelmektedir.

Erken Osmanlı dönemi mimarisinin en yaygın duvar tekniklerinden biri olan, taş ve tuğlanın dönüşümlü olarak kullanıldığı almaşık örgü, taçkapılarda da karşımıza çıkmaktadır¹. İncelediğimiz taçkapılardan 17'si tuğla hatıllı kabayonu taşlarla kaplanmıştır². Bu örneklerden **İznik Nilüfer Hatun İmareti** (Resim-2), **Bursa Yeşil Medrese** (Resim-53) ve **Ulubat Issız Han** taçkapılarında, tuğla hatıllı kesme taşın yanı sıra, kesme taş kaplamaya da yer verilmiştir. Nilüfer Hatun İmareti taçkapısı, inşa malzemesi yönünden oldukça ilginçtir. Taçkapı çerçevesinin alt kesimi mermerle; üst kesimi, tuğla hatıllı kesme taşla kaplanmıştır. Yeşil Medrese taçkapısında, eyvan cephesi ve eyvan kemeri tuğla hatıllı kesme taşla; kemer ayakları ve eyvan duvarları, kesme taşla kaplıdır. Issız Han'da ise, eyvan cephesinde ve eyvan duvarlarının üst kesimlerinde almaşık malzeme; duvarların alt kesimlerinde, kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Tuğla hatıllı taş malzeme ile inşa edilen taçkapılar, tamamı kesme taş veya mermer malzeme ile kaplanmış taçkapılara oranla, daha sade bir görünüme sahiptirler. Bu taçkapılarda kullanılan malzeme, diğer cephelerde kullanılan malzemenin aynıdır. Tüm cepheleri çepeçevre dolanan kirpi saçak dizileri, taçkapıların üst kesiminde de görülmektedir. Bu tür taçkapılara sahip yapılarda, ana cephe ve hatta diğer cepheler ile taçkapı arasında malzeme ve görünüm açısından bir birlik sağlanmaya çalışıldığı; taçkapının farklı bir unsur olarak algılanmasının arzu edilmediği görülmektedir. Almaşık malzeme ile inşa edilen taçkapılar, silme açısından zengin değildir. Düz ya da pahlı basit silmelerle yetinilmiştir. Hiçbirinde köşe sütunçesi yoktur. Çoğunda mihrabiye nişine de yer verilmemiştir. Mihrabiye nişi bulunan az sayıdaki örnekte de nişler, dikdörtgen planlı sade unsurlar şeklindedir. Taçkapı ana nişi kavsaraları çoğunlukla sivri kemer ya da Bursa kemeri tonozludur. Mukarnaslı kavsaraya, sadece Bursa'daki **Hatuniye** (Resim-98) ve **Şirin Hatun** (Resim-145) türbelerinde rastlanmaktadır. Ancak bu örneklerde de, tuğla üzerine sıva uygulanarak oluşturulduğu anlaşılan mukarnaslar, dökülmüştür.

Tuğla hatıllı taş malzeme ile inşa edilen taçkapılar, süsleme açısından da fakir unsurlardır. Sadece **Bursa Muradiye Medresesi**, **Ulubat Issız Han**, **İnegöl-Ortaköy**

¹ Almaşık duvar tekniği hakkında ayrıntılı bilgi için bk. A. Batur, "Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, II (1970), İstanbul, s. 135-208.

² Tuğla hatıllı kesme taşlarla inşa edilmiş taçkapılar şunlardır: *Nilüfer Hatun İmareti* (İznik), *Issız Han* (Ulubat), *Ortaköy Hanı* (İnegöl), *Yeşil Medrese* (Bursa), *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Muradiye Medresesi* (Bursa), *Muradiye Hamamı* (Bursa), *Hatuniye Türbesi* (Bursa), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa), *Karaca Bey Türbesi* (Ankara), *Başçı İbrahim Hamamı* (Bursa), *Sinan Bey Medresesi* (Manisa), *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa), *İshak Paşa Türbesi* (İnegöl), *Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa).

Hanı ve Manisa Sinan Bey Medresesi taçkapılarında, taş ve tuğlayla oluşturulmuş basit geometrik süslemelere yer verilmiştir. Diğer taçkapılarda süsleme yoktur.

Bu çalışma kapsamında incelenen taçkapılardan 74'ü düzgün kesme taş veya mermerle kaplanmıştır¹. Kesme taş ve mermerle kaplanmış yüzeyler, taş ve tuğla malzemenin dönüşümlü olarak kullanıldığı yüzeylere oranla daha gösterişli ve bezenmeye daha elverişli oldukları için daha çok tercih edilmiştir². Özellikle mermer, **İznik Yeşil Camii** (Resim-3), **Bursa Ulu Camii** (Resim-14), **Bursa Yıldırım Camii** (Resim-22), **Bursa Yeşil Camii** (Resim-44), **Edirne Üç Şerefeli Camii** (Resim-92), **İstanbul Fatih Camii** (Resim-117), **Amasya II. Bayezid Camii** (Resim-158) ve **Edirne II. Bayezid Camii** (Resim-176) gibi, Erken Osmanlı döneminin anıtsal yapılarına ait taçkapıların vazgeçilmez malzemesidir. Mermerle kaplanmış örneklerden, **Karacabey İmareti Camii** (Resim-107), **Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii** (Resim-129) ve **Tokat Hatuniye Camii** (Resim-148) taçkapıları, çerçevelerinde görülen iki renkli taş işçiliği ile diğer taçkapılardan ayrılmaktadır.

¹ *Yıldırım İmareti* (Balıkesir), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Ulu Cami* (Bursa) (doğu ve batı), *Yakub Paşa Zaviyesi* (Amasya), *Eski Cami* (Edirne) (batı), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Muradiye Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne), *Şah Melek Camii* (Edirne), *Koca Mehmed Paşa Camii* (Osmancık), *Mustafa Bey İmareti* (Havza) (doğu), *Şihabüddin Paşa Camii* (Edirne), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu kuzey, harim batı, harim kuzeydoğu ve harim kuzeybatı), *Rum Mehmed Paşa Camii* (İstanbul), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul), *Saatli Medrese* (Edirne), *Peykler Medresesi* (Edirne), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul), *Gedik Ahmed Paşa Medresesi* (Afyon), *Atik İbrahim Paşa Camii* (İstanbul), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *Sitti Sultan Camii* (Edirne), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu doğu, avlu batı, avlu kuzey, batı tabhanesi batı ve kuzey, doğu tabhanesi doğu ve kuzey), *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (avlu ve kapalı kısım), *II. Bayezid İmareti* (Edirne) (batı ve avlu doğu), *Firuz Ağa Camii* (İstanbul), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *İmareti Camii* (İncecik), *Hüseyin Bey Türbesi* (İncecik) taçkapıları düzgün kesme taşlarla kaplıdır.

Mermerle kaplı taçkapılar ise şunlardır: *Yeşil Cami* (İznik), *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey), *Yıldırım Cami* (Bursa), *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Eski Cami* (Edirne) (kuzey), *Yeşil Cami* (Bursa), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Muradiye Camii* (Bursa), *Karacabey İmareti* (Ankara), *Mahmud Çelebi Camii* (İznik), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu batı ve harim kuzey), *II. Murad Türbesi* (Bursa), *İmareti Camii* (Karacabey), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu doğu, batı, kuzey ve harim kuzey), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *Hamza Bey Camii* (Bursa), *Hatuniye Camii* (Tokat), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey), *Atik Ali Paşa Camii* (İstanbul).

² Osmanlı mimarisinde kullanılan taş cinsleri için bk. N. Sönmez, "Osmanlı Mimarlığında Yapı ve Malzeme Terminolojisi Üstüne Bir Deneme", *Aslanapa Armağanı*, İstanbul, 1996, s. 213, 218, 226.

IV- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARINI OLUŞTURAN UNSURLAR

A- SAÇAKLAR VE TEPELİKLER

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının çerçeveleri, genellikle, taçkapıyı üç yönden kuşatan silme dizileriyle oluşturulmuştur. Taçkapı cephesinin yan kenarlarından başlayan silme dizileri, yukarıda, zemine paralel bir hat boyunca birbirlerine bağlanarak çerçevenin üst kenarını meydana getirirler. Taçkapıların büyük bir çoğunluğunda, çerçevenin üst kesiminde herhangi bir unsura yer verilmemiştir. Bazı taçkapılarda ise, çerçevenin üst kenarına oturan, saçak ve tepelik gibi unsurlar görülebilmektedir.

Bursa'daki **II. Murad** (Resim-100) ve **Cem Sultan** (Resim-136) türbeleri, taçkapının üst kesimine yerleştirilmiş ahşap sundurmalarıyla diğer taçkapılardan ayrılmaktadır. **II. Murad Türbesi**'ndeki sundurmanın saçağı, çok zengin ahşap ve kalemî süslemeler içermektedir. **Cem Sultan Türbesi**'ndeki sundurmanın, yakın bir tarihte yenilendiği anlaşılmaktadır.

Taş-tuğla alması malzeme ile inşa edilen taçkapıların hemen hepsinde, çerçevenin üst kesimine, bu tür malzeme ile inşa edilen yapıların vazgeçilmez unsurlarından biri olan kirpi saçak dizileri eklenmiştir¹. Bu örneklerin tümünde, kirpi saçak dizileri, taçkapı yan kanatlarının yan cephelerini de kuşatmaktadır. Bursa'daki **Mahkeme Hamamı** (Resim-55), **Kara Mustafa Paşa Türbesi** (Resim-142), **Şirin Hatun Türbesi** (Resim-145) ve **Gülşah Hatun Türbesi** (Resim-202) gibi, taçkapı ile ana cephenin aynı yükseklikte olduğu örneklerde, kirpi saçak dizileri yapının diğer cephelerini de dolanmaktadır.

Saçak uygulamasına, kesme taş malzeme ile inşa edilmiş taçkapıların bazılarında da rastlanmaktadır². Kaval, oluk ve pahlı silmelerle oluşturulan bu saçaklar, kirpi saçaklı örneklerde olduğu gibi, taçkapı yan kanatlarının yan cephelerini de kuşatmaktadır. Edirne'deki **Saatli Medrese** (Resim-104) ve **Peykler Medresesi** (Resim-137) dışındaki örneklerde, taçkapı ile ana cephe aynı yükseklikte ve taçkapının saçağı, tüm cepheleri çepeçevre kuşatan saçaklara bağlanmaktadır.

¹ Çerçevenin üst kesiminde kirpi saçak dizilerine yer verilen, alması malzeme ile inşa edilmiş taçkapılar şunlardır: *Muradiye Medresesi* (Bursa), *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa), *İbrahim Paşa Hamamı* (Bursa), *Şair Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Sinan Bey Medresesi* (Manisa), *Koza Hanı* (Bursa), *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa) taçkapıları.

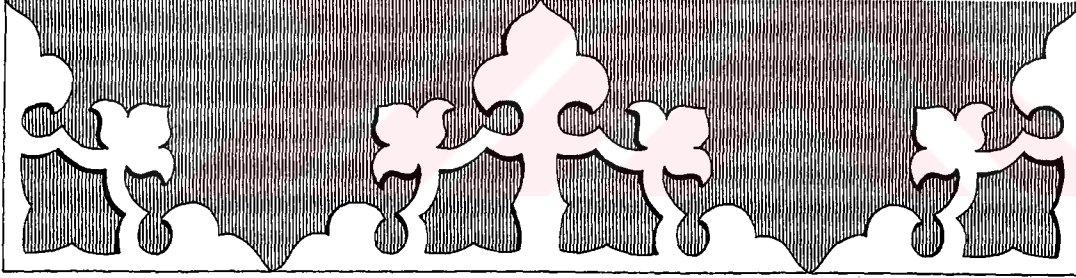
² Çerçevenin üst kesiminde saçak içeren, kesme taş malzeme ile inşa edilmiş taçkapılar şunlardır: *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Saatli Medrese* (Edirne), *Peykler Medresesi* (Edirne), *Gedik Ahmed Paşa Medresesi* (Afyon), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu doğu, batı ve kuzey) taçkapıları.

İncelediğimiz taçkapılardan 7'sinde, çerçevenin üst kesiminde, *tepelik* olarak adlandırabileceğimiz özel bir bölüm bulunmaktadır¹. Arşitektonik işlevleri olmayan dekoratif amaçlı bu unsurlar, üzerinde yer aldıkları taçkapaıya, daha zengin ve anıtsal bir görünüm kazandırmaktadırlar.

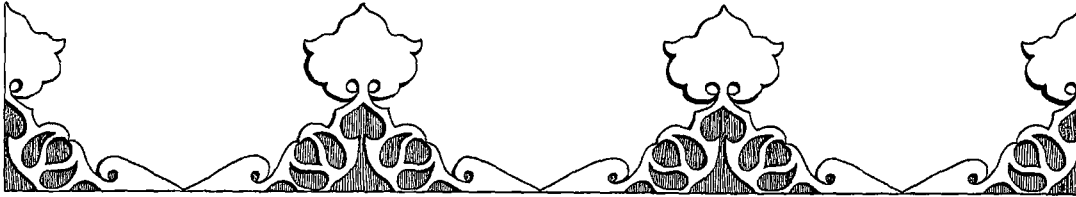
Erken Osmanlı taçkapılarındaki tepelikler, çoğunlukla, palmet ve rumi motiflerinin çeşitli şekillerde dizilmesiyle oluşturulmuş, üçgen şekilli kompozisyonlardır. Tepelikler, plastik etkileri bakımından üç ana grupta toplanabilmektedir.

1- *Kakma Teknikli Tepelikler:*

Yan kanatları olmayan taçkapılarda görülen bu gruptaki tepeliklerde, duvar zemini oyularak elde edilen boşluklara, aynı formda, farklı renkte taşlar yerleştirilmiştir. Bu gruba dahil edilebilecek iki örnek mevcuttur. **Edirne Eski Camii** batı taçkapaısında, bej renkli zemin oyularak, boşluklara bordo renkli taşlar yerleştirilmiştir. Motifleri oluşturan bordo renkli taşlar, duvar yüzeyinden hafifçe çıkıntılıdır (Resim-35) (Şekil-2). **Edirne Üç Şerefeli Camii** harim batı taçkapaısında da bej renkli duvar zemininde açılan oyuklara, bordo renkli taşlar yerleştirilmiştir. Burada motifi oluşturan taşlar, duvar zemininden belirgin bir şekilde taşmaktadır (Resim-91) (Şekil-3).

Şekil 2- Edirne Eski Camii harim batı taçkapaısındaki tepelik.

Şekil 3- Edirne Üç Şerefeli Camii harim batı taçkapaısındaki tepelik.

¹ Tepeliği olan erken Osmanlı dönemi taçkapıları şunlardır: *Yeşil Cami* (İznik), *Eski Cami* (Edirne) (kuzey ve batı), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim batı), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu kuzey) ve *Gazi Ömer Paşa Camii* (Malkara) taçkapıları.

2- Yüksek Kabartma Tepelikler:

Bunlarda, tepeliği oluşturan unsurlardan her biri yekparedir. Kalın bir taş levhadan kesilerek çıkartılmış olan tepeliğin ortadaki ve iki yandaki parçaları, taçkapı çerçevesinin üst kenarında, bu amaçla oluşturulmuş çıkıntı üzerine yerleştirilmişlerdir. **İznik Yeşil Cami** (Resim-3), **Edirne Eski Cami** (kuzey) (Resim-32), **Edirne Gazi Mihal Camii** (Resim-57) ve **Malkara Gazi Ömer Bey Camii** (Resim-186) taçkapılarındaki tepelikler bu tarzda yapılmıştır. İznik Yeşil Camii taçkapısındaki tepelik unsurlarının yüzeyi, ayrıca bitkisel örneklerle bezenmiştir.

3- Plastik Etkili Tepelikler:

Bu gruba dahil edebileceğimiz tek örnek vardır. **İstanbul Fatih Camii** avlu kuzey taçkapısının tepeliği, arkasındaki duvardan tamamen bağımsız taş plakalarla oluşturulmuştur. Tepeliği oluşturan unsurların konturlarına, bordo renkli taştan bir şerit geçirilmiştir (Resim-114) (Şekil-4).

Şekil 4- İstanbul Fatih Camii avlu kuzey taçkapısındaki tepelik.

Mevcut tüm örneklerde, tepeliklerin belirli bir şemayı tekrarladıkları dikkati çekmektedir. Tepesinde iri bir palmet bulunan ikizkenar üçgen şekilli ana unsur, genellikle taçkapı çerçevesinin üst kenarı ortasına yerleştirilmektedir. Bütün örneklerde ikizkenar üçgen şeklini koruyan bu ana unsur, tepedeki palmet dışında, daha küçük boyda palmetler, rumiler, kavisli oyuntu veya çıkıntılar içermektedir. Ana unsurun iki yan kenarı, ayna usulü simetriktir. Simetri eksenine göre iki parçaya bölünen ana unsurun sağ parçası, taçkapı çerçevesinin sol köşesine, sol parçası da sağ köşesine yerleştirilmektedir. Böylece tepelik, ortada ikizkenar üçgen şekilli bir ana unsur ile bunun iki yanında, aynı motifin yarısından ibaret olan iki unsurdan oluşmaktadır. Ancak, **Edirne Üç Şerefeli Camii** harim batı taçkapısında, çerçevenin üst kenarı ortasına bir ana unsur yerleştirmek yerine, köşelerdeki iki yarım unsur arasında kalan alana, iki tam unsur yerleştirildiği görülmektedir. **Malkara Gazi Ömer Bey Camii** taçkapısında ise, ortaya yerleştirilen ana unsur ile iki yandaki yarım unsurlar arasında kalan boşluklara, ana unsurun basitleştirilmiş

şeklini andıran, ikişer küçük unsur yerleştirildiği dikkati çekmektedir. Burada, unsurların kenarları boyunca sıralanan palmetler arasında kalan alanda, zemin derince oyulmuştur.

Yukarıdaki saptamalardan da anlaşılacağı gibi, erken Osmanlı dönemi taçkapılarının büyük bir çoğunluğunda, taçkapı çerçevesinin üst kesiminde herhangi bir unsura yer verilmemiştir. Taş-tuğla almaşık malzeme ile inşa edilen bir grup taçkapı, genellikle diğer cepheleri de dolanan saçaklarla bağlantılı, kirpi saçak dizileriyle taçlandırılmıştır. Kesme taş malzeme ile inşa edilmiş 8 taçkapıda ise, çeşitli silmelerle oluşturulmuş saçaklar görülmektedir. Bu tür saçaklara, Anadolu Selçuklu dönemine ait bazı taçkapılarda da rastlanmaktadır. **Karatay Hanı** (Kayseri-Malatya) (ahır)¹, **Ağzıkara Hanı** (Nevşehir-Aksaray) (ahır)², **Divriği Ulu Camii** (batı)³ ve **Kayseri Huand Hatun Camii** (batı)⁴ taçkapıları, silmeli saçaklara sahip Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarından bazılarıdır. İncelediğimiz örneklerden 7'sinde, palmet ve rumi motiflerine dayalı birer tepelik vardır. Bu tür unsurlara, Anadolu Selçuklu dönemine ait bazı mihraplarda da yer verilmiştir⁵. Ancak bu dönemden, tepelik içeren taçkapı örneği yoktur. Tepeliklere, Klasik Osmanlı dönemi ve sonrasında, özellikle anıtsal camilerin avlu taçkapılarında da yer verildiği görülmektedir⁶. **İstanbul Bayezid Camii** (avlu kuzey ve avlu batı)⁷, **İstanbul Bayezid Medresesi**⁸, **İstanbul Şehzade Camii** (avlu kuzey)⁹, **İstanbul Süleymaniye Camii** (avlu kuzey)¹⁰, **İstanbul Sultan Ahmed Camii** (avlu kuzey)¹¹ ve **İstanbul Yeni Camii** (avlu kuzey)¹² taçkapılarında, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında olduğu gibi, palmet motiflerinden üretilmiş birer tepelik vardır.

Erken Osmanlı ve sonraki dönemlere ait örneklerde, tepeliklere genellikle cami taçkapılarında yer verildiği dikkati çekmektedir. Ancak tepelik, hiç bir dönemde, sık kullanılan bir unsur olmamıştır. Bunun başlıca nedeni, camilerin kuzey cephelerinde, son

¹ Resim için bk. R. H. Ünal, a.g.e., Lev. XCI, Res. 14.

² Resim için bk. ay.es., Lev. XCII, Res. 16.

³ Resim için bk. ay.es., Lev. XCVI, Res. 23.

⁴ Resim için bk. ay.es., Lev. CIV, Res. 40.

⁵ Örneğin *Halil Bey Camii* (Kemah) mihrabında lotus-palmet fistosu şeklinde (Resim için bk. Ö. Bakırer, a.g.e., Lev. LXXVI, res. 169), *Arap Baba Mescidi* (Harput) (Resim için bk. ay.es., Lev. LV, res. 124) ve *Köçük Camii* (Kayseri) (Resim için bk. O. Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi*, Ankara, 1991, res. 24) mihraplarında dendan şeklinde birer tepelik bulunmaktadır.

⁶ Bilgi için bk. J. N. Erzen, *Mimar Sinan Dönemi Cami Cepheleri*, Ankara, 1981, s. 37.

⁷ Resim için bk. İ. A. Yüksel, a.g.e., s. 186, res. 269 ve s. 190, res. 271.

⁸ Resim için bk. ay.es., s. 206, res. 305.

⁹ Resim için bk. A. Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul, 1986, s. 58, res. 37.

¹⁰ Resim için bk. ay.es., s. 89, res. 73.

¹¹ Resim için bk. O. Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986, s. 328'deki resim.

¹² Resim için bk. ay.es., res. 66.

cemaat yeri revakının yer almasıdır. Camilerin harim taçkapılarının yüksekliği, son cemaat yerinin yüksekliği ile sınırlıdır. Bu nedenle, taçkapıların üst kesiminde, tepelik için yeterli alan kalmamaktadır. Kalsa da, böyle bir unsurun algılanması güçtür. Erken Osmanlı dönemine ait, tepelik içeren 7 taçkapıdan 4'ü birer son cemaat yerine açılmaktadır. Bunlardan **İznik Yeşil Camii**, **Edirne Gazi Mihal Camii** ve **Malkara Gazi Ömer Bey Camii** taçkapılarının cepheye oranla oldukça kısa tutuldukları dikkati çekmektedir. Dolayısıyla, bu taçkapıların üst kesiminde, bir tepelik için yeterli alan vardır. **Edirne Eski Camii** kuzey taçkapısı, son cemaat yeri orta birimindeki pandantiflerin alt hizasına kadar yükselmektedir. Kubbe geçişleri, tepeliğin köşelerine denk geldiği için, motiflerin bir kısmı kesilmek zorunda kalmıştır. Dar bir alana, zorlamayla yerleştirilen bu tepelik, oldukça zor algılanmaktadır.

Tepelik içeren diğer 3 taçkapıdan 2'si, harim yan taçkapılarıdır¹. Üçüncü örnek ise avlu taçkapısıdır². Bu örneklerde, taçkapının yüksekliğini sınırlayıcı herhangi bir etken yoktur. Bu nedenle, tepelikler rahatlıkla algılanabilmektedir. Klasik Osmanlı dönemi ve sonrasına tarihlenen tepelikli taçkapıların hemen hepsi avlu taçkapılarıdır.

¹ *Eski Cami* (Edirne) (harim batı) ve *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim batı) taçkapıları.

² *Fatih Camii* (İstanbul) avlu kuzey taçkapısı.

B- SİLMELER VE KADEMELENME

Taçkapılar, kavsara, köşe sütunçesi ve mihrabiye gibi unsurların yanı sıra, taçkapı çerçevesini ve ana niş yan yüzlerini kuşatan silmelerle de dikkat çekerler. Saçaklar, kemerler, minberler, taçkapı, mihrap ve pencere çerçeveleri, kitabe levhaları vb. çeşitli mimari unsurlarda rastladığımız silmeler, üzerinde yer aldıkları yüzeyde bir kademelenme oluşturarak süslemeye yardımcı olurlar¹.

Erken Osmanlı dönemi taçkapıları, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarına oranla oldukça sadedir. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarını bezeyen zengin süsleme şeritleri, bu dönemde -bir kaç istisna dışında- görülmez. Bu nedenle, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, süsleme unsuru olarak silmeler ön plana çıkmaktadır. Silmelerle elde edilen kademelenme sayesinde, taçkapı çerçevesi ve ana niş yan yüzleri tekdüzelikten kurtulmuş, zengin profillere sahip yüzeyler haline gelmiştir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının büyük çoğunluğu, zengin silmelerle kuşatılmıştır. Ancak, taş-tuğla alması malzeme ile inşa edilen taçkapılarda, malzemenin elverişsizliği nedeniyle silme adedinin fazla olmadığı görülmektedir. Bu tür taçkapılarda ya hiç silme yoktur² ya da sadece düz ve/veya pahlı silmelere yer verilmiştir³. Bununla birlikte, kesme taşla inşa edilmiş bazı taçkapılarda da fazla silme bulunmadığı dikkati çeker. **Karacabey İmarek Camii** taçkapısında, mermerle inşa edilmiş olmasına karşın hiç silme yoktur (Profil-51). Kesme taşlarla inşa edilen **İznik Mahmud Çelebi Camii** (Profil-37) ve **Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii** (Profil-34) taçkapılarının çerçevelerinde, sadece düz ve pahlı silmelere yer verilmiştir.

¹ Silmelerin işlevi ve türleri hakkında bilgi için bk. C. E. Arseven, **Türk Sanatı Tarihi (Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, İşleme ve Tezyini Sanatlar)**, İstanbul, (tarihsiz), s. 687-688; Ö. Bakırer, **Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları**, Ankara, 1976, s. 37-52; A. Ödekan, "Silme Maddesi", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C. 3, s. 1669-1670; S. Ögel, **Anadolu Selçuklularının ...**, s. 93-94; R. H. Ünal, a.g.e., s. 30-33

² Silme içermeyen, taş-tuğla alması malzemeli taçkapılar şunlardır: *Ortaköy Hanı* (İnegöl), *Karacabey Türbesi* (Ankara), *Orhan Camii* (Bursa), *Yiğit Köhne Camii* (Bursa), *Selçuk Hatun Camii* (Bursa) ve *Timurtaş Paşa Camii* (Bursa). Bu örneklerden, İnegöl Ortaköy Hanı ve Ankara Karacabey Türbesi taçkapıları dışındakiler bugün sıvalı durumdadır. Sıvalı olmaları, bu taçkapıların onarım geçirmiş olabileceklerini akla getirmektedir.

³ Sadece düz ve pahlı silme içeren taş-tuğla alması malzeme ile inşa edilmiş taçkapılar şunlardır: *Issız Han* (Ulubat), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa), *II. Murad Hamamı* (Bursa), *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa), *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa), *İshak Paşa Türbesi* (İnegöl), *Hatuniye Türbesi* (Bursa), *Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Süleyman Paşa Türbesi* (Yenişehir), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa), *Yeşil İmarek* (Tire), *Sinan Bey Medresesi* (Manisa).

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında silmeler, konum ve düzen bakımından çeşitlilik arzeder. Bazı taçkapılarda, silmelere sadece taçkapı çerçevesi içinde yer verilmiştir. Bazılarında ise, taçkapı çerçevesi dışında, ana niş yan yüzlerinin de silmelerle kademelendirildiği görülür. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında, taçkapı yan kanatları genellikle bir kaide üzerine oturmaktadır¹. Toprak zeminin neminden etkilenen bu kaidelerin çoğu, büyük ölçüde hasar görmüş durumdadır. Sağlam kalabilmiş veya inşa edildiği dönemdeki şekli kesin olarak tahmin edilebilen kaideler incelendiğinde, bazı özellikler dikkati çekmektedir. Selçuklu dönemi taçkapılarında, taçkapı çerçevesini oluşturan silmelerden en dışta yer alanı, çerçevenin iki yan ve üst kenarını dolandıktan sonra, altta, kaidenin hemen üstünde, 90°lik bir açıyla ana nişe doğru yönelmektedir. Çerçeveyi oluşturan diğer silmeler, bu yatay düz silme üzerinden başlatılmaktadır.

Erken Dönem Osmanlı taçkapılarında, Selçuklu dönemi taçkapılarına benzeyen bir kaideye hemen hemen hiç rastlanmamaktadır. Bu taçkapılarda, çerçevenin yan ve üst kenarlarında görülen silme dizisi, çerçevenin alt kenarında da aynen yer almaktadır. Yan kenarlardan 90°lik bir açıyla ana nişe doğru yönelen bu silme dizisi, zeminden genellikle 20-40cm. yukarıda, zemine paralel bir hat boyunca devam etmekte ve ana niş köşelerinde son bulmaktadır. Ancak bazı taçkapılarda, çerçeveyi oluşturan silme dizisinin ana niş köşelerinde sona ermediği; 90°lik bir açıyla yukarıya yöneldiği görülür. Bu silme düzenine sahip taçkapılarda, taçkapı yan kanatlarının ön cephesi ayna usulü simetrik bir kademelenme göstermektedir².

Taçkapı çerçevesini oluşturan silmeler, iki yan ve üst kenar üzerinde, genellikle herhangi bir kesintiye uğramazlar. Ancak bazı taçkapılarda, kavsaranın alt kenarını takip eden bir silme dizisinin çerçevenin silmelerine bağlandığı görülür³. Bazı taçkapılarda ise, sütunçe başlıklarının üst kesiminde de çerçeveye bağlanmış silmelere rastlanabilmektedir⁴. Sıradışı bir düzene sahip bir kaç taçkapıda, yan kanatlar üzerinde, yatay ve dikey

¹ *Sultan Hanı* (Konya-Aksaray) (avlu) (Resim için bk. S. Ögel, a.g.e., Lev. VIII, Res. 13), *Ulu Camii* (Divriği) (kuzey) (Resim için bk. ay.es., Lev. XI, res. 17), *Alaaddin Camii* (Niğde) (kuzey) (Resim için bk. R. H. Ünal, a.g.e., Lev. XCIII, res. 18) taçkapıları, taçkapı yan kanatlarının bir kaide üzerine oturduğu örneklerden bazılarıdır.

² Silmelerin yan kanat ön cephesi üzerinde simetrik bir kademelenme oluşturduğu örnekler şunlardır: *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Şah Melek Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul), *Rum Mehmed Paşa Camii* (İstanbul), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul), *Ayşe Kadın Camii* (Edirne), *Peykler Medresesi* (Edirne) taçkapıları.

³ *Ulu Camii* (Bursa) (kuzey), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Karacabey İmareti* (Ankara), *II. Bayezid Camii* (Amasya) (kuzey), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu kuzey) ve *Süleyman Paşa Camii* (Edirne) taçkapılarında olduğu gibi.

⁴ *Üç Şerefeli Camii* (Edirne) (harim kuzey ve avlu batı), *Fatih Camii* (İstanbul) (harim kuzey), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey), *II. Bayezid Camii* (Amasya) (harim kuzey) taçkapılarında olduğu gibi.

dikdörtgen panolar oluşturulduğu ve çerçevenin kesintiye uğradığı görülmektedir. Örneğin, **Edirne Eski Camii** kuzey taçkapısında, yan kanatların alt yarısı, bağımsız dikdörtgen panolar şeklinde düzenlenmiştir. Taçkapının üst yarısını dolanan silmeler, alt yarından bağımsız, ayrı bir çerçeve oluşturmaktadır (Resim-32). **Edirne Muradiye Camii** taçkapısında ise, dikdörtgen taçkapı çerçevesinin üst kesiminde, kavsaranın iki yanına yerleştirilen iki pencere, çerçevenin dış kenarını oluşturan silmeleri kesintiye uğratmaktadır (Resim-67). Ayrıca, ana niş köşe sütunçelerinin alt ve üstünde yatay; köşe sütunçelerinin bitişiğinde ise, dikey dikdörtgen panolar oluşturulmuştur. Bu panoları sınırlayan silmeler, taçkapı çerçevesini oluşturan silmelerden bağımsızdır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında görülen başlıca silmeler şunlardır:

1- Düz ve Pahlı Silmeler:

Gerek Anadolu Selçuklu, gerekse erken Osmanlı dönemi taçkapılarında en çok kullanılan silmeler düz ve pahlı silmelerdir (Şekil-5). Bu çalışmada *düz silme* terimiyle, taçkapı yüzeyinde 90° lik bir açıyla kademelenme sağlayan dar silmeler kastedilmektedir. Silmeler arasında kalan, çeşitli genişliklerdeki düz yüzeyler, taçkapı yüzeyinde kademelenme sağlamadıkları için silme olarak değerlendirilmemiştir. *Pahlı silmeler*, taçkapı yüzeyiyle yaklaşık 45° lik bir açı yapmaktadır. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında görülen pahlı silmelerin enleri, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarındakilerden daha dardır. Anadolu Selçuklu taçkapılarındaki pahlı silmelerin enleri 5-25 cm. arasında değişmektedir¹. Erken Osmanlı taçkapılarındakiler ise, enleri 2-5 cm. arasında değişen dar silmelerdir. **Bursa Ulu Camii** (kuzey) (22 cm.) (Profil-9), **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi** (10cm.) (Profil-18) ve **Ulubat Issız Han** (9 cm.) (Profil-6) taçkapılarındaki pahlı silmeler, Anadolu Selçuklu taçkapılarındakiler gibi geniş tutulmuş nadir örneklerdir.

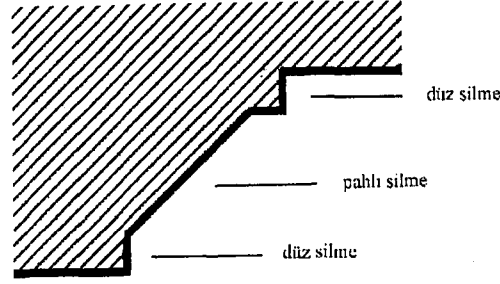
Üç örnek dışında, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, çerçevenin dış kenarında kademelenmeyi başlatan ilk silme, genellikle bir düz silme veya bir pahlı silmedir².

¹ Bilgi için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 31.

² Kademelenmenin bir düz silmeyle başladığı örnekler şunlardır: *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Eski Camii* (Edirne) (batı), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Şah Melek Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne), *Koca Mehmed Paşa Camii* (Osmancık), *Muradiye Camii* (Edirne), *Şihabüddin Paşa Camii* (Edirne), *Üç Şerefeli Camii* (Edirne) (avlu batı, avlu kuzey, harim kuzey, harim batı, harim kuzeydoğu ve harim kuzeybatı), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul), *Fatih Camii* (İstanbul) (harim kuzey), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu kuzey ve avlu doğu), *II. Bayezid Darüşşifası* (Edirne) (avlu ve kapalı kısım), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *Sitti Sultan Camii* (Edirne) ve *Gazi Ömer Bey Camii* (Malkara) taçkapıları. Bunların dışında kalan taçkapılarda, kademelenme bir pahlı silme ile başlamaktadır.

Balıkesir Yıldırım İmareti (Profil-8), Bursa Yeşil Medrese (Profil-22) ve Havza Mustafa Bey İmareti (doğu) (Profil-33) taçkapılarında ise kademelenme, bir kenarı içbükey kavisli düz silmelerle başlatılmıştır. Çerçeveadaki kademelenme eğer bir düz silmeyle başlatılmışsa, bu silmeden genellikle bir kenarı içbükey kavisli bir düz silmeye¹; bir pahlı silmeyle başlatılmışsa, bir kaval silmeye² geçilir.

Şekil 5- Düz ve pahlı silmeler.

2- Bir Kenarı İçbükey Kavisli Düz Silmeler:

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında da sıkça görülen bu tür silmeler³, *içbükey kavisli silmeler* olarak da adlandırılmaktadır⁴. Bir kenarı içbükey kavisle başlayan veya sona eren, bir düz silmeden ibarettirler (Şekil-6). Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında sıkça kullanılan bu silmeler, yukarıda da değindiğimiz gibi, genellikle taçkapı çerçevesinin dış kenarında, kısa bir düz silmeden hemen sonra yer almaktadır. Sayıları, bazı taçkapılarda birden fazladır. Örneklerin büyük bir kısmında, bir kenarı içbükey kavisli düz silmelerden sonra, ya yine kısa bir düz silmeye⁵ veya bir pahlı silmeye⁶ geçildiği görülmektedir.

¹ *Eski Cami* (Edirne) (batı), *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu kuzey), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Ayşe Kadın Camii* (Edirne) ve *Davud Paşa Camii* (İstanbul) taçkapılarında olduğu gibi.

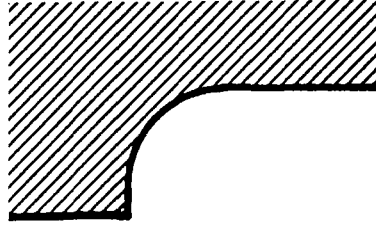
² *Eski Cami* (Edirne) (kuzey), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Karacabey İmareti* (Ankara), *Saatli Medrese* (Edirne), *Hüseyin Bey Türbesi* (İncelik), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *II. Bayezid Camii* (Amasya) (harim kuzey), *Hatuniye Camii* (Tokat) taçkapılarında olduğu gibi.

³ Bilgi için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 30-31.

⁴ Bk. Ö. Bakırer, a.g.e., s. 37-52.

⁵ Bir kenarı içbükey kavisli silmenin, kısa bir düz silmeye bağlandığı örnekler şunlardır: *Ulu Cami* (Bursa) (doğu, batı ve kuzey), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Eski Cami* (Edirne) (batı), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Bayezid Paşa Camii* (Amasya), *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul), *İbrahim Paşa Hamamı* (Bursa), *Atik Ali Paşa Camii* (İstanbul), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey), *II. Bayezid Darüşşifası* (Edirne) (avlu ve ana mekan) taçkapıları.

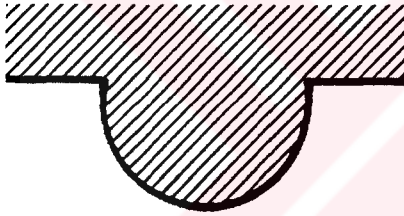
⁶ Bir kenarı içbükey kavisli silmenin, kısa bir pahlı silmeye bağlandığı örnekler şunlardır: *Yakub Paşa Zaviyesi* (Amasya), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu kuzey), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Peykler Medresesi* (Edirne), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu kuzey ve avlu doğu), *Hamzabey Camii* (Bursa),

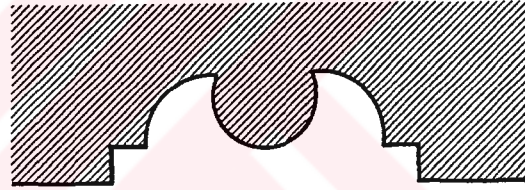
Şekil 6- Bir kenarı içbükey kavisli düz silme.

3- Kaval Silmeler:

Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında en sık görülen bir diğer silme türü kaval silmelerdir (Şekil-7). Üzerinde yer aldıkları yüzeyde yarım daire kesitli bir çıkıntı oluşturan bu tür silmeler, genellikle çerçevenin dış kenarında, bir pahlı silmeden sonra yer alır. Oluk silmelerle birlikte çeşitli kompozisyonlar meydana getiren kaval silmelere de rastlanmaktadır. Bu kompozisyonlardan en ilginç, çeyrek daire şekilli bir profile sahip iki yarım oluk silme arasına yerleştirilmiş bir kaval silmeden oluşmaktadır¹ (Şekil-8).

Şekil 7- Kaval silme.

Şekil 8- Kaval silme-yarım oluk silme kompozisyonu.

Kaval silmenin kendinden önceki bir yarım oluk silmeye, bir pahlı silme aracılığıyla bağlandığı örnekler de ayrı bir grup oluşturur² (Şekil-9). Her iki gruptaki taçkapılardan,

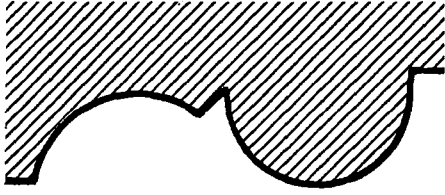
İmaret Camii (İncecik), *Hüseyin Bey Türbesi* (İncecik), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul), *Hatuniye Camii* (Tokat), *Firuz Ağa Camii* (İstanbul), *Rum Mehmed Paşa Camii* (İstanbul), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *II. Bayezid Camii* (kuzey) (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu kuzey, avlu doğu, avlu batı, tabhane kuzeydoğu ve tabhane kuzeybatı), *II. Bayezid İmareti* (Edirne) (doğu) taçkapıları.

¹ *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (1437-47) (avlu batı ve harim kuzey), *Fatih Camii* (İstanbul) (1463-71) (harim kuzey), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon) (XV.yy. ikinci yarısı), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (1484-88) (harim kuzey), *Sultan II. Bayezid Camii* (Amasya) (1486) (harim kuzey), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya) (1486), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne) (1493) ve *Hatuniye Camii* (Tokat) (1485) taçkapıları bu tarz silme kompozisyonu içeren örneklerdir.

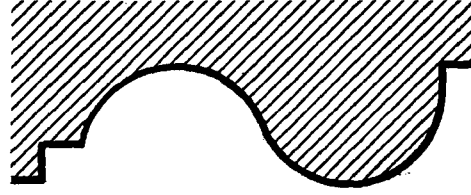
² Bu kompozisyona, *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (1437-47) (harim kuzey), *Fatih Camii* (İstanbul) (1463-71) (harim kuzey), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (1484-88) (avlu doğu, avlu batı, tabhane kuzeydoğu ve tabhane kuzeybatı) taçkapılarında rastlanmaktadır.

Edirne Üç Şerefeli Camii dışındaki tüm örneklerin XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendikleri görülmektedir.

Bir kaval silme ile bir oluk silmenin yan yana yerleştirildiği bir başka kompozisyonda, kaval silme ile oluk silme doğrudan birbirine bağlanmaktadır (Şekil-10). Yatık bir “S” harfini andıran bu kompozisyona, büyük çoğunluğu XV. yüzyıla tarihlenen ve biri dışında, Edirne’deki yapılara ait olan taçkapılarda rastlanmaktadır¹.

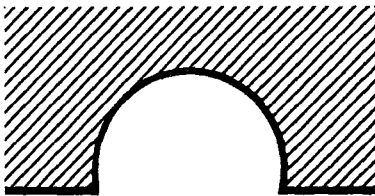
Şekil 9- Yarım oluk silme-kaval silme kompozisyonu.

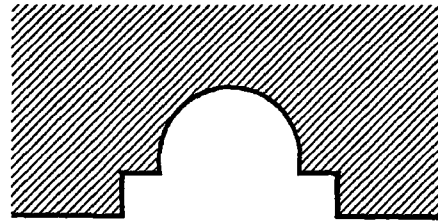
Şekil 10- Oluk silme-kaval silme kompozisyonu.

4- Oluk Silmeler:

Bu silmeler, taçkapı yüzeyinde yarım daire kesitli bir girinti oluştururlar (Şekil-11). Bu tür silmeler, genellikle kısa düz silmeler ve kaval silmelerle bağlantılıdır. Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında oluk silme kullanımı, diğer silmeler kadar yaygın değildir. Kaval silmelerle meydana getirdikleri kompozisyonların yanı sıra, iki düz silmeyle oluşturulmuş bir çökertme içine yerleştirilen oluk silmelere de rastlanmaktadır² (Şekil-12). Bu kompozisyonun görüldüğü 10 taçkapıdan 8’i Edirne yapılarına aittir. Ayrıca 10 örnekten 7’sinin XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlendikleri dikkati çekmektedir.

Şekil 11- Oluk Silme.

Şekil 12- Oluk silme-düz silme kompozisyonu.

¹ Bu kompozisyonun görüldüğü taçkapılar şunlardır: *Yeşil Cami* (İznik) (1378-91), *Şah Melek Camii* (Edirne) (1429), *Muradiye Camii* (Edirne) (1436), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (1437-47) (harim kuzeydoğu, harim kuzeybatı ve harim batı), *Şihabüddin Paşa Camii* (Edirne) (1436-37), *Sitti Sultan Camii* (Edirne) (1484), *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (1484-88) (avlu ve kapalı kısım) taçkapıları.

² *Yakup Paşa Zaviyesi* (Amasya) (1413), *Beylerbeyi Camii* (Edirne) (1429), *Muradiye Camii* (Edirne) (1436), *Mustafa Bey İmareti* (Havza) (1429-30) (doğu), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (1437-47) (avlu kuzey, harim kuzeydoğu ve harim kuzeybatı), *Kasım Paşa Camii* (Edirne) (1479), *Sitti Sultan Camii* (Edirne) (1484) ve *II. Bayezid Camii* (Edirne) (1484-88) (avlu kuzey) taçkapılarında olduğu gibi.

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında kullanılan silmelere, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında da rastlanmaktadır. Bununla birlikte, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında sıkça görülen *mukarnas şeritler*'in¹ bu dönemde fazla rağbet görmediği anlaşılmaktadır. Saptayabildiğimiz tek örnek, **Edirne Üç Şerefeli Camii** harim kuzey taçkapisında, köşe sütunçelerini çerçeveleyen şerittir (Resim-92).

---

¹ Bilgi için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 32.

C- KAVSARALAR

Taçkapıların çoğu, cepheden çıkıntılı, dikdörtgen prizma şekilli yan kanatlara sahiptir. Bu çıkıntılar ile, hem taçkapı vurgulanmakta, hem de daha derin bir ana niş elde edilebilmektedir. Taçkapının cepheyle aynı düzlemde olması veya yan kanatlarının fazla çıkıntılı olmaması, ana niş derinliğini kısıtlamaktadır. Ana nişin olabildiğince derin tutulması, bu bölümün bir mekan olarak algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu özellikleriyle ana nişler, taçkapıların anıtsal görünümünü etkileyen önemli unsurlardan biri durumundadır. Az ya da çok derin bir mekan hüviyeti taşıyan bu bölümün üzeri, tonozlu, çeyrek küre şekilli veya mukarnaslı bir örtüyle örtülmüştür.

Taçkapılarda, ana niş örtüsüne *kavsara* adı verilmektedir. Kavsaranın şekli, ana nişin derinliği ile yakından ilişkilidir. Bazı taçkapılarda giriş açıklığı basit bir çökertme içine yerleştirilmiştir. Ana niş olarak adlandırabileceğimiz derinlikte bir nişi yoktur¹. Dolayısıyla bu taçkapılarda bir kavsaradan söz etmek mümkün değildir.

Girişleri, derince bir eyvanın dip duvarı üzerine yerleştirilmiş sade bir açıklıktan ibaret olan bazı örneklerde, eyvan bütünüyle taçkapının yerini almakta ve eyvan örtüsü, ana niş kavsarasının işlevini üstlenmektedir². Bu tür örneklerde, eyvan yan duvarları üzerinde mihrabiyelere ya da geniş nişlere yer verilmesi de, eyvanın bütünüyle bir taçkapı olarak tasarlandığını kanıtlamaktadır. Bu nedenle, bu örneklerde alışılmış düzende bir kavsaradan söz etmek mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, bir eyvanın dip duvarı üzerinde yer aldığı halde, eyvandan bağımsız bir ana nişi, kavsarası, köşe sütunçeleri ve mihrabiyeleri bulunan taçkapılar da vardır³.

Bursa'daki **Hatuniye** (Resim-98) ve **Şirin Hatun** (Resim-145) türbelerinde taçkapı kavsaraları tahrip olmuştur. Bu nedenle, kavsaraların şekli, kesin olarak tayin edilememektedir. Ancak, kalan izlerden, tuğlayla inşa edilmiş mukarnaslı birer kavsaraya sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının çoğunda, yatay silmeler, kavsara ile ana nişi belirgin bir şekilde birbirinden ayırmaktadır. Bu uygulama, kavsaranın ana nişten farklı bir bölüm olarak algulandığını göstermektedir. İki bölümü ayıran silmeler, örneklerin hemen hepsinde, nişin üç yönünü dolanmakta; hatta bazılarında taçkapının ön yüzüne

¹ *Nilüfer Hatun İmareti* (İzmit), *Eski Cami* (Edirne) (batı), *Şihabüddin Paşa Camii* (Edirne) ve *Saatli Medrese* (Edirne) taçkapılarında olduğu gibi.

² *Orhan Camii* (Bursa), *Issız Han* (Ulubat), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Yeşil Medrese* (Bursa), *Muradiye Camii* (Bursa), *Muradiye Medresesi* (Bursa), *Koza Hanı* (Bursa) taçkapıları.

³ *Yıldırım Camii* (Bursa), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon) ve *Bayezid Paşa Camii* (Amasya) taçkapıları.

taşarak, çerçeveyi dolanan dikey silmelere bağlanmaktadır. Bu konuya, kavsara çeşitlerini tanıtırken tekrar döneceğiz.

Erken Osmanlı döneminde, taçkapıların boyutlarında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak, taçkapılarda kavsaranın alt sınırı ile giriş açıklığı arasındaki mesafenin arttığı gözlenmektedir. Anadolu Selçuklu taçkapılarında, giriş açıklığı kemerinden hemen sonra başlayan kavsaralar, Erken Osmanlı taçkapılarında biraz daha yukarıdan başlamaktadır. İki bölüm arasında kalan boşluğa, genellikle inşa kitabeleri yerleştirilmiştir. Özellikle mukarnaslı bir kavsaraya sahip taçkapılarda görülen bu değişiklik, bazı örneklerde, köşe sütunçeleri ile kavsara kuşatma kemerinin birbirinden kopmasına neden olmuştur. Anadolu Selçuklu taçkapılarının çoğunda bulunan ve kavsara kuşatma kemerini taşıyor gibi görünen köşe sütunçeleri, çoğu XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bazı Osmanlı taçkapılarında, kavsara kuşatma kemerine kadar yükselmemektedir¹.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında ana nişler, *sivri kemer tonozlu, çeyrek küre şekilli* veya *mukarnaslı* kavsaralarla örtülmüşlerdir². Erken Osmanlı dönemi taçkapıları, kavsara çeşitleri bakımından Selçuklu örneklerinden daha zengindir. Bu dönemde, Anadolu Selçuklu döneminin kavsara türlerine *Bursa kemeri tonozlu, yarım manastır tonozlu* ve *düz tavanlı* kavsaralar da eklenmiştir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında görülen kavsaraları, dört ana grupta ele almak mümkündür:

1- Tonozlu Kavsaralar:

Taçkapılarda, fazla derin olmayan ana nişler, genellikle bir tonoz parçasıyla örtülmüştür. Anadolu Selçuklu dönemi tonozlu taçkapı kavsaralarında sadece sivri kemerli tonoz kullanıldığı görülmektedir. Bu tür kavsaralar, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında da sıkça kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında incelenen taçkapılardan 37'sinin ana nişi, sivri kemer tonozlu bir kavsarayla örtülüdür³. Bu döneme tarihlenen az

¹ *Muradiye Camii* (Edirne), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *Hatuniye Camii* (Tokat), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Amasya) ve *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey) taçkapıları.

² Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 34-39.

³ *Yeşil Cami* (İznik), *Ortaköy Hanı* (İnegöl-Ortaköy), *Yıldırım Camii* (Balıkesir), *Ulu Cami* (Bursa) (doğu ve batı), *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Yakub Paşa Zaviyesi* (Amasya), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *II. Murad Hamamı* (Bursa), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Karacabey Türbesi* (Ankara), *Üç Şerefeli Camii* (Edirne) (avlu kuzey, avlu batı, harim kuzeydoğu, harim kuzeybatı), *İmaret Camii* (Karacabey), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu doğu ve batı), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Başçı İbrahim Hamamı* (Bursa), *Rum Mehmed Paşa Camii* (İstanbul), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *Sitti Sultan Camii* (Edirne), *Hüseyin Bey Türbesi* (İnecik), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya), *Gazi Ömer Bey Camii* (Malkara), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu kuzey, avlu doğu, avlu batı, batı

sayıdaki taçkapıda, farklı tonoz türlerine de rastlanmaktadır. **Bursa Yıldırım Camii** (Resim-22) ve **Bursa Yeşil Medrese** (Resim-54) taçkapılarının ana nişleri yarım manastır tonozlu; **Bursa Hamza Bey Türbesi** (Resim-140) ve **Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi** (Resim-197) taçkapılarının ana nişleri Bursa kemeri tonozlu; **Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi** (Resim-133) taçkapısının ana nişi ise dilimli kemer tonozlu bir kavsarayla örtülmüştür. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında hiç bir örneğine rastlamadığımız bu tür kavsaraların, erken Osmanlı döneminde de fazla rağbet görmedikleri anlaşılmaktadır. Ancak, bu tür kavsaralarla örtülü dört taçkapının da Bursa yapılarında yer alması dikkat çekicidir.

Anadolu Selçuklu döneminde, sivri kemer tonozlu kavsaraların genellikle han taçkapılarında kullanıldığı görülmektedir¹. Bu tür kavsaralara, erken Osmanlı döneminde, hemen her tür yapıda, özellikle küçük boyutlu taçkapılarda rastlanmaktadır. Yukarıda da değindiğim gibi, bu tür kavsaralar, çoğunlukla ana nişi fazla derin olmayan taçkapılarda kullanılmıştır. Bu taçkapılarda, ana niş derinliği 0.20m. ile 1.20m. arasında değişmektedir. Ana niş derinliği 1.20m. üzerinde olup da sivri kemer tonozlu bir kavsarayla örtülü üç taçkapı saptayabildim: **Amasya Yakup Paşa Zaviyesi** batı taçkapısı (1.93m.) (Profil-15), **Bursa Ulu Camii** doğu taçkapısı (1.53m.) (Profil-10) ve **Bursa Ulu Camii** batı taçkapısı (1.49m) (Profil-11). Bu tür örneklerin çoğunda, ana niş derinliği sınırlı olduğundan, nişin yan yüzleri üzerinde mihrabiyeye de yer verilmemiştir. Ana nişi sivri kemer tonozlu bir kavsarayla örtülü 37 taçkapıdan sadece 6'sının mihrabiyeleri vardır².

Sivri kemer tonozlu kavsarayla örtülü 16 taçkapıda, ana nişin üst sınırı, nişi iki³ ya da üç⁴ yönden dolanan bir dizi silmeyle vurgulanmıştır. Çoğunlukla taçkapı ön yüzüne de taşan bu silmeler, kavsara ile ana nişi belirgin bir şekilde birbirinden ayırmaktadır. Bu

---

tabhanesi batı ve kuzey, doğu tabhanesi doğu ve kuzey), *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (kapalı kısım), *II. Bayezid İmareti* (Edirne) (doğu ve batı) taçkapıları.

¹ Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 35.

² *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Rum Mehmed Paşa Camii* (İstanbul), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa) ve *Mehmed Paşa Camii* (Amasya) taçkapıları.

³ *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu doğu, batı, kuzey ve doğu ve batı tabhaneleri kuzey), *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (kapalı kısım) ve *Gazi Ömer Bey Camii* (Malkara) taçkapıları.

⁴ *Ulu Cami* (Bursa) (batı), *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu kuzey ve avlu batı), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya) taçkapıları.

taçkapılardan 10'unda, ana niş yan yüzlerindeki silmeler, kavsara tonozunun enini bir miktar daraltmıştır¹.

Farklı kademede iki sivri kemerden oluşan **Bursa Ulu Camii** doğu ve batı taçkapıları (Resim-21) ile **Bursa Yıldırım Türbesi** taçkapısının (Resim-29) kavsaraları, bu yönleriyle diğer sivri kemer tonozlu kavsaralardan ayrılmaktadır.

Sivri kemer tonozlu bir kavsaraya sahip taçkapılarda, giriş açıklığını örten kemer ile kavsara arasında kalan alan, genellikle kitabe levhalarına ayrılmıştır. **Edirne II. Bayezid Camii** tabhanelerinin doğu ve batı taçkapılarında, bu alana birer pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Resim-172, 174).

2- Düz Tavanlı Kavsaralar:

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında görülen en önemli yeniliklerden biri, taş malzemeyle oluşturulmuş düz tavanlı kavsaralardır. İncelediğimiz örneklerden 10'unun ana nişi bu tür bir kavsarayla örtülmüştür². Böyle bir kavsaraya sahip taçkapılarda, kavsara da ana niş gibi dikdörtgen bir şekil aldığından, kavsaranın önüne değişik formlarda kemerler inşa edilerek, kavsara hatlarının yumuşatılması yoluna gidilmiştir. **Edirne Şah Melek Camii** taçkapısındaki düz tavanlı kavsara, üç dilimli bir kemerle gizlenmiştir (Resim-75). **Bursa II. Murad Türbesi** (Resim-100), **Bursa Cem Sultan Türbesi** (Resim-136), **İstanbul Sümbül Efendi Medresesi** (Resim-164) ve **Bursa Gülşah Hatun Türbesi** (Resim-201) taçkapılarının kavsaraları önüne birer sivri kemer; diğer 5 taçkapının kavsaraları önüne ise birer Bursa kemeri inşa edilmiştir. **Tokat Hatuniye Camii** taçkapısının ana nişi, düz tavanlı ve mukarnaslı, iki ayrı kavsarayla örtülmüştür. Öndeki düz tavanlı kavsara, bir Bursa kemeriyle gizlenmiştir.

3- Çeyrek Küre Şekilli Kavsaralar:

Bursa Yeşil Türbe (Resim-50), **Edirne Peykter Medresesi** (Resim-137), **Manisa Sinan Bey Medresesi** (Resim-105), **İstanbul Davud Paşa Camii** (Resim-152) ve **İncecik İmaret Camii** (Resim-198) taçkapılarında ana niş, çeyrek küre şekilli birer kavsarayla örtülmüştür. Sinan Bey Medresesi dışındaki 4 örneğin kavsaraları istiridye kabuğu şeklinde yivlenmiştir. Bu tür kavsaralarda, ana nişin dikdörtgen profilinden,

¹ *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu kuzey ve avlu batı), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu doğu, batı, kuzey ve doğu ve batı tabhaneleri kuzey), *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (kapalı kısım) ve *Gazi Ömer Bey Camii* (Malkara) taçkapıları.

² *Muradiye Camii* (Bursa), *Şah Melek Camii* (Edirne), *Mahmud Çelebi Camii* (İznik), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim batı), *II. Murad Türbesi* (Bursa), *Cem Sultan Türbesi* (Bursa), *Hamza Bey Camii* (Bursa), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa).

kavsara başlangıcının yarım daire profiline geçiş için çeşitli unsurlardan yararlanılmıştır. Yeşil Türbe ve Peykler Medresesi taçkapılarında, kavsaraya geçiş Türk üçgenleriyle sağlanmıştır. Sinan Bey Medresesi'nde, ana nişten kavsaraya pendentiflerle geçilmiştir. Davud Paşa Camii (1485) ve İmaret Camii (XV.yy.sonu) taçkapılarında ise mukarnaslı köşe dolguları kullanılmıştır. Bu iki taçkapı, kavsara şekillerinin yanı sıra, köşe sütunçeleriyle, sütunçe altlık ve başlıklarının formları bakımından da yakın benzerliklere sahiptir. İnşa tarihlerinin de birbirine yakın oluşu, bu iki taçkapının aynı sanatçılar tarafından yapılmış olabileceğini akla getirmektedir.

4- Mukarnaslı Kavsaralar:

Mukarnaslar, İslam sanatının en gözde bezeme unsurlarından biridir. Bilinen ilk örnekleri X. yüzyıl sonlarına tarihlenen mukarnaslar, Anadolu-Türk mimarisinde XI. yüzyıldan itibaren geniş bir kullanım alanı bulmuştur¹. Kubbe geçişleri, taçkapı ve mihrap kavsaraları, sütun başlıkları, konsollar ve pencere çerçeveleri gibi çok çeşitli unsurlar üzerinde, taş, alçı, ahşap ve tuğla malzemelerle oluşturulmuş mukarnas süslemelere rastlanmaktadır. Ancak, Anadolu Türk mimarisinde, mukarnasın üzerinde yer aldığı unsurla en iyi şekilde uyum sağladığı yer, taçkapı kavsaralarıdır. Özellikle Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları, çok zengin bir mukarnas işçiliği sergilerler. Bu dönemde inşa edilen taçkapıların çoğunda, ana niş örtüsü olarak mukarnaslı kavsaralar tercih edilmiştir.

Mukarnaslı kavsaralar, uçlarına mukarnas dişleri oyulmuş taş blokların, yan yana ve üst üste dizilmesiyle oluşturulmuştur. Aşağıdan yukarıya doğru düzenli bir şekilde daralarak yükselen yatay mukarnas dizileri, üstte, genellikle istiridye kabuğu şeklinde yivlenmiş, çeyrek küre şekilli, irice bir diş ile son bulmaktadır. Anadolu Selçuklu dönemi mukarnaslı kavsaralarında, genellikle 7 veya 9 mukarnas sırası bulunur². Taçkapı ana nişinin dikdörtgen profilinden, mukarnaslı kavsaranın yaklaşık yarım daire profiline geçişte, çoğunlukla mukarnaslı tromplardan yararlanılmıştır. Bu dönem kavsaralarındaki

¹ Mukarnasın kökeni ve özellikleri hakkında geniş bilgi için bk. J. Rosintal, *Pendentifs, Trompen und Stalaktiten. Beiträge zum Kenntnis Der Islamischen Architektur*, Leipzig, 1912; E. Diez, "Mukarnas Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*, VIII, s. 564-566; O. Aslanapa, "Mukarnas Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*, VIII, s. 566-567; C. E. Arseven, "Karnas Maddesi", *Sanat Ansiklopedisi*, II, s. 963-966; S. Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş...*, s. 99-101; R. H. Ünal, a.g.e., s. 37-39; A. Ödekan, *Osmanlı Öncesi Anadolu ...*; F.Uluengin, "Stalaktit Planlarının Hennesesi", *Birinci Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi* (1959), Ankara, 1962, s. 380-382; A. Ödekan, "Bir Mukarnaslı Portal Yarım Kubbesi ..."; A. Ödekan, "Mukarnas Maddesi", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 2, s. 1306-1307.

² Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 37.

mukarnasların yüzeyi, genellikle yelpaze dilimleriyle, bazen de çeşitli bitkisel örneklerle süslenmiştir.

Mukarnaslı kavsaralar, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında da sıkça kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında ele alınan taçkapılardan 29'unun kavsaraları mukarnaslıdır¹. Bu tür kavsaraların çoğunlukla anıtsal taçkapılarda tercih edildiği dikkati çekmektedir. Bursa'daki **Ali Paşa**, **Timurtaş Paşa**, **Selçuk Hatun** ve **Yiğit Köhne** camilerinin mütevazî boyutlardaki taçkapılarında mukarnas, tuğla malzemenin sıvanması ile oluşturulmuştur. Diğer örneklerdeki mukarnaslar, taştandır. Örneklerin çoğunda, mukarnaslar 7 veya 9 sıra halinde dizilmiştir². **Bursa Yiğit Köhne Camii** (Resim-103) ve **İstanbul Firuz Ağa Camii** (Resim-188) taçkapılarının kavsaralarında 5 sıra mukarnas; **Bursa Ali Paşa Camii** (Resim-7) ve **Bursa Yeşil Camii** (Resim-45) taçkapılarının kavsaralarında ise 11 sıra mukarnas mevcuttur.

Erken Osmanlı dönemi taçkapı kavsaralarındaki mukarnaslar, bazı yönleriyle Selçuklu örneklerinden farklıdır. Bu dönemde, mukarnas dişleri biraz daha küçülmüş ve hatları keskinleşmiştir. Selçuklu taçkapılarındaki mukarnaslarda sıkça görülen yelpaze dilimi süslemelere, **Bursa Ali Paşa Camii** (Resim-7), **Bursa Ulu Camii** (kuzey) (Resim-17), ve **Bursa Yeşil Camii** (Resim-46) gibi erken tarihli bir kaç örnek dışında rastlanmamaktadır. Ancak bu örneklerden Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısı, 1951-59 yılları arasında yapılan onarımlarda tamamen yenilenmiştir. Onarımlar sırasında mevcut sıvalar raspalandığında, taçkapının, özgün şekli saptanamayacak derecede yıpranmış

¹ *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Timurtaş Paşa Camii* (Bursa), *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Eski Cami* (Edirne) (kuzey), *Bayezid Paşa Camii* (Amasya), *Yeşil Cami* (Bursa), *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Yiğit Köhne Camii* (Bursa), *Selçuk Hatun Camii* (Bursa), *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne), *Yeşil İmaret* (Tire), *Muradiye Camii* (Edirne), *Karacabey İmaret* (Ankara), *Mustafa Bey İmaret* (Havza) (doğu), *Koca Mehmed Paşa Camii* (Osmancık), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzey), *Fatih Cami* (İstanbul) (avlu kuzey ve harim kuzey), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *Gümüşlü Cami* (Amasya), *Hatuniye Camii* (Tokat), *II. Bayezid Camii* (Amasya) (kuzey), *II. Bayezid Darüşşifası* (Edirne) (avlu), *II. Bayezid Camii* (Edirne), (harim kuzey), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *Firuz Ağa Camii* (İstanbul), *Atik Ali Paşa Camii* (İstanbul) taçkapıları.

² *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Muradiye Camii* (Edirne), *Mustafa Bey İmaret* (Havza) (doğu), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu kuzey), *II. Bayezid Camii* (Amasya), *II. Bayezid Darüşşifası* (Edirne) (avlu), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne) taçkapılarının kavsaralarında 7 mukarnas sırası; *Timurtaş Paşa Camii* (Bursa), *Bayezid Paşa Camii* (Amasya), *Koca Mehmed Paşa Camii* (Osmancık), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzey), *Fatih Camii* (İstanbul) (harim kuzey), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey), *Hatuniye Camii* (Tokat) taçkapılarının kavsaralarında ise 9 mukarnas sırası vardır.

olduğu görülmüştür¹. Dolayısıyla, bu kavсарanın, ilk inşaattaki şekline ne denli sadık kalınarak onarıldığı tartışmalıdır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki mukarnaslı kavсарalar, kuruluş düzeni bakımından iki farklı biçim sergilemektedirler. Kavсарaların bir kısmı, mukarnasların dizilişi bakımından, Selçuklu örneklerini anımsatmaktadır². Bu kavсарalarda, dikdörtgen profilli ana nişten kavсарaya geçişte, Selçuklu örneklerinde olduğu gibi, mukarnaslı küçük tromplar kullanılmıştır. Geleneksel özellikler taşıyan bu kavсарaların, XIV. yüzyılın ikinci yarısından XV. yüzyılın ilk yarısına uzanan bir zaman dilimine tarihlenen taçkapılarda görüldükleri dikkati çekmektedir. Mukarnaslı kavсарaların diğer grubu, tamamen farklı özelliklere sahiptir. Bu tür kavसरalarda, kavсарanın alt kesiminde mukarnaslı iri bir konsol görülmektedir³. Bu konsol nedeniyle iki yanda boşluklar oluşmakta; bu boşluklara yerleştirilen sarmal yivli ya da mukarnaslı iri sarkıtlar, kavсарaya plastik bir görünüm kazandırmaktadır. Bu konsol ve sarkıtların dışında, mukarnas dişleri arasında simetrik bir şekilde yerleştirilmiş küçük sarkıtlar da vardır. Örneklerin çoğunda, ana nişin dikdörtgen profilinden kavсарanın yarım daire şekilli profiline geçişte, dilimli tromplar yerine, mukarnaslı köşe dolguları kullanılmıştır. İstanbul Fatih Camii (avlu kuzey) (Resim-112), İstanbul Firuz Ağa Camii (Resim-188) ve İstanbul Atik Ali Paşa Camii (Resim-195) taçkapılarında, kavсарanın iki köşesinde mukarnaslı iri köşe dolguları bulunmasına karşılık, ortada konsol yoktur.

Bu tür bir kavसरaya sahip 12 taçkapıdan 3'ü, XV. yüzyılın birinci yarısına; 9'u ise, ikinci yarısına tarihlenmektedir⁴. Edirne Eski Camii (1414) harim kuzey taçkapısındaki mukarnaslı kavсарa, bu türün bilinen en erken tarihli örneğidir (Resim-34). Ortadaki konsol, kavсарanın tümüne oranla oldukça iridir. Mukarnas dişleri yüzeyseldir. Bazı örneklerde, konsolun iki yanında oluşan girintilere yerleştirilen sarkıtlara burada yer verilmemiştir. Bu tür kavसरaların XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bir diğer örneğine,

¹ Resim için bk. E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri...*, s. 402, res. 684; E. H. Ayverdi, "Osmanlı Abidelerinin Restorasyonları", *A. Ü. Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi A. Louis Gabriel Özel Sayısı*, Ankara, 1978, s. 49, Res. 2).

² *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Timurtaş Paşa Camii* (Bursa), *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Bayezid Paşa Camii* (Amasya), *Yeşil Cami* (Bursa), *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Muradiye Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne), *Koca Mehmed Paşa Camii* (Osmancık), *Yiğit Köhne Camii* (Bursa), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul) ve *Firuz Ağa Camii* (İstanbul) taçkapılarındaki mukarnaslı kavसरalar.

³ *Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii* taçkapısının kavसरasında, istisna olarak iki konsol bulunmaktadır.

⁴ *Eski Cami* (Edirne) (kuzey), *Karacabey İmaret*i (Ankara), *Mustafa Bey İmaret*i (Havza) (doğu), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzey), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu kuzey ve harim kuzey), *II. Bayezid Camii* (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *Gümüşlü Cami* (Amasya), *Atik Ali Paşa Camii* (İstanbul) taçkapılarındaki kavसरalar.

Havza Mustafa Bey İmareti (1429-30) doğu taçkapısında rastlanmaktadır (Resim-78). Bu kavsara da, düzen açısından Eski Cami kavsarasına benzemektedir. **Ankara Karacabey İmareti** (1427-28) taçkapısındaki kavsara ise, mukarnas dişlerinin belirginleştiği; konsolun iki yanına mukarnaslı iri sarkıtların yerleştirildiği ilk örnek olarak dikkati çeker (Resim-71).

İri konsollara sahip erken tarihli bir kaç örnekten sonra, XV. yüzyılın ortalarından itibaren, konsol ile kavsaranın bütünü arasındaki oranın dengelendiği örnekler görülmeye başlamaktadır. **Edirne Üç Şerefeli Camii** (harim kuzey) (Resim-92), **İstanbul Fatih Camii** (harim kuzey) (Resim-117), **Amasya II. Bayezid Camii** (Resim-162), **Edirne II. Bayezid Camii** (harim kuzey) (Resim-178) ve **Edirne Süleyman Paşa Camii** (Resim-191) taçkapılarının kavsaraları, bu dengenin en iyi şekilde sağlandığı örneklerdir. Edirne Üç Şerefeli Camii harim kuzey taçkapısı ile İstanbul Fatih Camii harim kuzey taçkapısı, kavsaralarının düzeni bakımından yakın benzerlik göstermektedir. Bu iki taçkapının kavsaraları dışında, kavsara kuşatma kemerleri, mihrabiyeleri, köşe sütunçeleri ve silmeleri arasında da yakın benzerlikler vardır. Bu benzerlikler, bu iki yapıda aynı sanatçıların çalışmış olabileceğini akla getirmektedir.

Ortasında iri bir konsola sahip kavsaralardan 8'inde, konsolla köşeler arasında kalan boşluğa sarmal yivli iri sarkıtlar yerleştirilmiştir¹. Bu tür sarkıtların tümünün aşağıya bakan yüzlerine çok çenekli çiçek motifleri işlenmiştir. **Edirne Süleyman Paşa Camii** taçkapısının kavsarasındaki sarkıtların düştüğü anlaşılmaktadır (Resim-193).

Yukarıdaki saptamalardan anlaşılacağı gibi, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında ana nişler, *tonozlu, çeyrek küre şekilli, düz tavanlı* ve *mukarnaslı* kavsaralarla örtülmüştür. En fazla tercih edilen kavsara çeşitleri, sivri kemer tonozlu ve mukarnaslı kavsaralardır. Sivri kemer tonozlu kavsaralar, genellikle ana nişin fazla derin olmadığı taçkapılarda kullanılmıştır. Mukarnaslı kavsaralar, özellikle büyük boyutlu taçkapıların vazgeçilmez unsurlarındandır. Erken Osmanlı dönemi mukarnaslı kavsaraları, iki farklı düzende karşımıza çıkmaktadır. XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın ilk yarısı arasında inşa edilen taçkapılardaki mukarnaslı kavsaraların çoğu, mukarnasların dizilişi bakımından, Selçuklu örneklerini anımsatmaktadırlar. Önemli bir kısmı XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bazı taçkapılardaki mukarnaslı kavsaralar, tamamen farklı bir görünüme sahiptirler. Bu kavsaraların alt kesimlerinde yer alan, mukarnaslı iri konsollar ve bu konsolların iki yanında oluşan girintilere yerleştirilen sarmal yivli iri sarkıtlar, kavsaranın görünümünü değiştirmiştir. Taş malzemeyle

¹ *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzey), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Fatih Camii* (İstanbul) (harim kuzey), *Hatuniye Camii* (Tokat), *Gümüşlü Cami* (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey) ve *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (avlu) taçkapıları.

oluşturulmuş döz tavanlı kavsaralar, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında görölen en önemli yeniliklerden biridir.

D- KAVSARA KUŞATMA KEMERLERİ

Taçkapı ana nişini örten kavsaralar, genellikle bir sivri kemerle kuşatılmıştır. Kavsara kuşatma kemerleri, tamamen dekoratif amaçlı unsurlardır. Herhangi bir taşıyıcı işlevleri yoktur. Hemen her tür kavsarada görülen bu tür kemerlerin, sivri kemer tonozlu kavsaralardaki, tonoz başlangıç kemerlerini örnek aldığı kabul edilmektedir¹. Kuşatma kemerlerine, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının hemen hepsinde rastlanmaktadır. Erken Osmanlı döneminde ise, tonozlu, düz tavanlı ve çeyrek küre şekilli kavsaraların tümünde görülen kuşatma kemerleri, mukarnaslı kavsaralardan bazılarında yoktur. Mukarnaslı bir kavsaraya sahip 29 taçkapıdan 15'inde, kuşatma kemerine yer verilmemiştir².

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki kavsara kuşatma kemerlerinin çoğu, *sivri kemer* şeklindedir. Az sayıda olmakla birlikte, *Bursa kemeri* ve *dilimli kemer* şeklinde düzenlenmiş kuşatma kemerlerine de rastlanmaktadır. Bazı taçkapılarda ise, değişik formda iki kemerden oluşan, *çift kuşatma kemerleri* görülmektedir.

Sivri kuşatma kemerlerine, her çeşit kavsarada rastlanabilmektedir. Tonozlu kavsaraların tümünde, kuşatma kemerlerinin, cephe yüzeyine oranla hafif içerlek tutularak vurgulandığı görülmektedir. Edirne Üç Şerefeli Camii (avlu kuzey) (Resim-87), Edirne Saatli Medrese (Resim-104) ve Edirne II. Bayezid Camii (avlu kuzey) (Resim-166) taçkapılarındaki sivri kuşatma kemerleri, iki renkli taşlarla inşa edilmiştir. Tuğla hatıllı taş malzemeyle inşa edilmiş taçkapılardaki sivri kuşatma kemerleri, tuğladan, bir ya da iki sıra silmeyle çerçevelenmiştir. Bursa Hamza Bey Türbesi taçkapısında, iki silme arasına, testere dişi şeklinde dizilmiş tuğlalar yerleştirilmiştir (Resim-140).

Edirne Eski Camii (kuzey) (Resim-34), Edirne Gazi Mihal Camii (Resim-57), Edirne Muradiye Camii (Resim-67) ve Havza Mustafa Bey İmaret (Resim-78) taçkapılarındaki sivri kuşatma kemerleri, içbükey kavisli silmelerle vurgulanmıştır. Edirne Üç Şerefeli Camii (avlu batı) (Resim-89) ve Karacabey İmaret Camii (Resim-107) taçkapılarında ise, kuşatma kemerleri, palmetlerle süslenmiştir.

¹ Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 40.

² Yeşil Cami (Bursa), Çelebi Mehmed Medresesi (Merzifon), Şah Melek Türbesi (Edirne), Yeşil İmaret (Tire), Fatih Camii (İstanbul) (avlu kuzey), Mahmud Paşa Camii (İstanbul), Mahmud Paşa Hamamı (İstanbul), Gedik Ahmed Paşa Camii (Afyon), Gümüşlü Cami (Amasya), II. Bayezid Camii (Amasya), II. Bayezid Camii (Edirne) (harim kuzey), Firuz Ağa Camii (İstanbul), Süleyman Paşa Camii (Edirne) ve Atik Ali Paşa Camii (İstanbul) taçkapıları.

İncelediğimiz taçkapılardan 7'sinde, Bursa kemeri şeklinde düzenlenmiş birer kuşatma kemerine rastlanmaktadır¹. **Ankara Karacabey İmareti** (Resim-69), **Ankara Karacabey Türbesi** (Resim-86) ve **Bursa Hamza Bey Türbesi** (Resim-140) taçkapıları dışındaki 4 örnekte, kavsaraların düz tavanlı olduğu dikkati çekmektedir.

Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii taçkapısındaki kavsara kuşatma kemeri, bir dilimli kemer şeklinde düzenlenmiştir (Resim-79). Ancak bu taçkapıda, kavsara köşelikleri ile taçkapının üst kesiminin, çeşitli müdahalelere maruz kaldığı görülmektedir. Bu nedenle, kuşatma kemerinin, ilk şeklini korumuş olduğu şüphelidir.

Bu çalışma kapsamında incelenen 6 taçkapıda, kavsara kuşatma kemerinin, iç içe iki kemerden oluşturulduğu görülmektedir². Çift kuşatma kemerlerine, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında da rastlanmaktadır. Selçuklu taçkapılarındaki çift kuşatma kemerleri, iki gruba ayrılmaktadır. **Niğde Alaaddin Camii** doğu taçkapısında, kavsarayı kuşatan iki kemerden içteki, mukarnaslı kavsaranın konturlarını izlerken, dıştaki, kavsaranın tepe noktasından oldukça yukarıda, düzgün bir sivri kemer meydana getirmektedir³. Selçuklu taçkapılarındaki çift kuşatma kemerlerinin diğer grubunda ise, birbirine bitişik iki kemerden içteki, ana niş köşe sütunçeleri üzerine oturmakta; dıştaki de taçkapı çerçevesinin zeminine kadar inmektedir⁴. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının kavsara kuşatma kemerleri, bu iki gruptan, birincisi ile benzerlik göstermektedir. **Edirne Üç Şerefeli Camii** (harim kuzey) (Resim-92) ve **İstanbul Fatih Camii** (harim kuzey) (Resim-117) taçkapıları, içte Bursa, dışta sivri kemer şeklinde düzenlenmiş çift kuşatma kemerleri ile birbirine oldukça benzemektedir. Bu iki taçkapının, kuşatma kemerleri dışında, silme düzeni, köşe sütunçeleri, mihrabiyeleri ve kavsaraları bakımından da yakın benzerlik gösterdikleri dikkati çekmektedir. **Üç Şerefeli Cami**'nin harim kuzeybatı (Resim-96) ve harim kuzeydoğu (Resim-97) taçkapılarında, sivri kuşatma kemerinin altına, plastik görünümlü palmet ve rumillerle süslü, üç dilimli ikinci bir kemer yerleştirilmiştir. **Edirne Şah Melek Camii** taçkapısında, ters-düz palmet motifleriyle bezeli sivri kuşatma kemeri dışında, üç dilimli bir kemer daha bulunmaktadır (Resim-75). **İstanbul Davud Paşa Camii** taçkapısındaki kuşatma kemeri ise, bir Bursa kemeri ve dilimli, dekoratif bir kemerden oluşmaktadır (Resim-152).

¹ *Karacabey İmareti* (Ankara), *Mahmud Çelebi Camii* (İznik), *Karacabey Türbesi* (Ankara), *Hamza Bey Camii* (Bursa), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa), *Üç Şerefeli Camii* (Edirne) (harim batı), *Murad Paşa Camii* (İstanbul) taçkapıları.

² *Şah Melek Camii* (Edirne), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzey, harim kuzeybatı ve harim kuzeydoğu), *Fatih Camii* (İstanbul) (harim kuzey), *Davud Paşa Camii* (İstanbul) taçkapıları.

³ Şekil için bk. O. C. Tuncer, "Niğde Alaaddin Camisi ...", s. 124, Çizim 2.

⁴ Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 41-42.

E- KÖŞE SÜTUNÇELERİ - SÜTUNÇE ALTLIK VE BAŞLIKLARI

Köşe Sütunçeleri

Ana niş yan kanatlarının iç köşelerine yerleştirilen sütunçelerin ana işlevi, bu köşelerin keskinliğini gidermek olmalıdır. Köşe sütunçeleri, değişik formdaki gövdeleri, başlıkları, altlıkları ve süslemeleriyle, taçkapının dekoratif görünümüne de katkıda bulunurlar. Genellikle, zeminden 0.20-0.40m. yukarıdan başlayan sütunçeler, kavsara alt hizasına kadar yükselirler. Örneklerin çoğunda, kavsara kuşatma kemeri, köşe sütunçelerinin üzerine oturmaktadır. Ancak bu aldatıcı görünüme karşın, taşıyıcı işlevleri yoktur.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının büyük çoğunluğunda görülen köşe sütunçeleri, erken Osmanlı döneminde aynı oranda ilgi görmemiştir. Bu çalışma kapsamında incelenen 100 taçkapıdan, sadece 37'sinde köşe sütunçesi bulunmaktadır¹. Taş-tuğla almaşık malzeme ile inşa edilmiş taçkapılardan hiçbirinde köşe sütunçesine yer verilmemiştir. **Bursa Yıldırım Camii** taçkapısında, altlık, başlık ve sütunçe için bırakılmış içbükey kavisli bir bölüm bulunmasına karşın, köşe sütunçesi yoktur (Resim-23). **İstanbul Atik Ali Paşa** (Profil-63) ve **İstanbul Murad Paşa** (Profil-59) camilerinde, taçkapı yan kanatlarının iç köşeleri, pahlanmış olmasına karşın boş bırakılmıştır. Atik Ali Paşa Camii taçkapısında, Yıldırım Camii'ndekine benzer iç bükey kavisli bir bölüm vardır. **Bursa Ulu Camii** (kuzey ve batı), **Bursa Yeşil Türbe**, **Bursa Yıldırım Türbesi**, **Bursa Ali Paşa Camii** ve **Amasya Gümüşlü Camii** taçkapılarındaki köşe sütunçeleri, özgün şekillerini yitirmişlerdir².

¹ Taçkapısında köşe sütunçesi bulunan erken Osmanlı dönemi yapıları şunlardır: *Yeşil Cami* (İznik), *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey ve batı), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Eski Cami* (Edirne) (kuzey ve batı), *Bayezid Paşa Camii* (Amasya), *Yeşil Cami* (Bursa), *Yeşil Türbe* (Bursa), *Gazi Mihal Bey Camii* (Edirne), *Muradiye Camii* (Edirne), *Şah Melek Camii* (Edirne), *Koca Mehmed Paşa Camii* (Osmancık), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu kuzey, avlu batı, harim kuzey, harim kuzeydoğu ve harim kuzeybatı), *Saatli Medrese* (Edirne), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu kuzey ve harim kuzey), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *İmaret Camii* (İncecik), *Hüseyin Bey Türbesi* (İncecik), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *Gümüşlü Cami* (Amasya), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Amasya) (kuzey), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey), *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (avlu ve kapalı kısım), *II. Bayezid İmareti* (Edirne) (doğu), *Hatuniye Camii* (Tokat).

² *Ulu Cami*'nin (Bursa) eski fotoğraflarında, kuzey ve batı taçkapılarındaki köşe sütunçelerinin kötü durumda oldukları görülmektedir (Resim için bk. A.Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse (Bursa)*, II, Paris, 1958, pl. XII, res. I ; E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri...*, s. 402, res. 684). Bu nedenle, yapılan onarımlar sırasında taş kaplamaları tamamen değiştirilen bu taçkapılardaki köşe sütunçelerinin, orijinallerine ne denli uygun oldukları tartışmalıdır. Aynı durum *Yeşil Türbe* (Bursa) için de geçerlidir. Ana niş yan yüzleri çinilerle kaplı olan bu taçkapının ön yüzleri ve köşe sütunçeleri bugün sıvalı durumdadır. Sütunçelerin kaba işçiliği, taçkapının özenli işçiliği ile bağdaşmamaktadır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının hiçbirinde, yan kanatların dış köşelerinde, köşe sütunçesine yer verilmemiştir. **Bursa Koza Hanı**'nda, taçkapı yan kanatlarının iç ve dış köşelerinde görülen sarmal yivli kalın silmeler, köşe sütunçelerini anımsatmakla birlikte, bu sarmal yivlerin kesintisiz olarak ana nişi ve taçkapı çerçevesini dolandığı; bir sütunçeden bahsetmeye imkan verecek herhangi bir bölünmeye uğramadığı dikkati çekmektedir (Resim-190). Bu durumda, Koza Hanı taçkapısında, sütunçeden söz etme imkanı yoktur.

Köşe sütunçeleri, genellikle ana niş köşelerinde yer alan, taçkapıya bağımlı unsurlardır. Yekpare bir taş veya mermer bloktan meydana gelen, bağımsız olarak şekillendirilip, sonradan ana niş köşelerindeki yerlerine yerleştirilmiş unsurlar değillerdir. Köşe sütunçesi dış yüzeyinin yaklaşık 1/3'ü, taçkapı yan kanadıyla bütünleşmiş durumdadır. Bu görünümüleriyle ana niş köşelerine gömülmüş izlenimi verirler. Ancak, bazı taçkapılardaki köşe sütunçelerinin, taçkapı yan kanatlarından tamamen koparıldıkları, bağımsız bir sütun görünümü aldıkları dikkati çeker. Bu durumlarda, köşe sütunçesinin iki ucundan birinin altlık, diğerin de başlık üzerine oyulmuş iki yuvaya oturtulduğu görülür. Bu tip sütunçeler, dikey eksenleri etrafında döndürülebilmektedirler. Özellikle Anadolu Selçuklu dönemi mihraplarından bazılarında görülen bu tip köşe sütunçelerine, **Amasya Bayezid Paşa Camii** (Resim-41), **Tokat Hatuniye Camii** (Resim-149) ve **Amasya II. Bayezid Camii** (Resim-159) taçkapılarında da rastlamaktayız¹. Bayezid Paşa Camii taçkapısındaki sütunçeler, iki kısımdan oluşmaktadır. Sütunçelerin sekizgen kesitli alt kısımları, kendi eksenleri etrafında dönebilmektedir. Üst kısım ise, taçkapıyla bütünleşmiş, beş kenarlı bir sütunçe görünümündedir. Taçkapı kütesinden bağımsız, kendi eksenleri etrafında dönebilen sütunçelerin, üzerinde yer aldıkları duvarların şakülünde meydana gelebilecek bir

---

Nitekim, yapının XX. yüzyıl başlarına ait eski bir fotoğrafında köşe sütunçesine sahip olmadığı; köşelerin pahlı olduğu görülmektedir (Resim için bk. H. Wilde, a.g.e., s.64, fig.72). Böylece, taçkapıda bugün mevcut olan sütunçelerin, onarımlar sırasında yapıldığı anlaşılmaktadır. *Yıldırım Türbesi* (Bursa) taçkapısındaki köşe sütunçeleri asimetriktir. Soldaki sütunçe sağdakinden kısadır. Sağdaki sütunçenin altlığı yoktur. Soldakinin, köşeleri pahlanmış basit bir altlığı vardır. Sütunçelerin başlıkları da farklı düzendedir. Soldaki sütunçenin başlığı mukarnaslı; sağdakinin ise pahlıdır. Sütunçe başlıklarının üst kesiminde, küre şekilli ikinci birer başlık bulunmaktadır. Bu unsurlarla kavsara kuşatma kemeri arasında, oldukça iri, mukarnaslı birer başlık daha yer almaktadır. Ancak bu başlıklar da simetrik değildir. H. Önkal, haklı olarak, bu köşe sütunçelerinin sonradan oyulduğunu öne sürmektedir (Bk. **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, 1992, s. 55-56). *Ali Paşa Camii* (Bursa) ve *Gümüşlü Cami* (Amasya) taçkapılarındaki köşe sütunçeleri de, üzerlerine gelişigüzel vurulan sıva ile özgün şekillerini yitirmişlerdir.

¹ Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından *Ulu Cami* (Divriği) batı taçkapısında görülen, bağımsız, ancak alt ve üst ucundan altlık ve başlıkla bütünleşmiş köşe sütunçesi örneklerine erken Osmanlı döneminde rastlamıyoruz.

bozulmayı saptamaya yardımcı oldukları ileri sürülmüştür¹. Ancak, bunun mantıklı bir açıklamasını yapmak pek mümkün olmamaktadır. Bu tür sütunçeleri, yapının mimarının bir ustalık gösterisi olarak değerlendirmek daha mantıklı görünmektedir.

Yukarıda değinildiği gibi, köşe sütunçeleri, genellikle zeminden 0.20-0.40m. yukarıda başlayıp kavsara alt hizasına kadar uzanmakta; yani, altlık ve başlığıyla birlikte, taçkapının yaklaşık yarısına ulaşmaktadır. Ancak, **Osmanlı Koca Mehmed Paşa** (Resim-80), **Amasya II. Bayezid** (harim kuzey) (Resim-159) ve **Tokat Hatuniye** (Resim-149) camilerinin taçkapıları gibi bazı örneklerde, köşe sütunçeleri oldukça bodurdur. Bu örneklerdeki sütunçelerin boyları, taçkapı yüksekliğinin 1/4'ü kadardır. Bazı örneklerde ise, sütunçenin zeminden hayli yukarıda başladığı görülmektedir. Örneğin, **Edirne Üç Şerefeli Camii** avlusunun kuzey ve batı taçkapıları (Resim-87, 89) ile **İstanbul Fatih Camii** avlu kuzey taçkapısındaki (Resim-112) köşe sütunçeleri, zeminden yaklaşık olarak 0.80m. yukarıda başlamaktadır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki köşe sütunçelerini gövde formları bakımından iki ana grupta toplamak mümkündür.

1-Silindirik Kesitli Köşe Sütunçeleri:

Gerek Anadolu Selçuklu, gerekse Osmanlı dönemi taçkapılarında en çok görülen sütunçeler, silindirik kesitli olanlardır. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarından 20'sinin köşe sütunçeleri silindiriktir. Bu sütunçeler, dış görünüşleri bakımından üç alt gruba ayrılmaktadırlar.

a- Süslemesiz Sütunçeler

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında yer alan silindirik kesitli köşe sütunçelerinin büyük çoğunluğu, herhangi bir süsleme taşımayan, düz yüzeyli bir silindir şeklindedir. Bu tip sütunçelere 14 taçkapıda rastlanmaktadır². Silindirik sütunçelerle, altlık ve başlıkları arasında özel bir geçiş bölgesi öngörülmemiştir. Başlığın, sütunçe gövdesi ile temas eden alt yüzünün, pek çok örnekte sütunçe gövdesi gibi daire kesitli olması nedeniyle bir geçiş bölgesine gereksinim duyulmamış olmalıdır.

¹ Bilgi için Bk. C.E. Arseven, **Türk Sanatı Tarihi ...**, s. 707.

² **Ulu Cami** (Bursa) (kuzey), **Eski Cami** (Edirne) (kuzey ve batı), **Yeşil Cami** (Bursa), **Şah Melek Camii** (Edirne), **Koca Mehmed Paşa Camii** (Osmanlı), **Üç Şerefeli Cami** (Edirne) (avlu kuzey), **Gümüştü Camii** (Amasya), **Mehmed Paşa Camii** (Amasya), **II. Bayezid Camii** (Amasya) (kuzey), **Hatuniye Camii** (Tokat), **II. Bayezid Camii** (Edirne) (harim kuzey), **II. Bayezid Darüşşifası** (Edirne) (avlu ve kapalı kısım) taçkapıları.

b- Dikine Yivli Sütunçeler

Bu tip sütunçelerde, yan yana sıralanan dikine kaytan silmeler, sütunçe yüzeyini kaplamaktadır. **İznik Yeşil Camii** (Resim-4), **Bursa Ulu Camii** (batı) (Resim-21), **Edirne Üç Şerefeli Camii** (avlu batı) (Resim-90), **İstanbul Fatih Camii** (avlu kuzey) (Resim-112) ve **Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii** (Resim-130) taçkapılarındaki silindirik kesitli köşe sütunçeleri, bu tür yivlerle bezenmiştir. Üç Şerefeli Cami avlu batı taçkapısındaki sütunçelerin üst kesimlerinde, Fatih Camii avlu kuzey taçkapısındaki sütunçelerin ise alt ve üst kesimlerinde, yivlerin örülmesiyle oluşturulmuş geometrik kompozisyonlar dikkati çekmektedir¹.

c- Sarmal Yivli Sütunçeler

Bu tip sütunçelerde, sütunçe yüzeyi derin, sarmal yivlerle bezenmiştir. Anadolu Selçuklu dönemine ait 8 taçkapıda görüldüğü belirtilen² sarmal yivli sütunçelere, erken Osmanlı döneminde sadece **İncecik Hüseyin Bey Türbesi** taçkapısında rastlıyoruz (Resim-199). Anadolu Selçuklu dönemi örneklerinde, ana niş köşelerinde yer alan sarmal yivli sütunçelerin yivleri birbirine ters yönde gelişmekte ve böylece ayna usulü bir simetri sağlanmaktadır³. Erken Osmanlı döneminin bu türden tek örneği olan Hüseyin Bey Türbesi taçkapısındaki sütunçelerde, yivlerin aynı yönde geliştikleri görülmektedir.

2- Çokgen Kesitli Köşe Sütunçeleri

İncelediğimiz taçkapılardan 15'inin köşe sütunçeleri çokgen kesitlidir. Silindirik kesitli köşe sütunçeleri, Anadolu-Türk mimarisinin hemen her döneminde görülürken, çokgen kesitli köşe sütunçeleri, belirli zaman dilimlerinde kullanılmışlardır. Bu tip sütunçeler, başlıca üç gruba ayrılmaktadır.

a-Beş Kenarlı Köşe Sütunçeleri

Bu formdaki köşe sütunçelerine, XV. yüzyılın ilk yarısı içinde inşa edilmiş 9 taçkapıda rastlanmaktadır⁴. Beş kenarlı sütunçe profili, bir sekizgenin birbirine paralel

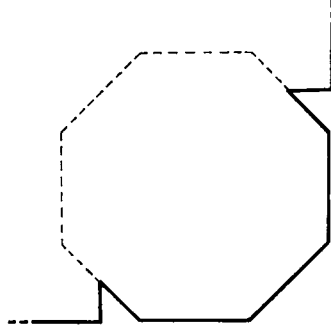
¹ Bu kompozisyonların birbirine şaşırtıcı derecede benzedikleri dikkati çekmektedir. Bu iki yapının harim kuzey taçkapılarının, kavsara, kavsara kuşatma kemeri ve mihrabiyeleri arasında da büyük benzerlikler vardır. İnşa tarihlerinin de yakın oluşu, bu yapılarda aynı sanatçıların çalışmış olabileceğini akla getirmektedir.

² Anadolu Selçuklu dönemi örnekleri için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 58, dipnot 19.

³ Bilgi için bk. ay. es., s. 58.

⁴ *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Yeşil Türbe* (Bursa), *Muradiye Camii* (Edirne), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Saatli Medrese* (Edirne), *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzeydoğu ve kuzeybatı) taçkapıları.

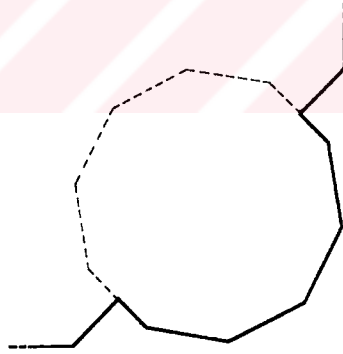
karşılıklı iki kenarı ortasından geçen bir doğru ile iki eşit parçaya bölünmesi sonucu elde edilmiş bir yarım sekizgenden ibarettir (Şekil-13). **Amasya Bayezid Paşa Camii** (Resim-40) taçkapısındaki köşe sütunçelerinin üst bölümü bu şemaya uygun olmakla birlikte, alt bölümde, taçkapı kütesinden bağımsız, kendi eksenini etrafında dönen sekizgen bir sütunçe görülmektedir.

Şekil 13- Beş kenarlı (yarım sekizgen) köşe sütunçesi profili.

b- Altı Kenarlı Köşe Sütunçeleri

Birbirine paralel iki kenarının ortasından geçen bir doğruyla iki eşit parçaya bölünmüş bir ongenden ibaret olan altı kenarlı köşe sütunçelerine (Şekil- 14), 6 taçkapıda rastlanmaktadır¹. **Edirne Üç Şerefeli Camii** dışındaki 5 örneğin, XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendikleri dikkati çekmektedir.

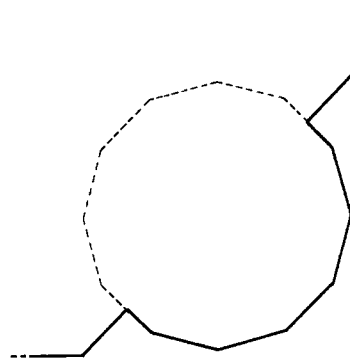
Şekil 14- Altı kenarlı (yarım ongen) köşe sütunçesi profili.

c- Yedi Kenarlı Köşe Sütunçeleri

Bu tip köşe sütunçelerine, sadece **İstanbul Fatih Camii** harim kuzey taçkapısında rastlanmaktadır (Profil-57). Yedi kenarlı sütunçeler, birbirine paralel iki kenarının

¹ Üç Şerefeli Cami (Edirne) (harim hüzey), Fatih Tabhanesi (İstanbul), İmareti Camii (İncecik), Kasım Paşa Camii (Edirne), Davud Paşa Camii (İstanbul), II. Bayezid İmareti (Edirne) (avlu doğu) taçkapıları.

ortasından geçen bir doğruyla iki eşit parçaya bölünmüş bir onikigenin profiline sahiptir (Şekil-15).

Şekil 15- Yedi kenarlı (yarım onikigen) köşe sütunçesi profili.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının vazgeçilmez unsurlarından biri olan köşe sütunçeleri, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında aynı ilgiyi görmemiştir. Bu çalışma kapsamında incelenen örneklerden sadece 1/3'ünde köşe sütunçesi vardır. Bu sütunçelerin yarıdan fazlası silindirik kesitlidir. Bu tip sütunçelere, Türk mimarisinin hemen her döneminde sıkça rastlanmaktadır. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında görülen diğer sütunçe grubu da, beş, altı ve yedi kenarlı örneklerden oluşan çokgen kesitli sütunçelerdir. Beş kenarlı sütunçelere sahip 9 taçkapı, XV. yüzyılın ilk yarısına; altı ve yedi kenarlı sütunçelere sahip 7 taçkapı ise aynı yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Altı ve yedi kenarlı köşe sütunçelerinin XV. yüzyılın ikinci yarısında bir süre denendiği; ancak klasik dönemle birlikte ortadan kalktığı; **İstanbul Bayezid Camii** (harim kuzey), **İstanbul Süleymaniye Camii** (harim kuzey) ve **Edirne Selimiye Camii** (harim kuzey) örneklerinde olduğu gibi silindirik köşe sütunçelerinin tercih edildiği gözlenmektedir.

Köşe Sütunçesi Altlık ve Başlıkları

Taçkapı ana nişi köşelerinin keskinliğini gidermek amacıyla inşa edilen köşe sütunçelerinin çoğunun birer altlık ve başlığı vardır. Altlık ve başlıklar, bir yandan köşeler ile sütunçe gövdesi arasında bir bağ oluştururken; diğer yandan da köşe sütunçesinin dekoratif görünümüne katkıda bulunurlar.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarındaki köşe sütunçelerinde, altlığa yer verilmemiştir. Erken Osmanlı dönemi örneklerinin çoğunda, hem altlık hem de başlık vardır. **Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii** taçkapısının köşe sütunçeleri, altlık ve başlığı olmayan tek örnektir (Resim-80). **Edirne Gazi Mihal Camii** taçkapısındaki köşe

sütunçelerinde ise, başlık bulunmasına karşın altlık yoktur (Resim-57). **Edirne Şah Melek Camii** (Resim-75), **Edirne Eski Camii** (batı) (Resim-35) ve **Edirne Saatli Medrese** (Resim-104) gibi köşe sütunçeleri tahrip olmuş veya aşınmış olan bazı taçkapılarda, altlık ve başlıkların şekli tam olarak saptanamamaktadır. Daha önce de değindiğim gibi, **Bursa Ulu Camii**'nin tüm cephe kaplamaları, 1951-59 yılları arasında yapılan onarımlarda tamamen yenilenmiştir. Onarımlar sırasında mevcut sıvalar raspalandığında, kuzey ve batı taçkapılarının hayli yıpranmış oldukları görülmüştür. Bugün, kuzey taçkapısının sütunçeleri başlıksızdır. Bu taçkapının altlıkları ile batı taçkapısının altlık ve başlıklarının yenilediği anlaşılmaktadır. Ancak bugünkü unsurların, ilk şekillerine ne derece sadık oldukları tartışmalıdır. İlk inşaatta tamamen çinilerle kaplı olduğu anlaşılan **Bursa Yeşil Türbe** taçkapısının bugünkü sütunçe, altlık ve başlıkları orijinal değildir. **Bursa Ali Paşa** ve **Amasya Gümüşlü** camilerinde de, taçkapıların çeşitli tahribat ve müdahalelere maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu iki taçkapıda, köşe sütunçelerinin altlıkları yoktur. Başlıkları orijinal değildir.

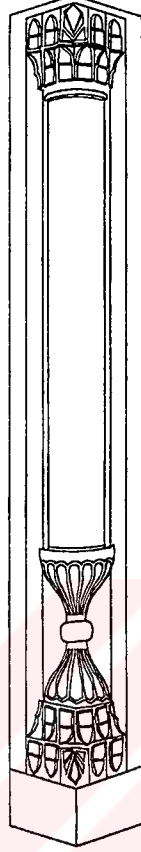
Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının köşe sütunçeleri, başlık formları bakımından, Anadolu Selçuklu dönemi örnekleri kadar zengin değildir. Selçuklu dönemi başlıkları; *alt köşeleri yuvarlatılmış tabla başlıklar*, *zar başlıklar*, *konik veya piramidal başlıklar* ve *iki kademeli başlıklar* gibi gruplara ayrılmaktadır¹. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki köşe sütunçelerinin altlık ve başlıkları ise, üç ana grupta incelenebilmektedir.

1- Mukarnaslı Altlık ve Başlıklar

Bu çalışma kapsamında incelenen ve köşe sütunçesi bulunan 37 taçkapıdan 10'u mukarnaslı altlık ve/veya başlıklara sahiptir. Bu tip başlıklar, içerdikleri mukarnas sayısı ve sırasına göre, basit veya karmaşık bir görünüm alabilmektedir. Örneğin, **Edirne Eski Camii** kuzey taçkapısı altlıkları, kübik bir blokun görünen köşelerine, basit birer mukarnas dişi yerleştirilerek elde edilmiştir. **Amasya Bayezid Paşa Camii** ve **Bursa Yıldırım Medresesi** taçkapılarında da altlık ve başlıklar aynı düzendedir. Buna karşılık, **Bursa Yeşil Camii** taçkapısındaki altlık ve başlıklarda, mukarnas dişlerinin ve mukarnas sırası adedinin arttığı; mukarnas sıralarının, sütunçe gövdesine yaklaştıkça dairesel bir profil aldıkları gözlenmektedir (Resim-44). **Edirne Üç Şerefeli Camii** (avlu kuzey ve avlu batı) (Resim-87, 89), **Edirne Gazi Mihal Camii** (Resim-58) ve **Tokat Hatuniye Camii** (Şekil-16) taçkapılarındaki sütunçelerin altlık ve başlıklarında da benzer bir düzen vardır. Bu örneklerden **Edirne Üç Şerefeli Camii** harim kuzey taçkapısının altlık ve başlıklarında, sütunçe gövdesine uyum sağlayabilmek amacıyla, gövdeden biraz daha

¹ Bilgi için bk. R.H.Ünal, a.g.e., s. 62-68.

geniş ve gövde ile aynı sayıda kenara sahip, çokgen prizma şekilli bir geçiş bölgesi oluşturulduğu görülmektedir.

Şekil 16- Tokat Hatuniye Camii taçkapısındaki köşe sütunçesi.

Mukarnaslı başlıklar içinde en gelişmiş örnek olarak gösterebileceğimiz **Bursa Yıldırım Camii** taçkapısındaki sütunçe başlıkları, irilikleri, mukarnas dış ve sıralarının çokluğu ve piramidal formlarıyla dikkati çekmektedir (Resim-23).

Köşe sütunçeleri mukarnaslı altlık ve başlıklara sahip 10 taçkapıdan 9'u, XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen yapılara aittir.

2- Köşeleri Pahlanmış Dikdörtgen Prizma Şekilli Altlık ve Başlıklar

İncelediğimiz taçkapılardan 5'inin köşe sütunçeleri, köşeleri basitçe pahlanarak yumuşatılmış dikdörtgen prizma şekilli altlık ve başlıklara sahiptir. Köşelerin pahlanması işlemi, iki farklı şekilde yapılabilmektedir. Birinci grupta, altlık ve başlıkları oluşturan dikdörtgen prizma şekilli blokun köşelerinde, birbirine bitişik iki veya üç pah seçilmektedir. **Edirne Muradiye Camii** (Resim-68), **Edirne Kasım Paşa Camii** (Resim-135) ve **Edirne II. Bayezid İmareti** (avlu doğu) (Resim-184) taçkapılarındaki sütunçelerin altlık ve başlıkları bu tiptedir. Diğer grupta ise, dikdörtgen blokun köşelerine

içbükey ikişer pah açılmıştır. Pahlar birbirine değmemektedir. **Edirne Şah Melek Camii** taçkapısındaki sütunçelerin başlıkları (Resim-76) ile **Edirne Üç Şerefeli Camii** harim kuzeydoğu ve harim kuzeybatı taçkapılarındaki sütunçelerin altlık ve başlıkları (Resim-96, 97), bu tipin örnekleridir. Sınırlı sayıda örnekte karşımıza çıkan bu tip altlık ve başlıklara, sadece Edirne yapılarında rastlanması dikkat çekicidir. Bugünkü şekilleriyle **Bursa Ulu Camii** kuzey taçkapısındaki sütunçelerin altlıkları ile **Bursa Yeşil Türbe** taçkapısındaki sütunçelerin altlık ve başlıkları da aynı düzende olmakla birlikte, yukarıda da belirttiğim gibi, çeşitli onarımlar geçiren bu taçkapılardaki sütunçelerin, ilk şekillerini koruyup koruyamadıklarından emin değilim.

3- İki Kademeli Altlık ve Başlıklar

Tümü XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen 14 yapının taçkapısındaki köşe sütunçeleri, iki kademe halinde düzenlenmiş altlık ve başlıklara sahiptir. Bu tip altlık ve başlıklar, yukarıda tanıttığım *mukarnaslı ve dikdörtgen prizma şekilli altlık ve başlıklara, kum saati* şekilli bir bölümün eklenmesinden oluşmaktadır. Mukarnaslı ya da köşeleri pahlanmış dikdörtgen prizma şekilli ilk bölüm, ana niş köşelerini yumuşatarak, kum saati şekilli bölüme geçişi kolaylaştırır. C. E. Arseven, kum saatini “*Türk mimarisinde taçkapıların kapı ayağı köşelerine konulan, iki uçları kum saatine benzer ince, küçük sütunlara denir*” şeklinde tanımlamaktadır¹. Bu tarife göre, “kum saati” terimi ile sütunçenin tamamı kastedilmektedir. Ancak bilindiği gibi, kum saati, ince bir kanalla birbiriyle irtibatlandırılmış, biri dik, diğeri baş aşağı konumda iki kaseden oluşmaktadır. Burada, bu formu anımsatan öğeler, sütunçenin iki ucunda, altlık ve başlıkların birer parçası durumundadırlar. Bu nedenle, kum saati teriminin kapsamına, sütunçeleri de dahil etmek, kanımca hatalıdır. Dolayısıyla bu çalışmada, kum saati terimi, sadece altlık ve başlıkların kum saatine benzeyen kısımları için kullanılmıştır.

Bu gruba dahil olan 10 örnekten 8’inde,² sütunçelerin hem altlıkları hem de başlıkları; 2 örnekte ise³ sadece altlıklar, mukarnaslı ve kum saati şekilli iki kademedan oluşmaktadır. Bu örneklerden, **İstanbul Fatih Camii** (harim kuzey) (Resim-118), **Amasya II. Bayezid Camii** (Resim-159) ve **Tokat Hatuniye Camii**’nde (Resim-149), mukarnaslar tablanın tüm yüzeyini kaplamaktadır. Diğer örneklerde ise bu bölüm, kübik bir tabla şeklindedir. Tablanın sadece köşelerinde mukarnaslara yer verilmiştir.

¹ Bk. C.E. Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, C.3, s. 1169.

² *Fatih Camii* (İstanbul) (harim kuzey), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey), *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (avlu ve kapalı kısım), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *II. Bayezid Camii* (Amasya) (kuzey) ve *Mehmed Paşa Camii* (Amasya) taçkapılarındaki sütunçeler.

³ *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu batı) ve *Hatuniye Camii* (Tokat) taçkapılarındaki sütunçeler.

İstanbul Davud Paşa Camii ve Edirne II. Bayezid Camii (harim kuzey) taçkapıları dışındaki örneklerde, iki kademe arasında herhangi bir geçiş kuşağı yoktur. Mukarnaslı bölümden, hemen kum saati şekilli bölüme geçilmektedir. Bu iki örnekte ise, iki bölüm arasında, sütunçe gövdelerinin formuna uygun ara bölümler bulunmaktadır.

İstanbul Fatih Camii (harim kuzey) (Resim-118) ve **İstanbul Davud Paşa Camii** (Resim-152) taçkapılarındaki sütunçelerin altlık ve başlıklarında, kum saatinin yüzeyi, sütunçe gövdelerinin formuna uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Fatih Camii'nde yedi kenarlı; Davud Paşa Camii'nde ise altı kenarlı birer kum saati vardır.

İstanbul Fatih Camii (avlu kuzey) (Resim-112), **İstanbul Fatih Tabhanesi** (Resim-122), **İncik İmaret Camii** (Resim-198) ve **İncik Hüseyin Bey Türbesi** (Resim-199) taçkapılarındaki sütunçelerde, iki kademeli başlıkların bir diğer tipi ile karşılaşmaktadır. Bu örneklerde, kum saati şekilli bölüme, köşeleri pahlanmış, dikdörtgen ya da kare prizma şekilli başlıklarla geçilmektedir. İstanbul Fatih Camii avlu kuzey taçkapısında, kum saati ile dikdörtgen prizma şekilli bölüm arasında, beş kenarlı bir geçiş kuşağı vardır. Diğer örneklerde, böyle bir kuşak yapılmamıştır.

İstanbul Fatih Tabhanesi ve İncik İmaret Camii taçkapılarındaki sütunçelerde, kum saatinin gövdesi, sütunçe gövdelerinin şekline uydurulmuştur. İki örnekte de, kum saatleri, altı kenarlı birer gövdeye sahiptir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, bu üç ana grubun yanı sıra, bir grup oluşturmayacak kadar az sayıda örneği bulunan, istisnai altlık ve başlık türlerine de rastlanmaktadır. Örneğin; **Edirne Eski Camii** kuzey taçkapısındaki köşe sütunçelerinin başlıkları korinth tarzlıdır (Resim-32). Bu tarzda başka örneğe rastlamadık. Aynı yapının batı taçkapısındaki köşe sütunçelerinin başlıkları, birer basık küre şeklindedir (Resim-35). Bu tür başlıklara **İznik Yeşil Camii** taçkapısında da rastlanmaktadır. Ancak, bu yapının sütunçe başlıkları, asimetrik olarak düzenlenmiş iki kademedan oluşmaktadır. Başlığın basık küre şekilli bölümü, solda, alt köşeleri yuvarlatılmış bir tabla üzerine; sağda ise, iki köşesi pahlanmış, dikdörtgen prizma şekilli bir bölüm üzerine oturmaktadır (Resim-3, 4).

Yukarıda yapmış olduğumuz gruplamalardan da anlaşılacağı gibi; erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki köşe sütunçelerinde, *mukarnaslı, köşeleri pahlanmış dikdörtgen prizma şekilli ve iki kademeli* olmak üzere, üç ana altlık ve başlık formu görülmektedir. Mukarnaslı altlık ve başlıklara sahip 10 örnekten 9'unun, XIV. yüzyıl sonundan, XV. yüzyıl ortalarına uzanan bir zaman dilimine tarihlenen yapılar oldukları dikkati çekmektedir. Köşeleri pahlanmış, dikdörtgen prizma şekilli altlık ve başlıkların, sadece Edirne'deki 5 yapıda kullanıldığı anlaşılmaktadır. İki kademeli başlığa sahip 14 yapı ise, XV. yüzyılın ikinci yarısına ait yapılarıdır.

F- MİHRABİYELER

Bu çalışma kapsamında incelenen taçkapılardan 48'sinde ana niş yan kanatları üzerinde karşılıklı birer mihrabiyeye yer verilmiştir¹. Mihrabiyelerin, taçkapı ana nişine derinlik kazandırmak ve ana niş yan yüzlerine hareketlilik sağlamak amacıyla inşa edildikleri anlaşılmaktadır². Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında yer alan mihrabiyeler, çoğunlukla, niş, kavsara, köşe sütunçesi ve kuşatma kemeri gibi unsurların tümünü birarada bulundurmaktadır³. Erken Osmanlı döneminde ise -bir kaç istisna dışında- köşe sütunçesi ve kuşatma kemerinin ortadan kalktığı; mihrabiyelerin, genellikle dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış çokgen kesitli bir niş ve bir kavsaradan oluştuğu görülmektedir⁴.

Eyvan şeklinde düzenlenmiş ya da bir eyvanın dip duvarı üzerine yerleştirilmiş birkaç taçkapıda, alışılmışın dışında bazı uygulamalar dikkati çekmektedir. Örneğin, **Bursa Yıldırım Medresesi** taçkapısının eyvan yan duvarları üzerinde bir yerine, ikişer mihrabiye görülmektedir (Resim-26). **Bursa Yeşil Medrese**, **Bursa Muradiye**

¹ Taçkapısında mihrabiye bulunan Erken Osmanlı dönemi yapıları şunlardır: *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey), *Yıldırım Camii* (Bursa), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Eski Cami* (Edirne) (kuzey), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Bayezid Paşa Camii* (Amasya), *Yeşil Cami* (Bursa), *Yeşil Türbe* (Bursa), *Muradiye Camii* (Bursa), *Muradiye Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Gümüşlü Cami* (Amasya), *Koca Mehmed Paşa Camii* (Osmancık), *Karacabey Camii* (Ankara), *Karacabey Türbesi* (Ankara), *Yeşil İmaret* (Tire), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzey), *Mahmud Çelebi Camii* (İznik), *Fatih Camii* (İstanbul) (harim kuzey ve avlu kuzey), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa), *Hamza Bey Camii* (Bursa), *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa), *Mustafa Bey İmareti* (Havza) (doğu), *Şah Melek Camii* (Edirne), *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa), *Hatuniye Türbesi* (Bursa), *Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Rum Mehmed Paşa Camii* (İstanbul), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *Atik Ali Paşa Camii* (İstanbul), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul), *Peykler Medresesi* (Edirne), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Karaköy Medresesi* (Manisa), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya), *Hatuniye Camii* (Tokat), *II. Bayezid Camii* (Amasya) (kuzey), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey).

² S. Ögel, ilk örneği *Evdür Han*'da görülen mihrabiye nişlerinin, kervansaray nöbetçileri için düşünülmüş, oturulacak veya üzerine birşeyler bırakılabilecek bir unsur olarak tasarlanmış olabileceğini öne sürer (Bk. *Anadolu Selçukluları'nın...*, s. 4).

³ Anadolu Selçuklu dönemi mihrabiyeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 69-74; Z. Bayburtluoğlu, a.g.m., s. 77.

⁴ İncelemiş olduğumuz taçkapılardan, sadece *Yıldırım Medresesi*'nin (Bursa) mihrabiyelerinde köşe sütunçeleri yer almaktadır. Mihrabiyelerinde kuşatma kemeri içeren taçkapı sayısı ise dördütdür. *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey) ve *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa) taçkapılarının mihrabiyeleri sivri birer kemerle; *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa) taçkapısının mihrabiyesi ise üç dilimli bir kemerle kuşatılmıştır.

Medresesi ve Ulubat Issız Han'ın eyvan şekilli taçkapılarında mihrabiye yer verilmemiş, ancak eyvan yan duvarlarına, oldukça geniş birer niş yerleştirilmiştir. Derin bir eyvanın dip duvarı üzerinde yer alan **Amasya Bayezid Paşa Camii**'nin taçkapısı, ana niş yan kanatları üzerindeki mihrabiyelerin yanı sıra, eyvan yan duvarlarında da geniş birer nişe sahiptir. **Bursa Cem Sultan Türbesi**'nin eyvan şekilli taçkapısında, mihrabiye yerine Bursa kemerli bir pencere yer almaktadır.

Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi (Resim-38), Amasya Bayezid Paşa Camii, Bursa Yeşil Camii, Bursa Yeşil Türbe (Resim-52) ve Osmaniye Koca Mehmed Paşa Camii taçkapılarında, mihrabiyelerin alt kesiminde, pabuçluk olarak adlandırabileceğimiz, dikdörtgen kesitli nişlere yer verilmiştir. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında görülmeyen bu uygulamanın, Erken Osmanlı dönemi örneklerinde de fazla rağbet görmediği; XV. yüzyılın ilk yarısına ait 5 örnekle sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Dışa genellikle dilimli kemerlerle açılan bu nişler¹, mihrabiye alt kesiminde kalan boş alanı değerlendirmek ve dekoratif bir görünüm sağlamak amacıyla inşa edilmiş olmalıdır.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarındaki mihrabiyelerin nişleri, köşe sütunçeleri ve kavsara köşelikleri, zengin süslemeler içermektedir. Erken Osmanlı döneminde ise taçkapının bütününde olduğu gibi, mihrabiyeler de sadeleşmiştir. Bursa'daki **Yıldırım Camii (Resim-24), Yeşil Cami (Resim-48) ve Yeşil Türbe (Resim-52)** taçkapıları hariç, nişinde süsleme bulunan mihrabiye yoktur. Son iki örnek, kavsara köşeliklerinde de süsleme içermeleri bakımından, diğer örneklerden ayrılırlar. Bu süslemeleri, çalışmamızın *süslemeler* bölümünde ayrıntılı bir şekilde tanıtacağız.

Yukarıda da değindiğim gibi, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında mihrabiyeler, mirabiye nişi ve kavsaradan oluşmaktadırlar.

Mihrabiye Nişleri

1- Yarım Daire Kesitli Mihrabiye Nişleri

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında 5 örneği saptanan² yarım daire kesitli mihrabiye nişleri, Erken Osmanlı döneminde fazla rağbet görmemiştir. Bu tür bir mihrabiye nişine sahip tek örnek, **Havza Mustafa Bey İmareti** doğu taçkapısıdır (Profil-33).

¹ Yukarıda sayılan örneklerden dördünün pabuçlukları dilimli kemerlidir. Sadece *Bayezid Paşa Camii*'nin (Amasya) pabuçlukları dikdörtgen şekillidir.

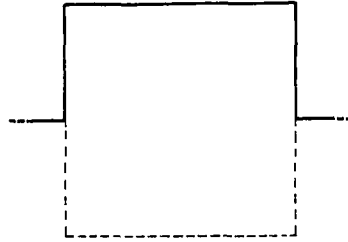
² Bilgi için Bk. ay.es., s. 70.

2-Çokgen Kesitli Mihrabiye Nişleri

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının büyük çoğunluğunda, mihrabiye nişleri çokgen kesitlidir. Bu tip nişlerin, kare, altıgen, sekizgen, ongen ve onikigen gibi çeşitli geometrik formların, değişik şekillerde bölünmeleriyle elde edildikleri anlaşılmaktadır. Bazı çokgen kesitli niş formlarının adlandırılmasında, birtakım güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kenar sayıları dört, beş, altı ve yedi olan nişler, birbirlerinden rahatlıkla ayrılabilirken, üç kenarlı nişler, iki farklı düzende karşımıza çıkmaktadır. Bazı örneklerde, üç kenar birbirine dik açılarla, bazılarında ise geniş açılarla bağlanmaktadır. Birbirine dik açılarla bağlanan örnekler, profil bakımından bir dikdörtgen görünümündedirler. Bu nedenle, bu tip örnekleri, *dikdörtgen planlı nişler* adı altında incelemeyi uygun bulduk. Diğer örnekleri ise *üç kenarlılar* adı altında inceledik.

a- Dikdörtgen Planlılar

İncelemiş olduğumuz taçkapılardan 17'sinin mihrabiye nişleri dikdörtgen planlıdır¹. Örneklerin bir çoğunda, nişin derinliği, genişliğinin yarısına eşittir. Bir başka deyişle, dikdörtgenin uzun kenarı, kısa kenarının iki katı kadardır². Bu tür nişlerde, karşılıklı kenarları ortasından geçen bir doğru ile ikiye bölünmüş bir karenin yarısının örnek alındığı anlaşılmaktadır (Şekil-17). Bununla birlikte, bazı nişlerde bu kurala uyulmadığı görülmektedir. Örneğin, **Edirne Peykler Medresesi** (Profil-66) ve **Bursa Hatuniye Türbesi** (Profil-45) taçkapılarındaki dikdörtgen planlı mihrabiye nişlerinin derinliği çok azdır. **Edirne Eski Camii** kuzey taçkapısı (Profil-16) ile **Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi** taçkapısındaki (Profil-97) nişlerin, derinlikleriyle genişlikleri, birbirine çok yakındır.

Şekil 17- Dikdörtgen planlı mihrabiye profili.

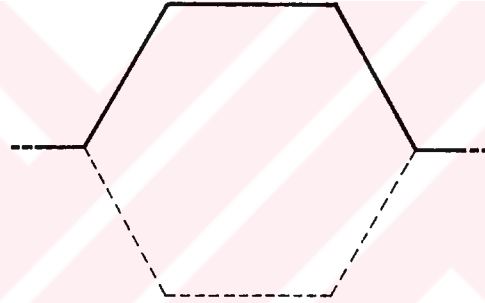
¹ Yıldırım Medresesi (Bursa), Eski Cami (Edirne) (kuzey), Bayezid Paşa Camii (Amasya), Yeşil Cami (Bursa), Muradiye Camii (Bursa), Koca Mehmed Paşa Camii (Osmancık), Şirin Hatun Türbesi (Bursa), Karacabey Türbesi (Ankara), Hatuniye Türbesi (Bursa), Mahmud Çelebi Camii (İznik), Hamza Bey Camii (Bursa), Hamza Bey Türbesi (Bursa), Şair Ahmed Paşa Türbesi (Bursa), Kara Mustafa Paşa Türbesi (Bursa), Mahkeme Hamamı (Bursa), Muradiye Camii (Edirne), Peykler Medresesi (Edirne).

² Örneğin Bayezid Paşa Camii (Amasya) taçkapısında nişin derinliği ile genişliği 0.36m. x 0.72m.; Karacabey Türbesi (Ankara) taçkapısında 0.27m x 0.56m.; Muradiye Camii (Edirne) taçkapısında 0.33m x 0.68m.; Hamza Bey Camii (Bursa) taçkapısında 0.32m x 0.62m.dir.

Almaşık düzende inşa edilmiş 7 taçkapıdan 6'sında, mihrabiye nişlerinin dikdörtgen planlı olduğu dikkati çekmektedir¹. Tuğla malzeme ile çokgen ya da yarım daire kesitli niş inşa edilebilmesi için, özel olarak hazırlanmış ya da kesilmiş tuğlalara ihtiyaç vardır. Dikdörtgen planlı nişlerin inşasında ise, tuğlaların özel olarak hazırlanması ya da kesilmesi gerekmemektedir. Almaşık düzende örülmüş taçkapılarda, dikdörtgen planlı nişler, bu nedenle tercih edilmiş olmalıdır.

b- Üç Kenarlılar

Bu formdaki mihrabiye nişlerine, sadece **Ankara Karacabey İmareti** (Profil-29), **Edirne Şah Melek Camii** (Profil-32) ve **İstanbul Mahmud Paşa Camii** (Profil-52) taçkapılarında rastlıyoruz. Bu örneklerin tümünde, nişin orta kenarı, niş cephesine paraleldir. Yan kenarlar, orta kenara birer geniş açıyla bağlanmıştır. Bu şemanın, düzgün bir altıgenin, karşılıklı iki köşesini birleştiren bir doğruyla iki eşit parçaya bölünmesi yoluyla elde edildiği anlaşılmaktadır (Şekil-18).

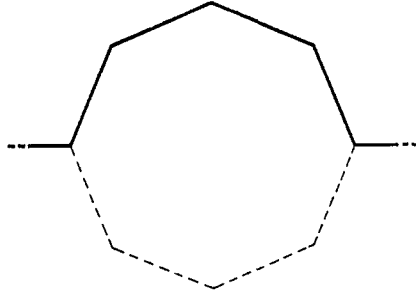

Şekil 18- Üç kenarlı (yarım altıgen) mihrabiye profili.

c- Dört Kenarlılar

Sadece **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi** (Profil-18) ve **Tire Yeşil İmareti** (Profil-36) taçkapılarında rastladığımız bu mihrabiye formunun, XV. yüzyıl başlarında denendiği, ancak çok çabuk terkedildiği anlaşılmaktadır. Her iki örnekte de, nişin dört kenarı eşit uzunluktadır ve kenarlar birbirlerine eş değerde geniş açılarla bağlanmaktadır. Dört kenarlı şema, bir sekizgenin karşılıklı iki köşesini birleştiren bir doğruyla iki eşit parçaya bölünmesi yoluyla elde edilmektedir (Şekil-19).

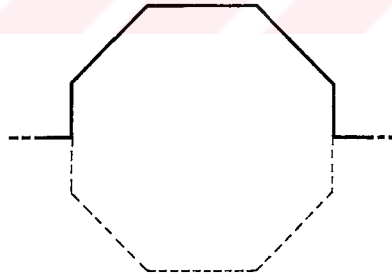
¹ Almaşık düzende inşa edilmiş yapılardan *Karaköy Medresesi* (Manisa), *Karacabey Türbesi* (Ankara), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa), *Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa) ve *Şirin Hatun Türbesi*'nin (Bursa) taçkapıları dikdörtgen kesitli mihrabiye nişlerine sahiptir. *Gülşah Hatun Türbesi*'nin (Bursa) taçkapısı da almaşık düzende inşa edilmiş olmasına karşın, mihrabiye nişi beşgen kesitlidir.

Şekil 19- Dört kenarlı (yarım sekizgen) mihrabiye profili.

d- Beş Kenarlılar

Dikdörtgen planlı nişler gibi çok sayıda örneği mevcuttur. İncelediğimiz taçkapılardan 18'inin mihrabiye nişleri beş kenarlıdır¹. Bu tip nişlerin çoğunda, nişin paralel iki yan kenarı, diğer üç kenarın yarısına yakın bir uzunluktadır. Dolayısıyla, beş kenarlı şemanın, bir sekizgenin karşılıklı iki kenarı ortasından geçen bir doğru ile iki eşit parçaya bölünmesi yoluyla elde edilmiş, bir yarım sekizgen olduğunu söyleyebiliriz (Şekil-20). **İstanbul Sümbül Efendi Medresesi** taçkapısındaki mihrabiyeler, yan kenarlarının paralel olmaması nedeniyle, bu genellenimin dışında kalmaktadır (Profil-79). **Bursa Gülşah Hatun Türbesi, Amasya Gümüşlü Camii ve Bursa Ali Paşa Camii** taçkapılarındaki mihrabiyelerin kenar uzunlukları arasında, 2-3 cm.yi bulan farklılıklar vardır. Bu düzensizliğin nedeni, yapılan hatalı onarımlar olmalıdır.

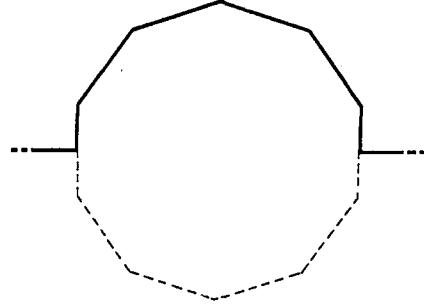

Şekil 20- Beş kenarlı (yarım sekizgen) mihrabiye profili.

¹ Beş kenarlı mihrabiye nişine sahip taçkapılar şunlardır: *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey), *Yıldırım Camii* (Bursa), *Yeşil Türbe* (Bursa), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Sinan Bey Medresesi* (Manisa), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa), *Rum Mehmed Paşa Camii* (İstanbul), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *Gümüşlü Cami* (Amasya), *II. Bayezid Camii* (Amasya) (kuzey).

e- Altı Kenarlılar

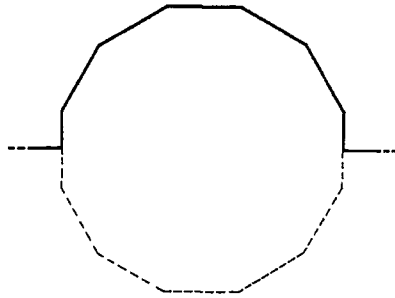
İstanbul Fatih Camii (avlu kuzey) (Profil-54), **Amasya Mehmed Paşa Camii** (Profil-76) ve **Edirne II. Bayezid Camii** (harim kuzey) (Profil-87) taçkapılarındaki mihrabiye nişleri, altı kenarlıdır. Bu formdaki nişlerin profili, bir ongenin, karşılıklı iki kenarı ortasından geçen bir doğru ile iki eşit parçaya bölünmesi yoluyla elde edilmiş, bir yarım ongen şemasına dayanmaktadır (Şekil-21). Örneklerin tümünde, nişin birbirine paralel iki yan kenarı, diğer kenarların yarısı uzunluğundadır.

Şekil 21- Altı kenarlı (yarım ongen) mihrabiye profili.

f- Yedi Kenarlılar

Bir onikigen, karşılıklı iki kenarı ortasından geçen bir doğru ile iki eşit parçaya bölündüğünde, bu tip nişlerin profili elde edilmektedir (Şekil-22). **Edirne Üç Şerefeli Camii** (harim kuzey) (Profil-42), **İstanbul Fatih Camii** (harim kuzey) (Profil-57), **Tokat Hatuniye Camii** (Profil-73) ve **İstanbul Atik Ali Paşa Camii** (Profil-96) taçkapılarındaki mihrabiye nişleri, bu tip birer profile sahiptir. Örneklerin tümünde, birbirine paralel iki yan kenarın, diğer kenarların yarısı uzunluğunda olduğu görülmektedir.

Şekil 22- Yedi kenarlı (yarım onikigen) mihrabiye profili.

Yukarıdaki gruplamadan da anlaşılacağı gibi, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, *dikdörtgen planlı* ve *beş kenarlı* mihrabiye nişleri, diğerlerine oranla daha çok kullanılmıştır. Taş-tuğla almaşık malzeme ile inşa edilen taçkapılarda, çoğunlukla

dikdörtgen planlı nişler tercih edilmiştir. Bu tip mihrabiyelere sahip kesme taş veya mermer taçkapılar, XV. yüzyıl ortalarına kadar görülmektedir. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında ilk sırayı işgal eden beş kenarlı nişler, Erken Osmanlı dönemi boyunca da inşa edilmiştir. *Yarım daire kesitli, üç kenarlı ve dört kenarlı* nişlerin, pek tercih edilmediği anlaşılmaktadır. Bu tür nişlerin görüldüğü 6 taçkapıdan 5'i, XV. yüzyılın ilk yarısına; 1'i, ikinci yarısına tarihlenmektedir. Mihrabiyeleri altı veya yedi kenarlı 7 taçkapı ise, XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir:

Mihrabiye Kavsaraları

Değişik formlarda nişlere sahip olan Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki mihrabiyeler, kavsaraları bakımından da çeşitlilik gösterirler. Mihrabiye nişlerini örten kavsaralar, şekil ve görünüm açısından, taçkapı ana nişlerini örten kavsarlara benzemektedirler. Mihrabiye kavsaralarını, şu başlıklar altında gruplandırmak mümkündür:

1- Mukarnaslı Kavsaralar

Taçkapı ana nişlerinde olduğu gibi, mihrabiye nişlerinde de en yaygın örtü şekli mukarnaslı kavsaradır. İncelenmediğimiz taçkapılardan 27'sinin mihrabiyeleri mukarnaslı kavsaralarla örtülüdür¹. Mihrabiye kavsaralarındaki mukarnas dişleri, ana niş kavsaralarında gördüklerimizden daha küçük boyutludurlar. Ancak, form bakımından aralarında fark yoktur. Bununla birlikte, ana niş kavsaralarının mukarnaslarında görülen gruplandırma ve düzenleme çeşitliliğine, mihrabiye kavsaralarında pek rastlanmaz. Nitekim, mihrabiyelerdeki mukarnaslı kavsaralar, ana nişlerdekilere oranla oldukça sadedir. Bu sadeliğin nedeni, mihrabiye nişi boyutlarının, taçkapı ana nişi boyutlarına oranla daha küçük ve sınırlı olmasıdır. Bazı mukarnaslı ana niş kavsaralarında görülen ortadaki iri sarkıt kompozisyonu, sadece **Bursa Muradiye Camii** taçkapısındaki mihrabiyelerde karşımıza çıkmaktadır (Resim-62). Bunun dışındaki örneklerin hemen hepsinde, mukarnaslar, 3, 4 ya da 5 beş sıra halinde dizilmişlerdir. Her sıradaki mukarnas sayısı, aşağıdan yukarıya doğru düzenli ve tedrici bir şekilde azalmaktadır. Mukarnas sıralarındaki diş sayısının birden bire azaltılmasının, kavsaranın ikiz kenar üçgen formunu

¹ Mihrabiye nişi mukarnaslı kavsarayla örtülü taçkapılar şunlardır: *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey), *Yıldırım Camii* (Bursa), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Eski Cami* (Edirne) (kuzey), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Yeşil Cami* (Bursa), *Yeşil Türbe* (Bursa), *Muradiye Camii* (Bursa), *Muradiye Camii* (Edirne), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Karacabey İmaret* (Ankara), *Koca Mehmed Paşa Camii* (Osmancık), *Mustafa Bey İmaret* (Havza), *Yeşil İmaret* (Tire), *Ali Paşa Camii* (Bursa), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzey), *Fatih Camii* (İstanbul) (harim kuzey ve avlu kuzey), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Gümüşlü Cami* (Amasya), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *Atik Ali Paşa Camii* (İstanbul), *Hatuniye Camii* (Tokat) ve *II. Bayezid Camii* (Edirne) (harim kuzey).

bozacağı düşünüldüğü için bu yola başvurulmuş olmalıdır. Nitekim, **Ankara Karacabey İmareti** taçkapısındaki mihrabiyelerin kavsaralarında görülen düzensizliğin nedeni de budur (Resim-70).

2- Çeyrek Küre Şekilli Kavsaralar

Mihrabiye nişlerinde, mukarnaslı kavsaralardan sonra en çok tercih edilen kavsara formu, çeyrek küre şekilli kavsaralardır. İncelediğimiz taçkapılardan 10'unun mihrabiye nişleri, çeyrek küre şekilli birer kavsarayla örtülüdür¹. Bu örneklerin tümünde, mihrabiye nişlerinin üç ya da beş kenarlı olduğu; ve kavsaranın, mihrabiye nişinin formuna uygun bir şekilde dilimlere ayrıldığı dikkati çekmektedir.

3- Bursa Kemerli Tonozlu Kavsaralar

Ankara Karacabey Türbesi (Resim-86), **Bursa Kara Mustafa Paşa Türbesi** (Resim-143) ve **Edirne Peykler Medresesi** (Resim-137) taçkapılarının mihrabiye nişleri, Bursa kemeri formunda birer kavsaraya sahiptir. Mihrabiye nişi, üç örnekte de dikdörtgen kesitlidir.

4- Sivri Kemer Tonozlu Kavsaralar

Amasya Bayezid Paşa Camii (Resim-41), **Bursa Hatuniye Türbesi**, **Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi** ve **Bursa Hamza Bey Türbesi** (Resim-141) taçkapılarının dikdörtgen kesitli mihrabiye nişleri, sivri kemer tonozlu birer kavsarayla örtülmüştür.

5- Düz Tavanlı Kavsaralar

Bursa Mahkeme Hamamı erkekler kısmı, **İznik Mahmud Çelebi Camii** ve **Bursa Hamza Bey Camii** taçkapılarındaki mihrabiyelerin kavsaraları düz tavanlıdır. Bu tip mihrabiyelerde, nişin karşıdan bakıldığında dikdörtgen şekilli sade bir girinti şeklinde algılanacağı farkedilmiş ve niş cephesine bir hareketlilik kazandırmak amacıyla üst kesime bir Bursa kemeri veya dilimli kemer görünümü verilmiştir. Örneğin, Bursa Mahkeme Hamamı taçkapısındaki mihrabiyelerin kavsarası bir Bursa kemeri (Resim-56), İznik Mahmud Çelebi (Resim-85) ve Bursa Hamza Bey Camii (Resim-139) taçkapılarındaki

¹ Mihrabiyesi çeyrek küre şekilli bir kavsaraya sahip taçkapılar şunlardır: *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Şah Melek Paşa Camii* (Edirne), *Sinan Bey Medresesi* (Manisa), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa), *Rum Mehmed Paşa Camii* (İstanbul), *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul), *Davud Paşa Camii* (İstanbul), *Mehmed Paşa Camii* (Amasya), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul), *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa).

mihrabiyelerin kavsaraları ise dilimli kemer görünümündedir. Üç örnekte de nişlerin dikdörtgen planlı oldukları dikkati çekmektedir.

Bu saptamalardan da anlaşılacağı gibi, erken Osmanlı dönemi taçkapılarının mihrabiyelerinde en çok tercih edilen kavsaralar, mukarnaslı ve çeyrek küre şekilli olanlardır. Kavsara formunun seçiminde, sanatçının tercihi kadar, mihrabiye nişinin şeklinin de belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Dikdörtgen kesitli mihrabiye nişleri, *mukarnaslı*, *sivri kemer tonozlu*, *Bursa kemeri tonozlu* ve *düz tavanlı* gibi hemen her çeşit kavsarayla örtülürken, çokgen kesitli nişler ya *mukarnaslı*, ya da *çeyrek küre şekilli kavsaralarla* örtülmüştür. Yarım daire kesitli nişlere sahip tek örnek olan **Havza Mustafa Bey İmareti** taçkapısındaki mihrabiyeler ise, mukarnaslı birer kavsarayla örtülmüştür (Resim-78).

G- GİRİŞ AÇIKLIKLARI VE SÖVELER

Taçkapılarda, ana niş dip duvarı üzerinde yer alan ve yapıya girişi sağlayan açıklığa *giriş açıklığı* diyoruz. Giriş açıklıkları, iki yanda sövelerle, üst kesimde ise bir atkı taşı ya da bir kemerle sınırlıdır. Gerek söveler, gerekse giriş açıklığını örten unsurlar, çoğunlukla mermerdendir. Bursa'daki **Selçuk Hatun** (Resim-99) ve **Yiğit Köhne** (Resim-103) camilerinde, giriş açıklıklarının orijinal söve ve örtüleri günümüze ulaşamamıştır. Bu taçkapılarda, giriş açıklıklarını örten ahşap kapı kanatları, ahşap birer kasaya tutturulmuştur.

Giriş açıklığı boyutlarının, yapının türü ve taçkapının boyutlarıyla yakından ilişkili olduğu gözlenmektedir. Taçkapıları, diğer yapıların taçkapılarına oranla daha küçük boyutlu olan türbelerde, giriş açıklıklarının genişlikleri, genellikle 0.90m.-1.20m. arasında değişmektedir¹. Hanlarda, yolcuların yanı sıra yüklü hayvanların da yapıya girip çıktığı düşünülmüş ve giriş açıklıkları diğer yapılara oranla daha büyük tutulmuştur. İncelediğimiz üç hanın giriş açıklıklarının genişlikleri, 2.50m.-3.00m. arasında değişmektedir². Cami, medrese, hamam ve şifahane türü yapılara ait taçkapılarda ise, genellikle 1.20m.-1.80m. arasında değişen genişlikte giriş açıklıkları bulunmaktadır. Ancak, **Bursa Ulu Camii**, **Edirne Eski Camii**, **Edirne Üç Şerefeli Camii**, **İstanbul Fatih Camii** ve **Edirne II. Bayezid Camii** gibi anıtsal taçkapılara sahip bazı yapılarda, giriş açıklığı genişliğinin 2.00m.yi aştığı görülmektedir³. Yapı türü ne olursa olsun, giriş açıklığı genişliğinin, genellikle taçkapı genişliğinin 2/5'ine yakın olduğu dikkati çekmektedir. Bu oran birkaç taçkapıda 1/3 civarındadır⁴. Bazı istisnai örneklerde ise 1/4'e yakındır⁵. Giriş açıklığı eninin, taçkapı enine oranı, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında 1/3 ile 1/4 arasındadır⁶. Erken Osmanlı döneminde bu oranın küçülme nedeni, bu dönem taçkapılarının, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarına oranla daha dar tutulmuş olmasıdır. Bir giriş eyvanının dip duvarı üzerine yerleştirilmiş olan taçkapıların,

¹ Diğer türbelere oranla daha anıtsal boyutlarda inşa edilmiş olan, anıtsal boyutlara sahip üç türbede, giriş açıklığı genişliğinin bu sınırları aştığı görülmektedir. *Yeşil Türbe* (Bursa) 1.71m., *II. Murad Türbesi* (Bursa) 1.46m., *Cem Sultan Türbesi* (Bursa) 1.39m. genişliğinde giriş açıklıklarına sahiptir.

² *Ortaköy Hanı* (İnegöl) 2.47m., *Issız Han* (Ulubat) 2.75m. ve *Koza Hanı* (Bursa) 2.92m. genişlikte giriş açıklıklarına sahiptir.

³ Örneğin, *Ulu Cami* (Bursa) kuzey taçkapısında 2.94m., *Eski Cami* (Edirne) kuzey taçkapısında 2.07m., *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) harim kuzey taçkapısında 2.57m. genişlikte giriş açıklıkları bulunmaktadır.

⁴ *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Muradiye Camii* (Edirne), *Orhan Camii* (Bursa), *Atik Ali Paşa Camii* (İstanbul), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne) taçkapılarında olduğu gibi.

⁵ *Karacabey Türbesi* (Ankara) ve *Ulu Cami* (Bursa) (kuzey) taçkapılarında olduğu gibi.

⁶ Bk. Z. Bayburtluoğlu, a.g.m., s. 79.

biçimsel farklılıklarından dolayı, bu genellemenin dışında tutulmaları gerekmektedir. Bursa'daki **Yeşil Medrese** ile **Muradiye Medresesi**'nin eyvanı andıran taçkapılarında giriş açıklıkları, eyvan genişliğinin 1/5'i kadardır. Yani bu taçkapılarda, giriş açıklıklarının eni, eyvanın enine oranla bir hayli küçük kalmaktadır. **Bursa Yıldırım Medresesi** taçkapısında ise giriş açıklığı hayli geniş tutulmuştur. Bu taçkapıda giriş açıklığının eni, eyvan genişliğinin yaklaşık olarak 1/2'si kadardır.

Taçkapıları ve giriş açıklıklarının yükseklikleri arasında da, benzer oranlar söz konusudur. İncelediğimiz taçkapıların çoğunda, giriş açıklığının yüksekliği, taçkapı yüksekliğinin 2/5' i kadardır. Bununla birlikte, bu oran bazı örneklerde 1/2, bazılarında ise 1/3 civarındadır¹.

Söveler

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, giriş açıklıklarının iki yanındaki söveler çoğunlukla yekpare mermerdendir. Ancak, az sayıda da olsa, üst üste konmuş birkaç parçadan oluşan sövelere de rastlanmaktadır. Bu tür sövelerde, genellikle tek cins taş kullanılmıştır². Bununla birlikte, bazı örneklerde, iki renkli taş kullanıldığı da görülmektedir. İki farklı renkte oluşturulmuş sövelerde, iki değişik uygulamayla karşılaşırız. Bazı örneklerde, söveyi oluşturan taşlar arasındaki derzler düzdür³. Bazılarında ise taşlar birbirlerine zıvanalı geçmelerle tutturulmuştur⁴.

Bazı sövelerin giriş açıklığına bakan yüzlerinin üst kesiminde, dekoratif amaçlı konsollara yer verilmiştir. Konsolların, cumba, saçak ve kemer gibi unsurları desteklemek amacıyla kullanıldıkları bilinmektedir. Taçkapı sövelerinde kullanılan konsolların herhangi bir taşıyıcı işlevleri yoktur. Olasılıkla sövenin tekdüzeliğini gidermek amacıyla yerleştirilmiş dekoratif unsurlardır. Sövelerde yer alan konsollardan bazılarının giriş

¹ Örneğin *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu kuzey ve batı) taçkapılarında oran 1/2; *Eski Cami* (Edirne) (kuzey), *Yeşil Türbe* (Bursa) ve *Mahmud Paşa Camii* (İstanbul) taçkapılarında ise 1/3 civarındadır.

² Tek renkli taşlardan oluşan parçalı sövelere şu taçkapılarda rastlıyoruz: *Orhan Camii* (Bursa), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Şah Melek Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Saatli Medrese* (Edirne), *Mustafa Bey İmareti* (Havza), *Yeşil Medrese* (Bursa), *Yakub Paşa Zaviyesi* (Amasya), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Şihabüddin Paşa Camii* (Edirne).

³ Parçaları düz derzlerle birleştirilmiş sövelere sahip taçkapılar şunlardır: *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *II. Bayezid Darüşşifası* (Edirne) (avlu) taçkapıları.

⁴ Parçaları zıvanalı geçmelerle birleştirilmiş sövelere sahip taçkapılar şunlardır: *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu batı), *Firuz Ağa Camii* (İstanbul), *II. Bayezid Cami* (Edirne) (doğu ve batı tabhaneleri kuzey) taçkapıları. Zıvanalı geçmelerin çeşitleri hakkında, "giriş açıklığı örtüleri" bölümünde ayrıntılı bilgi vereceğiz.

açıklığına bakan yüzlerinde, iki ya da üç sıra halinde dizilmiş mukarnaslardan oluşan bezemeler görülmektedir¹. Bazı konsollar ise oluk ve kaval silmelerle bezenmiştir².

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarından bazılarında, sövelerin aynı zamanda birer süsleme alanı olarak da değerlendirildiği görülmektedir³. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki sövelerde, zıvanalı geçmelerle oluşturulan kompozisyonlar ve konsollar dışında herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

Giriş Açıklığı Örtüleri

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, giriş açıklıklarının örtü şekilleri, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarıyla paralellik gösterir. Her iki dönemde de, hakim kemer formu, basık kemerdir. İncelenen 150 civarındaki Anadolu Selçuklu dönemi taçkapısından 2/3'üne yakın bir kısmının bir basık kemerle; 10 kadarının bir sivri kemerle; 20 kadarının ise bir atkı taşıyla örtüldüğü görülmektedir⁴. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarından sadece 3'ünde giriş açıklığının bir düz atkı taşıyla⁵; 2'sinde bir sivri kemerle⁶; 1'inde ise bir dilimli kemerle⁷ örtülü olduğu dikkati çekmektedir. Atkı taşı örneklerin tümünde, atkı taşları ve söveler devşirme Bizans malzemesidir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, giriş açıklıklarını örten kemerler, hem şekil hem de inşa teknikleri bakımından Anadolu Selçuklu geleneğini devam ettirmektedirler.

¹ Sövesinde mukarnaslı konsol bulunan taçkapılar şunlardır: *Mahmud Çelebi Camii* (İznik), *Çelebi Mehmed Medresesi* (Merzifon), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (avlu batı), *Murad Paşa Camii* (İstanbul), *Gazi Mihal Camii* (Edirne), *Firuz Ağa Camii* (İstanbul).

² Sövesinde silmeli konsol bulunan taçkapılar şunlardır: *Şah Melek Camii* (Edirne), *Mustafa Bey İmaretii* (Havza) (doğu), *Şair Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Yakub Paşa Zaviyesi* (Amasya) (batı), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (doğu ve batı tabhaneleri kuzey taçkapıları), *Orhan Camii* (Bursa), *II. Bayezid Şifahanesi* (Edirne) (avlu taçkapıları).

³ Bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 50.

⁴ Bilgi için bk. ay.es., s. 46-50.

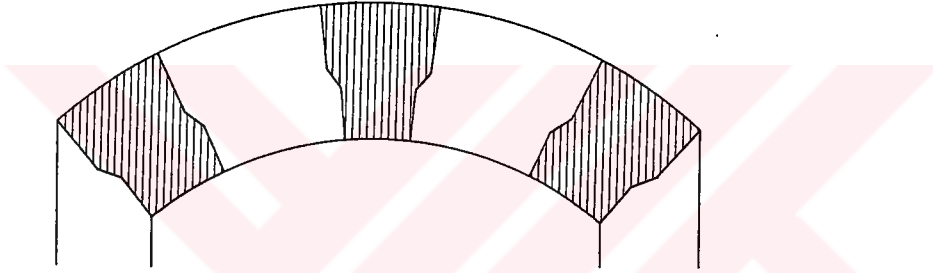
⁵ Giriş açıklığı atkı taşı ile örtülü taçkapılar şunlardır: *Hamza Bey Camii* (Bursa), *Hamza Bey Türbesi* (Bursa) ve *Sinan Bey Medresesi* (Manisa).

⁶ Giriş açıklığı sivri kemerle örtülü taçkapılar şunlardır: *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne) ve *Başçı İbrahim Hamamı* (Bursa).

⁷ *Hüseyin Bey Türbesi* (İnecik) taçkapısında, giriş açıklığı dilimli bir kemerle örtülüdür. Bununla birlikte eski bir fotoğrafta, giriş açıklığının bir basık kemerle örtülü olduğu ve kemerin üstünde bir kitabe bulunduğu görülmektedir. Bu kemer ve üzerindeki kitabe günümüze ulaşamamıştır. Ancak bu basık kemere ait olduğu anlaşılan söveler, halen varlığını sürdürmektedir. Fotoğraf dikkatlice incelendiğinde, bu basık kemerin, muhtemelen daha önce yapının farklı bir kesiminde -belki de taçkapı çerçevesinin üstünde- yer alan kitabeyi yerleştirmek için, sonradan inşa edildiği izlenimi edinilmektedir. (Resim için Bk. İ. A. Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid-Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul, 1983, s.156, 224. resim).

Kemerler iki teknikle oluşturulmaktadır. Kemerleri oluşturan taşlar arasındaki derzler düz veya zıvanalıdır. Düz derzli kemerlerde¹, genellikle tek renkte taşlar kullanılmıştır. Sadece **Bursa Orhan Camii** (Resim-1), **Edirne Üç Şerefeli Camii** (harim batı) (Resim-91) ve **İstanbul Firuz Ağa Camii** (Resim-187) taçkapılarındaki kemerlerde, dönüşümlü olarak yerleştirilmiş bej ve kırmızı renklerde taşlar kullanıldığı görülmektedir.

Zıvanalı geçmeler, hem kemere daha dekoratif bir görünüm kazandırmakta hem de kemer bloklarının birbirine daha iyi kenetlenmesini sağlamaktadır². Bu tür kemerlerde, iki farklı renkte taş dönüşümlü olarak kullanılmıştır. En yaygın ve en basit zıvanalı geçme türü, bir kenarında bir çıkıntı, diğer kenarında bir girinti bulunan bloklarla oluşturulmuştur. Girinti ve çıkıntılar genellikle dik açıdır. Kilit taşının iki kenarı üzerinde de birer girinti vardır³ (Şekil-23). Bu teknikte inşa edilmiş kemerlere, az sayıdaki Anadolu Selçuklu dönemi taçkapısında da rastlanmaktadır⁴.

Şekil 23- Basit zıvanalı geçme.

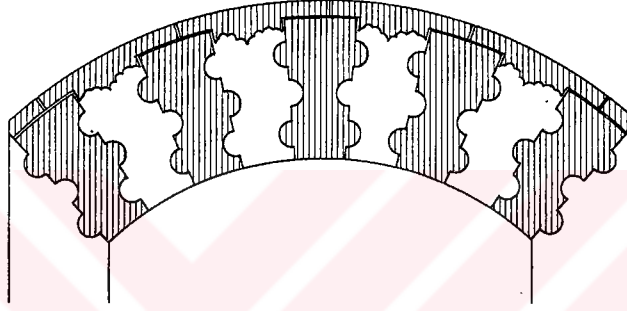
¹ *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Sitti Sultan Camii* (Edirne), *Kara Mustafa Paşa Türbesi* (Bursa), *Beylerbeyi Camii* (Edirne), *Beylerbeyi Türbesi* (Edirne), *Yıldırım Türbesi* (Bursa), *Ayşe Kadın Camii* (Edirne), *Mahkeme Hamamı* (Bursa), *Firuz Ağa Camii* (İstanbul), *Karacabey Camii* (Ankara), *Karacabey Türbesi* (Ankara), *Ortaköy Hanı* (İnegöl), *Cem Sultan Türbesi* (Bursa), *Yakup Paşa Zaviyesi* (Amasya), *Ahmed Paşa Türbesi* (Bursa), *Hüseyin Bey Türbesi* (İncecik), *Şirin Hatun Türbesi* (Bursa), *Yeşil Medrese* (Bursa), *Koza Hanı* (Bursa), *Yıldırım İmareti* (Balıkesir), *Bayezid Paşa Camii* (Amasya), *Mahmud Paşa Hamamı* (İstanbul).

² Osmanlı dönemi kemerlerinde görülen zıvanalı geçmeler hakkında bilgi için bk. C. E. Arseven, *Türk Sanatı Tarihi...*, s. 689-695.

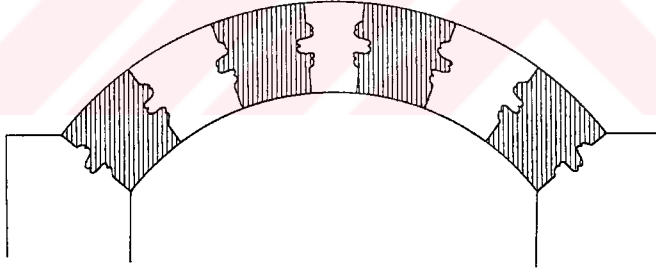
³ *Eski Cami* (Edirne) (batı), *Muradiye Medresesi* (Bursa) (batı), *Üç Şerefeli Cami* (Edirne) (harim kuzeydoğu ve kuzeybatı), *Nasuh Paşa Hamamı* (Bursa), *Saatli Medrese* (Edirne), *Peykler Medresesi* (Edirne), *Gedik Ahmed Paşa Camii* (Afyon), *Sümbül Efendi Medresesi* (İstanbul), *Kasım Paşa Camii* (Edirne), *Gülşah Hatun Türbesi* (Bursa), *İmarat Camii* (İncecik), *Gazi Ömer Bey Camii* (Malkara), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu doğu, batı, doğu tabhanesi doğu, batı tabhanesi batı), *II. Bayezid Darüşşifası* (Edirne) (avlu ve kapalı kısım, *II. Bayezid İmareti* (Edirne) (doğu) taçkapıları).

⁴ Örneğin, *Huand Hatun Medresesi* (Kayseri) (Resim için bk. O. C. Tuncer, "Kayseri Yedi Selçuklu ...", s. 124, res. 20); *Ulu Cami* (Bünyan) (Resim için bk. S. Dilaver, "Bünyan Ulu Camii - Erbaa/Akçaköy (Fidi) Silahdar Ömer Paşa Camii", *Sanat Tarihi Yıllığı*, II (1966-1968), İstanbul, 1968, res. 4); *Hatun Hanı* (Amasya-Tokat) (ahır) (Çizim için bk. A. Gabriel, *Monuments Turcs D'Anatolie*, II, Paris, 1934, s. 115, fig. 76) taçkapılarındaki kemerler, bu tür geçmelerle oluşturulmuştur.

Bir başka yaygın geçme türü, içbükey ve dışbükey kavisli silmelerle oluşturulmuştur. Bu tür zıvanalı geçmelerde, kemer bloklarının yan yüzlerine, yatay konumda içbükey ve dışbükey kavisli silmeler yapılmaktadır. Yan yana gelen iki kemer blokundan biri üzerindeki dışbükey silmeye, aynı ölçülerde bir içbükey silme karşılık gelmektedir. Böylece kemere cepheden bakıldığında, iki farklı renkte taş bloku arasında kavisler çizen bir hat algılanmaktadır¹ (Şekil-24). **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi**'nde bir yerine ikişer adet içbükey ve dışbükey kavisli silme kullanılarak farklı bir kompozisyon yaratılmıştır (Resim-39) (Şekil-25). Bu geçme türü, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında da yaygın bir şekilde kullanılmıştır².

Şekil 24- İçbükey ve dışbükey kavisli zıvanalı geçme.

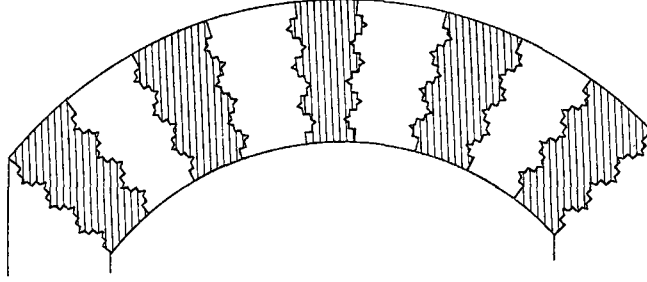

Şekil 25- Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi taçkapısının giriş açıklığı kemerindeki zıvanalı geçme.

¹ *Yeşil Cami (İznik), Yıldırım Camii (Bursa), Yeşil Cami (Bursa), Yeşil Türbe (Bursa), Gazi Mihal Camii (Edirne), Şah Melek Camii (Edirne), Muradiye Camii (Edirne), Koca Mehmed Paşa Camii (Osmancık), Karacabey İmareti (Karacabey), Üç Şerefeli Cami (Edirne)* (avlu batı, avlu kuzey ve harim kuzey), *Fatih Camii (İstanbul)* (avlu kuzey), *Fatih Tabhanesi (İstanbul), Süleyman Paşa Camii (Edirne), Davud Paşa Camii (İstanbul), Hatuniye Camii (Tokat), Atik İbrahim Paşa Camii (İstanbul), II. Bayezid Camii (Edirne)* (avlu kuzey ve harim kuzey), *Atik Ali Paşa Camii (İstanbul)* taçkapıları.

² Örneğin, *Ağzıkara Hanı (Nevşehir-Aksaray)* (avlu) (Resim için bk. R. H. Ünal, a.g.e., Lev. CVII, res. 45), *Dündar Bey Medresesi (Eğridir)* (Resim için bk. ay. es., Lev. CV, res. 41) ve *Akhan (Denizli-Akşehir)* (avlu) (Resim için bk. K. Erdmann, *Das Anatolische...*, abb. 94) ve *Sarı Han (Konya-Aksaray)* (kapalı kısım) (Resim için bk. ay. es., abb. 248) taçkapılarındaki kemerler, bu tür geçmelere sahiptir.

İstanbul Davud Paşa Camii ve Amasya II. Bayezid Camii taçkapılarının giriş açıklığı kemerlerindeki zıvanalı geçmeler ters-düz palmet şeklindedir. **Edirne II. Bayezid Camii**'nin iki yanında yer alan tabhanelerin kuzey taçkapılarındaki kemerlerde, yarım yıldız şekilli zıvanalı geçmeler görülmektedir (Resim-173, 175) (Şekil-26). **Karacabey İmaret Camii**'nde ise içbükey, dışbükey ve yarım yıldız şekilli silmeler dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir (Resim-107).

Şekil 26- Edirne II. Bayezid Camii tabhanelerinin kuzey taçkapılarındaki giriş açıklığı kemerlerinde yer alan zıvanalı geçme.

H- İNŞA KİTABELERİ

İnşa kitabeleri, taçkapıyı oluşturan mimari unsurlardan olmamakla birlikte, taçkapıların vazgeçilmez birer parçasıdır. İşlevsel özellikleri dışında, değişik formlarda düzenlenmiş levhalarıyla taçkapının dekoratif görünümüne katkıda bulunurlar. Bu bölümde, kitabe levhalarının taçkapı üzerindeki yerleri ve biçimleri üzerinde duracağız.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki kitabe levhalarının hemen hepsi mermerdendir. Zemin oyulmuş, harfler ve süslemeler kabarık bırakılmıştır. Yazı çoğunlukla sülüstür. **Edirne Üç Şerefeli Camii** avlu batı (Resim-89), harim kuzeybatı (Resim-96) ve kuzeydoğu (Resim-97) taçkapılarındaki kitabeler, boya ile yazılmış istisnai örneklerdir.

Bazı taçkapılarda, bir kitabe levhası bulunmasına karşılık, bu levhaların boş bırakıldıkları görülmektedir¹. Bu örnekler, kitabe levhalarının taçkapıya inşaat sırasında yerleştirildiğini; kitabelerin, bu levhalar üzerine, inşaat tamamlandıktan sonra işlendiğini kanıtlamaktadır.

Taçkapılardaki kitabeler çoğunlukla inşa kitabeleridir. Onarım kitabeleri genellikle yapının taçkapı dışında farklı bir kesimine yerleştirilmiştir. **Bursa Orhan Camii** (Resim-1) ve **Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii** (Resim-129) taçkapılarında giriş açıklığının üst kesimine; **İstanbul Mahmud Paşa Camii** (Resim-108) taçkapısında ise yan kanat ön yüzlerine yerleştirilen onarım kitabeleri istisna olarak kalmaktadır. **Bursa Yeşil Camii** taçkapısında, inşa kitabesinin yanı sıra, karşılıklı iki mihrabiye'nin üst kısmına yerleştirilmiş bir usta kitabesine de yer verilmiştir. **Edirne Eski Camii**'nin inşa kitabesi, kuzey taçkapısı üzerindedir. Harim batı taçkapısı üzerinde ise usta kitabesi yer almaktadır. **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi** ve **Ankara Karacabey İmaret**i taçkapılarında, ustalar için ayrı bir kitabe düzenlenmemiş; usta adları inşa kitabesi içinde verilmiştir.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında inşa kitabelerinin, çoğunlukla kavsaranın; bazen de giriş açıklığının üst kesimine yerleştirildikleri görülmektedir². Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki inşa kitabeleri, konum açısından Selçuklu örnekleri kadar çeşitlilik göstermez. Bu dönemde, inşa kitabeleri çoğunlukla giriş açıklığının üst kesimine yerleştirilmiştir. Bu kural dışında kalan **Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi**'nde, taçkapı derin bir eyvanın dip duvarı üzerinde yer almaktadır. İnşa kitabesi de taçkapı

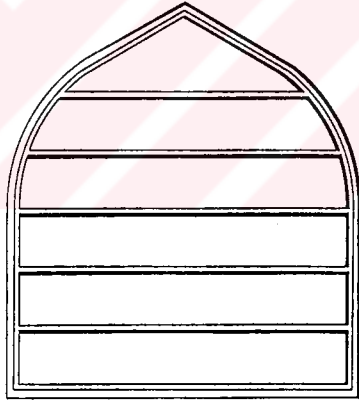
¹ *Yıldırım Camii* (Bursa), *Yıldırım Medresesi* (Bursa), *Yakub Paşa Zaviyesi* (Amasya) (batı), *Fatih Camii* (İstanbul) (avlu kuzey), *Fatih Tabhanesi* (İstanbul), *II. Bayezid Camii* (Edirne) (avlu kuzey, avlu doğu, avlu batı ve batı tabhanesi kuzey, doğu tabhanesi kuzey), *Cem Sultan Türbesi* (Bursa), *Süleyman Paşa Camii* (Edirne), *İmaret Camii* (İnecik) taçkapılarındaki levhalar.

² Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarındaki kitabeler hakkında bk. R. H. Ünal, a.g.e., s. 51-54.

üzerinde değil, bu eyvanın cephesi üzerindedir (Resim-36). Bu kitabe, taçkapı dışında farklı bir kesime yerleştirilmiş tek örnek durumundadır.

Ana nişi mukarnaslı bir kavsarayla örtülü taçkapılarda, giriş açıklığı kemeriyle kavsara arasında boş bir alan bulunmaktadır. Bu tür bir kavsaraya sahip örneklerde, kitabeler bu boş alan içine yerleştirilmiştir. Dolayısıyla kitabe, ana niş içindedir. Ancak **Ankara Karacabey İmareti** taçkapısında, ana niş mukarnaslı bir kavsarayla örtülü olduğu halde böyle bir boşluk bırakılmamış; kitabe, kavsaranın alt kesimine yerleştirilmiştir (Resim-71). Ana nişi tonozla örtülü taçkapılarda ise, kavsara ile giriş açıklığı kemeri arasında herhangi bir boş alan yoktur. Bu nedenle kitabeler, kavsara içinde yer almaktadır.

Erken Osmanlı taçkapılarında kitabe levhaları, çoğunlukla enine dikdörtgen şekillidir. **Bursa Orhan Camii** taçkapısındaki sivri kemerli levha (Şekil-27) ile **Ankara Karacabey Türbesi** ve **Edirne Kasım Paşa Camii**'ndeki kare şekilli levhalar (Resim-135), istisna kalmaktadır. **Bursa Yeşil Camii**, **Ankara Karacabey İmareti**, **Havza Mustafa Bey İmareti** ve **Tokat Hatuniye Camii** taçkapılarındaki kitabeler, ana nişi üç yönden dolanmaktadır. **Amasya Bayezid Paşa Camii** taçkapısında da, ana nişin üç yüzünü dolanan kitabe, başta ve sonda bir miktar cepheye de taşmaktadır.

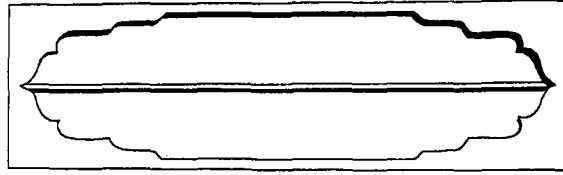
Şekil 27- Bursa Orhan Camii taçkapısındaki kitabe levhası.

Kitabelerdeki yazılar, çoğunlukla üç satırdan oluşmaktadır. Örneklerin çoğunda, satırlar düz bir silmeyle ayrılmıştır. Bazı örneklerde ise, satırlar kartuşlar içine yerleştirilmiştir. **İznik Nilüfer Hatun İmareti** (1388) (Resim-2), **İznik Yeşil Camii** (1378-91) (Resim-3), **Amasya Bayezid Paşa Camii** (1414-17) (Resim-40), **Bursa Yeşil Cami** (1419) (Resim-45), **Bursa Muradiye Camii** (1426) (Şekil-28), **Edirne Muradiye Camii** (Resim-67), **Osmançık Koca Mehmed Paşa Camii** (1429-30) (Şekil-29), **Havza Mustafa Bey İmareti** (1430-31) (Resim-78) (Şekil-30) ve **Bursa II. Murad Türbesi** (1451) (Resim-101) gibi, XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bazı yapıların kitabelerinde, kartuşların iki ucu stilize birer palmeti anımsatmaktadır. **Bursa**

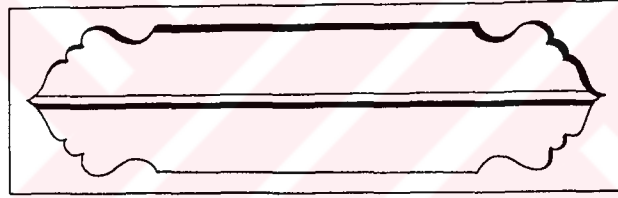
Muradiye Camii (1425-26) taçkapısındaki yatay dikdörtgen şekilli kitabe levhasının iki yanına, iri birer palmeti anımsatan bitkisel süslemeler yerleştirilmiştir. Böylece, kitabe levhasının bütünü bir kartuş görünümü almıştır.

Şekil 28- Bursa Muradiye Camii taçkapısındaki kitabe levhası.

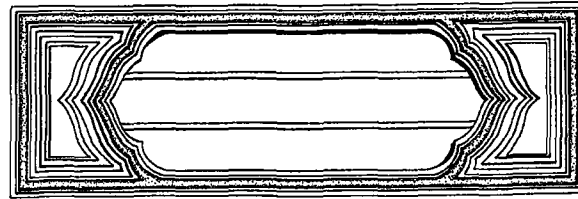

Şekil 29- Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii taçkapısındaki kitabe levhası.

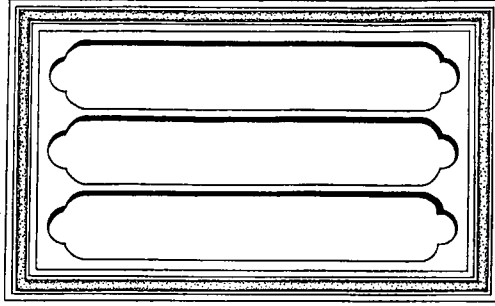
Şekil 30- Havza Mustafa Bey İmareti taçkapısındaki kitabe levhası.

İstanbul Mahmud Paşa Camii (1463) (Resim-108), **İstanbul Murad Paşa Camii** (1471) (Resim-124), **Tokat Hatuniye Camii** (1485) (Resim-148) (Şekil-31), **İstanbul Davud Paşa Camii** (1485) (Resim-154), **Amasya II. Bayezid Camii** (1486) (Resim-156) (Şekil-32), **Edirne II. Bayezid Camii** (1484-88) (Resim-178) ve **İstanbul Firuz Ağa Camii** (1490) (Resim-187) gibi XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bazı örneklerde ise, kartuşların kısa kenarları üç dilimli bir kemer formunda düzenlenmiştir¹.

Şekil 31- Tokat Hatuniye Camii taçkapısındaki kitabe levhası.

¹ Kitabe levhaları ile ilgili benzer bir sınıflandırma, Edirne yapılarındaki kitabeler hakkında kapsamlı bir çalışması bulunan F. Th. Dijkema tarafından da yapılmıştır (Bk. *The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne*, Leiden, 1977, s. 6-7).

Şekil 32- Amasya II. Bayezid Camii taçkapısındaki kitabe levhası.

V- ERKEN OSMANLI DÖNEMİ TAÇKAPILARINDA SÜSLEME

Yapıların giriş cephelerinin genellikle ortasına yerleştirilen ve bu cepheye anıtsal bir görünüm kazandıran taçkapılar, mimari işlevlerinden çok dekoratif yönleri ağır basan unsurlardır. Taçkapiyı oluşturan *köşe sütunçesi*, *mihrabiye* ve *kavsara* gibi temel unsurların herbiri, esas itibarıyla mimari birer unsur olmalarına karşın, taçkapılarda daha çok dekoratif amaçlarla kullanılmışlardır. Örneğin, kavsara kuşatma kemerini taşıyor gibi görünen köşe sütunçeleri, aslında sadece ana niş köşelerinin keskinliğini gidermek amacıyla inşa edilmişlerdir. Mihrabiye'nin asıl işlevi, ana niş yan yüzlerinin boş ve hantal bir kitle olarak algılanmasını önlemek ve ana nişe derinlik kazandırmaktır. Anıtsal bir taçkapi'nin zorunlu öğelerinden biri olan ana nişlerin üzerini örten kavsaraların, özellikle mukarnaslı olanları, taçkapıların en gösterişli bölümleridir. Bu açıdan bakıldığında, taçkapıları, dekoratif amaçla bir araya getirilmiş, bir mimari unsurlar topluluğu olarak değerlendirilmelidir.

Anadolu Selçuklu dönemi mimarisinde, yapıların en çok vurgulanan bölümleri, giriş cepheleri ve taçkapılardır. Bu dönem taçkapıları, yukarıda saydığımız yarı dekoratif unsurların yanı sıra, çerçeveleri üzerindeki bitkisel ve geometrik örneklilerle süsleme şeritleri, yazı ve mukarnas şeritleri ve taçkapi'nin çeşitli kesimlerine serpiştirilmiş gülbezek ve kabara gibi süsleme öğeleriyle, yapıların, en süslü unsurlarıdır. Anadolu Selçuklu dönemi taş süslemeciliğinin en iyi şekilde sergilendiği yerler, taçkapılardır¹.

Erken Osmanlı dönemi mimari süslemesinde, genel olarak bir sadeleşme ve süslemeleri yapıların tüm bölümlerine yayma eğilimi gözlenmektedir². Bu nedenle, bu dönem taçkapıları, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarına oranla oldukça sadedir. **Bursa Yeşil Camii** ve **Bursa Ulu Camii** taçkapıları gibi az sayıdaki örnek dışında, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında görülen zengin bitkisel ve geometrik süsleme şeritlerine bu dönemde rastlanmaz. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının pek çoğunda bulunan mukarnas şeritler, sadece **Edirne Üç Şerefeli Camii** harim kuzey taçkapisinde karşımıza çıkmaktadır (Resim-92). Örneklerin çoğunda, çerçeve üzerinde yer alan yegane süsleme unsuru, silmelerdir. Genellikle ana niş kavsarası ile mihrabiye kavsarasının alt kesimlerinde toplanan gülbezeler, kabaralar, palmetler ve ana niş yan yüzlerine yerleştirilen yazı panoları, bu dönem taçkapılarında en sık görülen süsleme unsurlarıdır.

¹ Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarındaki süslemeler hakkında geniş bilgi için bk. S. Ögel, *Anadolu Selçuklularının ...*; R. H. Ünal, *a.g.e.*, s. 83 - 109; S. Mülayim, *a.g.e.*; G. Öney, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde ...*, s. 12 - 29.

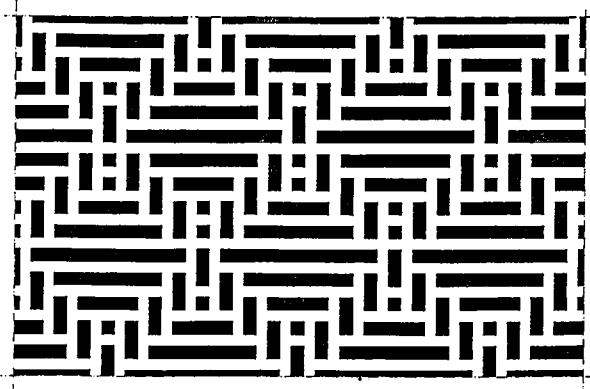
² Erken Osmanlı dönemi mimari süslemesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Y. Demiriz, *a.g.e.*

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında yer alan süslemeler, biçim ve desen özellikleri açısından, yapıların diğer kesimlerinde görülen süslemelerden farklı değildir. Yani, sadece taçkapı süslemelerinde rastlanan özel biçim ve desen özelliklerinden söz edilemez. Bu dönem taçkapılarındaki süslemeleri, malzemelerine göre *taş-tuğla ve tuğla süslemeler*, *sırlı tuğla ve çini süslemeler* ve *taş süslemeler* başlıkları altında, üç ana grupta incelemek mümkündür¹.

1- Taş-Tuğla ve Tuğla Süslemeler

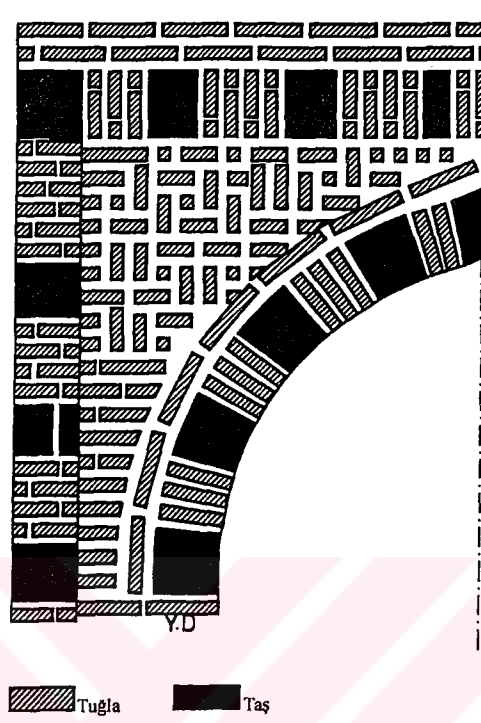
Taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı almaşık duvar örgüsü, erken Osmanlı dönemi mimarisinin karakteristik özelliklerinden birisidir. Bu dönemde inşa edilen yapıların çoğunda, almaşık duvar tekniği kullanılmıştır. Çoğunluğunu türbelerin oluşturduğu bazı yapılarda, taş-tuğla malzemeyle inşa edilmiş taçkapılara da rastlanmaktadır. Tuğlanın işlenmeye elverişli bir malzeme olmaması nedeniyle, bu tür taçkapılar, gerek unsurları, gerekse süslemeleri açısından, düzgün kesme taşlarla inşa edilen taçkapılara oranla oldukça sadedir.

Bu çalışma kapsamında incelenen, taş-tuğla almaşık malzemeyle inşa edilmiş taçkapılardan 2'sinde sadece tuğlayla; 2'sinde ise taş ve tuğlanın birlikte kullanılmasıyla oluşturulmuş süslemelere rastlanmaktadır. **Ulubat Issız Han**'ın eyvan şekilli taçkapısında, eyvanın sağ yan duvarı üzerindeki sivri kemerli niş içinde (Resim-10) (Şekil-33) ve **Sinan Bey (Karaköy) Medresesi** (Manisa) taçkapısının kavsara köşelikleri üzerinde (Resim-105) (Şekil-34), yatay ve dikey tuğlalarla oluşturulmuş geometrik süslemeler vardır. **Ortaköy Hanı** (İnegöl) taçkapısının ana niş dip duvarı üzerindeki balık sırtı bezeme, dönüşümlü olarak yerleştirilmiş taş ve tuğlalarla meydana getirilmiştir (Resim-12) (Şekil-35). **Muradiye Medresesi** (Bursa) taçkapı eyvanının cephesinde ise, taş ve tuğlayla oluşturulmuş altıgen ve baklava şekilleri görülmektedir (Resim-64) (Şekil-36).

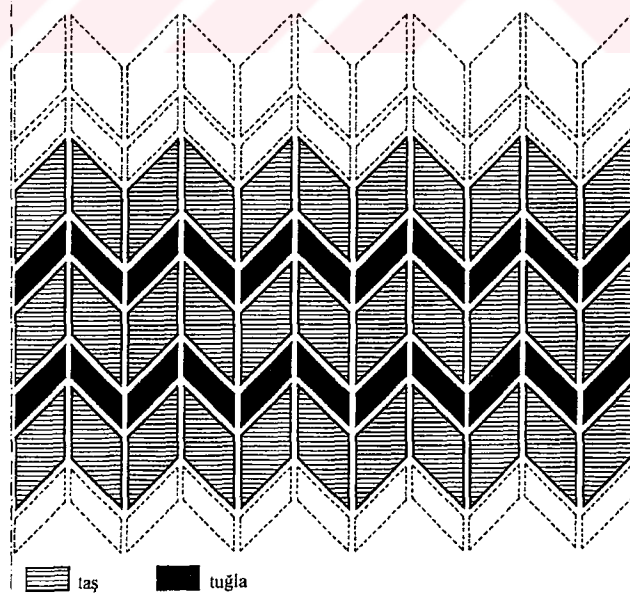

Şekil 33- Ulubat Issız Han taçkapısındaki süsleme.

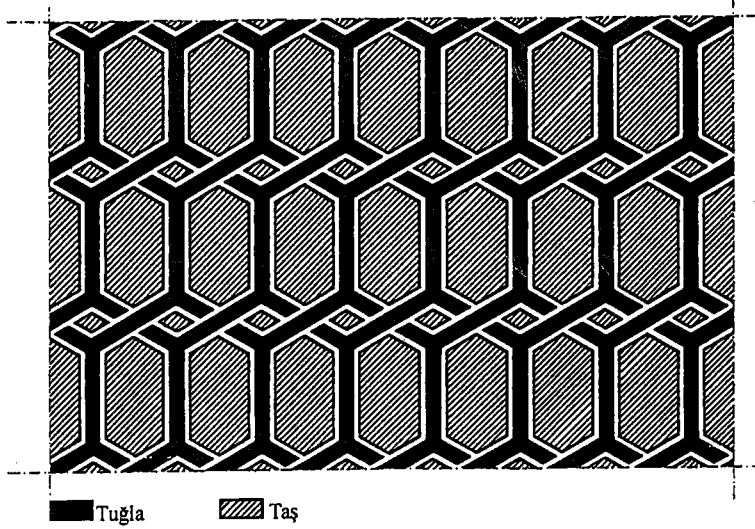
¹ Bu üç ana süsleme grubunun yanı sıra, *Bursa Muradiye Camii*'nde eyvan tavanında; *Bursa II. Murad Türbesi*'nde ise sundurma saçağı üzerinde, çitalarla oluşturulmuş, geometrik örneklî ahşap süslemelere de rastlanmaktadır.

Şekil 34- Manisa Sinan Bey (Karaköy) Medresesi taçkapısındaki süsleme (Y. Demiralp'ten).

Şekil 35- İnegöl-Ortaköy Hanı taçkapısındaki süsleme.

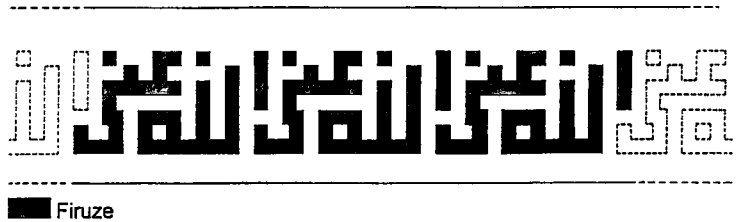

Şekil 36- Bursa Muradiye Medresesi taçkapısındaki süsleme (Y. Demiralp'ten).

2- Sırlı Tuğla ve Çini Süslemeler

Erken Osmanlı dönemi mimari süslemesinde sıkça kullanılan sırlı tuğla ve çini süsleme, taçkapılarda pek rağbet görmemiştir. İncelediğimiz taçkapılardan 2'sinde sırlı tuğlalarla; 3'ünde çinilerle oluşturulmuş süslemelere rastlanmaktadır.

Bursa Koza Hanı'nın eyvan şekilli taçkapısının kemer köşeliklerinde, taş üzerine kakma firuze renkli sırlı tuğlalarla oluşturulmuş, çok kollu yıldız motifleri yer almaktadır¹ (Resim-190). Sırlı tuğla süsleme içeren diğer örnek, **Edirne Şah Melek Camii** taçkapısıdır. Taçkapı çerçevesinde, kesme taşlar üzerine açılan oyuklara yerleştirilmiş firuze renkli sırlı tuğlalarla meydana getirilen yazı şeridinde, *Allah gani* kelimelerinin tekrarlandığı görülmektedir² (Resim-77) (Şekil-37). Ancak, bugün bu şeridin sadece bir kısmı kalabilmiştir.

Şekil 37- Edirne Şah Melek Camii taçkapısındaki yazı şeridi.

¹ Koza Hanı taçkapısındaki sırlı tuğla süslemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. G. Öney, *Türk Çini Sanatı*, İstanbul, 1976, s. 107.

² Daha ayrıntılı bilgi için bk. Y. Demiriz, a.g.e., s. 507.

Bursa'daki **Yeşil Türbe** ve **Muradiye Camii** taçkapıları, çini süsleme açısından oldukça zengin örneklerdir. **Yeşil Türbe** taçkapısında, ana niş yan yüzleriyle kavsaranın tamamı ve ana niş dip duvarının giriş açıklığı kemeri ve sövesi dışında kalan yüzeyleri, renkli sır tekniğinde çinilerle kaplanmıştır¹. Firuze, lacivert, beyaz, yeşil, altın yaldız ve sarı renklerin kullanıldığı bu çinilerde, rumiler, palmetler ve lotuslardan oluşan kıvrım dallarla yazı şeritlerine yer verilmiştir² (Resim-50-52). Taçkapının ön yüzleri, bugün sıvalı durumdadır. İlk inşaatta, muhtemelen bu kesimler de çinilerle kaplıydı.

Bursa Muradiye Camii'nin eyvan şekilli taçkapısının eyvan kemeri köşeliklerinde, firuze, lacivert, beyaz, sarı ve siyah renkli çiniler kullanılarak meydana getirilmiş, palmet, rumi ve kıvrım dallardan oluşan çini mozaik süslemeler bulunmaktadır (Resim-61). Eyvan duvarlarının üst kesiminde ise, dikdörtgen şekilli büyük plakalar halinde düzenlenmiş çini süslemeler yer almaktadır. (Resim-63). Bu mavi-beyaz çinilerin ana motifini, altıgenler oluşturmaktadır. Bu enlice süsleme şeridini, altta ve üstte, renkli sır tekniğinde dar bir çini bordür çerçevelemektedir. En üstteki şeridin mukarnasları da, renkli sır tekniğindedir. Eyvanın üzerini örten düz tavan, ahşap çıtalarla oluşturulmuş geometrik süslemeler içermektedir³.

Çini süsleme içeren diğer örnek **Bursa Yeşil Medrese** taçkapısıdır. Bu taçkapıda, yarım manastır tonozu şeklindeki kavsaranın tüm yüzeyi, yatay ve dikey yerleştirilmiş, firuze ve lacivert renkli dikdörtgen plakalarla kaplanmıştır. Kavsaradaki bu süslemeler, renkli sır tekniğinde çinilerden oluşan bir bordürle kuşatılmıştır (Resim-54). Ancak bu bordürde yer alan farklı boyut ve desendeki çinilerin, bir bütünlük göstermediği dikkati çekmektedir. Parçaların bir kısmında, palmet ve rumiler içeren bitkisel örnekli süslemeler; bir kısmında ise çok kollu yıldızlar ve çokgenlerden oluşan geometrik örnekli süslemeler vardır⁴.

3- Taş Süslemeler

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının büyük bir çoğunluğu, düzgün kesme taşlarla veya mermerle kaplanmıştır. Bu nedenle taçkapılarda en sık görülen süsleme, taş süslemelerdir. Ancak, yukarıda da belirttiğim gibi, bu dönem taçkapıları, süsleme açısından Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarına oranla oldukça sadedir. Selçuklu

¹ Teknik hakkında bilgi için bk. G. Öney, *Türk Çini ...*, s. 12; Y. Demiriz, *a.g.e.*, s. 19-20.

² Bursa Yeşil Türbe'deki çini süslemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. G. Öney, *Türk Çini ...*, s. 97; Y. Demiriz, *a.g.e.*, s. 395.

³ Bursa Muradiye Camii taçkapısının süslemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Y. Demiriz, *a.g.e.*, s. 266-267.

⁴ Y. Demiriz, bu çinilerin, Yeşil Türbe için yapılan çinilerden artan parçalar olduğunu düşünmektedir (Bk. *a.g.e.*, s. 386).

taçkapılarının çerçevelerinde görülen süsleme şeritlerine, bu dönemde sadece **İznik Yeşil Camii** (1378-91), **Bursa Ulu Camii** (kuzey) (1399-1400), **Bursa Yıldırım Camii** (1399-1400), **Bursa Yeşil Camii** (1419) ve **Ankara Karacabey İmareti** (1427-28) gibi, erken tarihli sayılabilecek birkaç taçkapıda rastlanmaktadır. **Bursa Yeşil Camii** taçkapısı, süsleme yoğunluğu açısından, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarına en yakın örnektir. Bu yapı, Ankara Savaşı'ndan sonra yaşanan Fetret Devri'nin (1402-1413) ardından Osmanlı tahtına çıkan *Sultan I. Mehmed*'in gücünü simgeler gibidir. Yapının sadece taçkapısında değil, tüm cephelerinde ve içinde de çok zengin süslemeler yer almaktadır.

Yukarıda saydığımız örnekler dışında kalan erken Osmanlı dönemi taçkapılarının çerçeveleri üzerinde, sadece çeşitli silme kompozisyonlarından oluşan sade süslemelere rastlanmaktadır. Bu dönem taçkapılarında, süsleme içeren başlıca bölümler, ana niş kavsaraları, mihrabiye kavsaraları, kavsara kuşatma kemerleri ve söveler üzerindeki konsolların alt kesimleridir. Özellikle XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen ve ana nişi mukarnaslı bir kavsarayla örtülü olan taçkapılarda süsleme, kavsarada yoğunlaşmaktadır. İri konsollar ve bu konsolların iki yanındaki mukarnaslı veya sarmal yivli iri sarkıtlar, kavsaraya plastik bir görünüm kazandırmış ve taçkapının en dikkat çekici bölümü haline getirmiştir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki taş süslemelerin büyük bir kısmı kabartmadır. Az sayıdaki örnekte ise *kakma* tekniğinde süslemelere rastlanmaktadır. Bu süslemeleri, örneklerine göre dört ana grupta incelemek mümkündür.

a- Bitkisel Örneklili Süslemeler

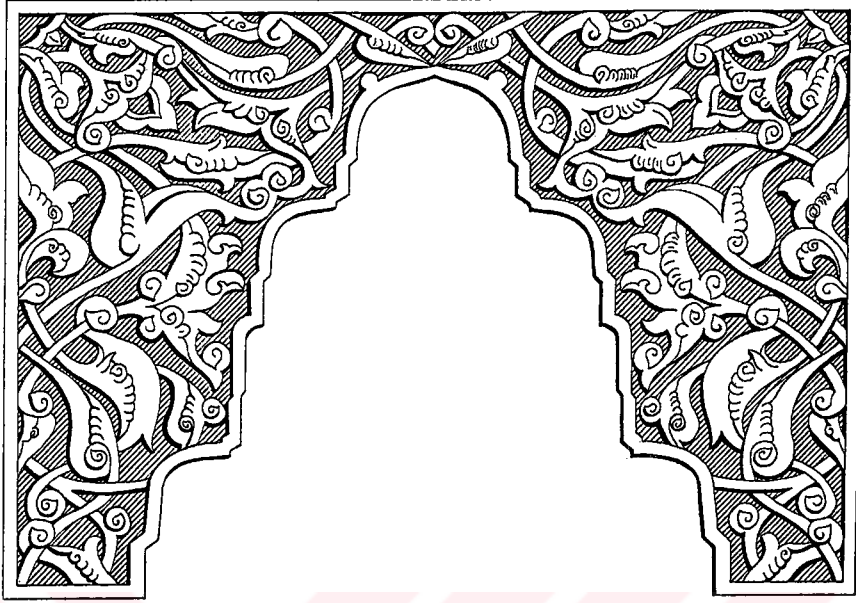
Taş süslemelerde en sık kullanılan bezeme unsurları, lotuslar, palmetler, rûmiler ve doğal görünümlü çiçeklerden oluşan bitkisel örneklili unsurlardır. Bu süsleme öğeleri, erken tarihli bazı taçkapılarda, şeritler halinde ya da üzerinde yer aldığı alanı kaplayacak şekilde düzenlenmiştir. XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen taçkapılardan bazılarında ise, süsleme, taçkapının çeşitli kesimlerine serpiştirilmiş sade motiflerden ibarettir.

Bitkisel süslemelerin en güzel örneklerine **Bursa Yeşil Camii** taçkapısında rastlanmaktadır. Bu taçkapının en dikkat çekici bölümü, ana niş kavsarasının köşelikleridir. Kavsara köşelikleri, hiç boş yer bırakılmaksızın, birbirine kıvrım dallarla bağlanan iri rumi motifleriyle süslenmiştir (Resim-45, 47) (Şekil-38). Taçkapının, zengin bitkisel süslemeler içeren bir diğer bölümü de, mihrabiye nişleri ve kavsaralarıdır. Dikdörtgen planlı mihrabiye nişlerinin üç kenarı ve mihrabiye kavsarasının köşelikleri, boş yer bırakılmaksızın, birbirine kıvrım dallarla bağlı lotus ve rumilerden oluşan bezemelerle doldurulmuştur (Resim-48) (Şekil-39-40). Mihrabiye nişindeki

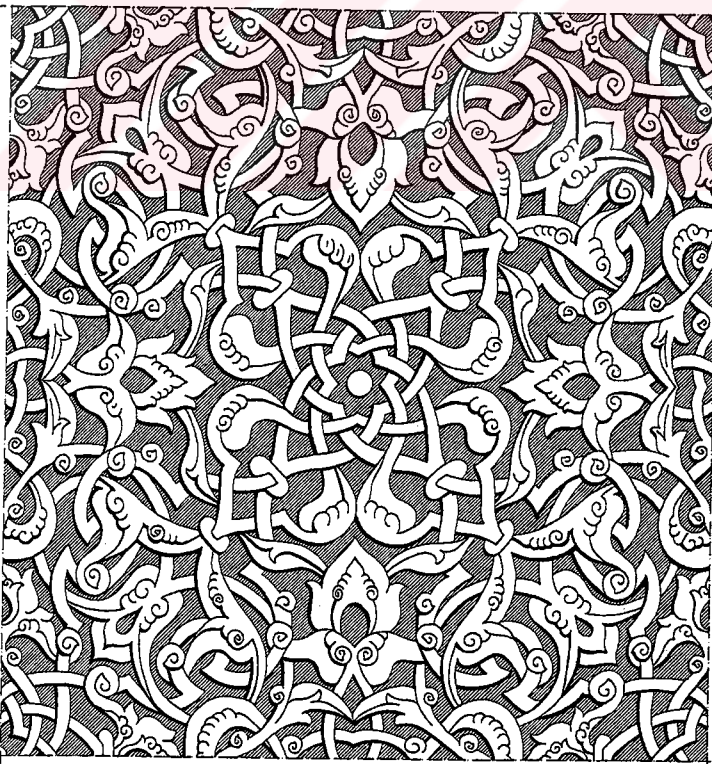
kompozisyonda, kaydırılmış eksenler üzerinde, kıvrım dalların kesişmesiyle oluşmuş sekiz kollu yıldız motifleri görülmektedir.

Şekil 38- Bursa Yeşil Camii taçkapısı ana niş kavsarası köşeliklerindeki süsleme.

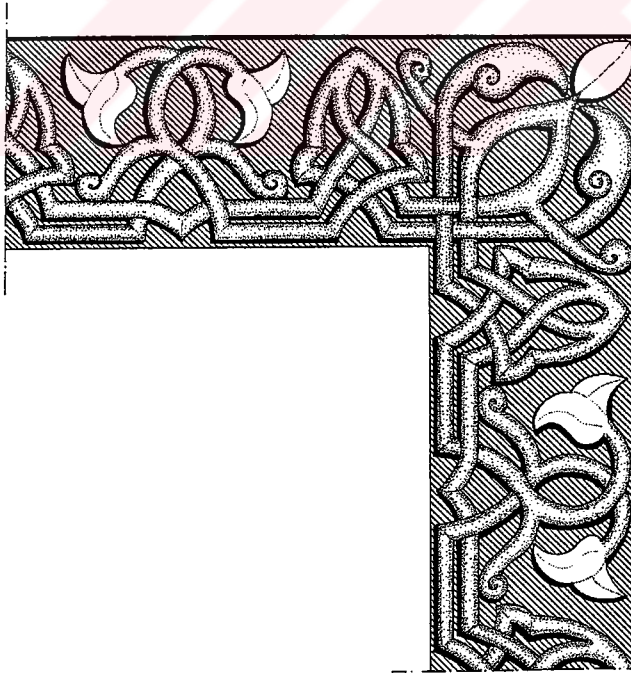
Şekil 39- Bursa Yeşil Camii taçkapısında mihrabiye kavsarası köşeliklerinde yer alan süsleme.

Şekil 40- Bursa Yeşil Camii taçkapısının mihrabiye nişlerinde yer alan süsleme.

Yeşil Cami taçkapısının çerçevesi üzerindeki beş şeritten üçünde bitkisel örneklî süslemeler; ikisinde ise yazılar yer almaktadır. Köşe sütunçesini çerçeveleyen en içteki şeritte, yaprak ve dallarıyla birlikte betimlenmiş doğal görünümlü çiçek motifleri bulunmaktadır (Resim-49). İçten itibaren üçüncü şeritte, uç uca eklenmiş farklı tipte rumilerin oluşturduğu bir süsleme vardır. En dışta ise, palmet ve rumilerden oluşan bir fisto şeridine yer verilmiştir.

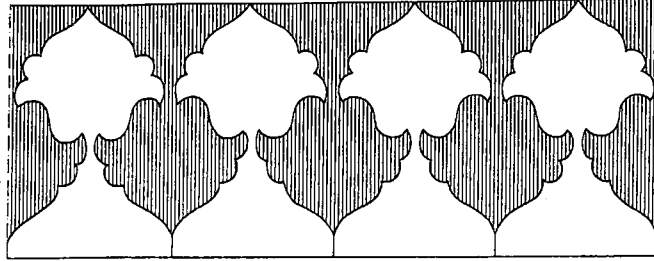
Şeritler halinde düzenlenmiş bitkisel örneklî süslemelere sahip bir diğer taçkapı, **Bursa Ulu Camii** kuzey taçkapısıdır. Taçkapı çerçevesinin en dışında yer alan şerit, palmetlerden oluşan bir geçme örneğidir (Resim-19). Mihrabiye çerçevesinde ise rumilerden ve bunları birbirine bağlayan saplardan oluşan bir fisto görülmektedir (Resim-18) (Şekil-41). Özellikle bu son şeritteki rumiler, alışlagelmiş rumilerden oldukça farklıdır. Çeşitli vesilelerle değindiğim gibi, Bursa Ulu Camii, yakın tarihlerde büyük bir onarım geçirmiş ve kuzey taçkapısının kaplamaları tamamen yenilenmiştir. Onarım öncesine ait bir fotoğrafta, taçkapının tüm unsurlarının özgün şekilleri saptanamayacak derecede bozulmuş olduğu görülmektedir¹. Taçkapıda, köşe sütunçeleri ve ana niş kavsarası gibi unsurların yanı sıra, süsleme şeritlerinin de son onarımda tamamlandığı anlaşılmaktadır. Bugün, taçkapının, aslına ne denli sadık kalınarak onarıldığını anlamamıza yardımcı olacak belge ve fotoğraflardan yoksunuz. Bu nedenle, tamamen yenilenmiş olan bu süslemelere ihtiyatla yaklaşmak gerektiği kanısındayım.

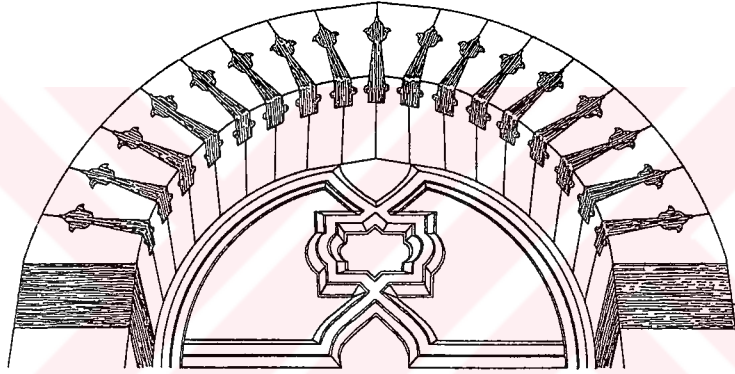
Şekil 41- Bursa Ulu Camii taçkapısında mihrabiye yi çerçeveleyen şerit üzerindeki süsleme

¹ Resim için bk. A.Gabriel, *Une Capitale Turque ...*, pl. XII, res. I.

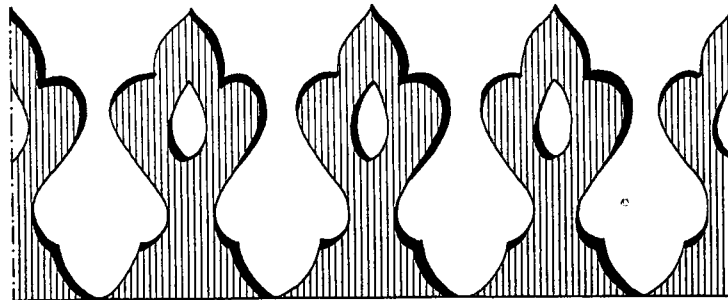
konsolların alt kesiminde, rumiler ve palmetlerden oluşan, kare bir çerçeve içine alınmış bir süsleme görülmektedir (Resim-59) (Şekil-47). İstanbul Firuz Ağa Camii taçkapısındaki sövelerde ise başaşağı yerleştirilmiş palmet ve rumilerden oluşan bir kompozisyon yer almaktadır (Resim-189) (Şekil-48).

Şekil 44-Edirne Üç Şerefeli Camii avlu batı taçkapısının kavsara kuşatma kemeri üzerinde yer alan süsleme.

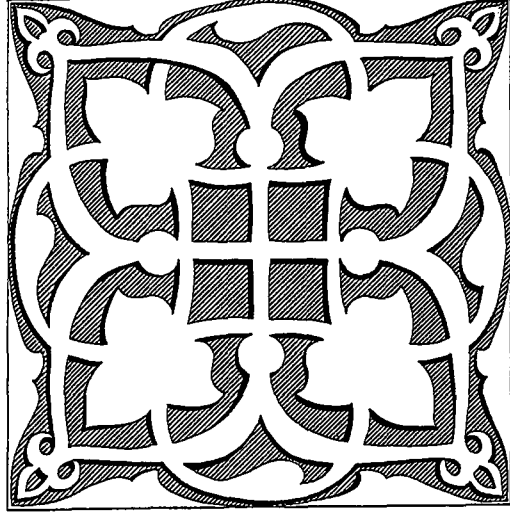

Şekil 45- Karacabey İmaret Camii taçkapısının kavsara kuşatma kemeri üzerinde yer alan süsleme.

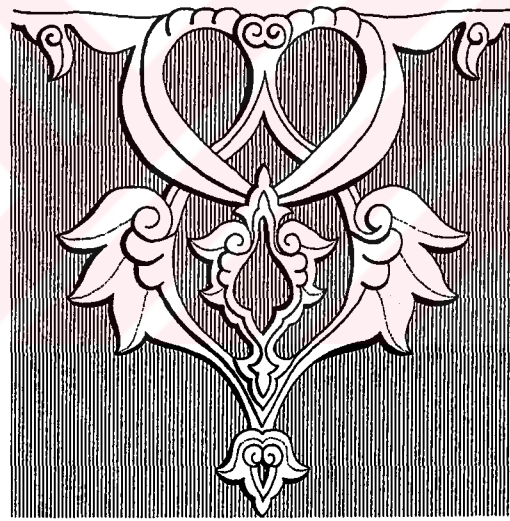

Şekil 46- Bursa Şirin Hatun Türbesi taçkapısının giriş açıklığı kemeri üzerinde yer alan süsleme.

Tokat Hatuniye Camii (Resim-150) ve Amasya II. Bayezid Camii (Resim-162) gibi XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bazı taçkapılarda görülen, mukarnaslı ana niş kavsaralarının alt hizasından sarkan münferid palmet motiflerini de, bitkisel örnekli süslemeler arasında sayabiliriz.

Şekil 47- Edirne Gazi Mihal Camii taçkapısındaki süsleme.

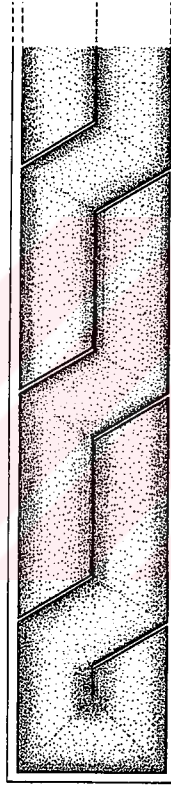

Şekil 48- İstanbul Firuz Ağa Camii taçkapısındaki süsleme.

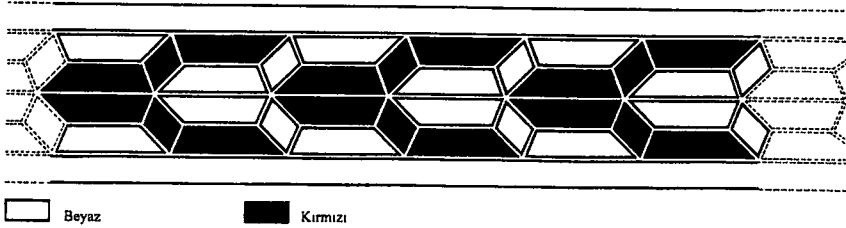
b- Geometrik Örnekli Süslemeler:

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, bitkisel örnekli süslemeler kadar olmasa da, geometrik örnekli süslemelere de rastlanmaktadır. Geometrik örnekli süslemelerde motifler, Selçuklu geometrik örnekli süslemeleri kadar zengin olmamakla birlikte, Selçuklu şemalarının erken Osmanlı döneminde de, bazı değişikliklerle devam ettiği görülmektedir. Az sayıdaki geometrik şeritlerde görülen kompozisyonlar, basit zencirek örneklerinden başlayarak, çok kollu yıldız motiflerine kadar uzanmaktadır.

Bursa Yıldırım Camii taçkapısında, köşe sütunçesi ve mihrabiyeyi çerçeveleyen dar şerit üzerinde (Resim-24) (Şekil-49); **Bursa Koza Hanı** taçkapısında ise, taçkapı çerçevesindeki enli şerit üzerinde (Resim-190), zencirek motiflerinden oluşan geometrik geçme örnekleri görülmektedir. **Edirne Üç Şerefeli Camii** harim batı taçkapısının çerçevesi üzerinde, diğer iki örnekten farklı olarak, bej ve kırmızı renkli kesme taşlarla kakma tekniğinde oluşturulmuş bir çift zencirek motifi yer almaktadır (Resim-91)(Şekil-50). **Karacabey İmaret Camii** taçkapısında, ana niş kavсарası içinde yer alan, kalın silmelerle oluşturulmuş süsleme de, basit geometrik geçme örneklerindedir (Resim-107) (Şekil-45).

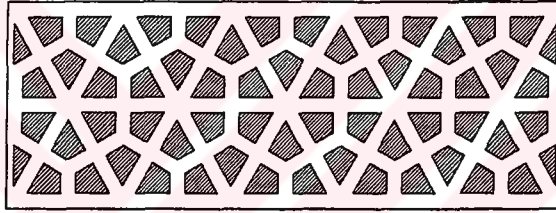
Şekil 49- Bursa Yıldırım Camii taçkapısındaki süsleme şeridi.

Şekil 50- Edirne Üç Şerefeli Camii harim batı taçkapısındaki süsleme şeridi.

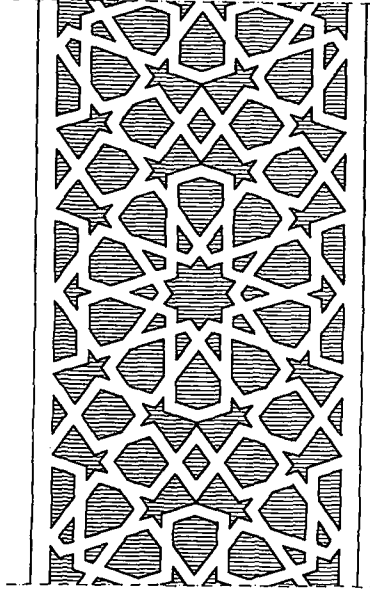
Bu tür basit geçme örneklerinin yanı sıra, bazı taçkapılarda, çokgenler ve çok kollu yıldızlardan oluşan, daha gelişmiş geometrik süsleme şeritlerine de rastlanmaktadır. **İncik Hüseyin Bey Türbesi** taçkapısında, giriş açıklığını örten düz tavan üzerinde görülen süsleme, bal peteği şeklinde düzenlenmiş altıgenler ve bu altıgenlerin kenarları ortasından geçen doğrularla oluşturulmuştur (Resim-200) (Şekil-51). Anadolu-Türk mimari süslemesindeki geometrik örnekli şeritlerde, örneği oluşturan çubuklar birbirlerini kestiklerinde, iki çubuktan hangisinin üstten, hangisinin alttan geçtiği, üstten geçen çubuğun iki yanına yerleştirilen çentiklerle belirtilmiştir. Bir önceki çubuğun üstünden geçerek yoluna devam eden bir çubuk, bir başka çubukla karşılaştığında, mutlaka o çubuğun altından geçmek durumundadır. Böylece bir çubuk, yoluna çıkan diğer çubukların bir altından, bir üstünden geçerek, sepet örgüsü tekniğiyle yoluna devam etmektedir. Bu kural, Selçuklu döneminden başlayarak, hemen hemen bütün geometrik örnekli şeritlerde uygulanmıştır. İncik Hüseyin Bey Türbesi taçkapısında görülen geometrik süsleme, bu kuralın uygulanmadığı nadir örneklerden biridir.

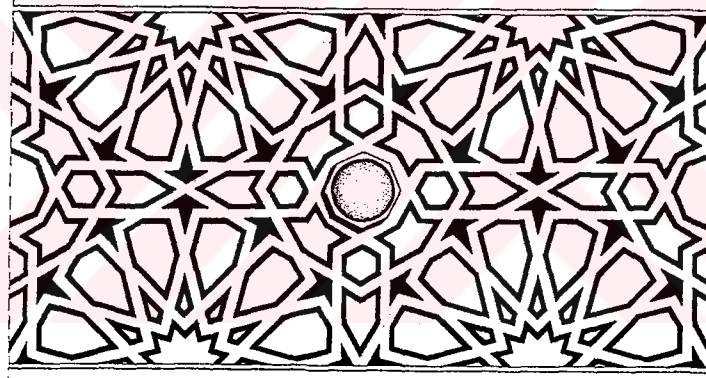
Şekil 51- İncik Hüseyin Bey Türbesi taçkapısındaki süsleme.

Ankara Karacabey İmareti taçkapısında, ana nişin iki yanına yerleştirilmiş iki dikdörtgen pano üzerindeki süsleme şeridinde, on kollu bir yıldız örneğinin aynı eksen boyunca tekrarlandığı görülmektedir (Resim-69) (Şekil-52). Bu şeritte, İncik Hüseyin Bey Türbesi'ndeki süsleme şeridinde olduğu gibi, örneği oluşturan çubuklardan hangisinin alttan, hangisinin üstten geçtiği belirtilmemiştir.

Bursa Yıldırım Camii taçkapısında, giriş açıklığından sonra gelen ara bölümün tavanı üzerinde yer alan geometrik örnekli bezeme, ilginç özelliklere sahiptir. Geometrik örnekli bezemelerde, bezemeyi oluşturan ana unsur, çubuklardır. Çubukların birbiriyle kesişmesi sonucu, üçgen, dörtgen, altıgen vb. kapalı geometrik şekiller oluşur. Bazı geometrik bezemelerde, çubukların yanı sıra, kapalı geometrik formlar da kullanılmıştır. Buradaki bezemede ise örnek, tamamen kapalı geometrik formların, belirli bir düzen içinde yan yana yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Uzun dikdörtgen şekilli panonun uzun kenarları boyunca, belirli aralıklarla karşılıklı olarak yerleştirilmiş oniki kollu yarım yıldızlar ve orta eksen boyunca bu yıldızlar arasında oluşan düzgün sekizgenler ve başka geometrik şekiller görülmektedir (Şekil-53).

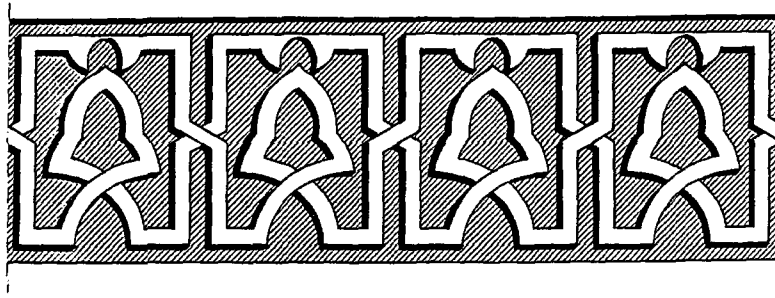

Şekil 52- Ankara Karacabey İmareti taçkapısındaki süsleme şeridi.

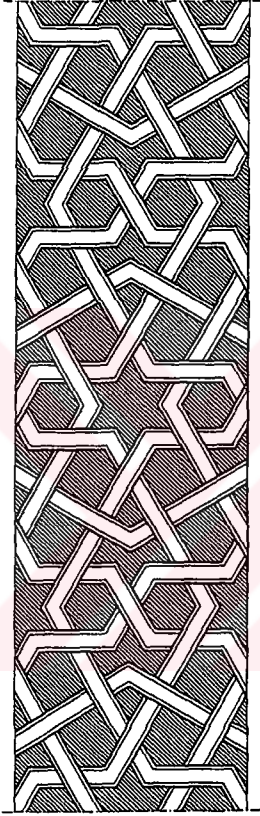

Şekil 53- Bursa Yıldırım Camii taçkapısındaki süsleme.

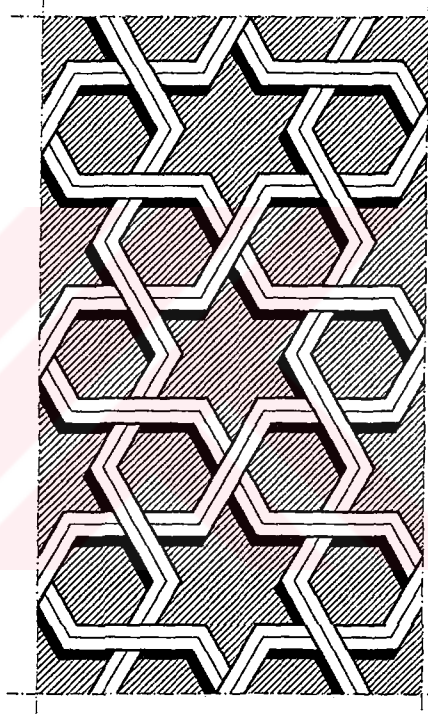
Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısının çerçevesi üzerinde yer alan şeritlerden ikisi geometrik, biri ise bitkisel örneklidir. En içteki şeritte, örgülü kûfiyi çağrıştıran yazı taklidi bir süsleme vardır (Şekil-54). Ortadaki şeritte ise, altı sivri kollu bir yıldız etrafına sıralanmış, dörtgen, beşgen ve altıgenlerden oluşan kompozisyon peş peşe sıralanmaktadır (Resim-19) (Şekil-55). Bursa Ulu Camii'nin doğu taçkapısında, bugün ana niş yan yüzlerine ve cepheye serpiştirilmiş durumda, aynı geometrik örneğin parçaları olduğu anlaşılan, bezemeli kesme taşlar dikkati çekmektedir. Bu taşlar üzerindeki süslemeler, altı sivri kollu bir yıldız etrafına sıralanmış düzgün altıgenlerden oluşmaktadır (Şekil-56). Bu süslemeli kesme taşların *in situ* olmadıkları; başka bir yapıdan alınarak burada yeniden kullanıldıkları izlenimi edinilmektedir.

Şekil 54- Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısındaki süsleme şeritlerinden.

Şekil 55- Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısındaki süsleme şeritlerinden.

Şekil 56- Bursa Ulu Camii doğu taçkapısındaki süslemelerden.

c- Gülbezek ve Kabaralar:

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının çoğunda, bitkisel ve geometrik örnekli süslemelerin yanı sıra, gülbezek ve kabarlara da yer verilmiştir. Gülbezek ve kabaların, genellikle geometrik örnekli süsleme şeritleri arasındaki boşluklara; ana niş ve mihrabiye

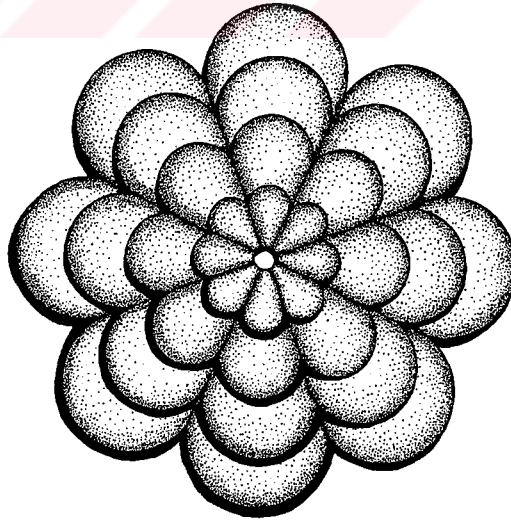
kavsarası köşeliklerine; ana niş kavsaralarının içine ve kavsara kuşatma kemeri köşeliklerine yerleştirildikleri görülmektedir¹.

Selçuklu taçkapılarının neredeyse vazgeçilmez bezeme unsurları olan gülbezek ve kabarlara, erken Osmanlı dönemi taçkapılarından sadece bir kaçında rastlanmaktadır. Bu taçkapılarda görülen örnekler de, Selçuklu örneklerine oranla çok daha sade ve daha küçük boyutludurlar.

Gülbezeler:

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki gülbezelerin büyük bir çoğunluğu, çok çenekli sade bir çiçek görünümündedir. Bu tip gülbezeler, sadece ana niş ve mihrabiyelerin mukarnaslı kavsaralarının alt kesimlerinde ve köşeliklerinde rastlanmaktadır.

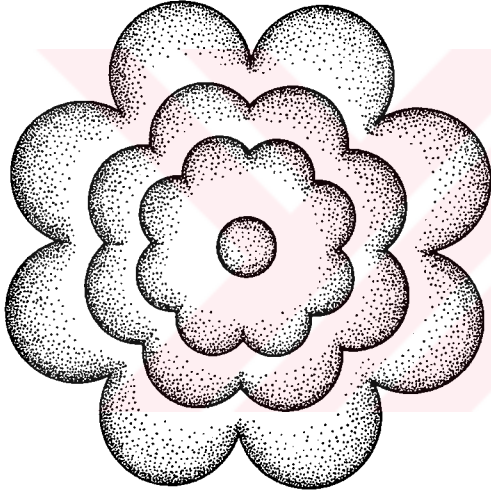
Ana nişi mukarnaslı bir kavsarayla örtülü olan ve kavsarasının alt kesiminde iri bir konsol bulunan **İstanbul Fatih Camii** (harim kuzey) (Resim-119) (Şekil-57) ve **Edirne II. Bayezid Camii** (harim kuzey) (Resim-178) taçkapılarında, bu konsolların iki yanına ve kavsara alt yan yüzleri üzerine yerleştirilmiş birer gülbezek görülmektedir. **Amasya II. Bayezid Camii** taçkapısında, kavsara alt yan yüzleri üzerinde, irili ufaklı sekizer gülbezek vardır (Resim-162). **İstanbul Fatih Camii** avlu kuzey taçkapısında ise ana niş kavsarası köşeliklerinde birer adet gülbezek yer almaktadır (Resim-114).

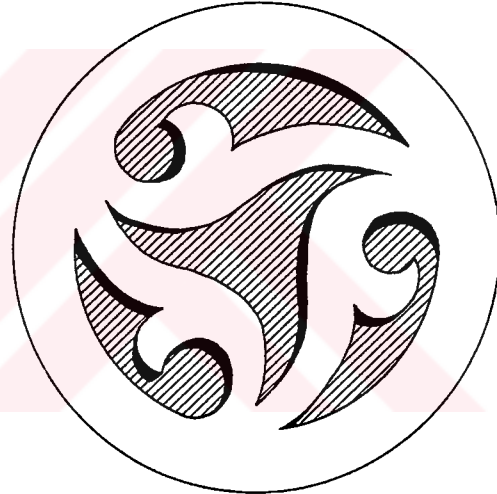
Şekil 57- İstanbul Fatih Camii harim kuzey taçkapısındaki gülbezek örneği.

¹ Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarındaki gülbezek ve kabarlara hakkında ayrıntılı bilgi için bk. S. Ögel, *a.g.e.*, s. 94-95; R. H. Ünal, *a.g.e.*, s. 75-82.

Çok çenekli çiçekleri anımsatan gülbezeklere, **Bursa Yıldırım Medresesi** (Resim-26), **İstanbul Fatih Camii** (avlu kuzey ve harim kuzey) (Resim-113 ve 118), **Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii** (Resim-130), **Tokat Hatuniye Camii** (Resim-149), **Amasya II. Bayezid Camii** (Resim-160) (Şekil-58) ve **Edirne II. Bayezid Camii** (harim kuzey) (Resim-177) taçkapılarının mihrabiyelerinde de rastlanmaktadır. Bursa Yıldırım Medresesi ve Tokat Hatuniye Camii dışındaki örneklerde, mihrabiye nişi ile kavsaranın birleştiği kesimde, nişin her kenarı ortasına birer gülbezek yerleştirilmiştir. Bursa Yıldırım Medresesi taçkapısı mihrabiyelerindeki gülbezekler, kavsara kuşatma kemeri üzerinde ve kavsara arasındadır. Tokat Hatuniye Camii taçkapısında ise mihrabiye kavsarasının köşelikleri üzerindedir. Amasya II. Bayezid Camii taçkapısının mihrabiyelerinde, çok çenekli çiçek örnekleriyle bezenmiş gülbezeklerin yanı sıra, bir üçgen oluşturacak şekilde düzenlenmiş üç adet rûmi ile bezenmiş gülbezekler de görülmektedir (Şekil-59).

Şekil 58- Amasya II. Bayezid Camii taçkapısının mihrabiyelerinde yer alan gülbezeklerden.

Şekil 59- Amasya II. Bayezid Camii taçkapısının mihrabiyelerinde yer alan gülbezeklerden

Kabaralar:

Erken Osmanlı taçkapılarından sadece 4'ünde kabara yer verilmiştir. **İstanbul Fatih Tabhanesi** taçkapısında, biri giriş açıklığı kemerinin hemen üstünde; biri kavsara içinde; ikisi de kavsara köşelikleri üzerinde olmak üzere dört adet kabara vardır. Giriş açıklığı kemerinin hemen üstündeki kabaranın yüzeyi bal peteği şeklinde düzenlenmiş altıgenlerle; diğer üç kabara ise sarmal yivlerle bezenmiştir.

Amasya Bayezid Paşa Camii (Resim-43) ve **Karacabey İmaret Camii** (Resim-107) taçkapılarında, giriş açıklığı kemeri ile kitabe levhası arasında kalan bölümün

ortasında, daire şekilli bir geçme örneği içine alınmış birer kabara bulunmaktadır. Amasya Bayezid Paşa Camii taçkapısındaki kabaranın yüzeyi, dört kez tekrarlanan, kûfi *Muhammed* yazısıyla doldurulmuştur. Karacabey İmarek Camii taçkapısındaki kabaranın yüzeyi ise boş bırakılmıştır.

Bursa Yiğit Köhne Camii taçkapısında da kavsara köşelikleriyle kavsaranın üst kesimine yerleştirilmiş üç adet kabara görölmektedir (Resim-103). Sarmal yivlerle süslü bu kabaların, oldukça küçük tutuldukları dikkati çekmektedir.

Bu dört taçkapıda saptadığımız kabara örneklerinin -biri dışında- yüzeyleri geometrik örnekler veya sarmal yivlerle bezenmiş durumdadır. Toplam 9 kabardan 6'sı, rölyefi az veya çok olan birer çember içine alınmıştır.

d- Yazılar:

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında, cephedeki süsleme şeritleri arasında sıkça rastladığımız yazı şeritleri, erken Osmanlı döneminde, sadece iki taçkapıda karşımıza çıkmaktadır. Bu tür şeritlerin en güzel örneklerini **Bursa Yeşil Camii** taçkapısında görüyoruz. Bu taçkapıda, çerçevenin dıştan itibaren ikinci şeridinde sülüsle; dördüncü şeridinde ise örgülü kûfiyle yazılmış dini içerikli yazılar vardır (Resim-49). **Edirne Şah Melek Camii** taçkapısında, kesme taşlar üzerinde açılan oyuklara yerleştirilen firuze renkli sırlı tuğlalarla oluşturulmuş *Allah gani* yazılı bir şerit yer almaktadır (Resim-77) (Şekil-37).

Çoğu XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bazı taçkapılarda, mihrabiye çerçevelerinin üst kesimine, dikey dikdörtgen veya daire şekilli, dini içerikli yazı panoları yerleştirildiği görölmektedir. Bu tür panoların en erken tarihli örneğine **Edirne Üç Şerefeli Camii** harim kuzey taçkapısında rastlanmaktadır (Resim-93). Dikey dikdörtgen şekilli yazı panosu, yatay silmelerle üç bölüme ayrılmıştır. Ortadaki bölüme, damla şekilli bir gülbezeği anımsatan iri bir madalyon yerleştirilmiştir. Üç bölümde de, yoğun bir şekilde istiflenmiş dini içerikli yazılar bulunmaktadır. Dikey dikdörtgen şekilli yazı panolarına **İstanbul Fatih Camii** (harim kuzey), **Amasya II. Bayezid Camii** (Resim-159) ve **Edirne II. Bayezid Camii** (harim kuzey) (Resim-178) taçkapılarında da rastlanmaktadır. **İstanbul Mahmud Paşa Camii** (Resim-109) ve **Tokat Hatuniye Camii** (Resim-149) taçkapılarında ise yazı panoları diğer örneklerden farklı olarak, daire şekillidir.

VI- DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Anadolu-Türk mimarisinde, yapıların en dikkat çekici unsurlarından biri, giriş cephelerinin genellikle ortasına yerleştirilen ve cephe üzerinde dikdörtgen prizma şekilli bir çıkıntıyla vurgulanan taçkapılardır. Taçkapıları oluşturan belli başlı unsurlar şunlardır: dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış ana niş; ana nişi örten bir kavsara; ana niş dış köşelerinde yer alan köşe sütunçeleri; ana niş yan yüzleri üzerindeki mihrabiyeler; giriş açıklığının söve ve kemerleri. Türk mimarisinin hemen her döneminde görülen bu taçkapı kompozisyonunun, Karahanlı ve Büyük Selçuklu dönemi taçkapılarını örnek aldığı; ancak bu prototiplerin Anadolu'da farklı bir şekilde yorumlandığı anlaşılmaktadır.

Taçkapılar, özellikle Anadolu Selçuklu dönemi mimarisinin en gözde unsurlarıdır. Düzen bakımından, yapı türüne bağlı bir farklılık göstermeyen bu dönem taçkapılarının en belirgin özellikleri, anıtsal boyutları, dengeli en-boy oranları ve zengin taş süslemeleridir. Anadolu Selçuklu taçkapılarının çoğu, cepheden oldukça çıkıntılı yan kanatlarıyla dikkat çekerler. Taçkapının anıtsal görünümünü arttıran bu yan kanatlar, aynı zamanda derin bir ana niş elde edilebilmesine de olanak sağlamıştır. Ana nişlerin çoğu, mukarnaslı veya sivri kemer tonozlu bir kavsarayla örtülmüştür. Kavsaraların büyük çoğunluğu, bir sivri kemerle kuşatılmıştır. Ana niş köşeleri; hatta bazı örneklerde ana nişle birlikte, taçkapı yan kanatlarının da dış köşeleri, değişik formda sütunçelerle yumuşatılmıştır. Ana niş yan yüzlerine inşa edilen mihrabiyeler, ana nişin derinliğini arttırmış ve nişe bir mekan hüviyeti kazandırmıştır. Giriş açıklıkları, genellikle bir basık kemer veya düz bir atkı taşıyla örtülmüştür. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapıları, süsleme yoğunluğu açısından da yapıların en dikkat çekici unsurudur. Örneklerin çoğunda, yan kanat ön yüzlerinin silmelerle şekillendirildiği ve yoğun bir şekilde bezendiği görülmektedir. Bitkisel ve geometrik örnekli şeritler; bağımsız veya şeritler içine gizlenmiş figürler; yazı ve mukarnas şeritleri; gülbezek ve kabaralar, taçkapılarda görülen başlıca süsleme unsurlarıdır.

Anadolu Selçuklu dönemi yapılarının adeta vazgeçilmez unsurlarından biri olan taçkapılar, Osmanlı mimarisinde de önemini sürdürmekle birlikte; çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin temel nedeni, plan ve cephe tasarımları ile malzeme kullanımında görülen yenilikler olmalıdır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarını tanıtmak; mimari ve süsleme özelliklerini saptamak amacıyla yaptığımız bu çalışmada, taçkapıların, Türk mimarisindeki gelişimi en iyi şekilde yansıtan unsurlardan biri olduğunu gördük. XIV. yüzyılın ilk yarısı, Osmanlı mimarisinde plan şemalarının ve mimari unsurların henüz olgunlaşmadığı; görkemden çok işlevin ön plana çıktığı bir dönemdir. Bu dönemde inşa edilmiş hiçbir yapının

taçkapısı yoktur. Yapılara giriş, basit açıklıklarla sağlanmıştır. Osmanlı taçkapılarının ilk örneklerine, XIV.yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş yapılarda rastlanmaktadır. Ancak bu taçkapılar da, Selçuklu taçkapılarının görkeminden hayli uzaktır. XIV. yüzyılın sonuna tarihlenen **Bursa Ulu Camii** ve **Bursa Yıldırım Camii** taçkapıları, anıtsal taçkapı anlayışına dönüşü simgeleyen ilk örneklerdir. Sadece erken dönemin değil, tüm Osmanlı mimarisinin en görkemli taçkapıları, XV. yüzyılda inşa edilmiştir. Bu yüzyıla tarihlenen taçkapılar, genel görünüşleriyle, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarını çağrıştırmakla birlikte, boyutları, unsurları ve süslemeleri bakımından oldukça farklı özelliklere sahiptirler.

Anadolu Selçuklu dönemi mimarisinde, her tür yapı görkemli bir taçkapıya sahip olabilmektedir. Erken Osmanlı dönemi mimarisinde ise, daha çok camilerin bir taçkapıyla donatıldıkları görülmektedir. Nitekim, bu çalışma kapsamında incelediğimiz 100 taçkapıdan 65'i cami taçkapısıdır. Cami taçkapıları içinde en fazla önem verilenler ise, harim ana giriş taçkapılarıdır. Bu taçkapılar, boyutları, unsurları ve süslemeleriyle, erken Osmanlı dönemi taçkapılarının gelişim çizgisini en iyi şekilde sergileyen örneklerdir. Harimlerin yan cephelerindeki taçkapılar ve avlu taçkapıları, harim ana giriş taçkapılarına oranla daha sade tutulmuştur. Türbe, medrese, hamam ve diğer yapı türlerine ait az sayıdaki taçkapının da oldukça sade unsurlar oldukları dikkati çekmektedir.

Yapı türü ne olursa olsun, taçkapılar, giriş cephelerinin genellikle ortasına yerleştirilmişlerdir. Özellikle camilerde, **İznik Nilüfer Hatun İmaret**, **Edirne Kasım Paşa Camii**, **Edirne Şihabüddin Paşa Camii** ve **Edirne Şah Melek Camii** gibi, muhtemelen cadde ya da sokağın konumundan etkilenmiş az sayıdaki örnek dışında, giriş, daima mihrapla aynı eksen üzerine gelecek şekilde, kuzey duvarının ortasındadır. Medreselerde de taçkapının, genellikle dershane mekanıyla aynı eksen üzerine gelecek şekilde kuzey cephesi ortasına yerleştirildiği dikkati çekmektedir. Benzer bir saptama, türbe taçkapıları için de yapılabilmektedir. İncelediğimiz 14 türbe taçkapısından 9'u, mihrapla aynı eksen üzerine gelecek şekilde kuzey cephesi ortasına; 5'i ise muhtemelen arazi ya da çevredeki diğer yapılar nedeniyle, doğu cephesi ortasına yerleştirilmiştir.

XV. yüzyıl başlarından itibaren, **Bursa Ulu Camii**, **Edirne Eski Camii**, **Edirne Üç Şerefeli Camii** ve **Edirne II. Bayezid Camii** gibi bazı büyük boyutlu camilerde, harim kuzey duvarının ortasına yerleştirilen ana giriş dışında, yan cepheler üzerine ve/veya ana girişin iki yanına talif girişler açıldığı görülmektedir. XV. yüzyılda ortaya çıkan bir diğer önemli yenilik, büyük boyutlu camilerin kuzeyinde yer alan revaklı avlulardır. Erken Osmanlı döneminde, revaklı avluların ilk örneğine, **Edirne Üç Şerefeli Camii**'nde rastlanmakta ve bu gelenek, **İstanbul Fatih** ve **Edirne II. Bayezid** camileri ile devam etmektedir. Bu örneklerin tümünde, avluların, kuzey cepheleri ortasına yerleştirilen taçkapıların yanı sıra, yan cepheleri üzerine de birer giriş açılmıştır. Avlu yan

cepheleri üzerindeki girişler, genellikle cephenin güney ucuna kaydırılmıştır. Birden fazla taçkapıya sahip camilerde, harimin kuzey cephesini ortalayan taçkapısı, diğer taçkapılardan daha anıtsal ve özenlidir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarını, form bakımından iki ana grupta incelemek mümkündür. Birinci gruptakiler, *cepheden çıkıntılı yan kanatlara sahip, dikdörtgen prizma şekilli* taçkapılardır. Diğer gruptaki taçkapılar ise, *eyvan şeklinde düzenlenmiş veya bir eyvanın dip duvarı üzerine yerleştirilmiş* örneklerdir. Birinci gruba dahil olan taçkapılarda, yan kanat çıkıntılarının, Selçuklu taçkapılarına oranla hayli azalmış olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum, örneklerin çoğunluğunu oluşturan cami taçkapılarında daha belirgindir. Bu taçkapılarda, yan kanat çıkıntılarının azalmasına yol açan en önemli etken, son cemaat yerleridir. Son cemaat yerleri, harim kuzey cephesi üzerindeki taçkapıları, cepheye egemen tek unsur olmaktan çıkarmakta ve taçkapının enini, boyunu ve yan kanatlarının çıkıntısını sınırlamaktadır. **Bursa Ulu Camii** ve **Bursa Yeşil Camii** taçkapıları, son cemaat yeri uygulamasının taçkapılar üzerinde yarattığı olumsuz etkinin en açık şekilde görüldüğü örneklerdendir. Bursa Ulu Camii'nde son cemaat yeri yoktur. Bu yapının taçkapısı, 1.21m.lik çıkıntıya sahip yan kanatlarıyla, Selçuklu taçkapılarına oldukça yakındır. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının en güzel örneklerinden biri olan Bursa Yeşil Camii taçkapısı ise, yapımı tasarlanan, ancak tamamlanamayan son cemaat yeri nedeniyle, cepheyle aynı düzlemde tutulmuştur.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında yan kanat çıkıntısının azalması, ana nişin derinliğinin de azalmasına neden olmuştur. Ana nişin yan yüzlerine yerleştirilen mihrabiyeler ve ana nişi örten kavsaralar da bu durumdan etkilenmiştir. Erken Osmanlı dönemi mimarlarının, bu güçlükleri aşabilmek için, farklı bir yönteme başvurdukları görülmektedir. XV. yüzyıl boyunca inşa edilen çeşitli yapılarda bu sorun, taçkapı ana nişinin harimin içine doğru uzatılarak derinleştirilmesiyle çözümlenmiştir. Bu uygulama sonucu, taçkapının harime bakan yüzünde de yan kanatlar ve bir ana niş oluşmuştur. **Edirne Eski Camii**, **Bursa Yeşil Camii**, **Edirne Muradiye Camii** ve **Edirne Üç Şerefeli Camii** gibi XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen yapılarda, taçkapının harime bakan yüzündeki bu yan kanatların yüzeyleri boş bırakılmış; nişler sivri kemerli tonozlarla örtülmüştür. **İstanbul Fatih Camii**, **Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii**, **İstanbul Mahmud Paşa Camii**, **Edirne II. Bayezid Camii** ve **İstanbul Atik Ali Paşa Camii** gibi XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen yapılarda ise, taçkapının harime bakan yüzünde, mihrabiyeleri ve kavsaraları olan birer taçkapı kompozisyonu oluşturulmuştur.

Son cemaat yerleri, taçkapının yan kanat çıkıntılarıyla birlikte, enini ve boyunu da etkilemiştir. Taçkapının eni, son cemaat yeri orta biriminin eni ile; boyu da aynı birimin üst örtüsünün başlangıç noktası ile sınırlıdır. **Bursa Ulu Camii**, **Bursa Yeşil Camii**, **Edirne Muradiye Camii**, **Edirne Beylerbeyi Camii** gibi, XV. yüzyılın ilk yarısına

tarihlenen taçkapılar, en-boy oranları bakımından Selçuklu taçkapılarına yakındır. Bu taçkapılarda en ile boy arasındaki oran 2/3 civarındadır. **İstanbul Fatih Camii, Edirne II. Bayezid Camii, İstanbul Davud Paşa Camii** gibi XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen örneklerde ise, bu oranın bozulduğu ve 1/2'ye yaklaştığı dikkati çekmektedir.

İkinci grubu oluşturan *eyvan şeklinde düzenlenmiş veya bir eyvanın dip duvarı üzerine yerleştirilmiş* taçkapılara, çoğunlukla tabhaneli camilerde, medreselerde ya da hanlarda rastlanmaktadır. Bu tür bir taçkapı düzenlemesine sahip yapıların çoğunda, girişin iki yanında çeşitli mekanlara yer verilmiştir. Bu gruba dahil olan 12 örnekten 9'unda, eyvan, taçkapı ana nişinin görevini üstlenmiştir. Nitekim, bu örneklerden **Bursa Yıldırım Medresesi, Bursa Muradiye Camii ve Bursa Muradiye Medresesi**'nde, eyvan yan duvarları üzerinde görülen mihrabiyeler de bu kanıtı desteklemektedir. **Bursa Yıldırım Camii, Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi ve Amasya Bayezid Paşa Camii**'nde ise, eyvan dip duvarı üzerinde, ana nişi, kavsarası, köşe sütunçeleri ve mihrabiyeleri bulunan birer taçkapı yer almaktadır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının önemli bir kısmı, düzgün kesme taş veya mermerle; bir örnekte (**Bursa Yeşil Türbe**) ise çinilerle kaplanmıştır. Çoğu türbelere ait 17 taçkapı tuğla hatıllı kesme taşlarla inşa edilmiştir. Bu taçkapılar, kesme taş veya mermerle kaplı taçkapılara oranla oldukça sade bir görünüme sahiptirler. Tuğlanın işlenmeye elverişli bir malzeme olmaması, bu taçkapılarda yer alan unsurların şeklini de etkilemiştir. Bu tür taçkapıların çerçevelerinde, sadece düz ve pahlı silmeler kullanılmıştır. Hiçbirinde köşe sütunçesi yoktur. Çoğunda mihrabiye de bulunmamaktadır. Mihrabiye nişi bulunan az sayıda örnekte de bu nişler, dikdörtgen planlı sade nişler şeklindedir. Taçkapı ana nişleri, genellikle tonozlu bir kavsarayla örtülmüştür. Mukarnaslı kavsaraya sadece Bursa'daki **Hatuniye ve Şirin Hatun** türbelerinde rastlanmaktadır. Ancak bu taçkapılarda da, sıvayla oluşturulmuş olan mukarnaslar dökülmüştür. Tuğla hatıllı taş malzemeyle inşa edilen taçkapılar, süsleme açısından da zengin değildirlere. **Ulubat Issız Han, İnegöl-Ortaköy Hanı, Bursa Muradiye Medresesi ve Manisa Sinan Bey Medresesi** taçkapılarında görülen basit geometrik süslemeler dışında, bu gruba dahil olan taçkapılarda herhangi bir süslemeye rastlanmamaktadır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, taçkapının ön yüzünde görülen dikdörtgen çerçeve, taçkapıyı üç yönden kuşatan silme dizileriyle oluşturulmuştur. Bazı taçkapılarda, çerçevenin üst kenarı üzerine, *saçak* ve *tepelik* gibi unsurlar yerleştirilmiştir. Tuğla hatıllı taş malzemeyle inşa edilmiş taçkapıların tümünde, çerçevenin üst kesiminde bir kirpi saçak yer almaktadır. **Bursa Ulu Camii (kuzey), İstanbul Fatih Tabhanesi, Edirne Saatli Medrese, Edirne Peykler Medresesi, Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi ve Edirne II. Bayezid Camii (avlu doğu, batı ve kuzey)** taçkapıları gibi, kesme taş ya da mermerle kaplanmış bazı taçkapılarda, çerçevenin üst kesiminde, kaval, oluk ve pahlı

silmelerle oluşturulmuş birer saçak görülmektedir. İncelediğimiz taçkapılardan 7'sinde, birer *tepelik* vardır. Tepelikler, palmet ve rumilerin çeşitli şekillerde düzenlenmesiyle meydana getirilmiş, üçgen şekilli kompozisyonlardır. **Edirne Eski Camii** (batı) ve **Edirne Üç Şerefeli Camii** (harim batı) taçkapılarındaki tepelikler, duvar yüzeyinde açılan palmet ve rumi şeklindeki oyuklar içine, farklı renkte taş kakmalar yerleştirilerek oluşturulmuştur. **İznik Yeşil Camii**, **Edirne Eski Camii** (kuzey), **Edirne Gazi Mihal Camii**, **Malkara Gazi Ömer Bey Camii** ve **İstanbul Fatih Camii** (avlu kuzey) taçkapılarındaki tepeliklerde, yüksek kabartma tekniği ile işlenmiş, duvara yaslanan bitkisel unsurlar, çerçevenin üst kesimine oturtulmuştur. İstanbul Fatih Camii (avlu kuzey) taçkapısındaki plastik etkili tepelik, duvardan tamamen bağımsızdır.

Oluşturdukları kademelenme ile taçkapı çerçevesini zenginleştiren silmeler, erken Osmanlı dönemi taçkapılarından çoğunun, yegane süsleme unsurlarıdır. Bu dönem taçkapılarında görülen başlıca silmeler, *düz*, *pahlı*, *bir kenarı içbükey kavisli*, *kaval* ve *oluk* silmelerdir. Bu silmelerin tümüne, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında da rastlanmaktadır. Ancak bu dönem silmelerinin, Selçuklu örneklerine oranla daha dar tutuldukları dikkati çekmektedir. Birbirine yakın tarihlerde inşa edilmiş bazı taçkapılarda, düz, oluk ve kaval silmelerin belirli bir düzen içinde kullanılmasıyla oluşturulmuş çeşitli kompozisyonlar görülmektedir. Örneğin, XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen 10 taçkapıdan 7'sinde, iki düz silmeden oluşan bir çökertme içine yerleştirilmiş bir oluk silme mevcuttur. Tümü XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen 10 taçkapıda, iki yarım oluk silme arasına yerleştirilmiş bir kaval silme kompozisyonu yer almaktadır. 7 taçkapıda ise, birbirine bir pahlı silme ile bağlanmış, bir kaval ve bir oluk silmeden oluşan bir kompozisyon karşımıza çıkmaktadır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında ana nişlerin çoğu, genellikle *tonozlu* ya da *mukarnash* bir kavsarayla örtülmüştür. Bununla birlikte, *çeyrek küre şekilli* veya *düz tavanlı* kavsaralar da vardır. Ana nişi fazla derin olmayan taçkapılarda, çoğunlukla tonozlu kavsaralar kullanılmıştır. İncelediğimiz 100 taçkapıdan 37'sinde ana niş, sivri kemer tonozlu bir kavsarayla örtülüdür. **Bursa Hamza Bey Türbesi** ve **Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi** taçkapılarında Bursa kemeri tonozlu; **Bursa Yıldırım Camii** ve **Bursa Yeşil Medrese** taçkapılarında yarım manastır tonozlu; **Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi** taçkapısında ise, dilimli kemer tonozlu kavsaralara yer verilmiştir. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarından 10'unda görülen düz tavanlı kavsaralar, bu dönemde ortaya çıkan en önemli yeniliklerden biridir. Ana nişi düz tavanlı bir kavsarayla örtülü taçkapılarda, kavsaranın önüne değişik formlarda kemerler inşa edilerek, dikdörtgen şekilli kavsaranın keskin hatları yumuşatılmıştır. Bu tür kavsaraların, 1 taçkapıda üç dilimli bir kemerle; 4 taçkapıda bir sivri kemerle; 5 taçkapıda ise bir Bursa kemeriyle gizlendikleri görülmektedir.

Bursa Yeşil Türbe, Edirne Peykler Medresesi, Manisa Sinan Bey Medresesi, İstanbul Davud Paşa Camii ve İncelik İmaret Camii taçkapılarında ana niş, çeyrek küre şekilli birer kavsarayla örtülmüştür. Sinan Bey Medresesi dışındaki 4 yapının taçkapısında, kavsaralar istiridye kabuğu şeklinde yivlenmiştir.

İncelediğimiz 100 taçkapıdan 29'unun kavsaraları mukarnaslıdır. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarında da sıkça görülen mukarnaslı kavsaralar, Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında önemli değişikliklere uğramıştır. XIV. yüzyılın ikinci yarısından, XV. yüzyıl ortalarına kadar uzanan zaman dilimine tarihlenen taçkapılarda görülen mukarnaslı kavsaralar, mukarnasların şekli ve dizilişi bakımından, Selçuklu örneklerini anımsatmaktadır. 3'ü XV. yüzyılın ilk yarısına; 9'u ise ikinci yarısına tarihlenen 12 taçkapıda, Selçuklu örneklerinden tamamen farklı bir anlayışla düzenlenmiş mukarnaslı kavsaralar görülmektedir. Bu kavsaraların alt kesiminde, mukarnaslı iri bir konsol vardır. Bu konsolun iki yanında oluşan boşluklara yerleştirilen sarmal yivli ya da mukarnaslı iri sarkıtlar ve mukarnas dişleri arasına simetrik bir şekilde yerleştirilmiş küçük sarkıtlar kavsaraya plastik bir görünüm kazandırmaktadır. XV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen **Edirne Eski Camii** (kuzey) ve **Havza Mustafa Bey İmareti** taçkapılarında, kavsaranın ortasındaki konsol, oldukça iridir. **Edirne Üç Şerefeli Camii** (harim kuzey), **İstanbul Fatih Camii** (harim kuzey), **Amasya II. Bayezid Camii** Edirne, **II. Bayezid Camii** (harim kuzey) ve **Edirne Süleyman Paşa Camii** taçkapılarındaki kavsaralarda ise, konsol ile kavsaranın bütünü arasındaki oran dengelidir.

Kavsaralar, genellikle bir sivri kemerle kuşatılmıştır. Kuşatma kemerlerine, kavsara şekli ne olursa olsun, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının hemen hepsinde rastlanmaktadır. Erken Osmanlı döneminde ise *tonozlu, düz tavanlı ve çeyrek küre şekilli* kavsaraların tümünde bir kuşatma kemeri bulunmasına karşılık; kavsarası *mukarnaslı* 29 taçkapıdan 15'inde kuşatma kemeri yoktur.

Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının çoğunda ana niş köşelerine, bazılarında da taçkapı yan kanatlarının dış köşelerine, değişik formda sütunçeler yerleştirilmiştir. Buna karşılık erken Osmanlı dönemi taçkapılarının büyük bir kısmında köşe sütunçesi yoktur. İncelediğimiz 100 taçkapıdan sadece 37'sinde köşe sütunçesi bulunmaktadır. Bunlardan 20'sinin gövdesi *silindirik kesitli*, 17'sininki ise *çokgen kesitli*'dir. Çokgen kesitli sütunçeler, beş, altı ve yedi kenarlı olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Beş kenarlı sütunçelere sahip 9 taçkapı XV. yüzyılın ilk yarısına; altı ve yedi kenarlı sütunçelere sahip 7 taçkapı ise XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki köşe sütunçelerinin çoğunda, birer altlık ve başlık vardır. Bu altlık ve başlıklar, *mukarnaslı, köşeleri pahlanmış dikdörtgen prizma şekilli* ve *iki kademeli* olmak üzere, üç grupta incelenebilmektedir. Mukarnaslı altlık ve

başlıklara sahip 10 sütunçeden 9'u, XIV.yüzyıl sonundan XV.yüzyıl ortalarına uzanan bir zaman dilimine tarihlenen taçkapılara aittir. Köşeleri pahlanmış dikdörtgen prizma şekilli altlık ve başlıklara, sadece Edirne'deki 5 yapıda rastlanmaktadır. İki kademeli başlığa sahip 14 sütunçe, XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen taçkapılarda görülmektedir.

Taçkapıları oluşturan en önemli unsurlardan biri, ana niş yan yüzleri üzerine inşa edilen ve bu nişe derinlik kazandıran mihrabiyelerdir. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarındaki mihrabiyelerde, kavsaranın yanı sıra, köşe sütunçesi ve kavsara kuşatma kemeri gibi unsurlara da yer verilmiştir. Erken Osmanlı döneminde ise, bir kaç istisna dışında, kuşatma kemeri ve köşe sütunçesi ortadan kalkmış; mihrabiyeler, bir kavsara ile örtülü basit bir niş haline gelmiştir. İncelediğimiz 100 taçkapıdan 48'inde, ana niş yan yüzleri üzerinde karşılıklı birer mihrabiye bulunmaktadır. Bunlardan 47'sinin nişleri, *çokgen kesitli*'dir. Çokgen kesitli mihrabiyelerden 18'i *beş kenarlı*, 17'si *dikdörtgen planlı*'dir. 5 örnekte nişler *üç veya dört kenarlı*; 7 örnekte ise *altı veya yedi kenarlı*'dir. Beş kenarlı ve dikdörtgen planlı nişler, XV. yüzyıl boyunca kullanılmıştır. Üç ve dört kenarlı nişlerin XV. yüzyılın ilk yarısına; altı ve yedi kenarlı nişlerin ise ikinci yarısına tarihlenen taçkapılarda görüldüğü dikkati çekmektedir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında mihrabiyeler, *mukarnaslı*, *çeyrek küre şekilli*, *Bursa kemeri tonozlu*, *sivri kemer tonozlu* veya *düz tavanlı* bir kavsarayla örtülmüştür. Kavsara formunun seçiminde, niş şeklinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dikdörtgen planlı nişler, her tür kavsarayla örtülebilirken; çokgen kesitli nişler, sadece mukarnaslı ya da çeyrek küre şekilli kavsaralarla örtülmüştür.

Taçkapılarda, ana niş dip duvarı üzerinde yer alan *giriş açıklıkları*, iki yandaki söveler üzerine oturan, bir kemer ya da bir atkı taşıyla örtülmektedir. Taçkapının inşa malzemesi ne olursa olsun, giriş açıklığının söve ve kemerleri, çoğunlukla mermerdendir. Anadolu Selçuklu ve erken Osmanlı dönemi taçkapılarının çoğunda, giriş açıklıklarının üzeri, bir basık kemerle örtülmüştür. Kemer taşları arasındaki derzler, ya düz ya da zıvanalı geçmelidir. Düz derzli kemerler, genellikle tek renkli taşlarla inşa edilmiştir. Zıvanalı geçmeli kemerlerin çoğu, dönüşümlü olarak yerleştirilmiş iki renkli taşlarla inşa edilmiştir. Bir kenarında bir çıkıntı, diğer kenarında ise bir girinti bulunan bloklarla oluşturulmuş basit zıvanalı geçmelerin yanı sıra, derzleri oldukça karmaşık zıvanalı geçmelere de rastlanmaktadır.

İnşa kitabeleri, taçkapıyı oluşturan mihrabiye, kavsara, köşe sütunçesi vb. gibi inşai bir unsur olmadıkları halde, taçkapıların ayrılmaz bir parçasıdır. İşlevsel özelliklerinin yanı sıra, değişik formlara sahip levhalarıyla, taçkapının dekoratif görünümüne de katkıda bulunurlar. Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının çoğunda kavsaranın üst kesimine yerleştirilen inşa kitabeleri, erken Osmanlı dönemi taçkapılarında genellikle giriş

açıklığının üst kesiminde yer almaktadır. Bu dönem taçkapılarındaki kitabe levhalarının hemen hepsi mermerdir ve çoğunlukla enine dikdörtgen şekillidir. Kitabelerin çoğu üç satırdan oluşmaktadır. **Bursa Yeşil Camii, Ankara Karacabey İmareti, Havza Mustafa Bey İmareti, Tokat Hatuniye Camii ve Amasya Bayezid Paşa Camii** taçkapılarındaki kitabelerin, ana nişi üç yüzünü dolandığı görülmektedir. XIV. yüzyıl ikinci yarısından, XV. yüzyıl ortalarına kadar uzanan zaman dilimine tarihlenen bazı taçkapılardaki kitabe levhalarında, iki ucu stilize birer palmet şeklinde düzenlenmiş kartuşlara rastlanmaktadır. XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bazı örneklerde ise, kartuşların kısa kenarlarının, üç dilimli bir kemer şeklinde düzenlendiği dikkati çekmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemi yapılarında süslemenin en yoğun olduğu kesim, taçkapılardır. Erken Osmanlı dönemi taçkapıları, Selçuklu taçkapılarına oranla oldukça sadedir. **Bursa Yeşil Camii ve Bursa Ulu Camii** gibi erken tarihli az sayıda örnek dışında, Anadolu Selçuklu dönemi taçkapılarının bitkisel ve geometrik örnekli zengin süsleme şeritlerine, bu dönem taçkapılarında rastlanmamaktadır. XV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen taçkapılar, erken tarihli taçkapılara oranla daha da sadeleşmiştir. Bu taçkapıların çoğunda, çerçeve üzerindeki tek süsleme unsuru, silmelerdir. Ana niş ve mihrabiye kavsaralarının alt kesimlerinde görülen küçük gülbezeler, kabaralar ve münferid palmetler ile ana niş yan yüzleri üzerine yerleştirilen yazı panoları, bu dönem taçkapılarındaki başlıca süsleme unsurlarıdır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarındaki süslemeler, malzemelerine göre *taş-tuğla ve tuğla süslemeler, sırlı tuğla ve çini süslemeler* ve *taş süslemeler* olmak üzere üç ana grupta toplanmaktadır. Taş-tuğla süslemelere, almasıık malzeme ile inşa edilmiş 4 taçkapıda rastlanmaktadır. Bu taçkapıların tümünde, süslemeler, basit geometrik örneklerden ibarettir. 3 taçkapıda çini; 2 taçkapıda ise sırlı tuğla süslemeler görülmektedir. **Bursa Yeşil Türbe** taçkapısı, tüm yüzeyleri çini kaplı tek örnektir. Erken Osmanlı dönemi taçkapılarında, en sık görülen süsleme türü, taş süslemelerdir. Çoğu kabartma olan bu süslemelerin önemli bir kısmı, lotus, palmet, rumi ve doğal görünümlü çiçek gibi *bitkisel* örnekli süslemelerden oluşmaktadır. Bitkisel süslemelerin en güzel örnekleri **Bursa Yeşil Camii** taçkapısında görülmektedir. Bu taçkapı, süsleme yoğunluğu açısından, Selçuklu taçkapılarına en yakın örnek durumundadır. Bu dönem taçkapılarında, bitkisel örnekli süslemeler kadar olmamakla birlikte, basit geçmeler, çokgenler ya da çok kollu yıldızlardan oluşan *geometrik* örnekli süslemelere de yer verilmiştir. Az sayıda taçkapıda görülen *gülbezek ve kabaralar* ile *yazı panoları* diğer taş süsleme unsurlarıdır.

Erken Osmanlı dönemi taçkapıları arasında, genel düzeni ve unsurları bakımından yakın benzerlikler gösteren bazı örnekler dikkati çekmektedir. Örneğin, **Edirne Üç**

Şerefeli Camii harim kuzey taçkapısı ile **İstanbul Fatih Camii** harim kuzey taçkapısının genel görünüşleri, silmeleri, köşe sütunçeleri, mihrabiyeleri, ana niş kavsaraları ve kavsara kuşatma kemerleri, birbirine çok benzemektedir. **İncik İmaret Camii** taçkapısı da, silme düzeni, köşe sütunçeleri, kavsarasının şekli ve genel görünüşü açısından, **İstanbul Davud Paşa Camii** taçkapısının küçük bir kopyası gibidir. Birbirine yakın tarihlerde inşa edilmiş olan, **Amasya II. Bayezid Camii**, **Edirne II. Bayezid Camii** (harim kuzey) ve **Edirne Süleyman Paşa Camii** taçkapıları arasında da, başta kavsara şekli olmak üzere, çeşitli benzerlikler vardır. Saydığımız yapıların hiçbirinin mimarı kesin olarak bilinmemektedir. Birbirine çok yakın tarihlerde inşa edilmiş; aralarında büyük benzerlikler bulunan, farklı kentlerdeki bu taçkapıların, aynı ekip tarafından inşa edilmiş olabileceği akla gelmektedir. Elde yeterli veri olmamakla birlikte, Osmanlı döneminde, imar faaliyetlerini yönlendirmek için, taşraya teknik ekip gönderildiğine dair tahminler vardır. Nitekim, Mimar Sinan'a atfedilen, Erzurum ve Van gibi uzak yörelerdeki yapıların, onun ekibinde çalışan usta veya kalfalar tarafından inşa edilmiş olabileceği de öne sürülmektedir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının malzeme ve üslup özellikleri açısından ayrıntılı bir şekilde incelendiği bu çalışmada, taçkapıların, Türk mimarisinin gelişimine ilişkin önemli ipuçları veren unsurlardan biri oldukları anlaşılmıştır. Bu çalışma kapsamı dışında kalan daha geç tarihli taçkapıların da araştırılıp incelenmesi, bu ve bundan önce yapılan çalışmaların bir devamı niteliğinde olacak ve Türk Mimarlık tarihi araştırmalarına önemli bir katkı sağlayacaktır.

VII- SEÇME BİBLİYOGRAFYA

- H. AREL, “Divriği Ulu Camii Kuzey Portalinin Mimari Kuruluşu”, **Vakıflar Dergisi**, V (1962), Ankara, s. 99-111.
- H. AREL, “Divriği Ulu Camii Tekstil Kapısı ve Diğerleri”, **Vakıflar Dergisi**, V (1962), Ankara, s. 113-125.
- C. E. ARSEVEN, “Karnas Maddesi”, **Sanat Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul, 1947, s. 963-966.
- C. E. ARSEVEN, “Kavsara Maddesi”, **Sanat Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul, 1947, s. 983-984.
- C. E. ARSEVEN, **Türk Sanatı Tarihi, Menşinden Bugüne Kadar Mimarî, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar**, İstanbul (Tarihsiz).
- O. ASLANAPA, “Mukarnas Maddesi”, **İslam Ansiklopedisi**, C. VIII, s. 566-567.
- Z. BAYBURTLUOĞLU, “Büyük Programlı Selçuklu Yapılarında Önyüz Düzeni”, **Vakıflar Dergisi**, XI (1976), Ankara, s. 67-106.
- Y. DEMİRİZ, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453)**, İstanbul, 1979.
- E. DIEZ, “Mukarnas Maddesi”, **İslam Ansiklopedisi**, C. VIII, 1960, s. 564-566.
- S. MÜLAYİM, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler**, Ankara, 1982.
- A. ÖDEKAN, “Anatolian Turkish Portals with Mukarnas”, **Milletlerarası 4. Türk Sanatları Kongresi**, Aix-en-Provence, 1971.
- A. ÖDEKAN, “Bir Mukarnaslı Portal Yarım Kubbesi, Geometriden Üçüncü Boyuta Geçiş Örneği”, **İ.H. Uzuçarşılı Armağanı**, Ankara, 1975, s. 437-445.

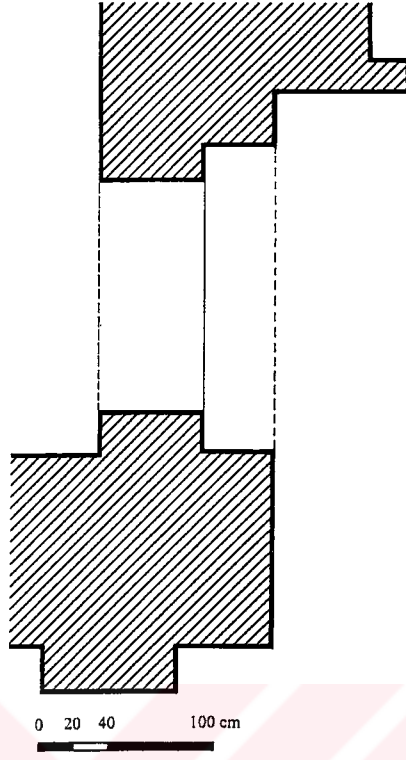
- A. ÖDEKAN, **Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri**, İstanbul, 1977.
- A. ÖDEKAN, **Erken Dönem Osmanlı Mukarnaslı Kapı Nişi Örtüleri**, (Basılmamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1981. (Görülemedi).
- A. ÖDEKAN, “Mukarnas Onarımı İle İlgili Gözlemler”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, 4, Ankara, 1982, s. 65-70.
- A. ÖDEKAN, “Some Observations on Mukarnas Decoration of the Portal Coverings of the Sinan Period”, **II. Uluslararası Türk İslam Bilim ve Teknoloji Kongresi**, C. II, İstanbul, 1986, s. 115-124.
- A. ÖDEKAN, “Taçkapılar”, **Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, I, İstanbul, 1988, s. 521-524.
- A. ÖDEKAN, “Mukarnas Maddesi”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C. 2, s. 1306-1307.
- A. ÖDEKAN, “Silme Maddesi”, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C. 3, s. 1669-1670.
- S. ÖGEL, “Bir Selçuklu Portalleri Grubu ve Karaman’daki Hatuniye Medresesi Portalı”, **Yıllık Araştırmalar Dergisi**, II (1957), Ankara, 1958, s. 115-119.
- S. ÖGEL, **Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı**, Ankara, 1987.
- G. ÖNEY, **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları**, Ankara, 1976.
- J. M. ROGERS, “The Çifte Minare Medrese at Erzurum and the Gök Medrese at Sivas”, **Anatolian Studies**, XV (1965), s. 63-85.
- J. ROSINTAL, **Pendentifs, Trompen, und Stalaktiten. Beiträge Zur Kennits der Islamischen Architektur**, Leipzig, 1912.
- S. TANSUĞ, “Soyutlanmaya İlişkin Olarak Selçuk Portalı Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, XXII/258 (1974), İstanbul, s. 42-53.
- O. C. TUNCER, “Kayseri Yedi Selçuklu Taçkapısında Geometrik Düzen”, **Vakıflar Dergisi**, XXVI (1997), Ankara, s. 105-152.

- O. C. TUNCER, “Niğde Alaaddin Camisi Doğu Taçkapısı”, **VI. Milli Selçuklu Kùltür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (16-17 Mayıs 1996)**, Konya, 1997, s. 113-126.
- F. ULUENGİN, “Stalaktit Planlarının Hendesesi”, **Birinci Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi (1959)**, Ankara, 1962, s. 380-382.
- R. H. ÜNAL, **Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar**, İzmir, 1982.

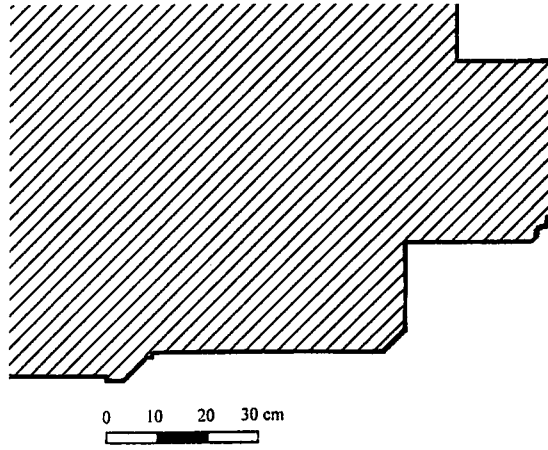

VIII- PROFİLLER

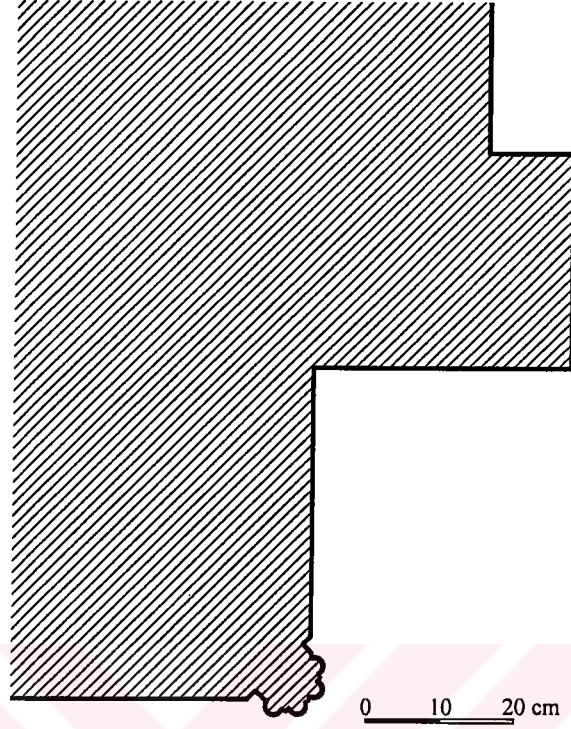

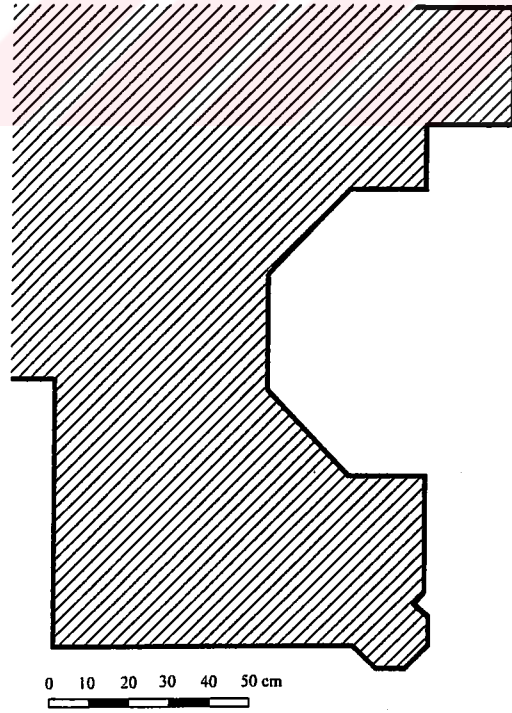
Profil 1- Bursa Orhan Camii Taçkapısı.

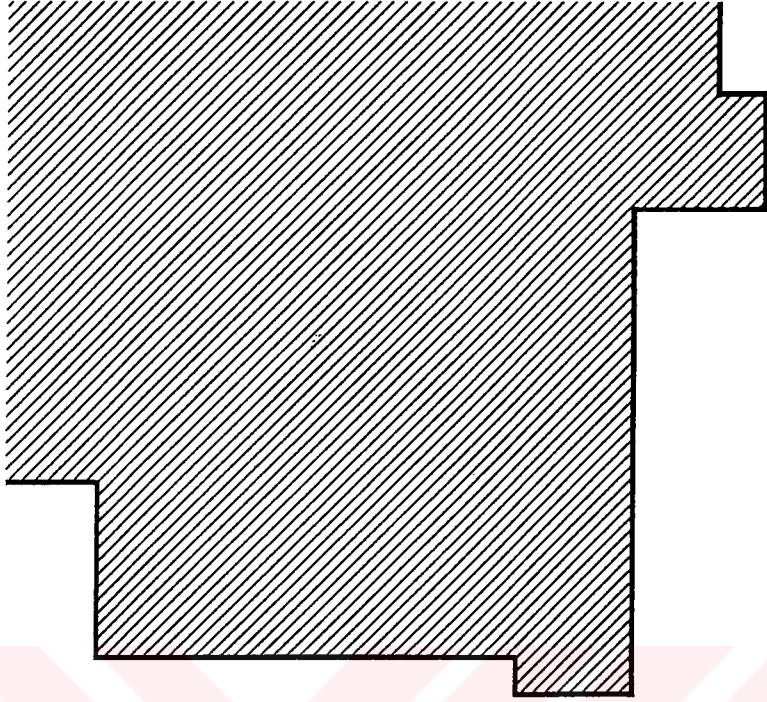
Profil 2- İznik Nilüfer Hatun İmaretî Taçkapısı.

Profil 3- İznik Yeşil Camii Taçkapısı.

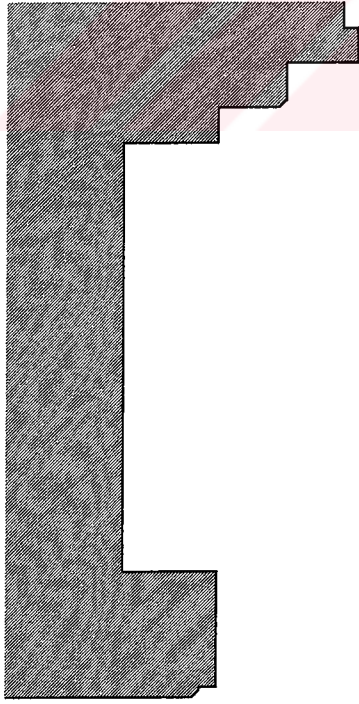

Profil 4- Bursa Ali Paşa Camii Taçkapısı.

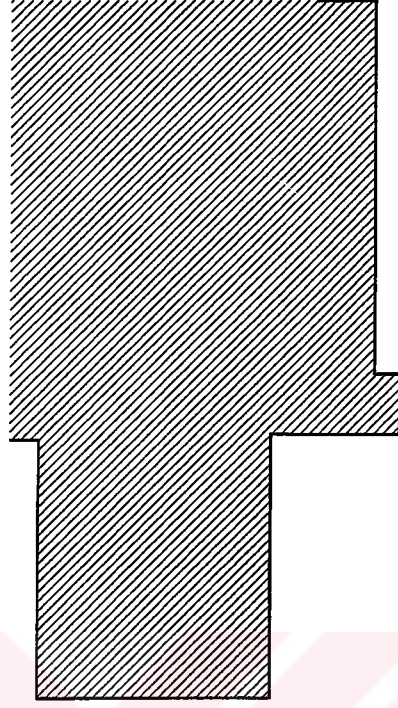
0 10 20 30 50 cm

Profil 5- Bursa Timurtaş Paşa Camii Taçkapısı.

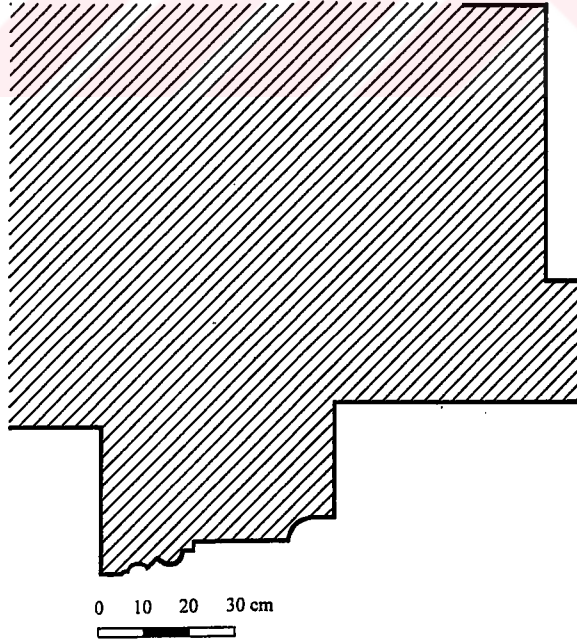

0 10 30 50 100 cm

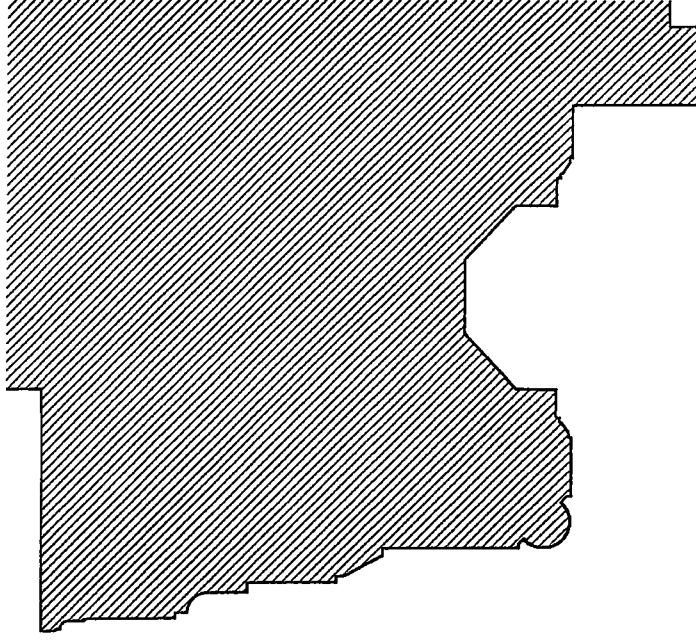
Profil 6- Ulubat Issız Han Taçkapısı.

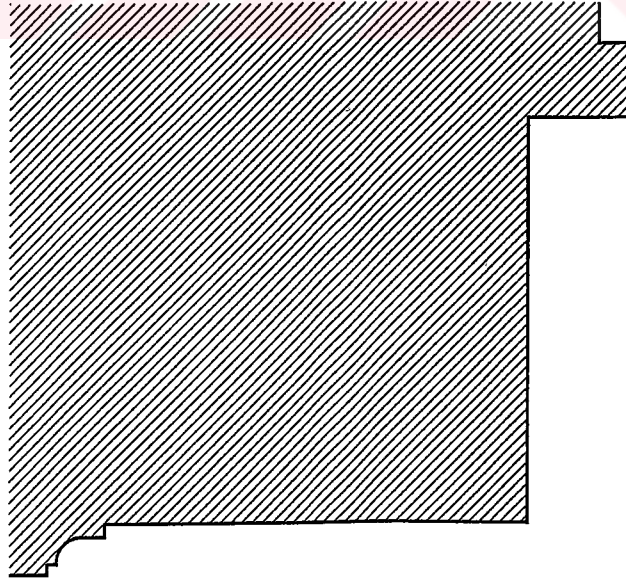
Profil 7- İnegöl - Ortaköy Hanı Taçkapısı.

Profil 8- Balıkesir Yıldırım İmaretı Taçkapısı.

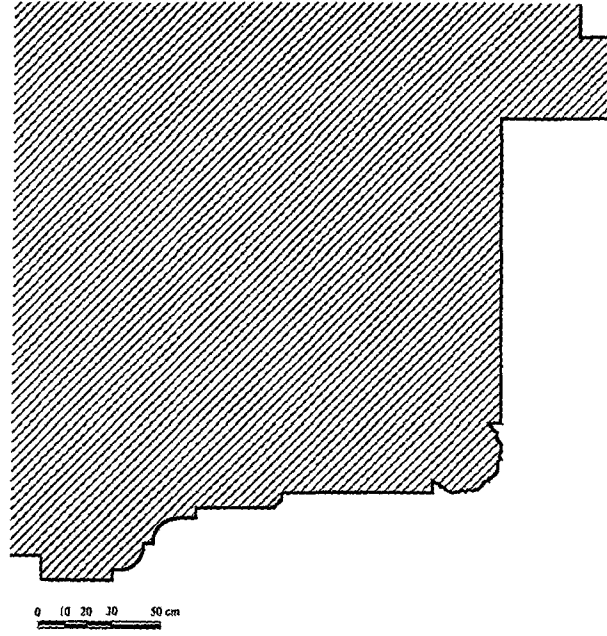

Profil 9- Bursa Ulu Camii Kuzey Taçkapısı.

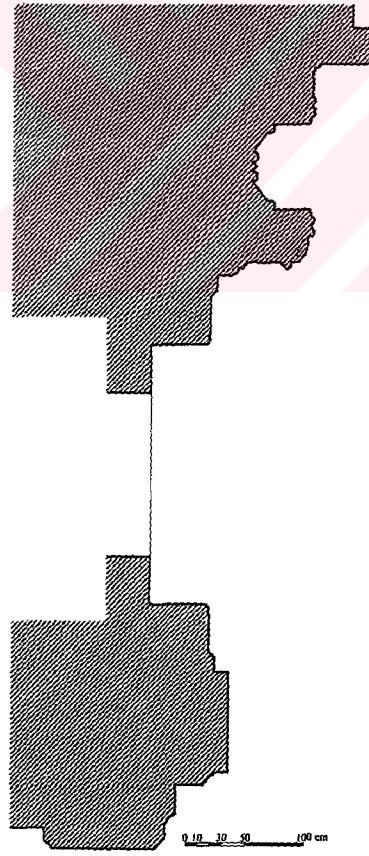

Profil 10- Bursa Ulu Camii Doğu Taçkapısı.

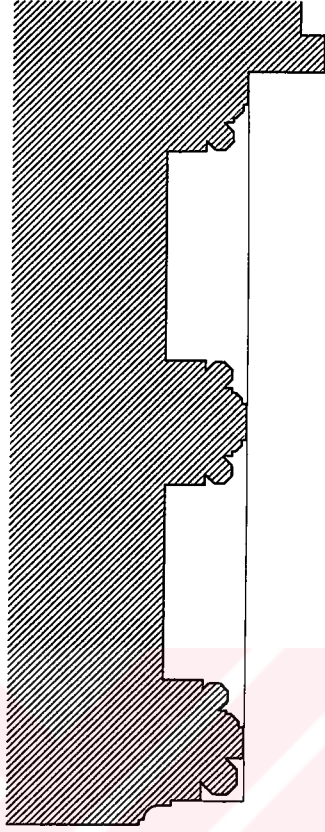

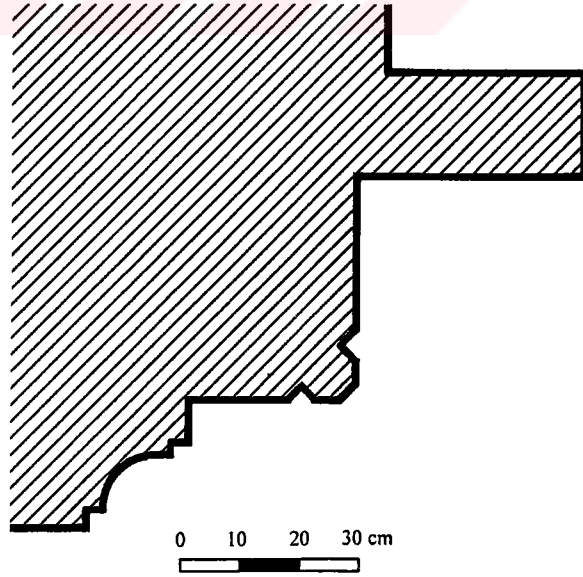
Profil 11- Bursa Ulu Camii Batı Taçkapısı.

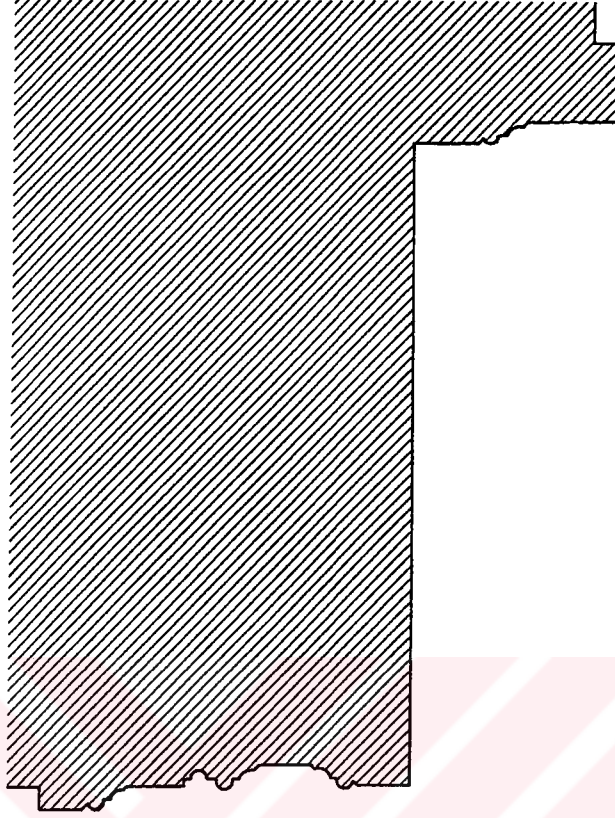
Profil 12- Bursa Yıldırım Camii Taçkapısı.

Profil 13- Bursa Yıldırım Medresesi Taçkapısı.

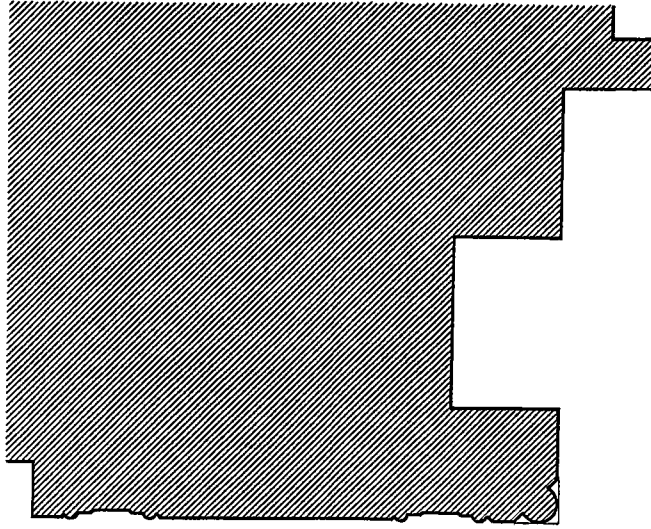

Profil 14- Bursa Yıldırım Türbesi Taçkapısı.

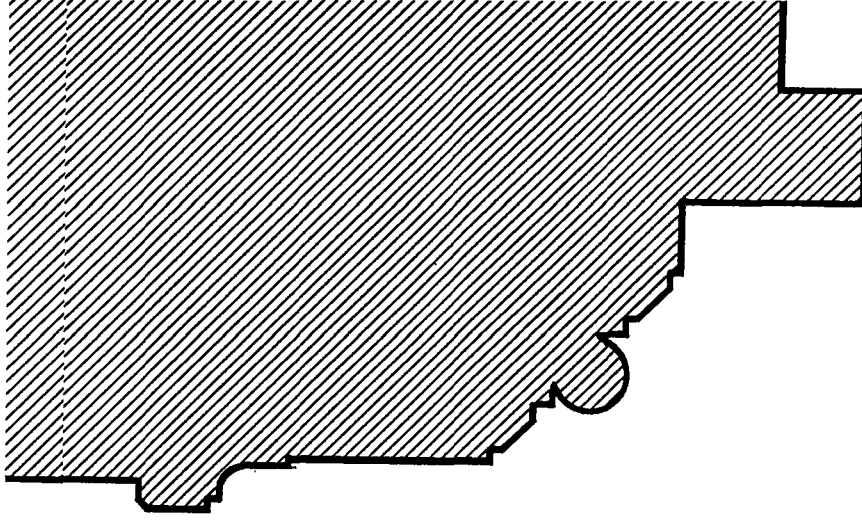
0 10 20 30 40 50 cm

Profil 15- Amasya Yakup Paşa Zaviyesi (Çilehane) Batı Taçkapısı.

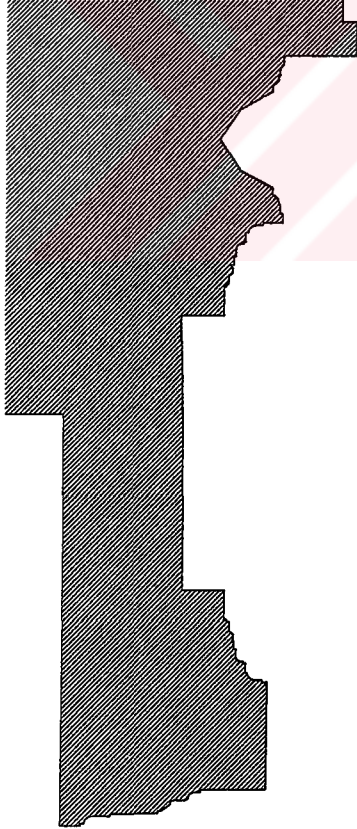
0 10 20 30 50 cm

Profil 16- Edirne Eski Camii Kuzey Taçkapısı.

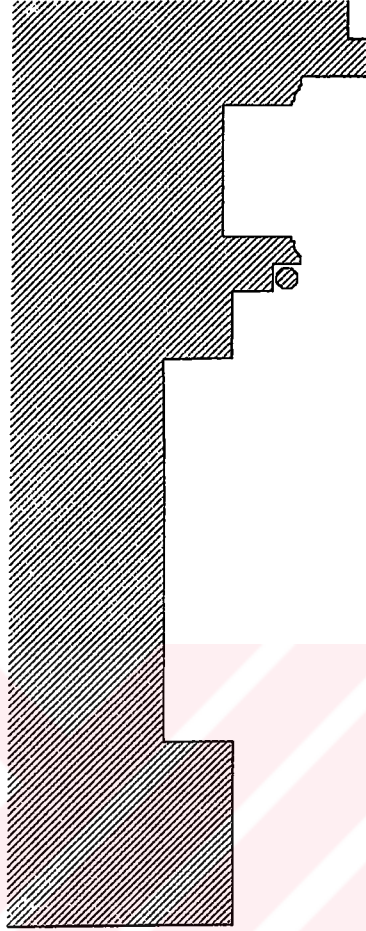
0 10 20 30 40 50 cm

Profil 17- Edirne Eski Camii Batı Taçkapısı.

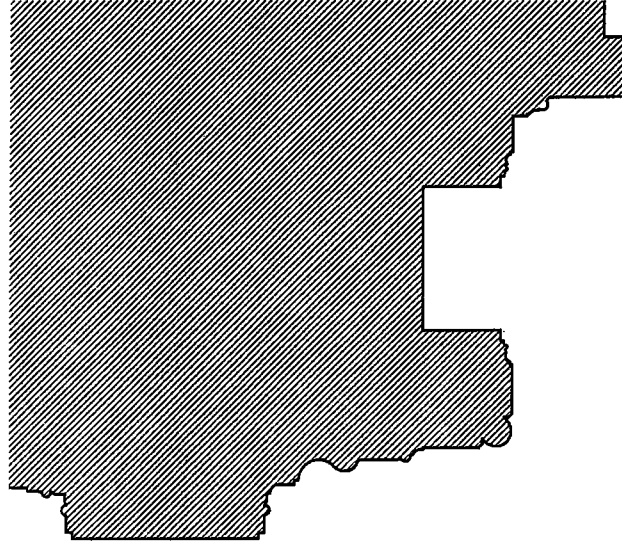
0 10 20 30 cm

Profil 18- Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi Taçkapısı.

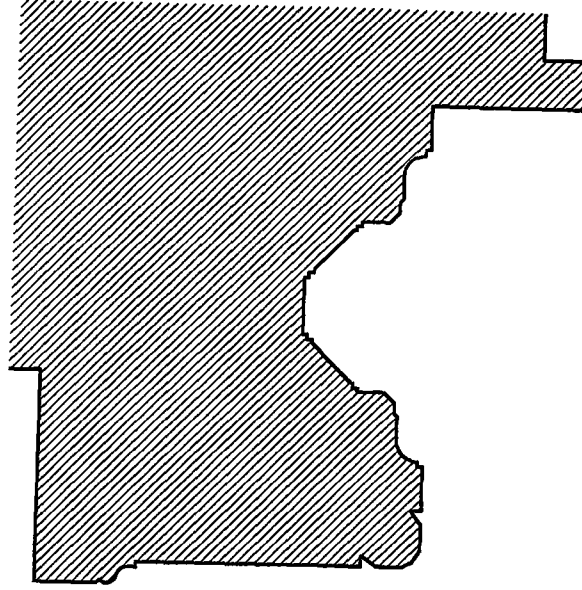
0 10 20 30 cm

Profil 19- Amasya Bayezid Paşa Camii Taçkapaısı.

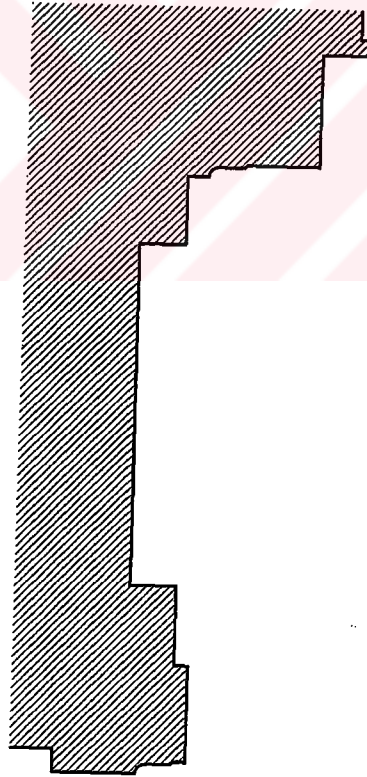
0 10 20 30 50 cm

Profil 20- Bursa Yeşil Camii Taçkapaısı.

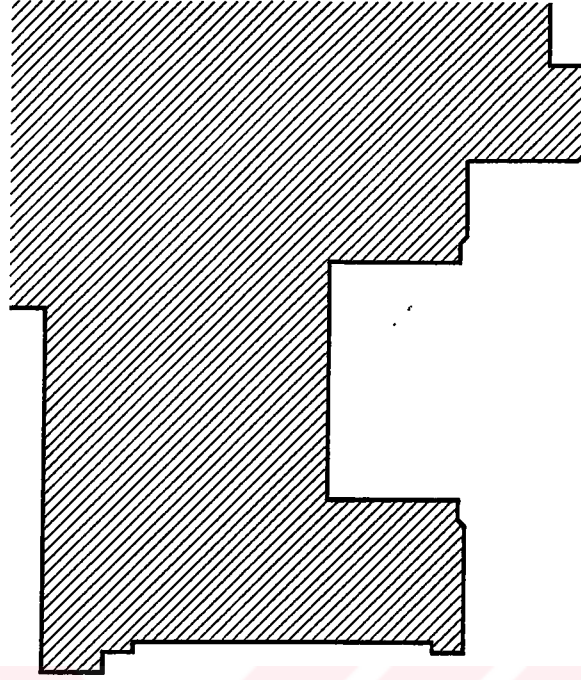
0 10 20 30 40 50 cm

Profil 21- Bursa Yeşil Türbe Taçkapısı.

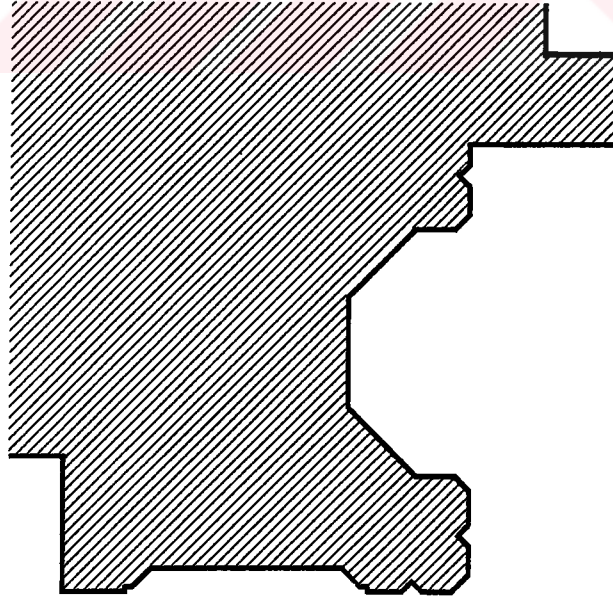
0 20 40 60 100 cm

Profil 22- Bursa Yeşil Medrese Taçkapısı.

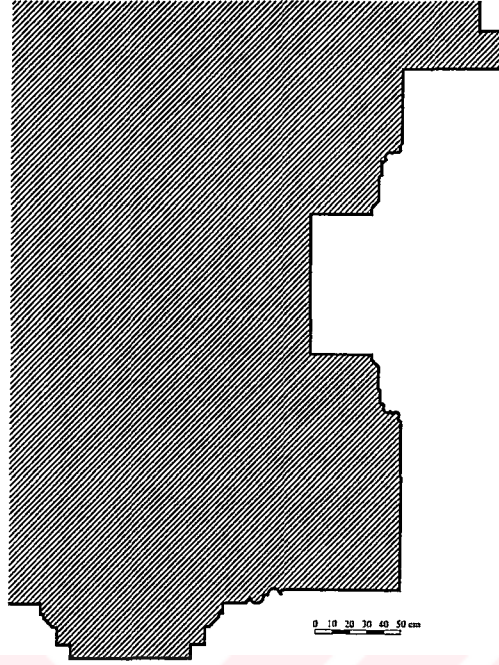
0 10 20 30 50 cm

Profil 23- Bursa Mahkeme Hamamı Taçkapısı.

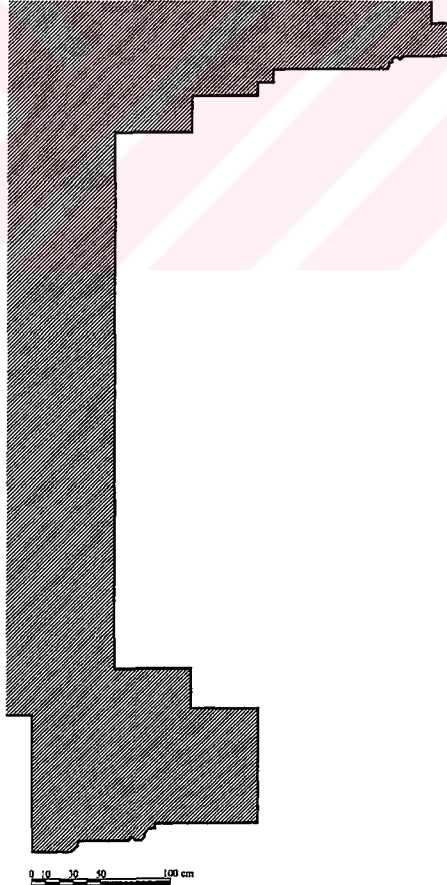

0 10 20 30 50 cm

Profil 24- Edirne Gazi Mihal Camii Taçkapısı.

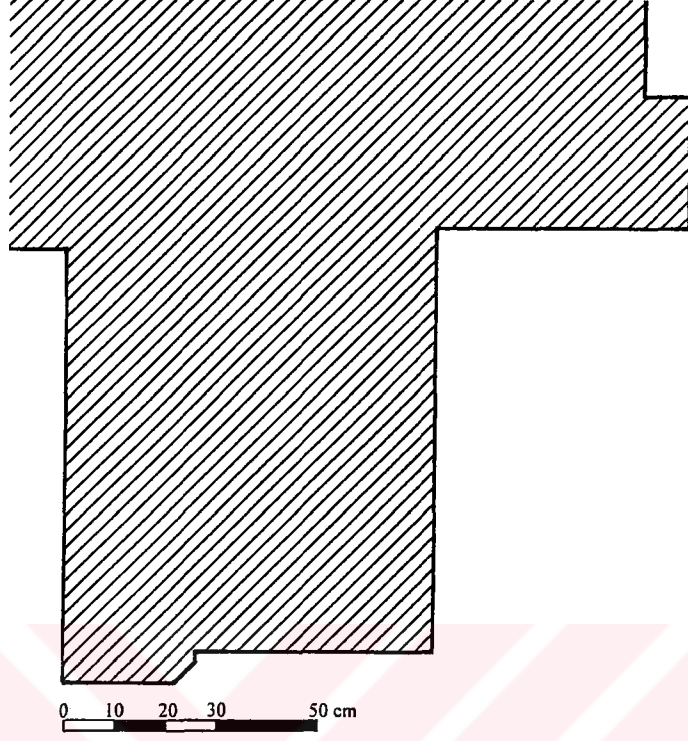

Profil 25- Bursa Muradiye Camii Taçkapısı.

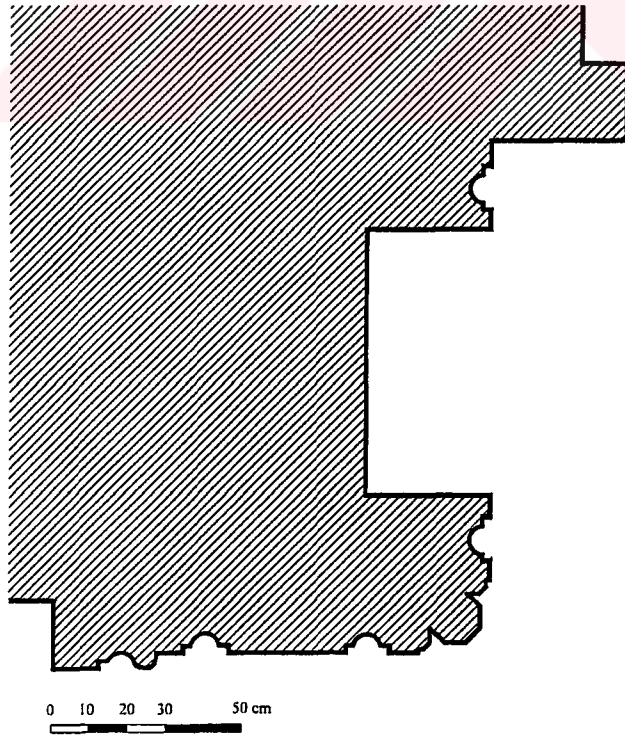

Profil 26- Bursa Muradiye Medresesi Taçkapısı.

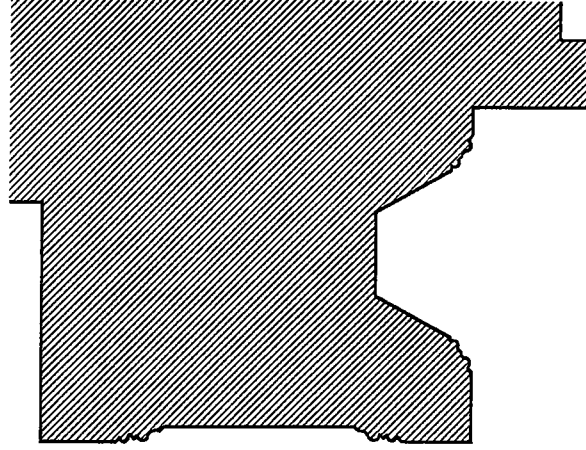

Profil 27- Bursa Muradiye Hamamı Taçkapısı.

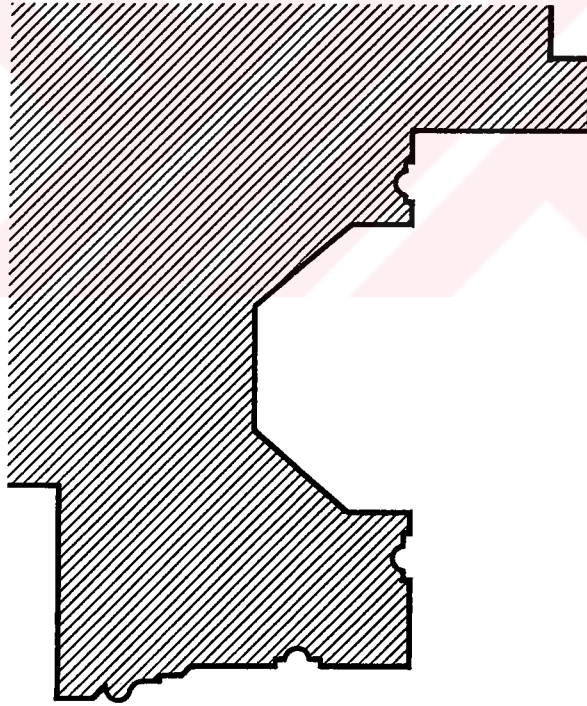

Profil 28- Edirne Muradiye Camii Taçkapısı.

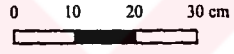
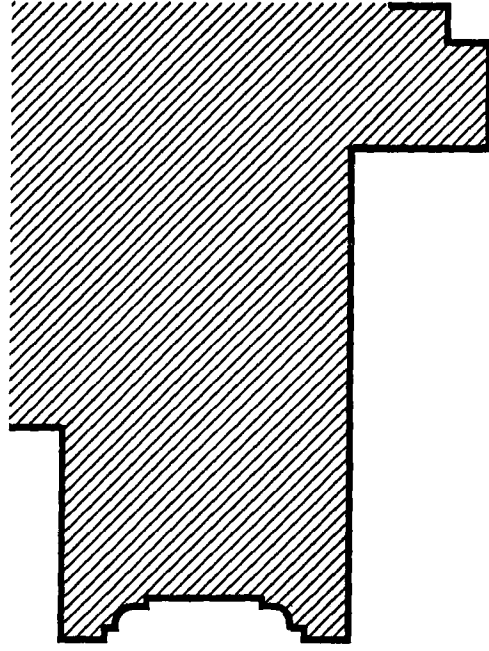
0 10 20 30 50 cm

Profil 29- Ankara Karacabey İmaretî Taçkapısı.

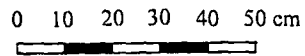
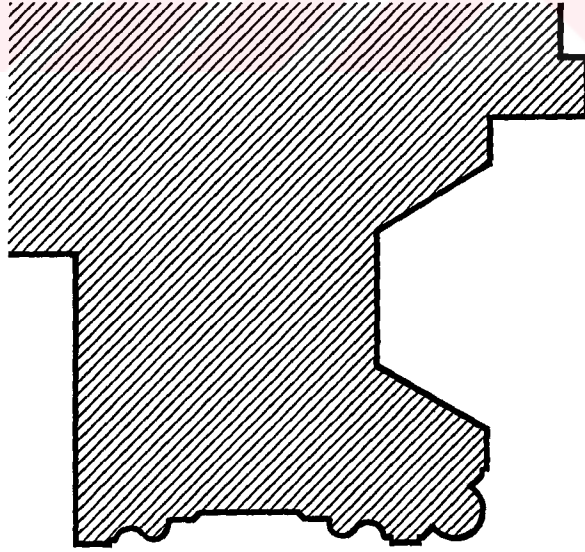

0 10 20 30 40 50 cm

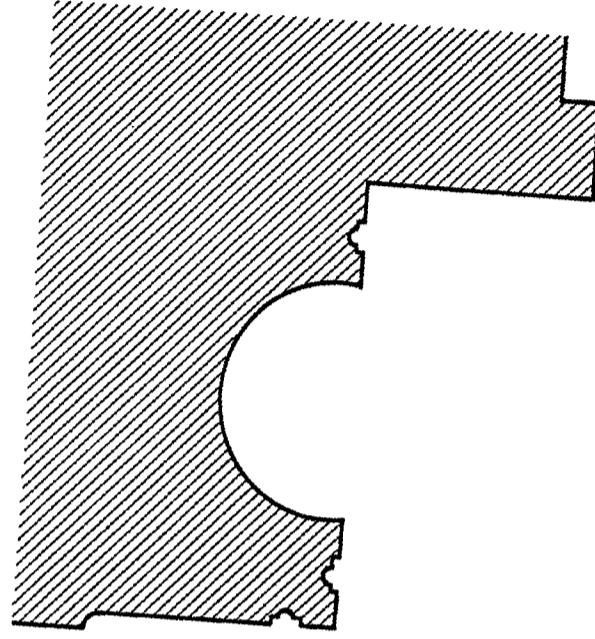
Profil 30- Edirne Beylerbeyi Camii Taçkapısı.

Profil 31- Edirne Beylerbeyi Türbesi Taçkapısı.

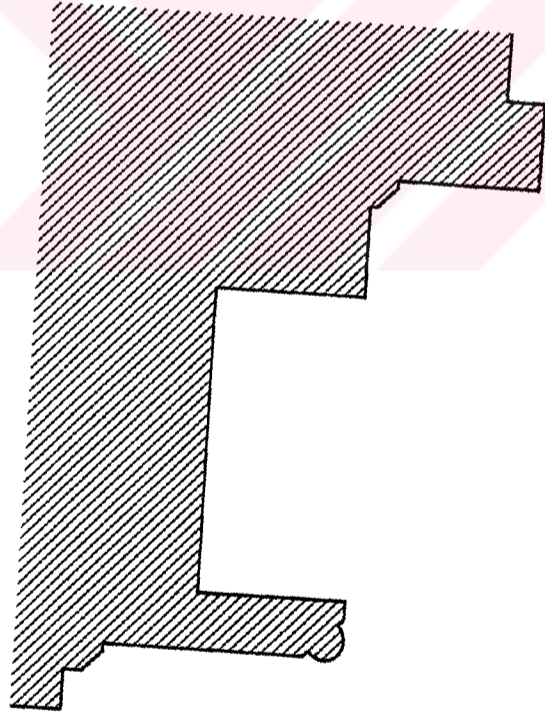

Profil 32- Edirne Şahmelek Camii Taçkapısı.

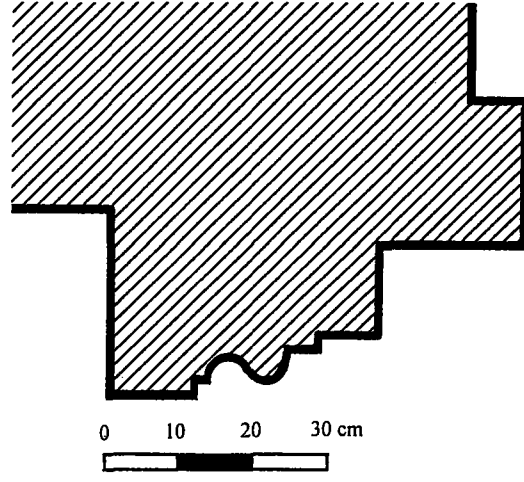
0 10 20 30 40 50 cm

Profil 33- Havza Mustafa Bey İmaretı Doğu Taçkapısı.

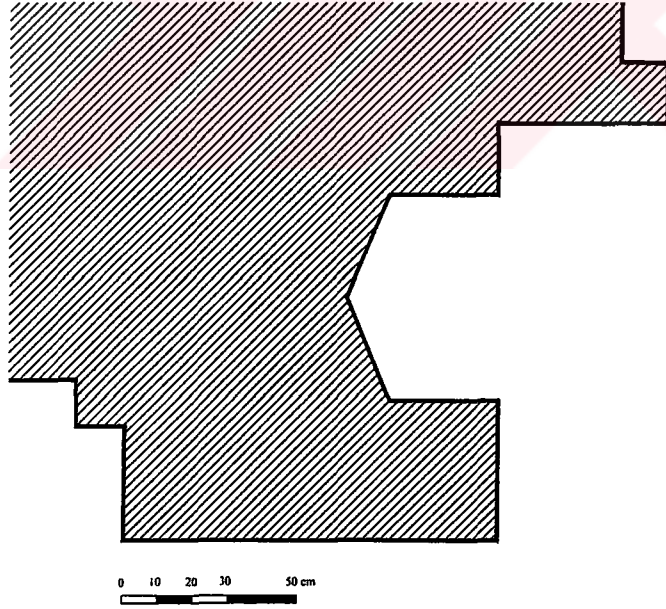

0 10 20 30 40 50 cm

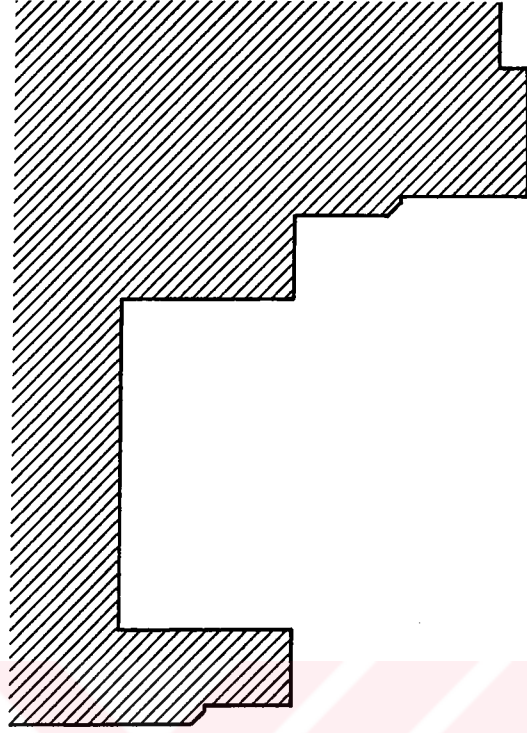
Profil 34- Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii Taçkapısı.

Profil 35- Edirne Şihabüddin Paşa Camii Taçkapısı.

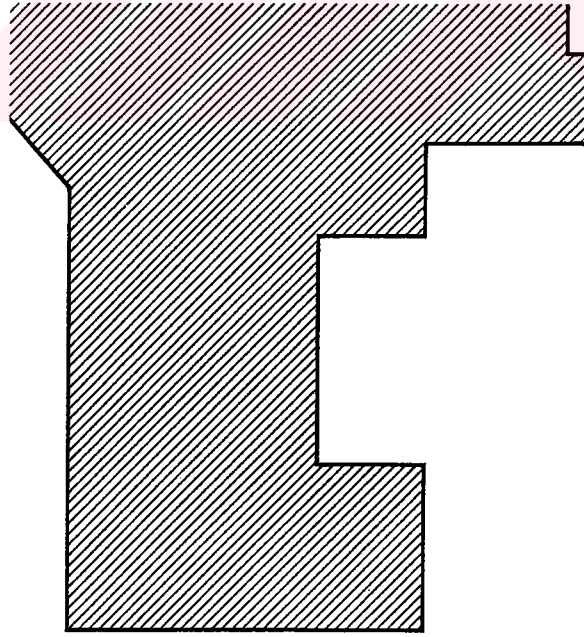

Profil 36- Tire Yeşil İmaret Taçkapısı.

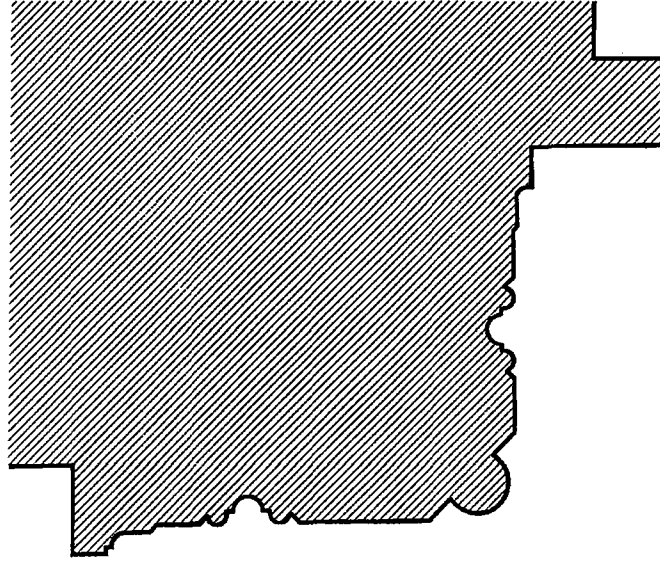
0 10 20 30 cm

Profil 37- İznik Mahmud Çelebi Camii Taçkapısı.

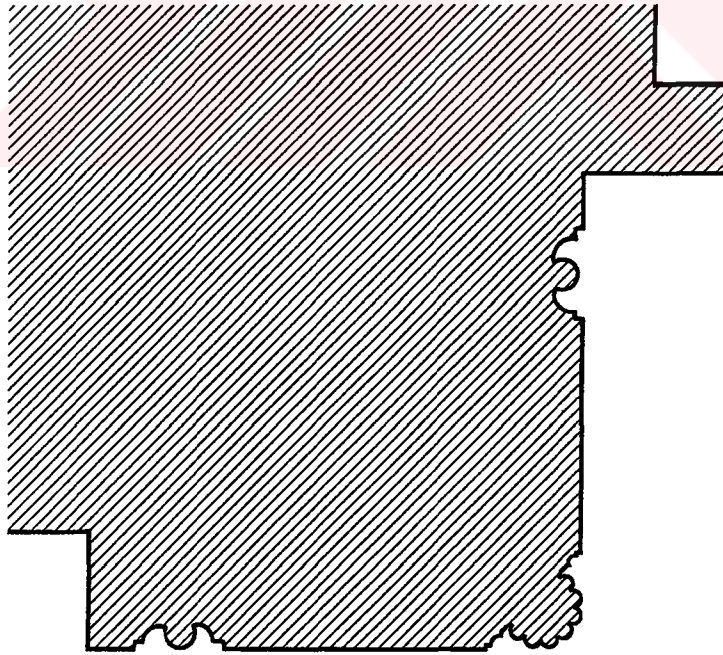
0 10 20 30 cm

Profil 38- Ankara Karacabey Türbesi Taçkapısı.

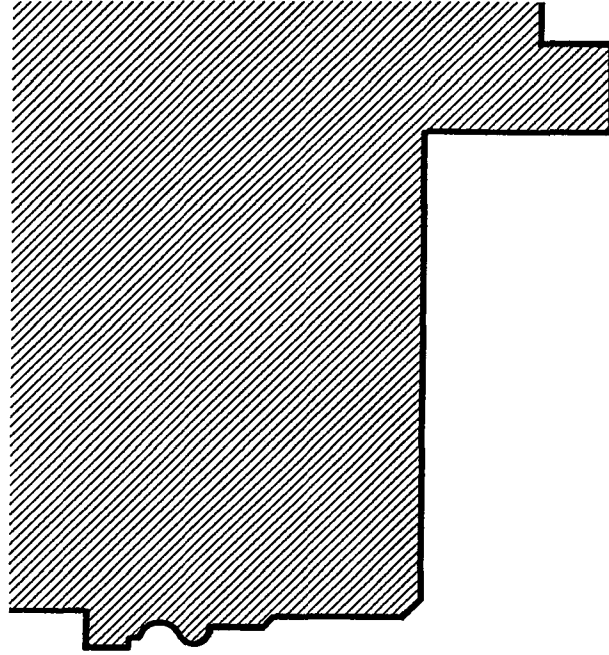
0 10 20 30 50 cm

Profil 39- Edirne Üç Şerefeli Camii Avlu Kuzey Taçkapısı.

0 10 20 30 50 cm

Profil 40 Edirne Üç Şerefeli Camii Avlu Batı Taçkapısı.

0 10 20 30 50 cm

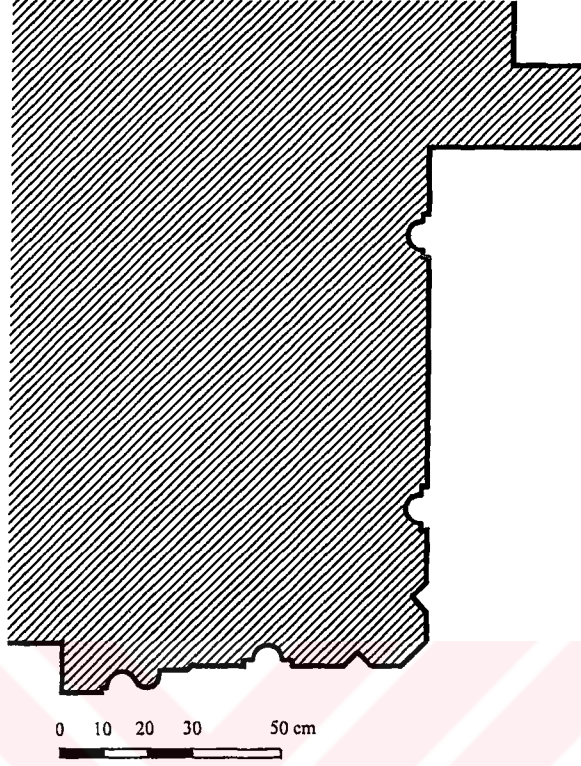
Profil 41- Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Batı Taçkapısı.

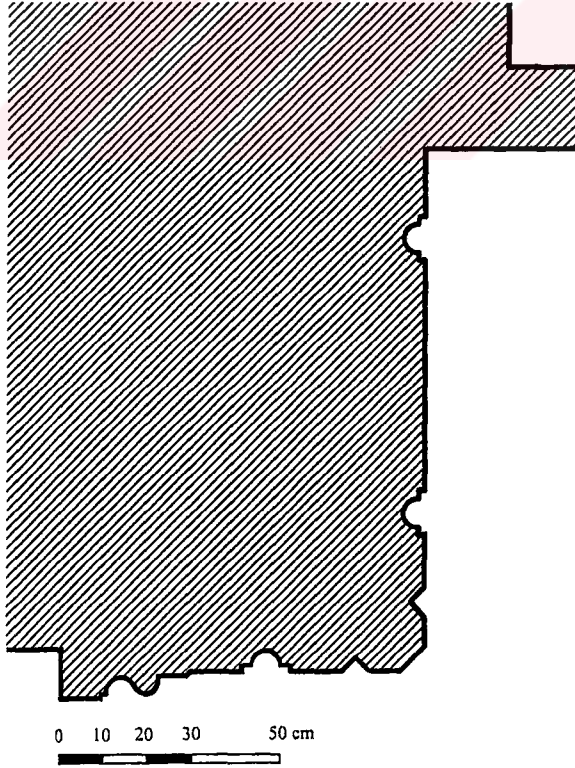
0 10 20 30 50 cm

Profil 42- Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzey Taçkapısı.

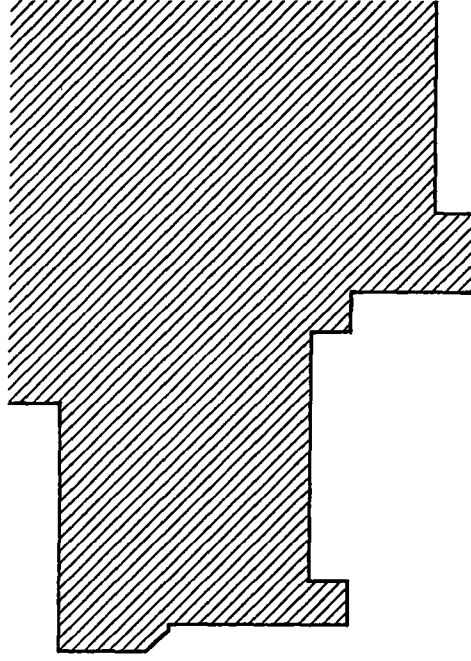

Profil 43- Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzeybatı Taçkapısı.

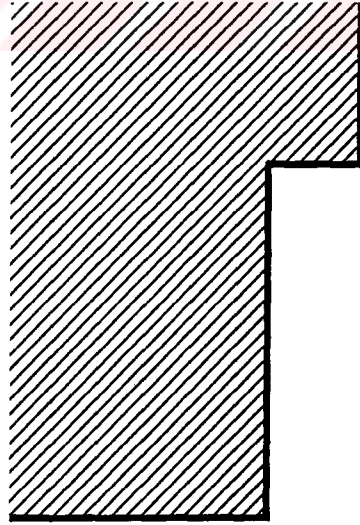

Profil 44- Edirne Üç Şerefeli Camii Harim Kuzeydoğu Taçkapısı.

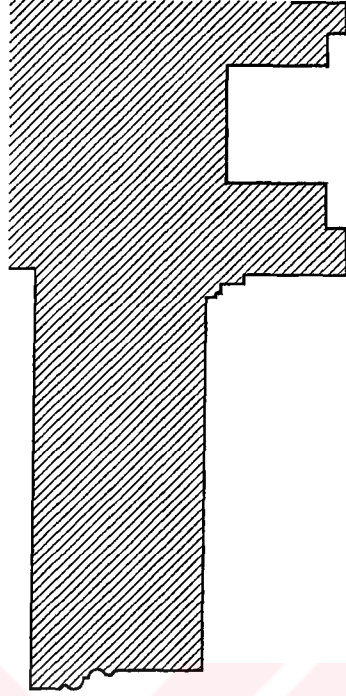
0 10 20 30 cm

Profil 45- Bursa Hatuniye Türbesi Taçkapısı.

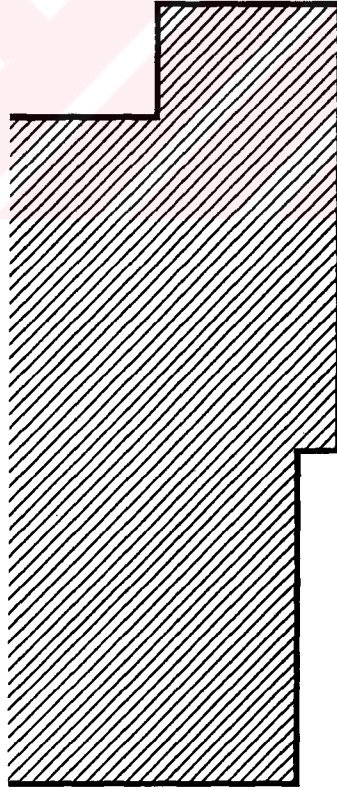

0 10 20 30 cm

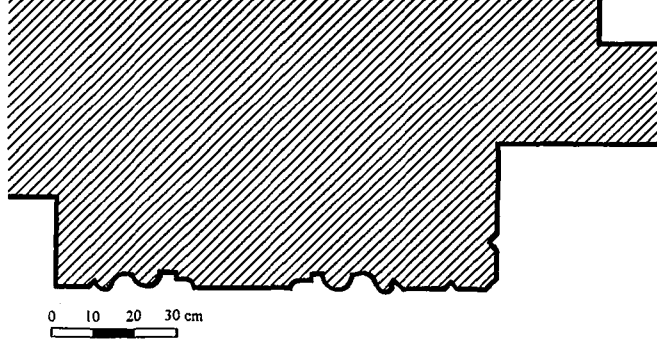
Profil 46- Bursa Selçuk Hatun Camii Taçkapısı.

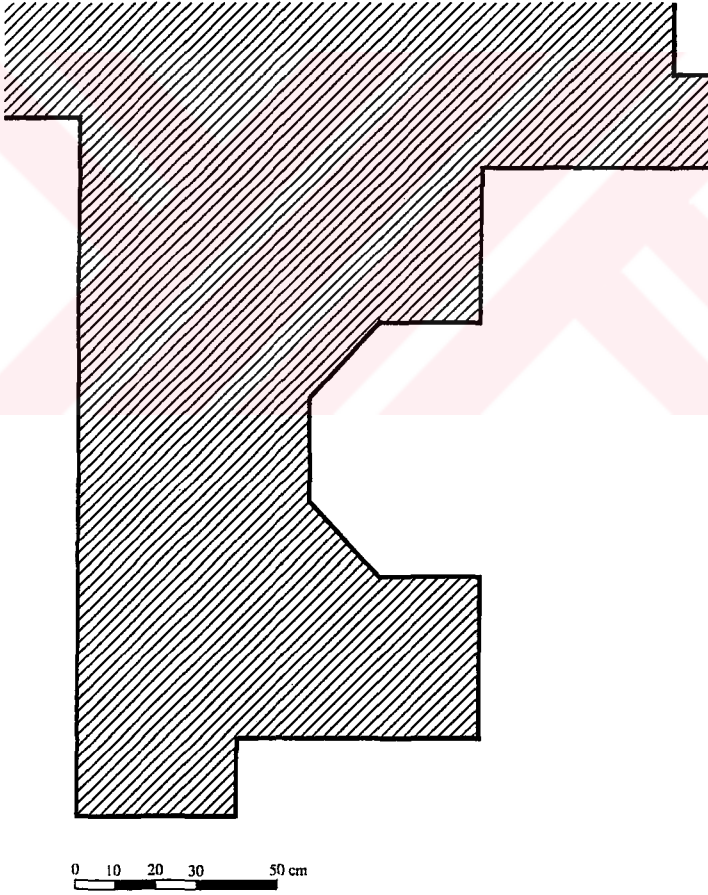
Profil 47- Bursa II. Murad Türbesi Taçkapısı.

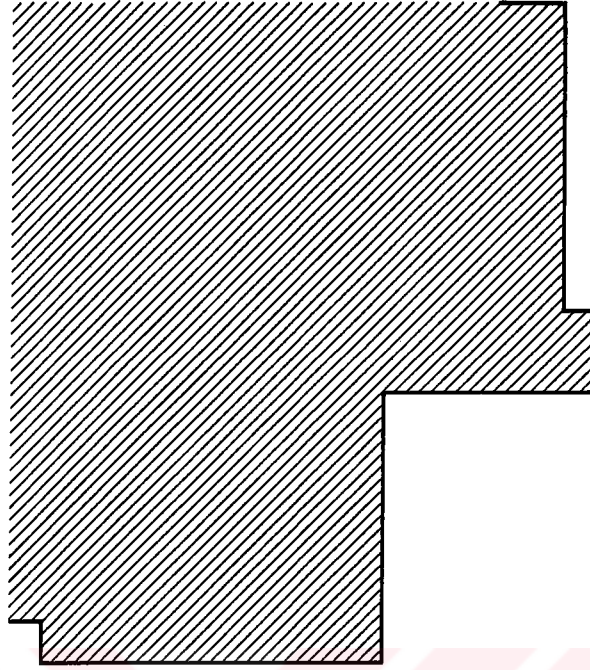
Profil 48- Bursa Yiğit Köhne Camii Taçkapısı.

Profil 49- Edirne Saatli Medrese Taçkapısı.

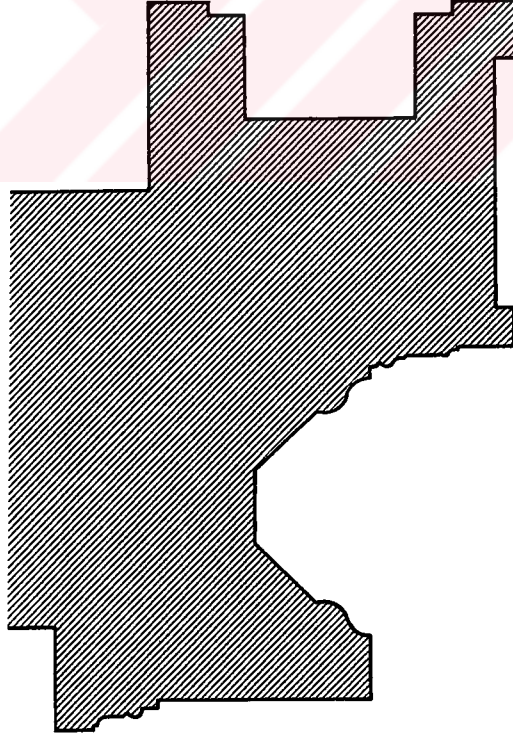

Profil 50- Manisa Sinan Bey Medresesi Taçkapısı.

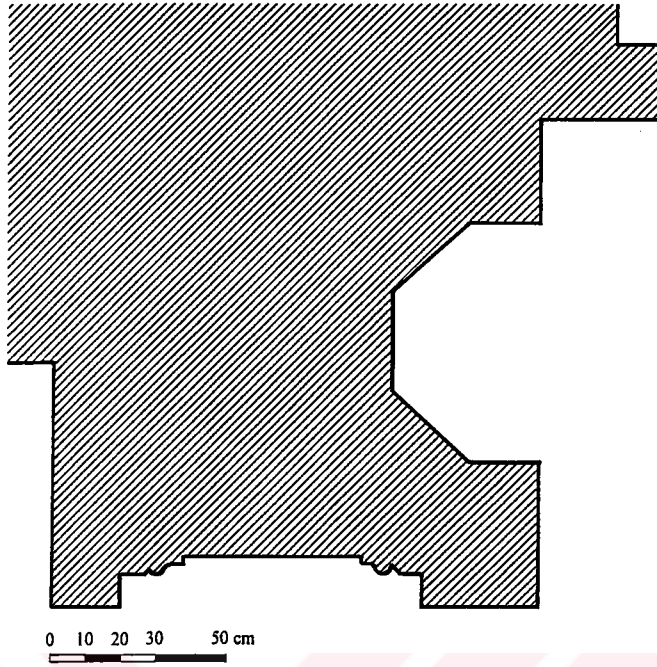
0 10 20 30 50 cm

Profil 51- Karacabey İmaret Camii Taçkapısı.

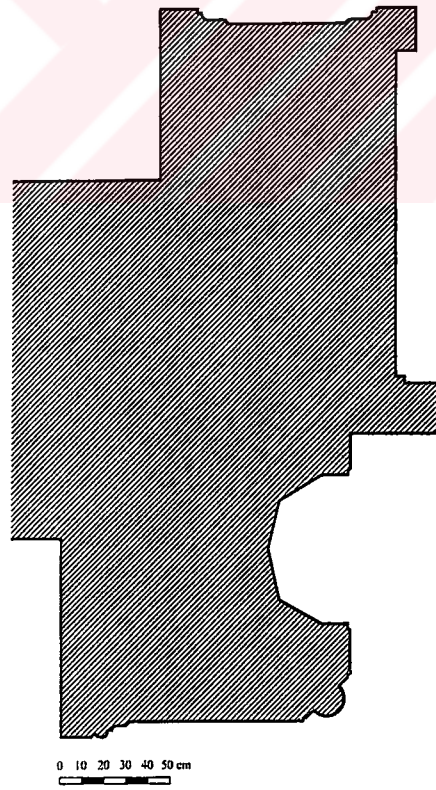

0 10 20 30 50 cm

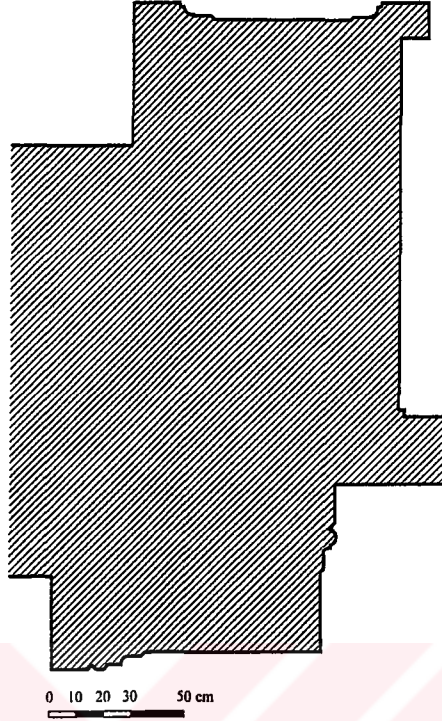
Profil 52- İstanbul Mahmud Paşa Camii Taçkapısı.

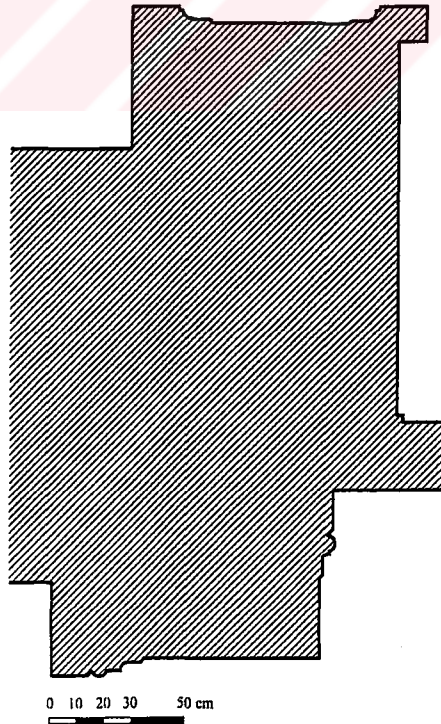
Profil 53- İstanbul Mahmud Paşa Hamamı Taçkapısı.

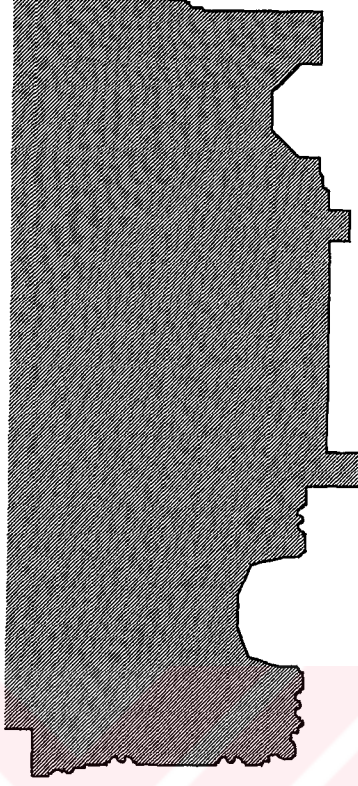
Profil 54- İstanbul Fatih Camii Avlu Kuzey Taçkapısı.

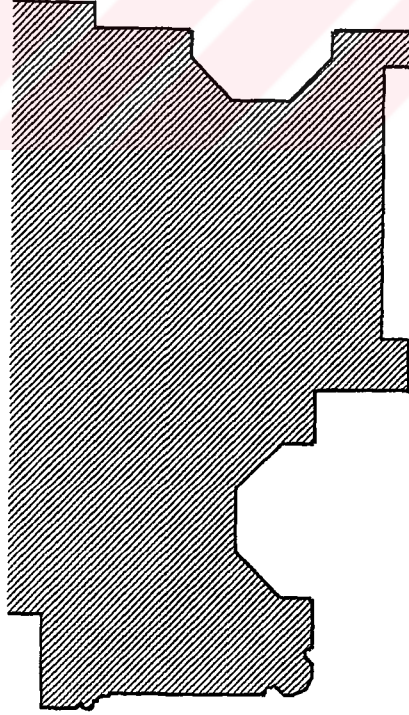
Profil 55- İstanbul Fatih Camii Avlu Batı Taçkapısı.

Profil 56- İstanbul Fatih Camii Avlu Doğu Taçkapısı.

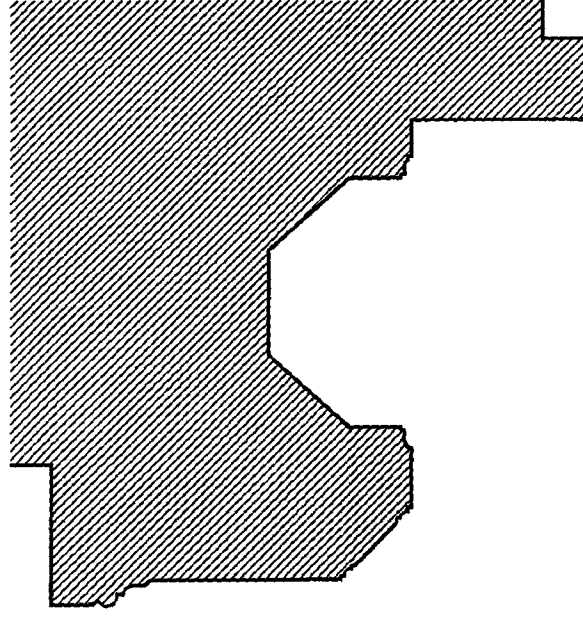

Profil 57- İstanbul Fatih Camii Harim Kuzey Taçkapısı.

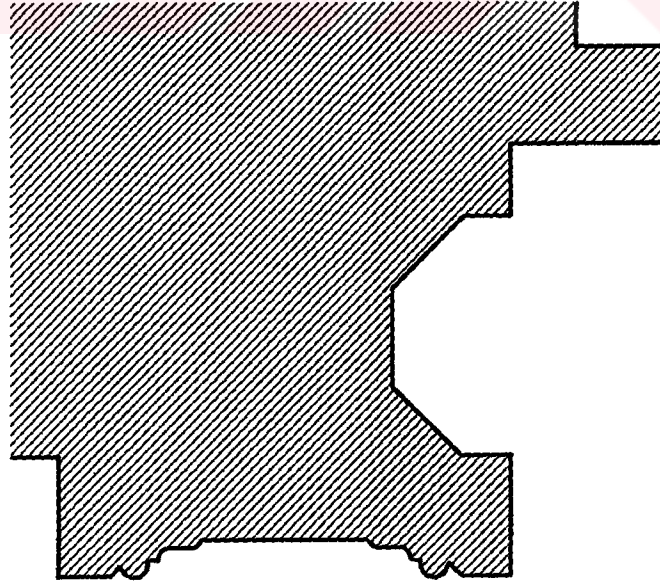

Profil 58- İstanbul Fatih Tabhanesi Taçkapısı.

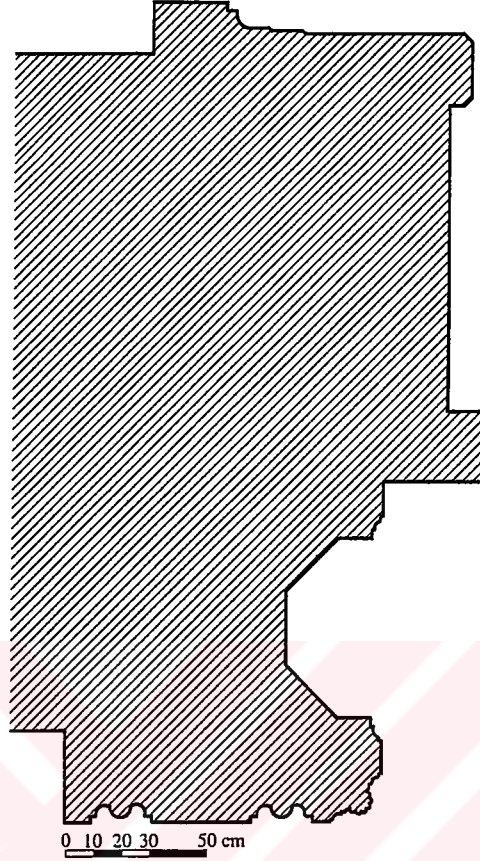

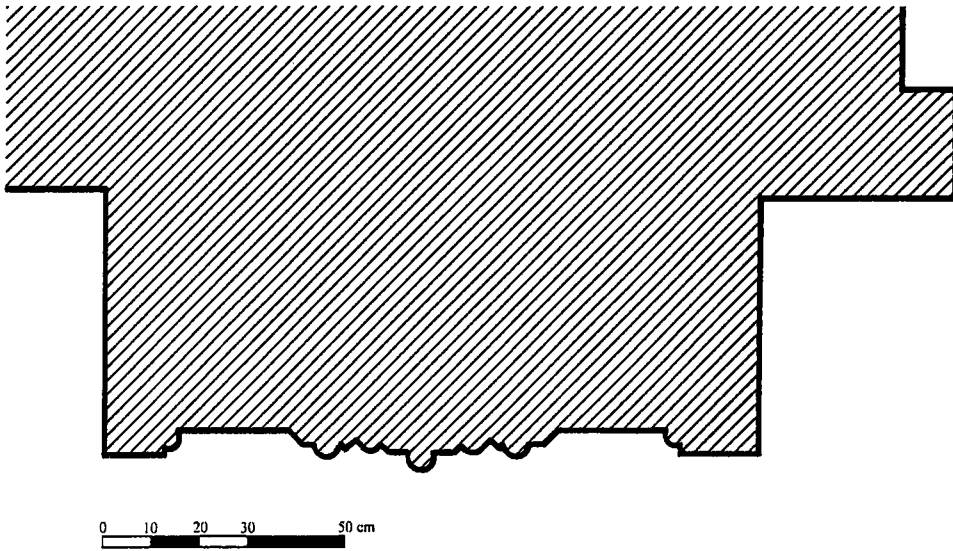
Profil 59- İstanbul Murad Paşa Camii Taçkapısı.

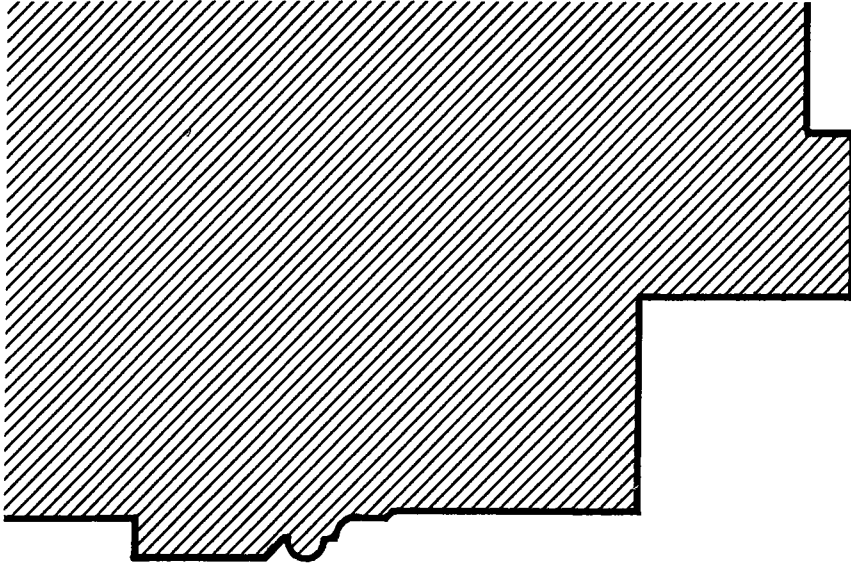
Profil 60- İstanbul Rum Mehmed Paşa Camii Taçkapısı.

Profil 61- Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii Taçkapısı.

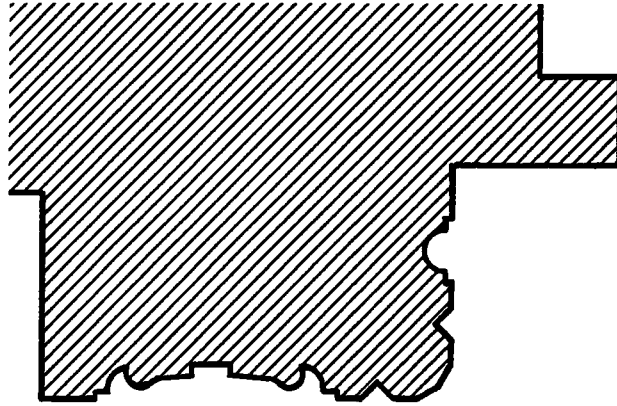

Profil 62- Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi Taçkapısı.

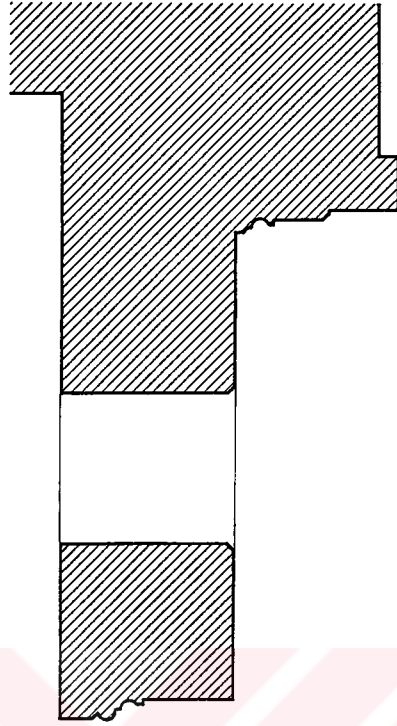
0 10 20 30 50 cm

Profil 63- İstanbul Atik İbrahim Paşa Camii Taçkapısı.

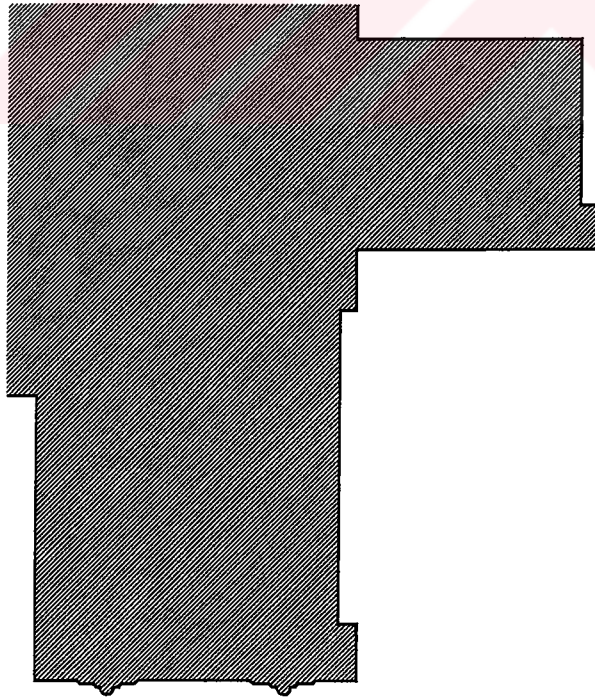

0 10 20 30 cm

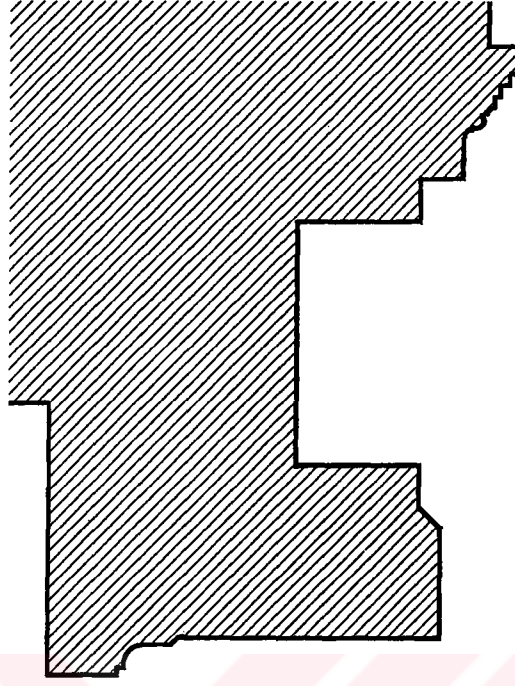
Profil 64- Edirne Kasım Paşa Camii Taçkapısı.

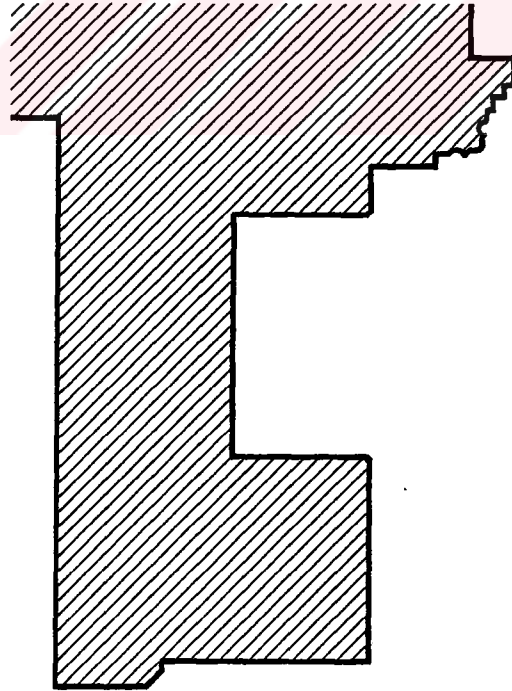
Profil 65- Bursa Cem Sultan Türbesi Taçkapısı.

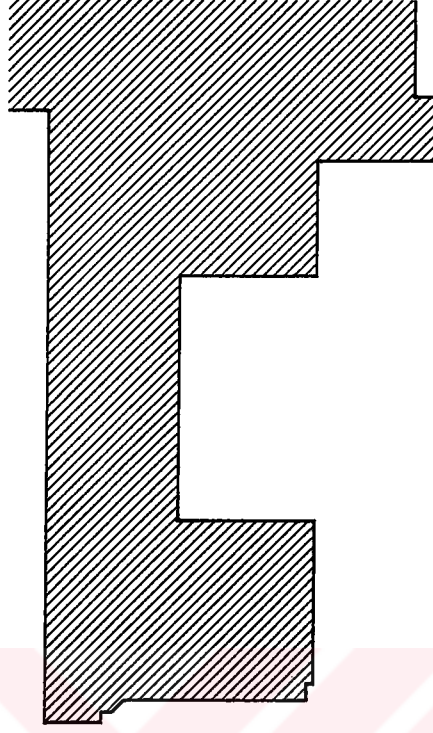
Profil 66- Edirne Peykler Medresesi Taçkapısı.

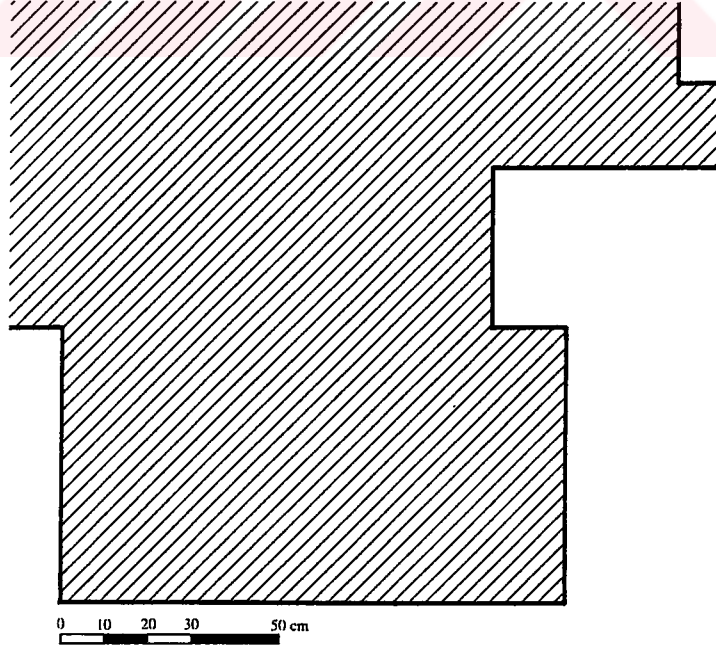
Profil 67- Bursa Hamza Bey Camii Taçkapısı.

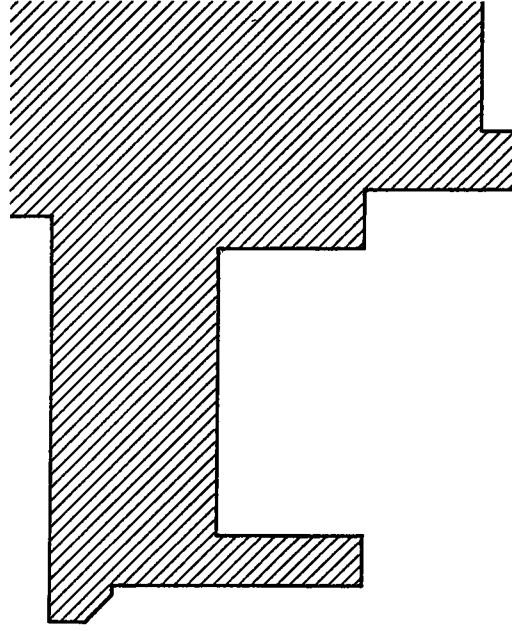
Profil 68- Bursa Hamza Bey Türbesi Taçkapısı.

Profil 69- Bursa Kara Mustafa Paşa Türbesi Taçkapısı.

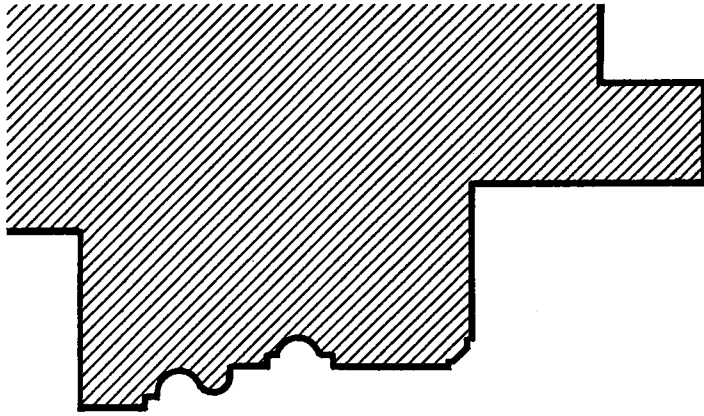

Profil 70- Bursa Başçı İbrahim Paşa Hamamı Taçkapısı.

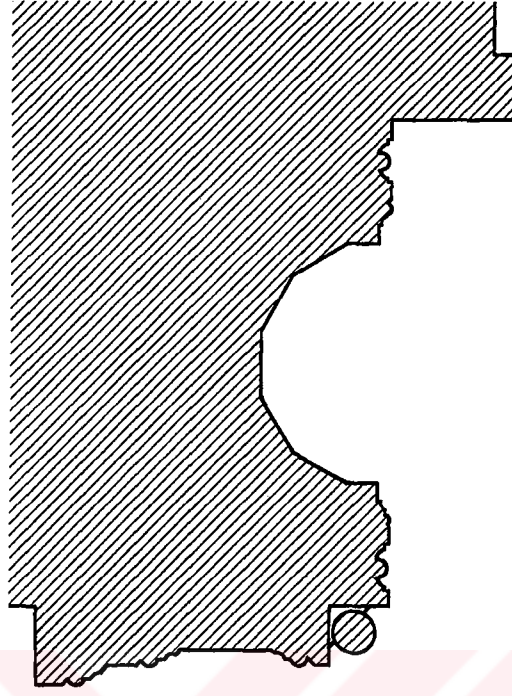
0 10 20 30 cm

Profil 71- Bursa Şirin Hatun Türbesi Taçkapısı.

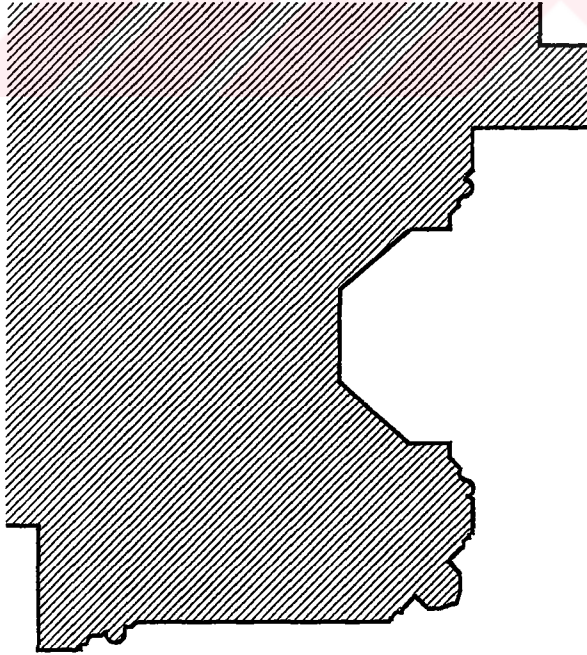
0 10 20 30 40 50 cm

Profil 72- Edirne Sitti Sultan Camii Taçkapısı.

0 10 20 30 50 cm

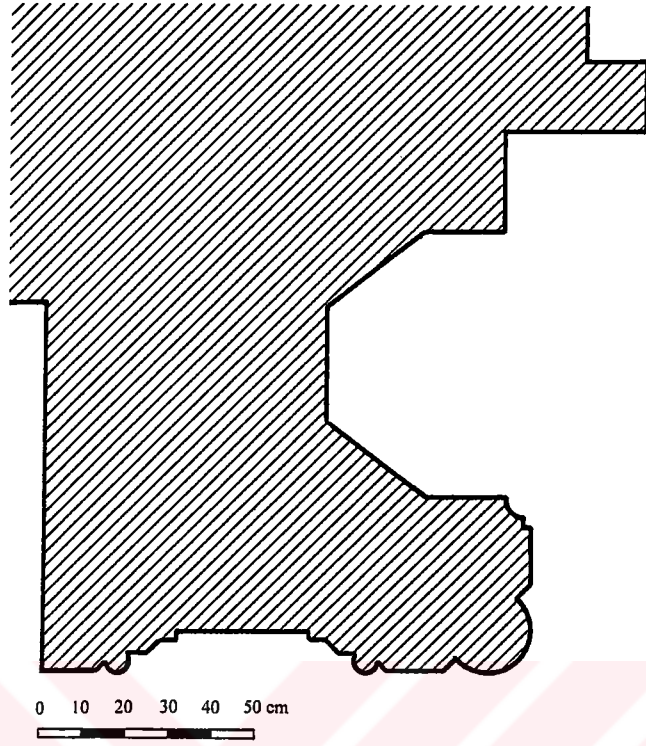
Profil 73- Tokat Hatuniye Camii Taçkapısı.

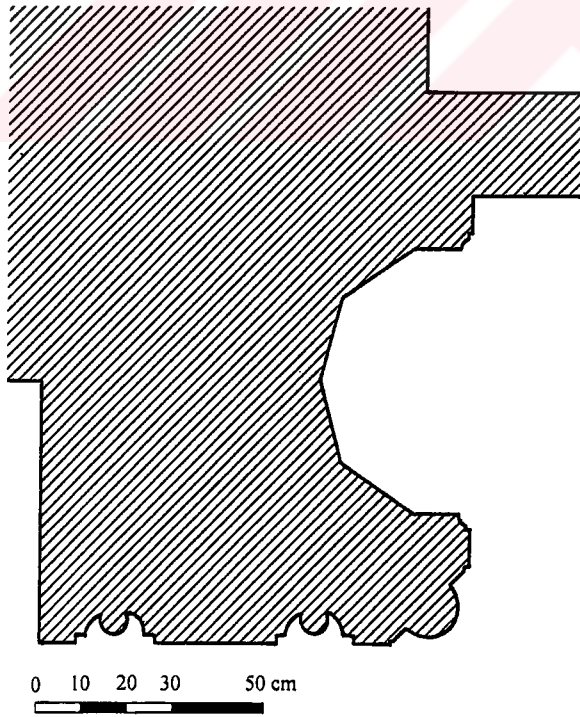
0 10 20 30 50 cm

Profil- 74- İstanbul Davud Paşa Camii Taçkapısı.

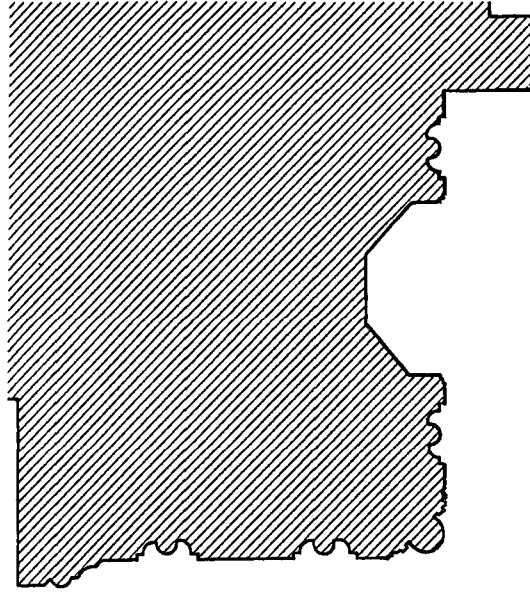

Profil 75- Amasya Gümüşlü Camii Taçkapısı.

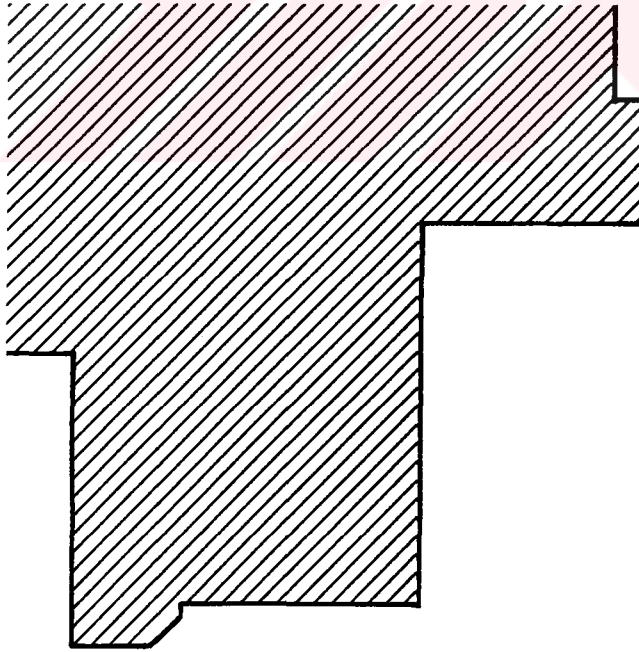

Profil 76- Amasya Mehmed Paşa Camii Taçkapısı.

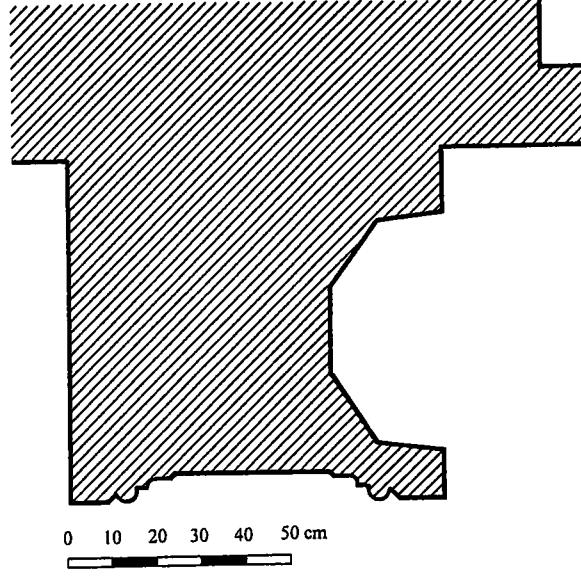
0 10 20 30 50 cm

Profil 77-Amasya II. Bayezid Camii Taçkapısı.

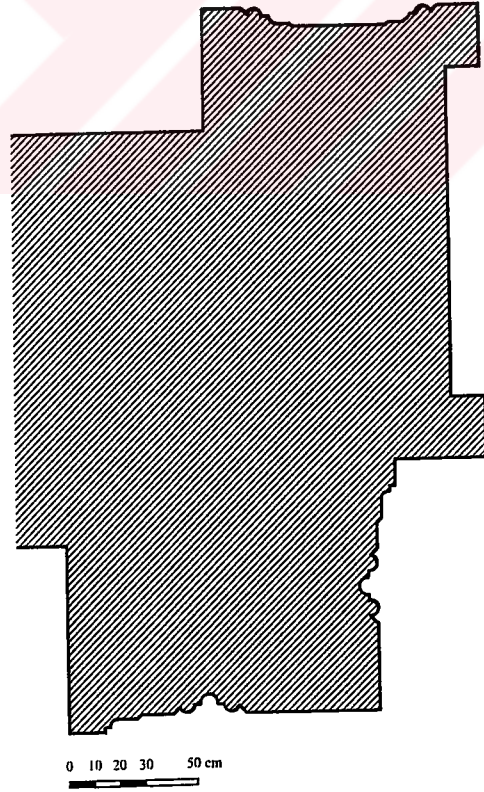

0 10 20 30 cm

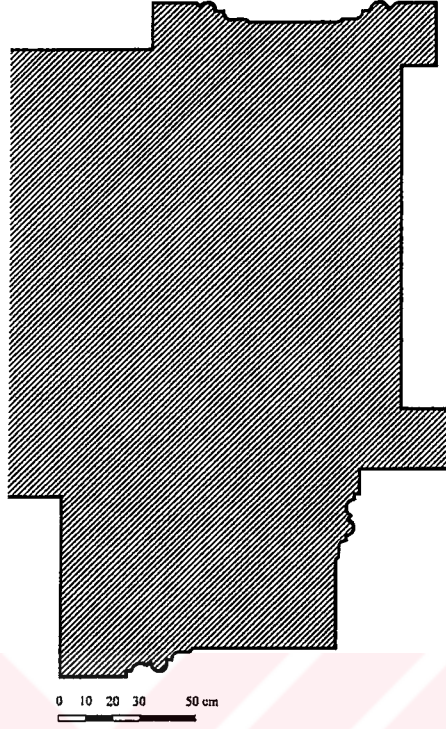
Profil 78- İnegöl İshak Paşa Türbesi Taçkapısı.

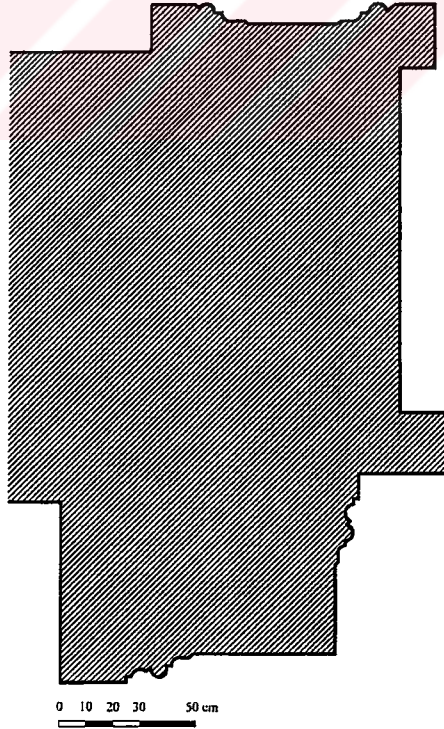
Profil 79- İstanbul Sümbül Efendi Medresesi Takapısı.

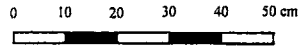
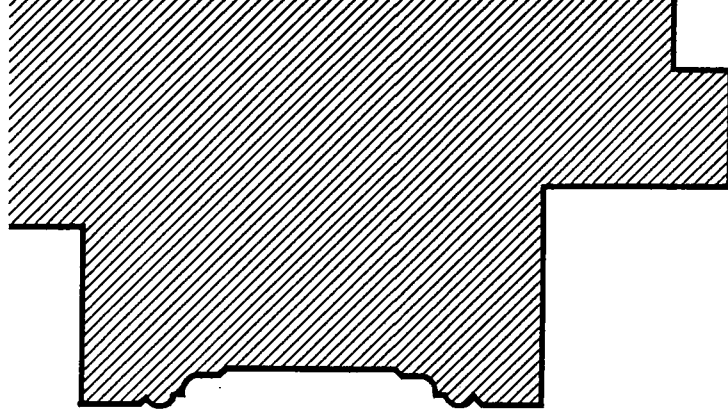
Profil 80- Edirne II. Bayezid Camii Avlu Kuzey Takapısı.

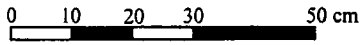
Profil 81- Edirne II. Bayezid Camii Avlu Doğu Taçkapısı.

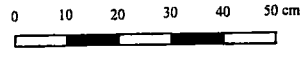
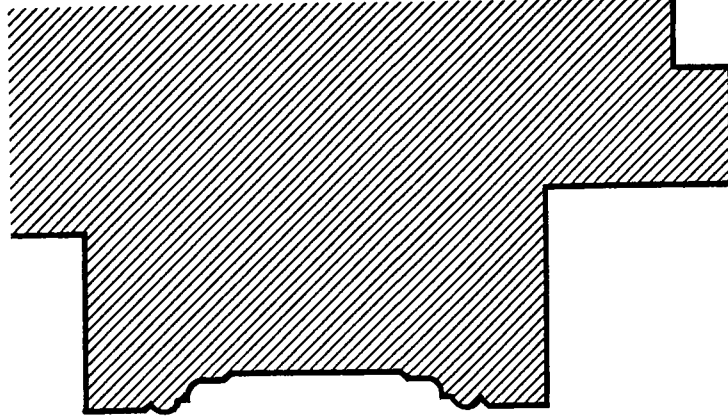
Profil 82- Edirne II. Bayezid Camii Avlu Batı Taçkapısı.

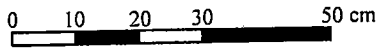
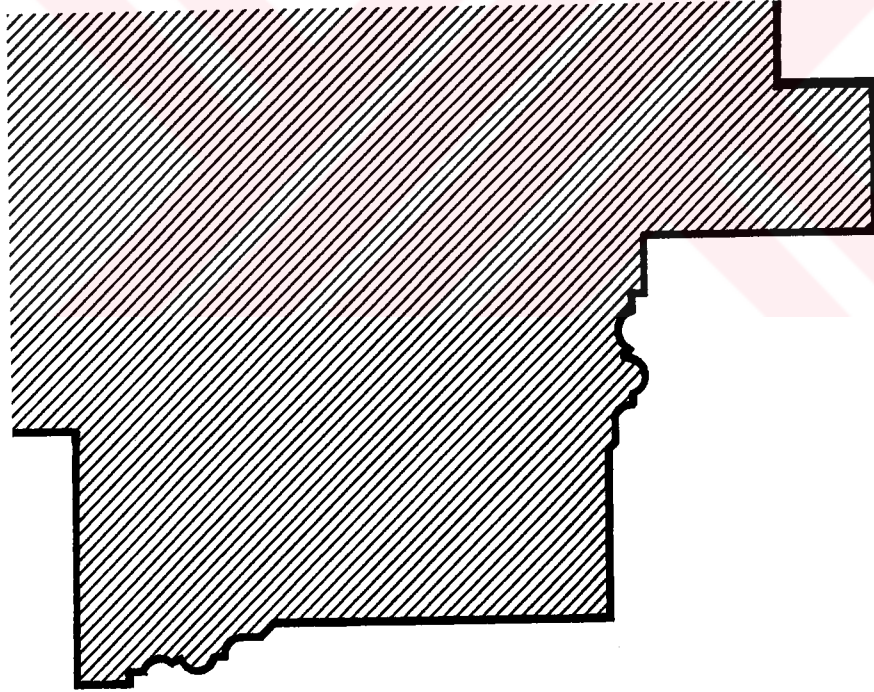
Profil 83- Edirne II. Bayezid Camii Batı Tabhanesi Batı Taçkapısı.

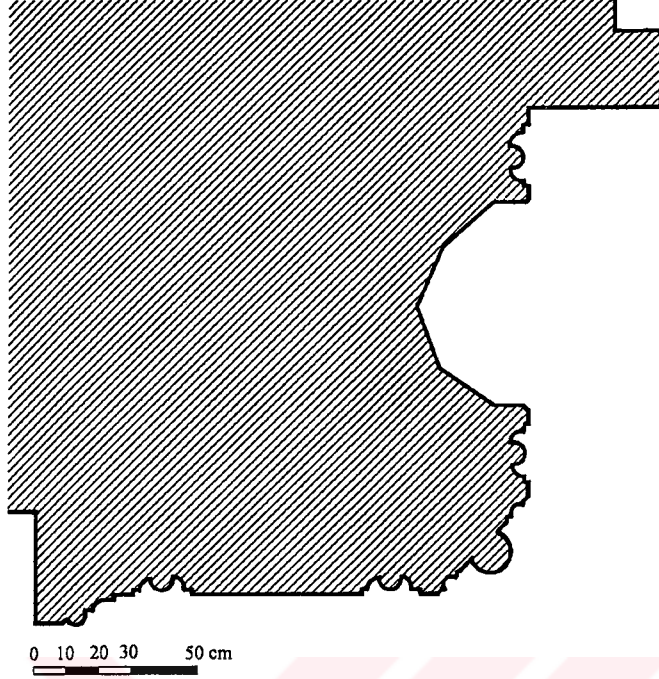
Profil 84- Edirne II. Bayezid Camii Batı Tabhanesi Kuzey Taçkapısı.

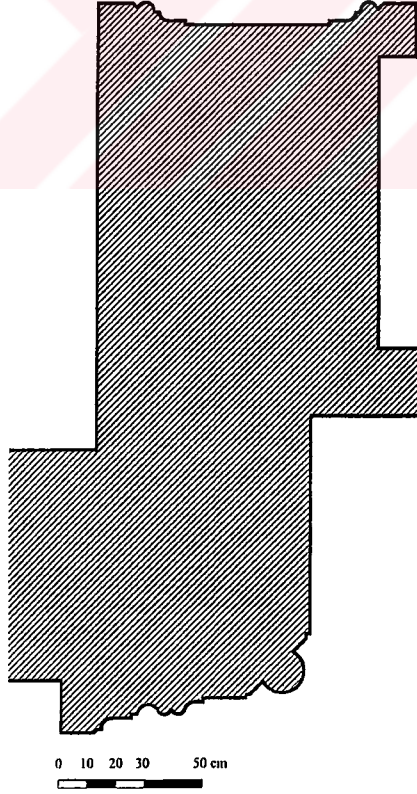
Profil 85- Edirne II. Bayezid Camii Doğu Tabhanesi Doğu Taçkapısı.

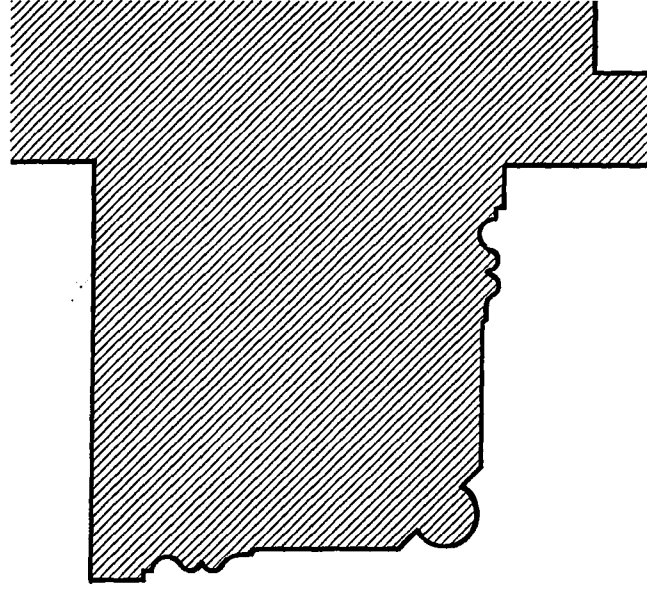
Profil 86- Edirne II. Bayezid Camii Doğu Tabhanesi Kuzey Taçkapısı.

Profil 87- Edirne II. Bayezid Camii Harim Kuzey Taçkapısı.

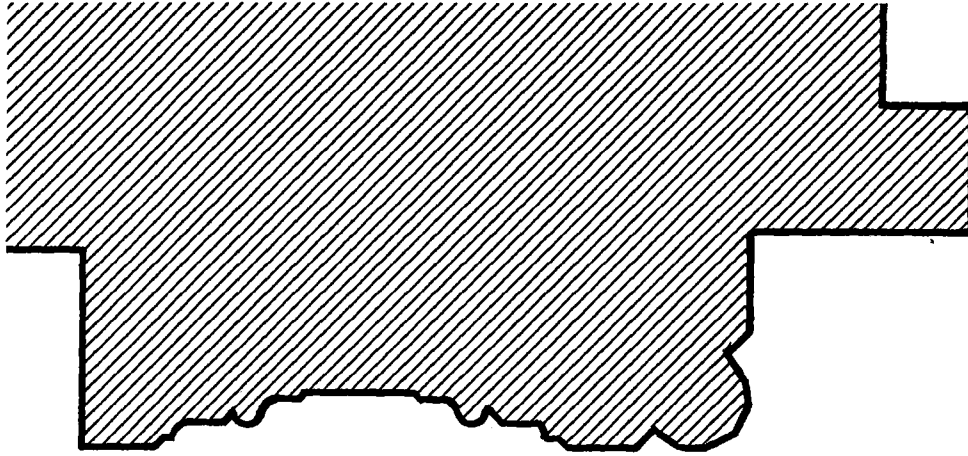
Profil 88- Edirne II. Bayezid Şifahanesi Avlu Taçkapısı.

0 10 20 30 50 cm

Profil 89- Edirne II. Bayezid Şifahanesi Kapalı Kısım Taçkapısı.

0 10 20 30 50 cm

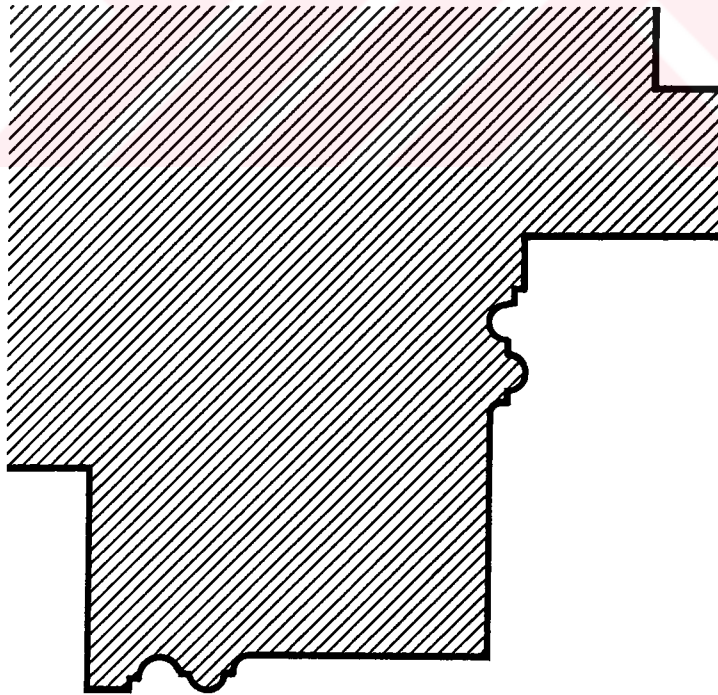
Profil 90- Edirne II. Bayezid İmaretı Avlu Doğu Taçkapısı.

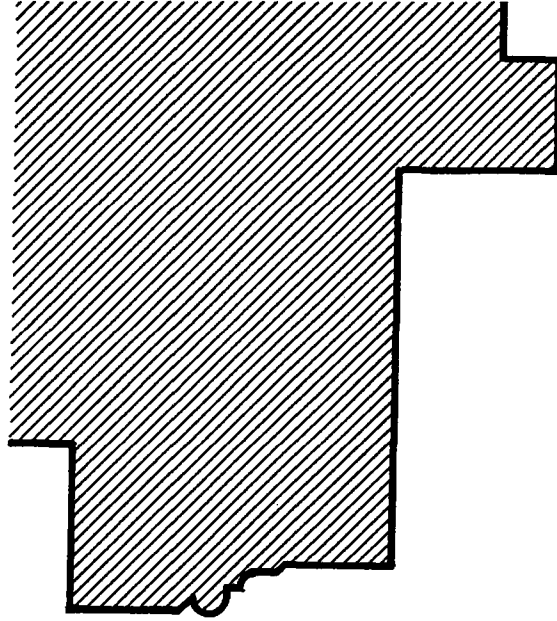
0 10 20 30 40 50 cm

Profil 91- Edirne II. Bayezid İmaretı Batı Taçkapısı.

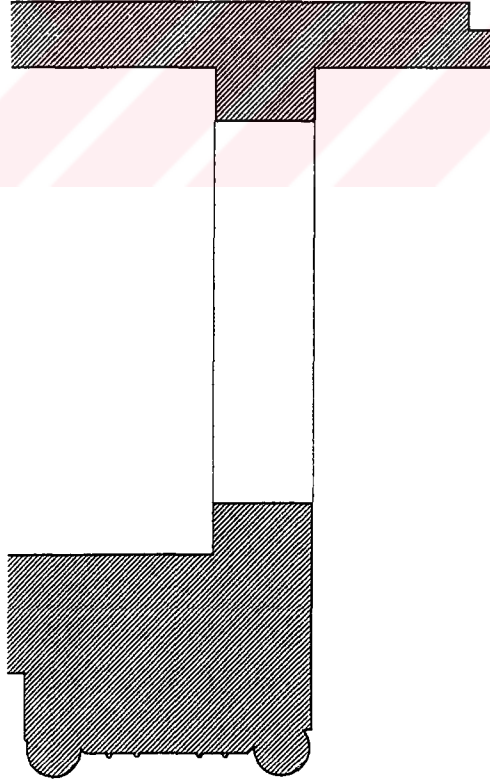
0 10 20 30 cm

Profil 92- Malkara Gazi Ömer Bey Camii Taçkapısı.

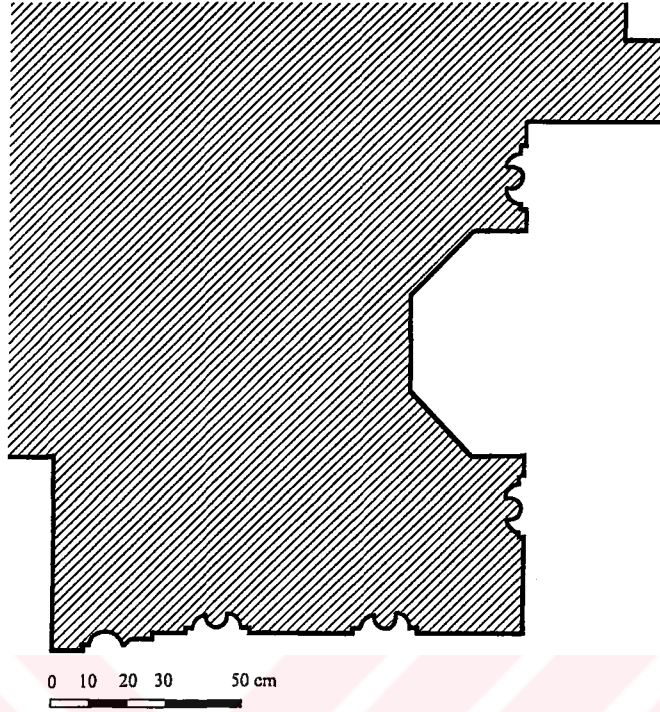
0 10 20 30 cm

Profil 93- İstanbul Firuz Ağa Camii Taçkapısı.

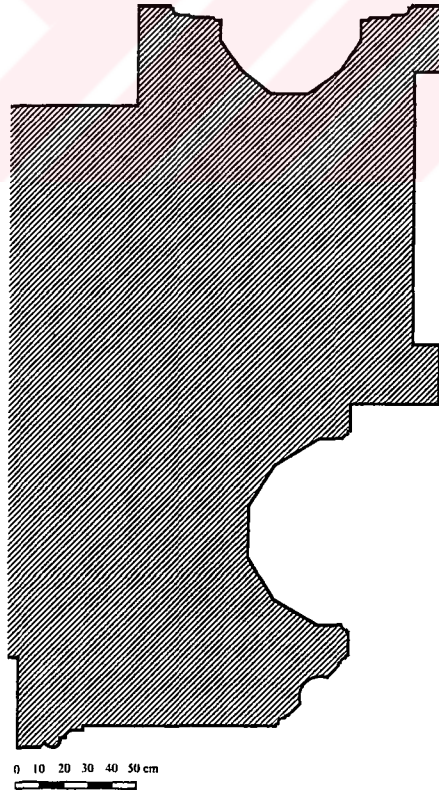

0 10 30 50 100 cm

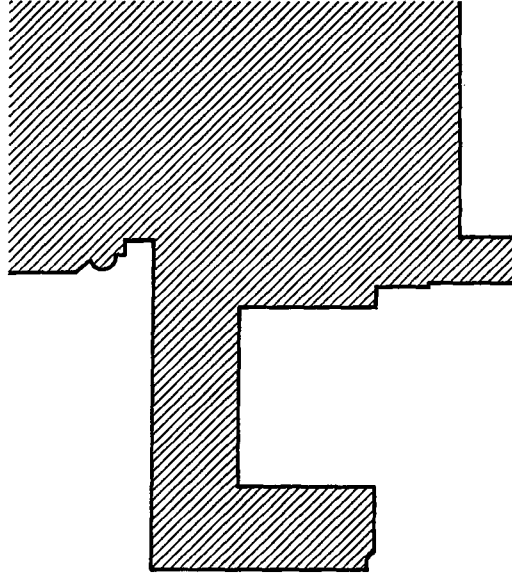
Profil 94- Bursa Koza Hanı Taçkapısı.

Profil 95- Edirne Süleyman Paşa Camii Taçkapısı.

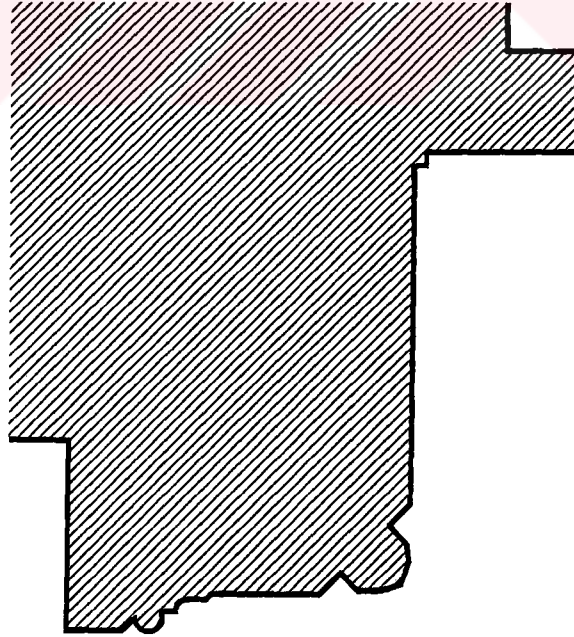

Profil 96- İstanbul Atik Ali Paşa Camii Taçkapısı.

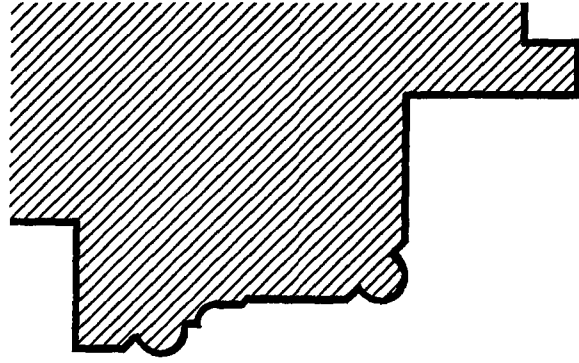
0 10 20 30 cm

Profil 97- Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi Taçkapısı.

0 10 20 30 40 50 cm

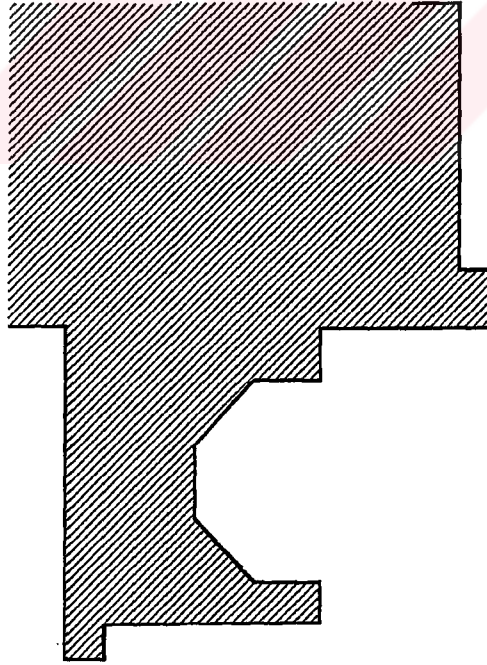
Profil 98- İncik İmaret Camii Taçkapısı.

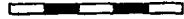
0 10 20 30 cm

Profil 99- İncik Hüseyin Bey Türbesi Taçkapısı.

0 10 20 30 40 50 cm

Profil 100- Bursa Gülşah Hatun Türbesi Taçkapısı.

IX- RESİMLER

Resim 1- Bursa Orhan Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 2- İznik Nilüfer Hatun İmareti taçkapısı. Genel görünüş.

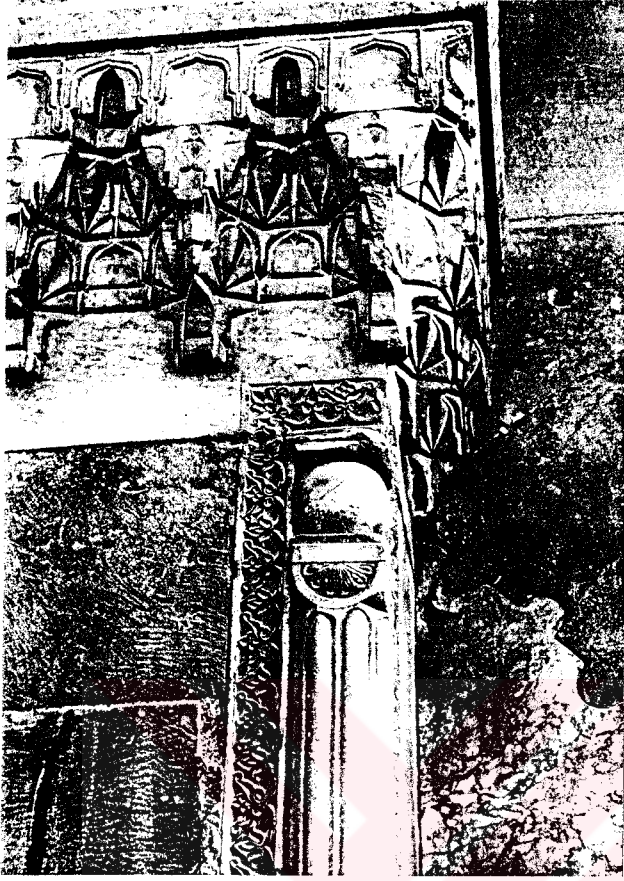

Resim 3- İznik Yeşil Camii
taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 4- İznik Yeşil Camii
taçkapısı. Köşe sütunçesi ve söve.

Resim 5- İznik Yeşil Camii taçkapısı. Köşe sütunçesinden ayrıntı.

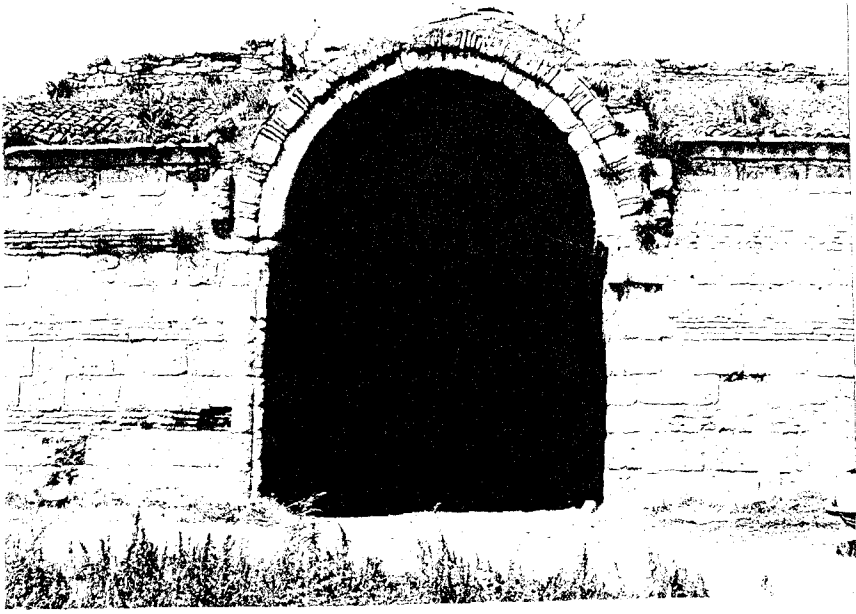
Resim 6- İznik Yeşil Camii taçkapısı. Süsleme şeridinden ayrıntı.

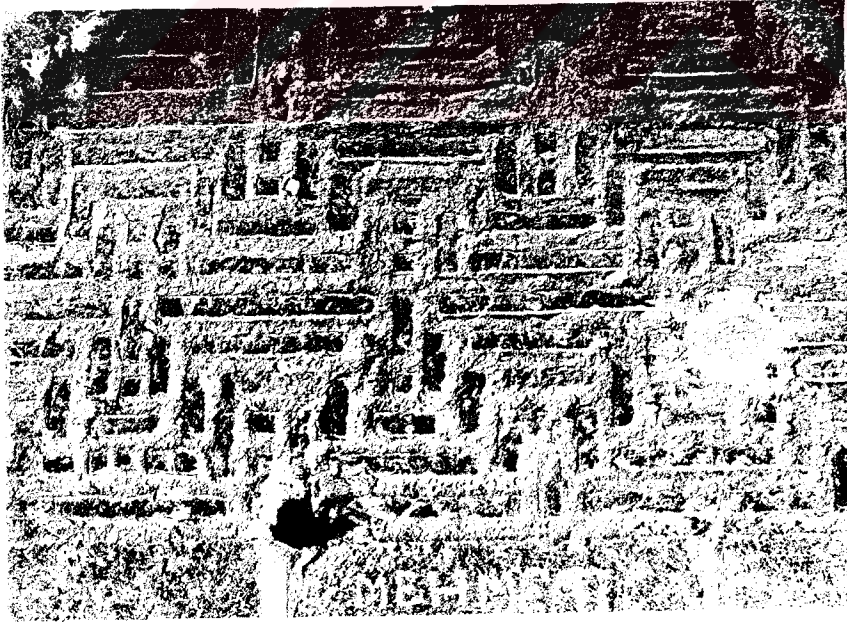
Resim 7- Bursa Ali Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 8- Bursa Timurtaş Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

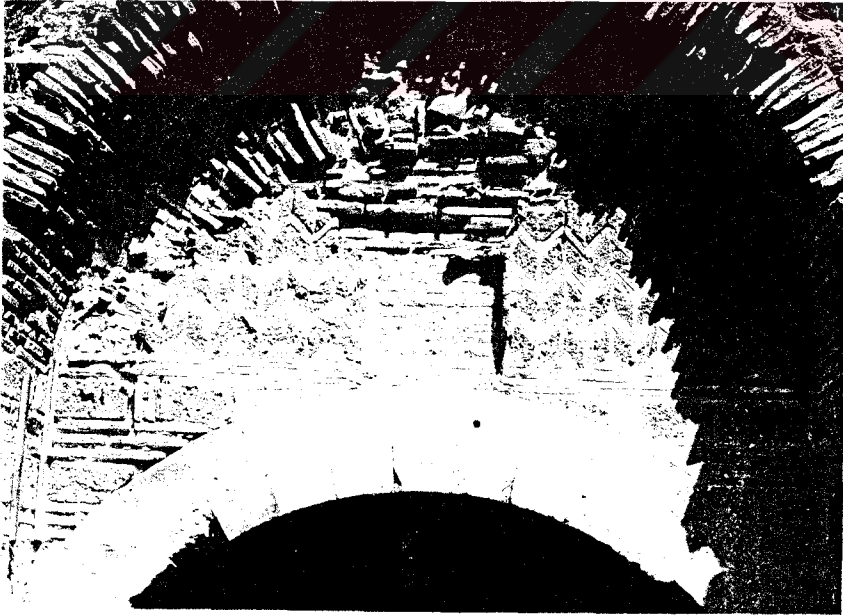
Resim 9- Ulubat Issız Han taçkapısı. Genel görünüş.

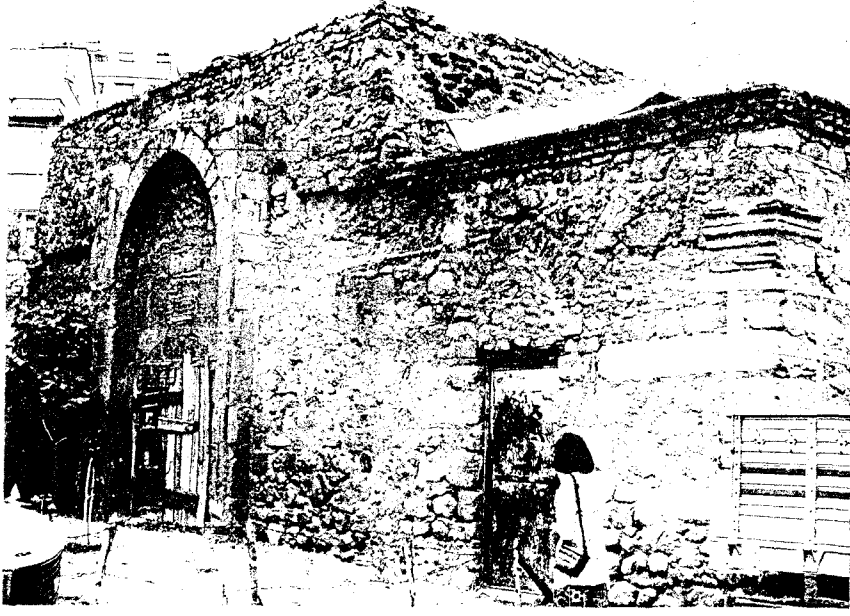
Resim 10- Ulubat Issız Han taçkapısı. Eyvan yan nişindeki süslemelerden ayrıntı.

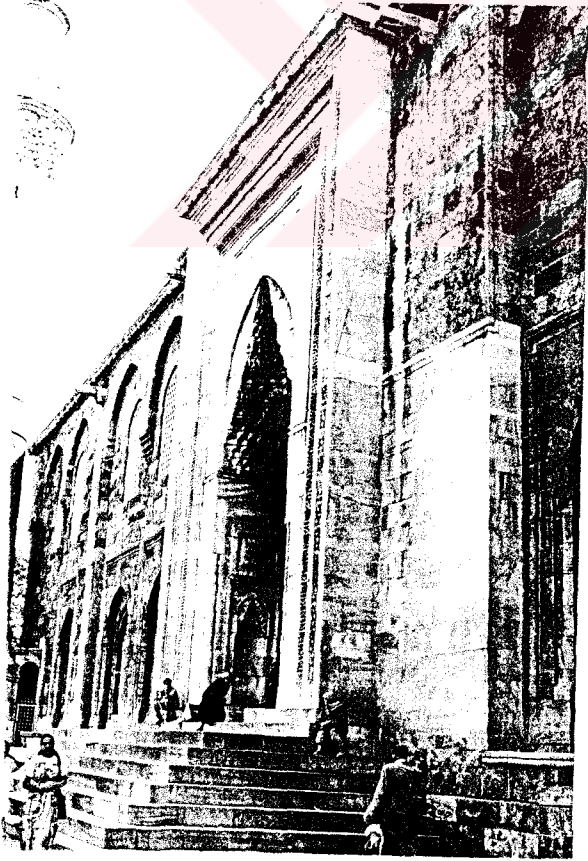
Resim 11- İnegöl Ortaköy Hanı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 12- İnegöl Ortaköy Hanı taçkapısı. Süslemelerden ayrıntı.

Resim 13- Balıkesir Yıldırım İmaretî taçkapısı. Genel görünüş.

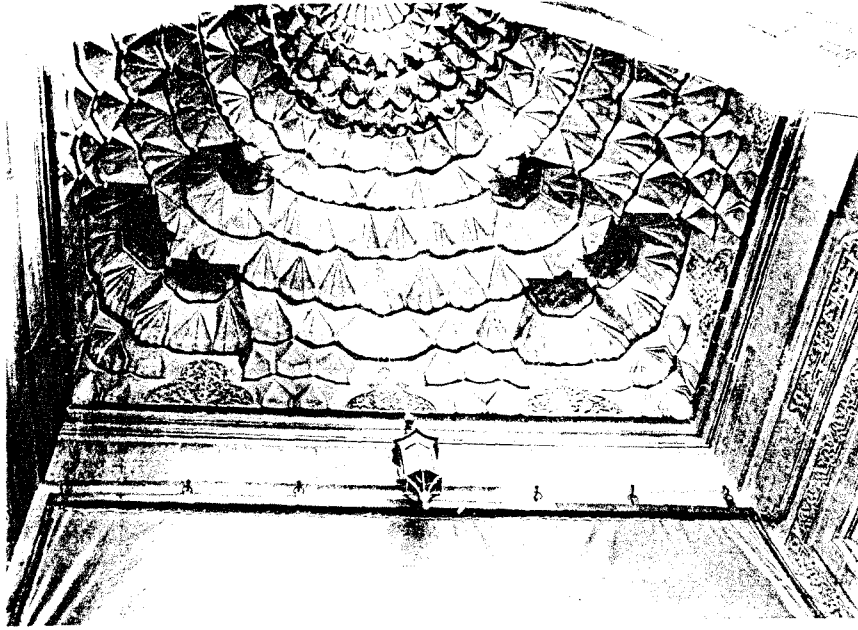
Resim 14- Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 15- Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

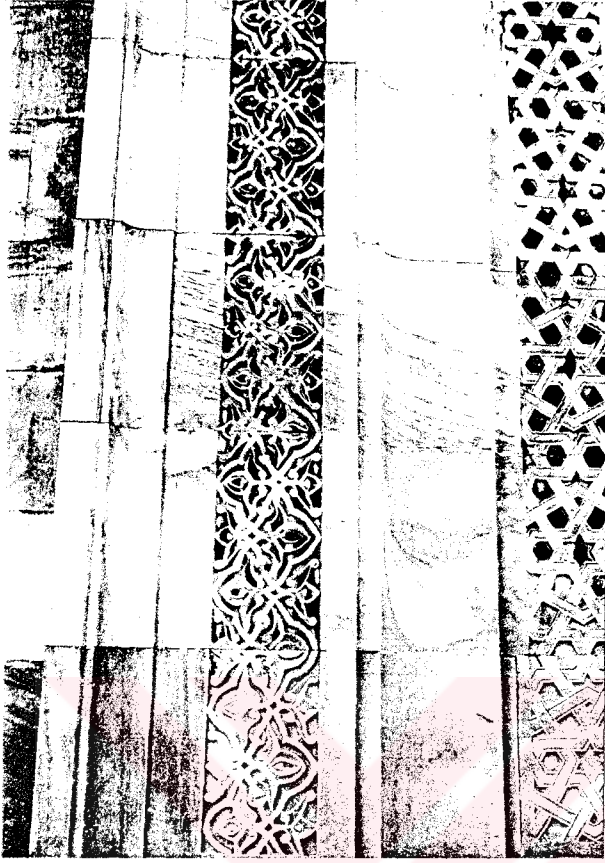
Resim 16- Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısı. Ana niş yan yüzü.

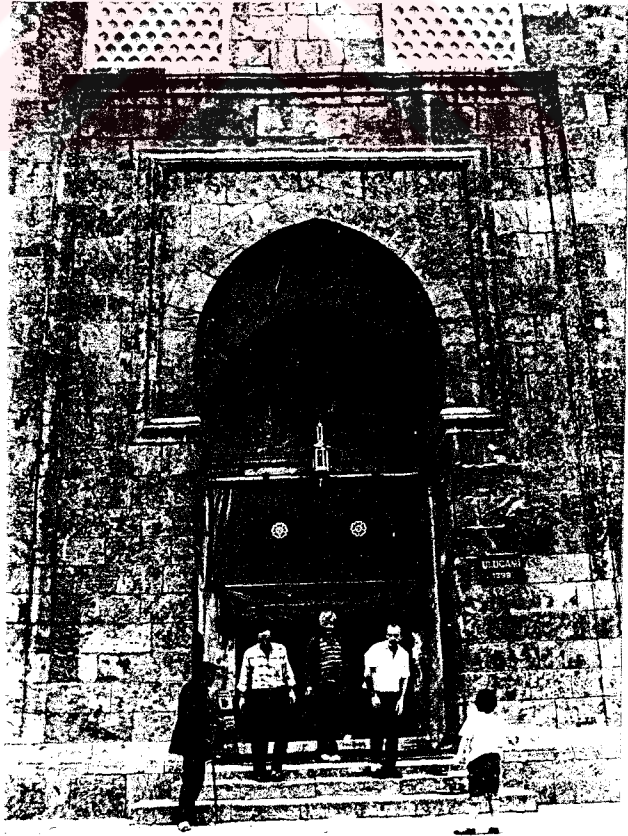
Resim 17- Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısı. Ana niş kavsarası.

Resim 18- Bursa Ulu Camii kuzey taçkapısı. Mihrabiye kavsarası ve süsleme şeritlerinden ayrıntı.

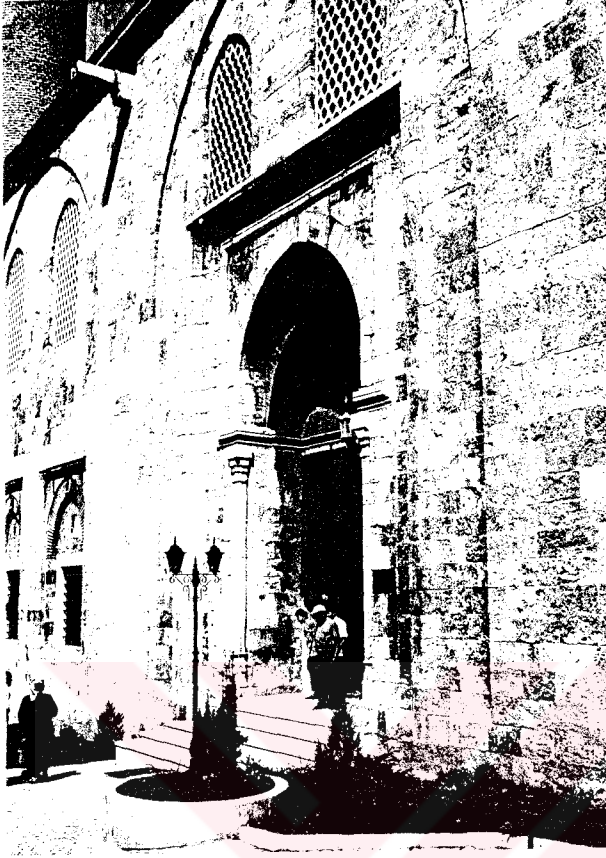

Resim 19- Bursa Ulu Camii kuzey taçkapaısı. Süsleme şeritlerinden ayrıntı.

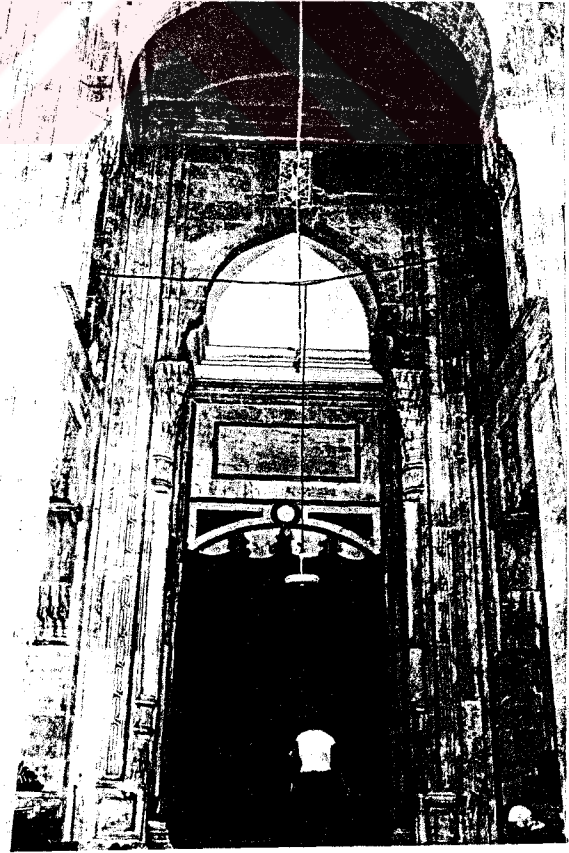

Resim 20- Bursa Ulu Camii doğu taçkapaısı. Genel görünüş.

Resim 21- Bursa Ulu Camii batı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 22- Bursa Yıldırım Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 23- Bursa Yıldırım Camii taçkapısı. Kavsara ve köşe sütunçesi başlığı.

Resim 24- Bursa Yıldırım Camii taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 25- Bursa Yıldırım Medresesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 26- Bursa Yıldırım Medresesi taçkapısı. Mihrabiyelerin genel görünüşü.

Resim 27- Bursa Yıldırım Medresesi taçkapısı. Mihrabiyelerden ayrıntı.

Resim 28- Bursa Yıldırım Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 29- Bursa Yıldırım Türbesi taçkapısı. Köşe sütunçeleri ve kavsaradan ayrıntı.

Resim 30- Bursa Yıldırım Türbesi taçkapısı. Köşe sütunçelerinden ayrıntı.

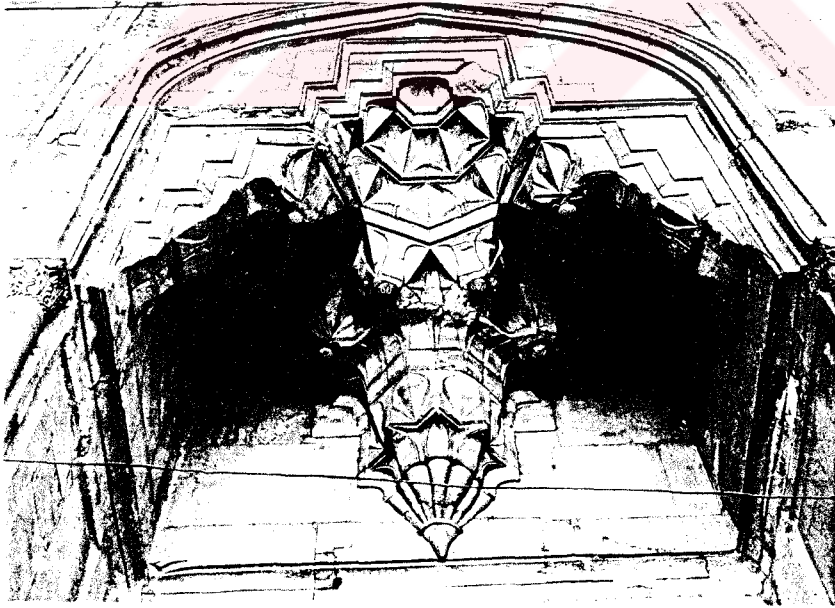
Resim 31- Amasya Yakub Paşa Zaviyesi batı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 32- Edirne Eski Camii kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 33- Edirne Eski Camii kuzey taçkapısı. Ana niş yan yüzü.

Resim 34- Edirne Eski Camii kuzey taçkapısı. Ana niş kavsarası.

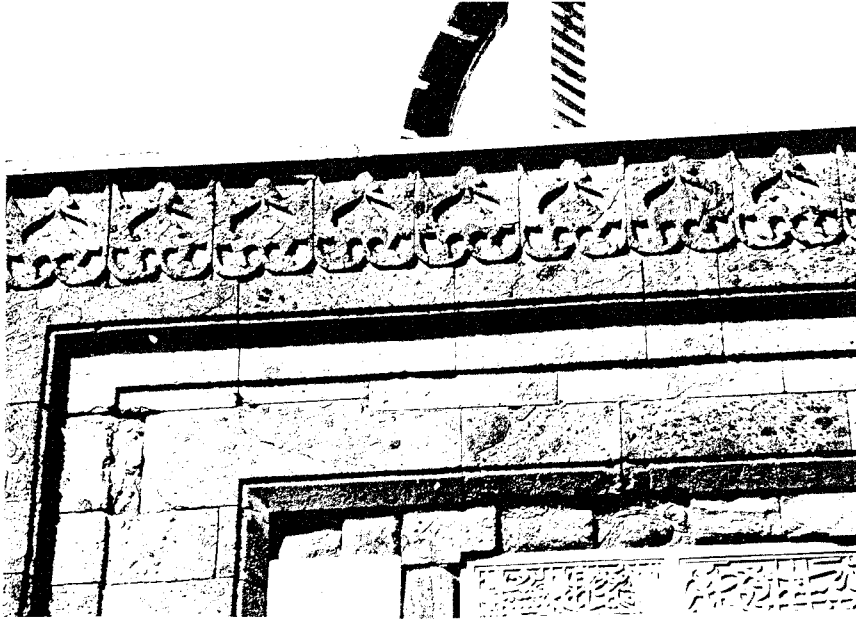

Resim 35- Edirne Eski Camii batı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 36- Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi taçkapısı. Genel görünüş.

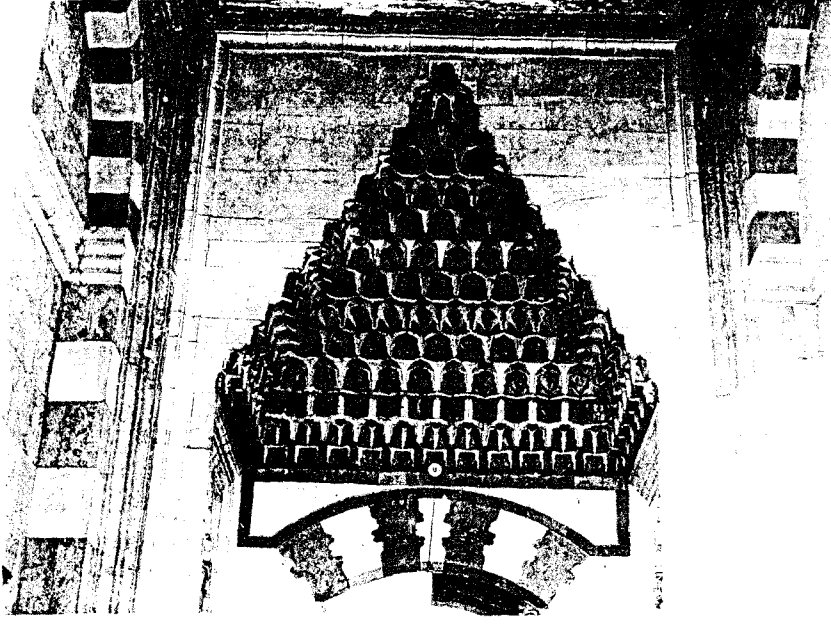

Resim 37- Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi taçkapısı. Eyvan cephesindeki süslemelerden ayrıntı.

Resim 38- Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi taçkapısı. Mihrabiye.

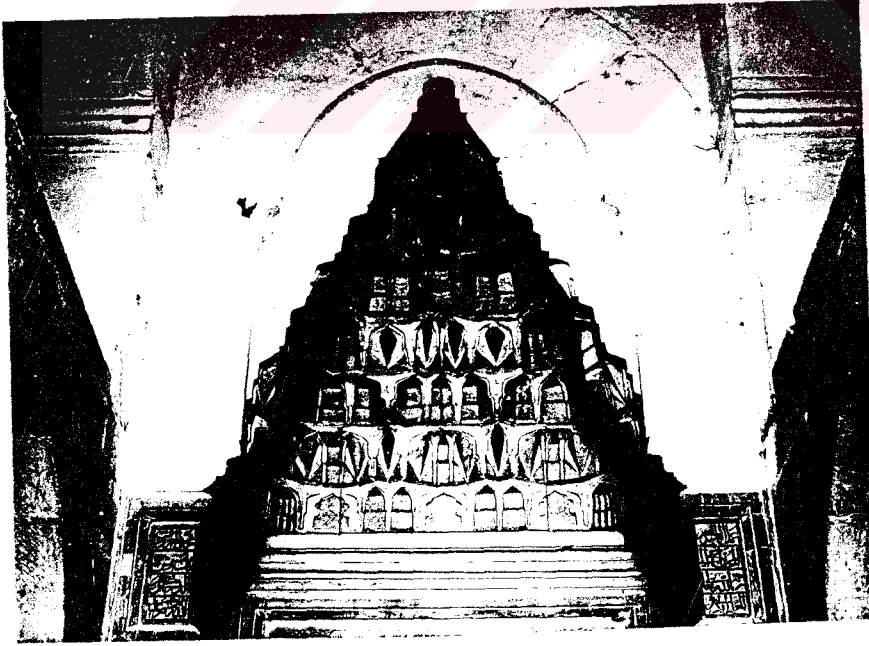

Resim 39- Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi taçkapısı. Ana niş kavsarası.

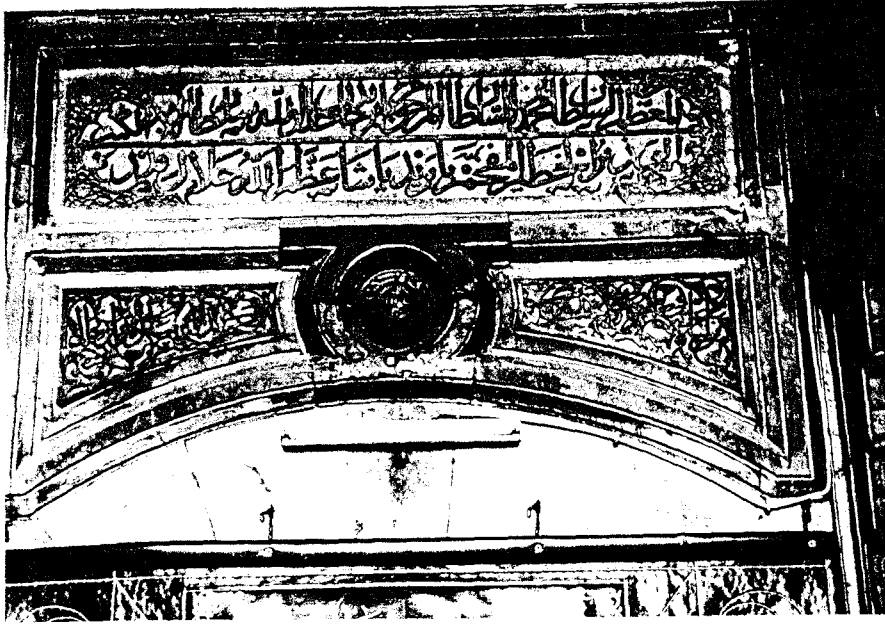

Resim 40- Amasya Bayezid Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

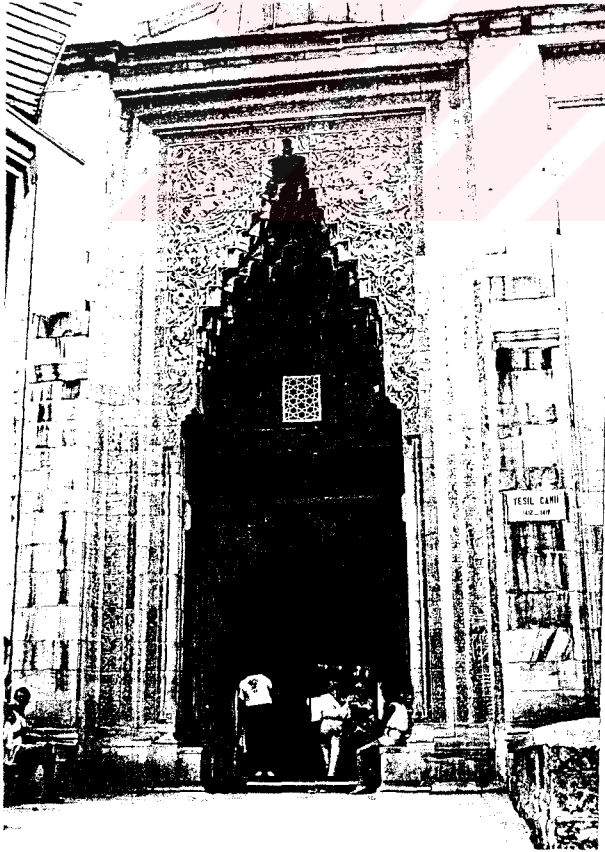
Resim 41- Amasya Bayezid Paşa
Camii taçkapısı. Mihrabiye.

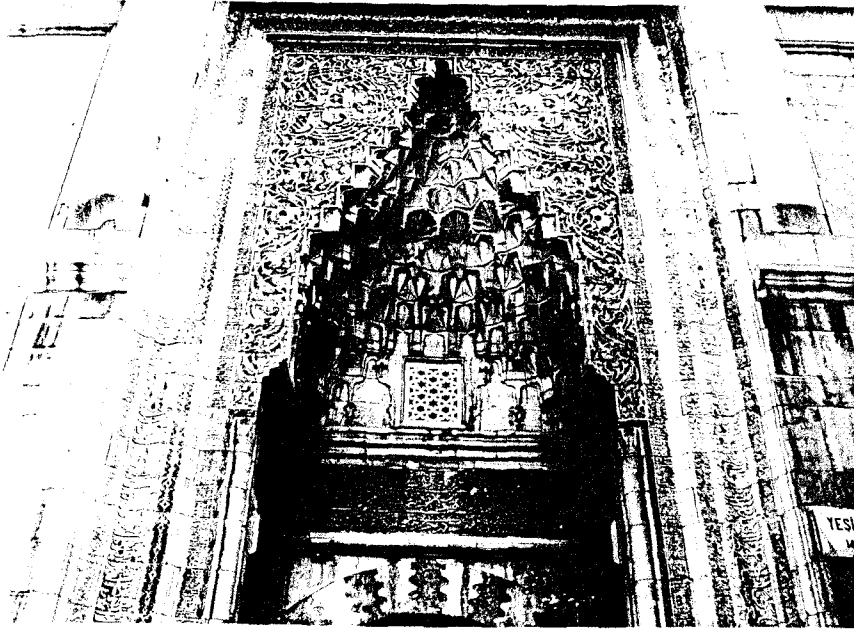
Resim 42- Amasya Bayezid Paşa Camii taçkapısı. Ana niş kavsarası.

Resim 43- Amasya Bayezid Paşa Camii taçkapısı. İnşa kitabesi ve süslemelerden ayrıntı.

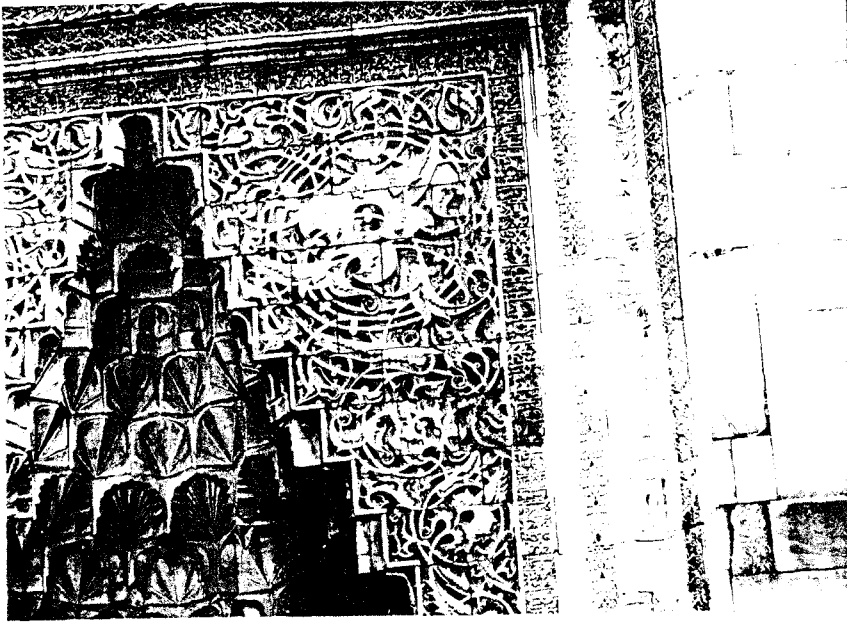
Resim 44- Bursa Yeşil Camii taçkapısı. Genel görünüş.

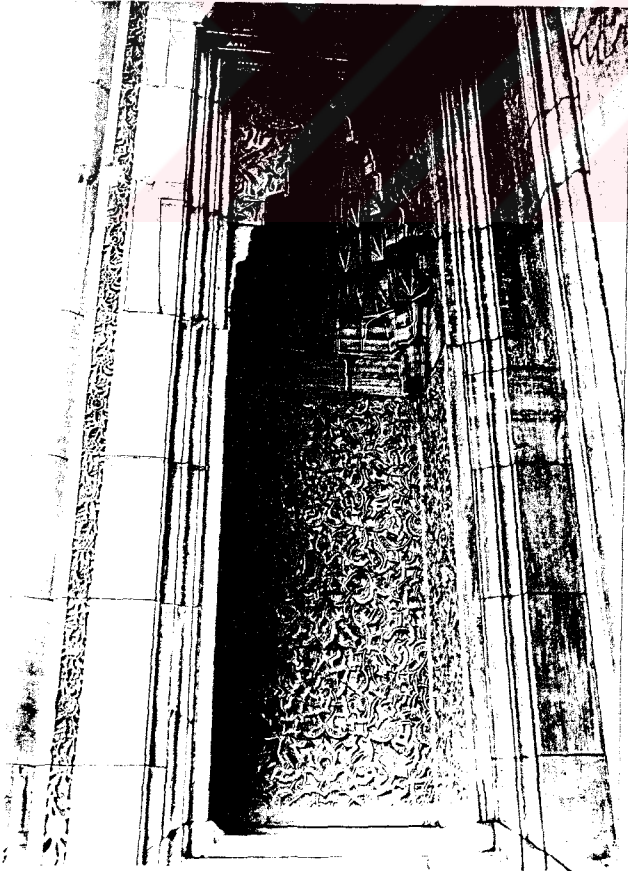
Resim 45- Bursa Yeşil Camii taçkapısı. Ana niş kavsarası.

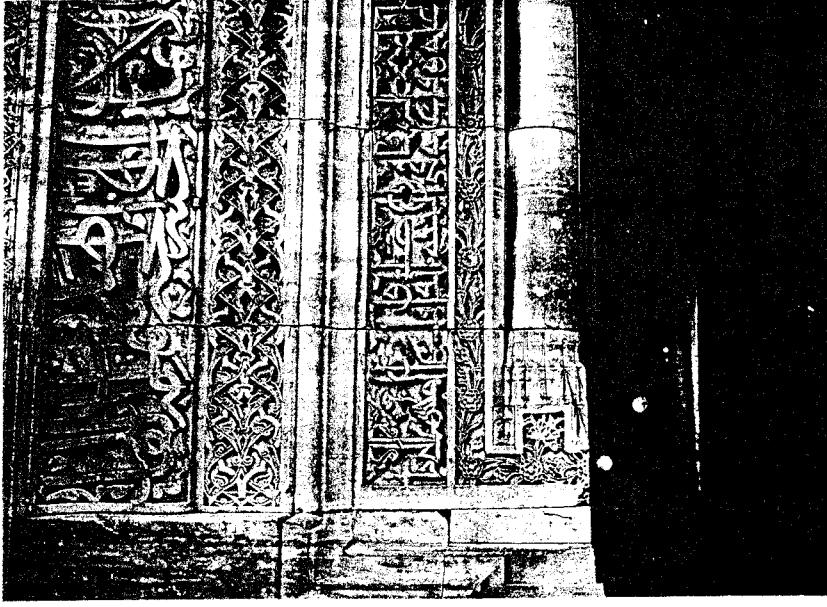
Resim 46- Bursa Yeşil Camii taçkapısı. Ana niş kavsarasından ayrıntı.

Resim 47- Bursa Yeşil Camii taçkapısı. Kavsara köşeliklerindeki süslemelerden ayrıntı.

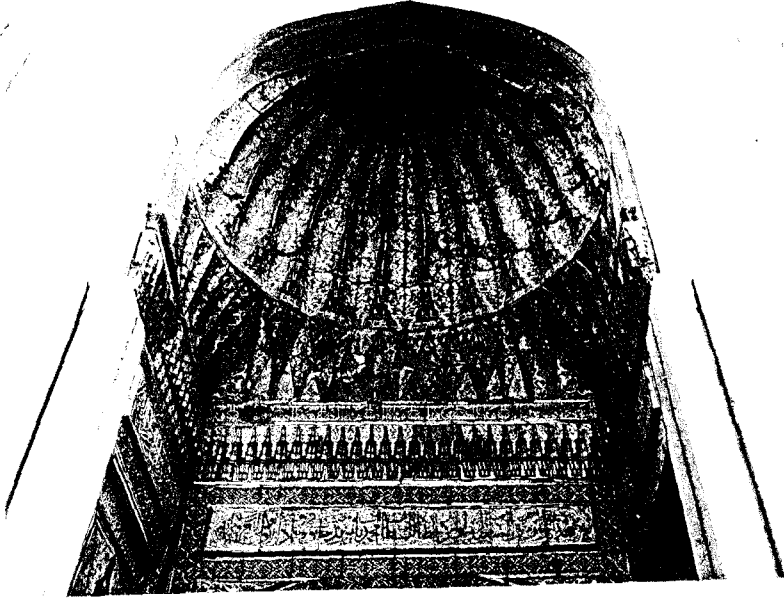
Resim 48- Bursa Yeşil Camii taçkapısı. Mihrabiye.

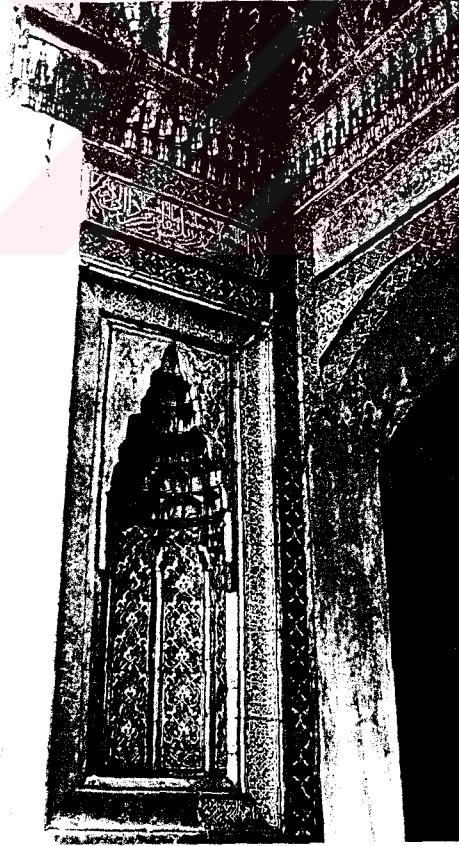
Resim 49- Bursa Yeşil Camii taçkapısı. Süsleme şeritlerinden ayrıntı.

Resim 50- Bursa Yeşil Türbe taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 51- Bursa Yeşil Türbe taçkapısı. Ana niş kavsarası.

Resim 52- Bursa Yeşil Türbe taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 53- Bursa Yeşil Medrese
taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 54- Bursa Yeşil Medrese
taçkapısı. Giriş açıklığı.

Resim 55- Bursa Mahkeme
(İbrahim Paşa) Hamamı taçkapısı.
Genel görünüş.

Resim 56- Bursa Mahkeme
(İbrahim Paşa) Hamamı taçkapısı.
Mihrabiye.

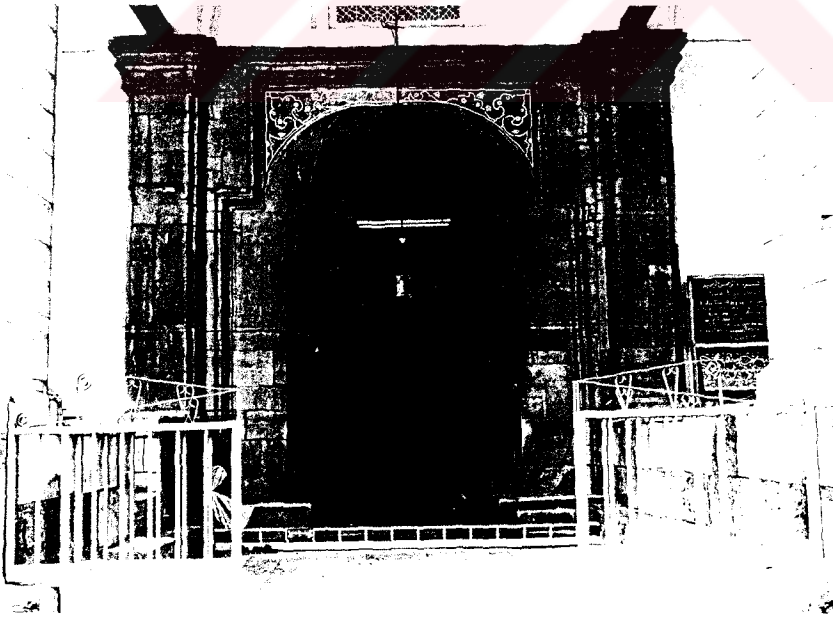
Resim 57- Edirne Gazi Mihal Camii taçkapısı. Genel görünüş.

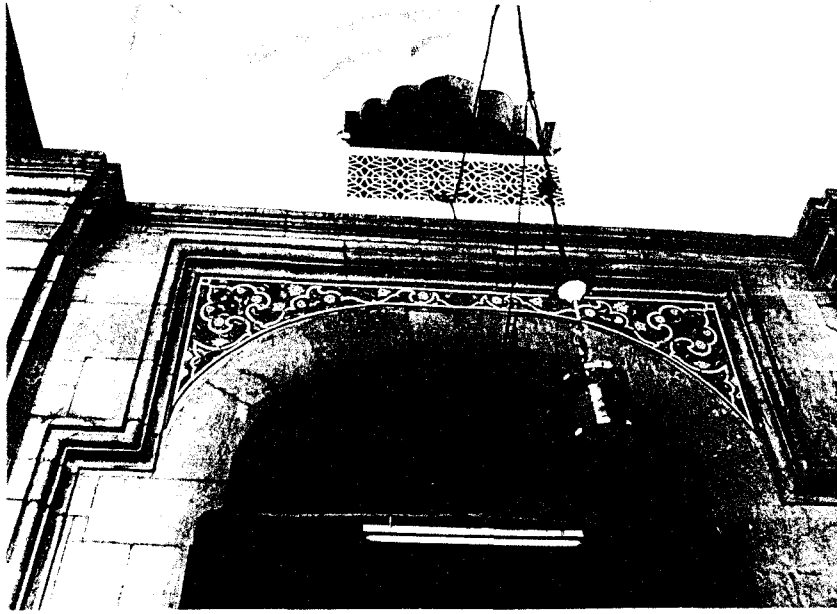
Resim 58- Edirne Gazi Mihal Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 59- Edirne Gazi Mihal Camii taçkapısı. Söve üzerindeki konsol ve süsleme.

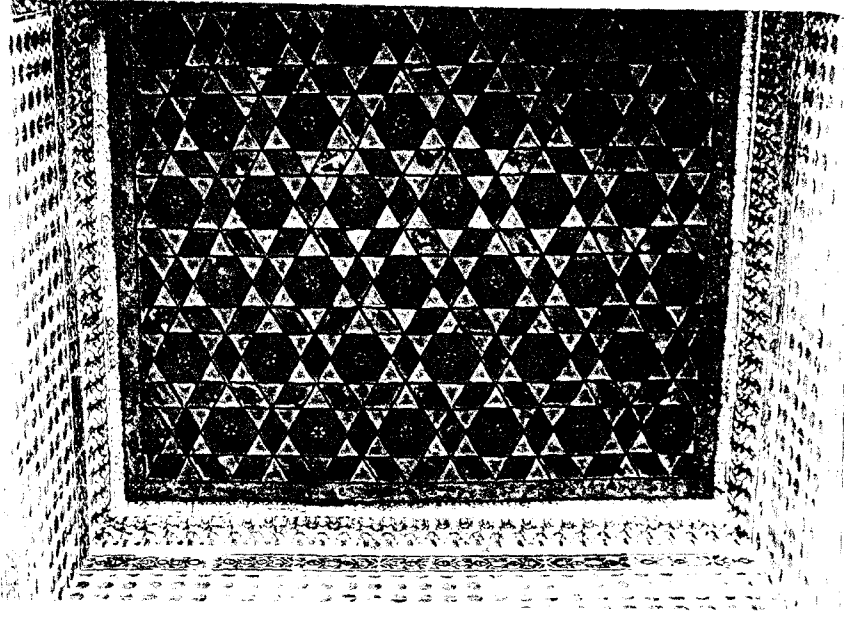
Resim 60- Bursa Muradiye Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 61- Bursa Muradiye Camii taçkapısı. Eyvan cephesindeki çini süsleme.

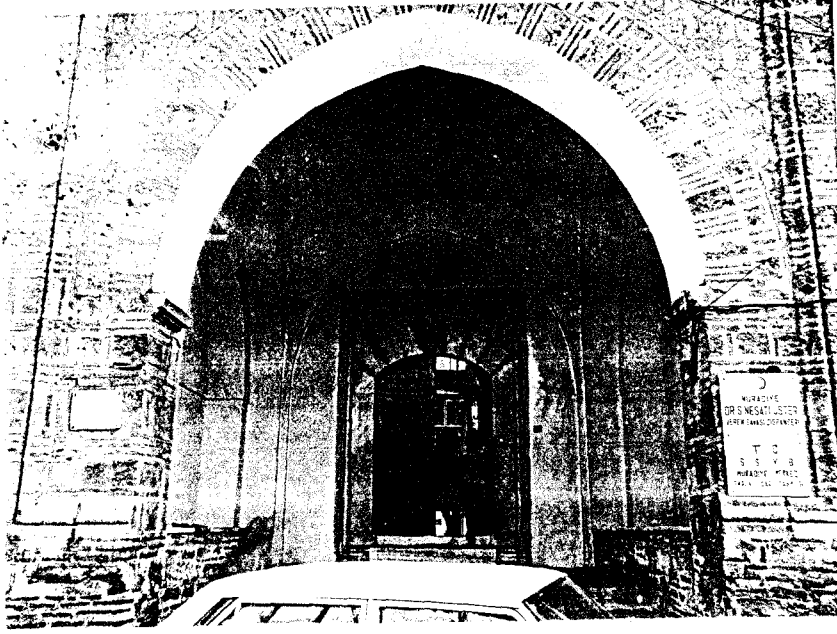
Resim 62- Bursa Muradiye Camii taçkapısı. Mihrabiye.

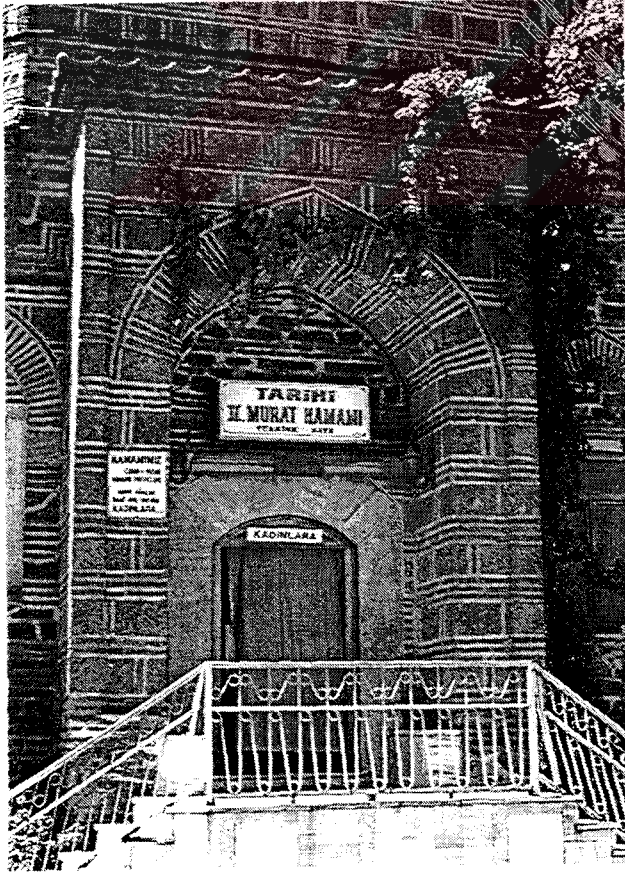
Resim 63- Bursa Muradiye Camii taçkapısı. Eyvan tavanı.

Resim 64- Bursa Muradiye Medresesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 65- Bursa Muradiye Medresesi taçkapısı. Giriş açıklığı.

Resim 66- Bursa Muradiye Hamamı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 67- Edirne Muradiye Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 68- Edirne Muradiye Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

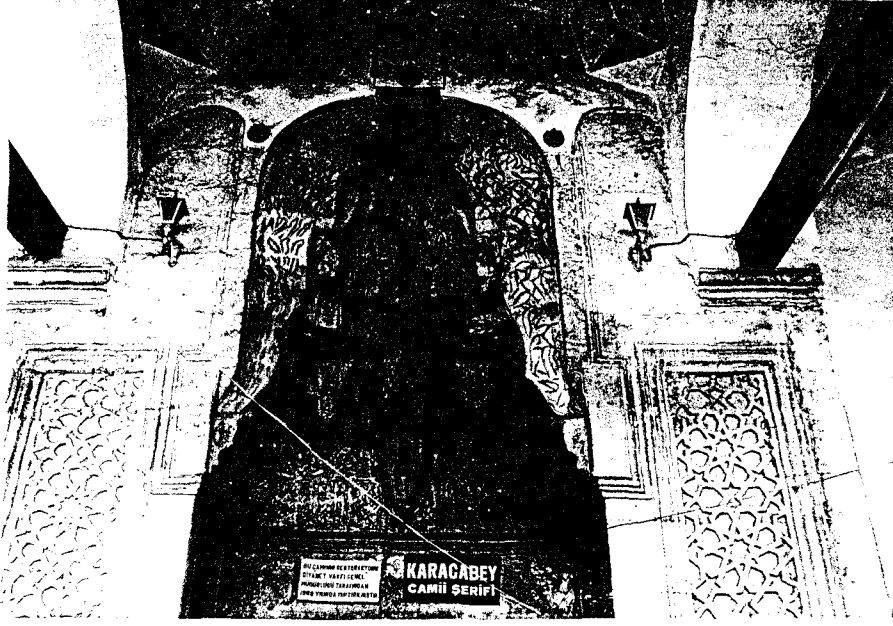

Resim 69- Ankara Karacabey İmareti taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 70- Ankara Karacabey İmareti taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 71- Ankara Karacabey İmareti taçkapısı. Kavsaradan ayrıntı.

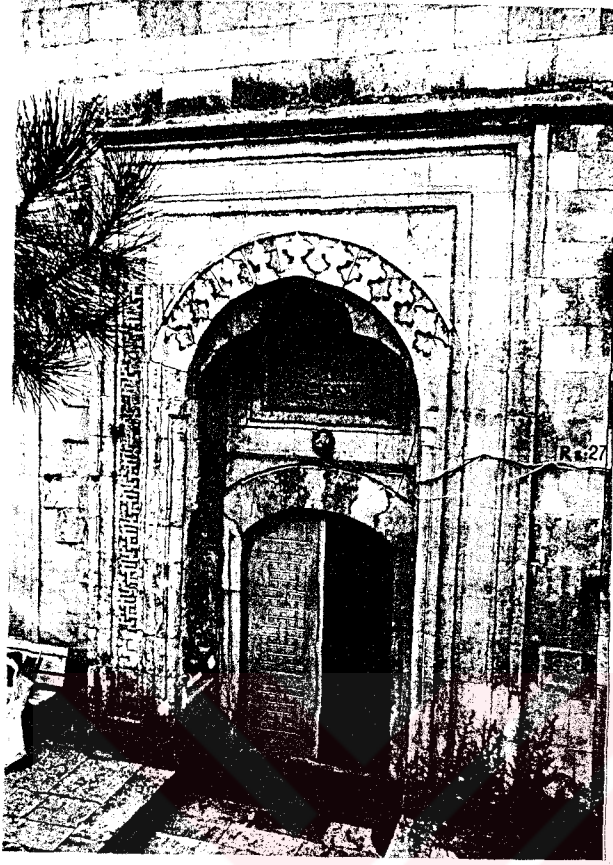

Resim 72- Edirne Beylerbeyi Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 73- Edirne Beylerbeyi
Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 74- Edirne Beylerbeyi Türbesi taçkapısı. Kavsaradan ayrıntı.

Resim 75- Edirne Şah Melek Camii taçkapısı. Genel görünüş.

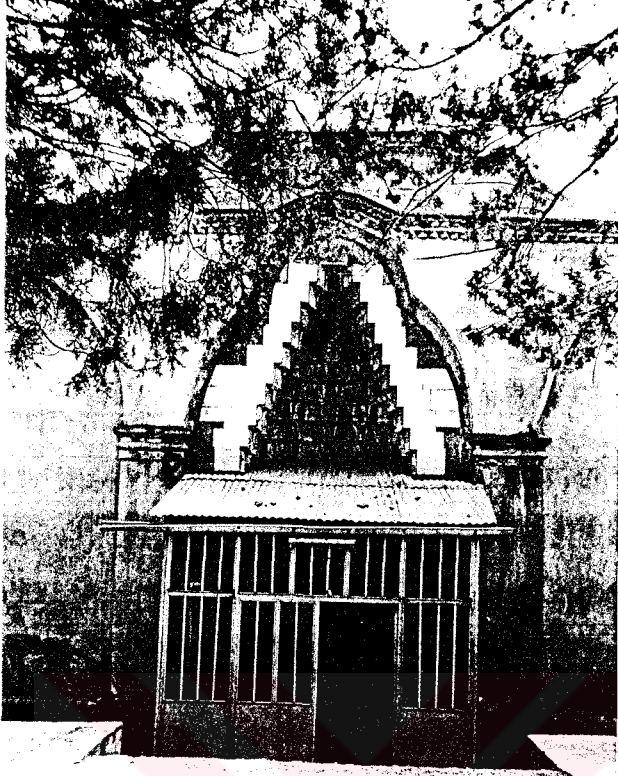
Resim 76- Edirne Şah Melek Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 77- Edirne Şah Melek Camii taçkapısı. Süsleme şeritlerinden ayrıntı.

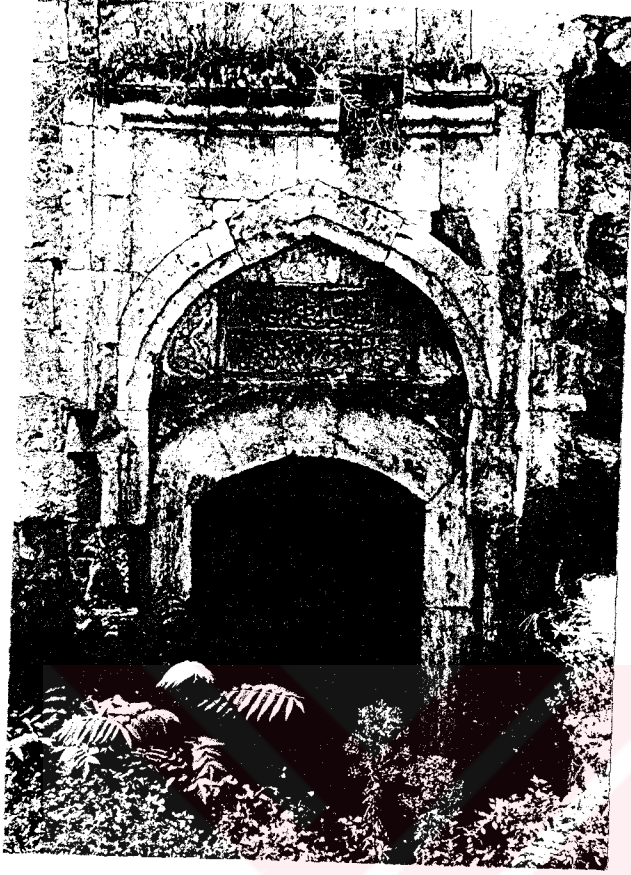
Resim 78- Havza Mustafa Bey İmareti doğu taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 79- Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

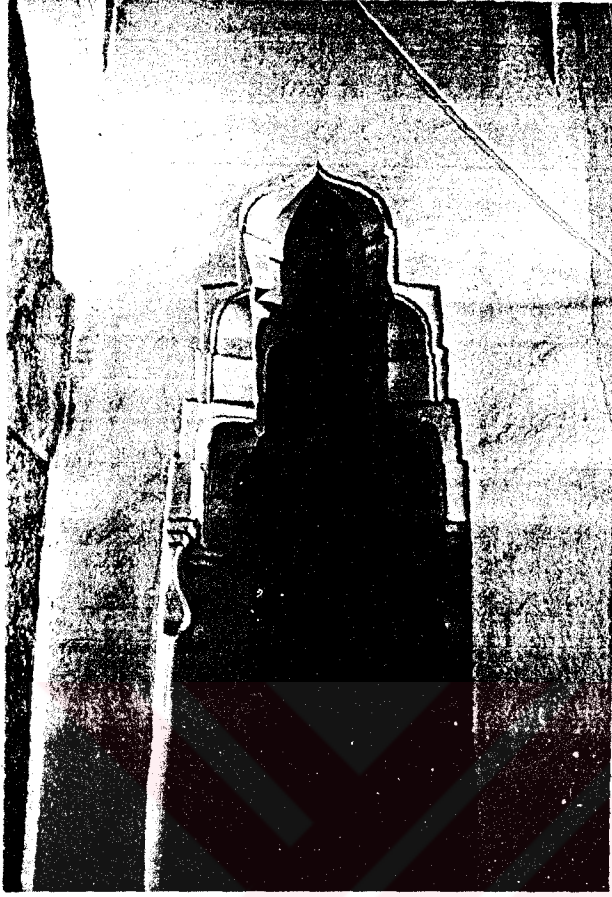
Resim 80- Osmancık Koca Mehmed Paşa Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 81- Edirne Şihabüddin Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 82- Tire Yeşil İmaret taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 83- Tire Yeşil İmaret
taçkapısı. Mihrabiyeden ayrıntı.

Resim 84- İznik Mahmud Çelebi
Camiî taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 85- İznik Mahmud Çelebi Camii taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 86- Ankara Karacabey Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 87- Edirne Üç Şerefeli Camii avlu kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 88- Edirne Üç Şerefeli Camii avlu batı taçkapısı. Genel görünüş.

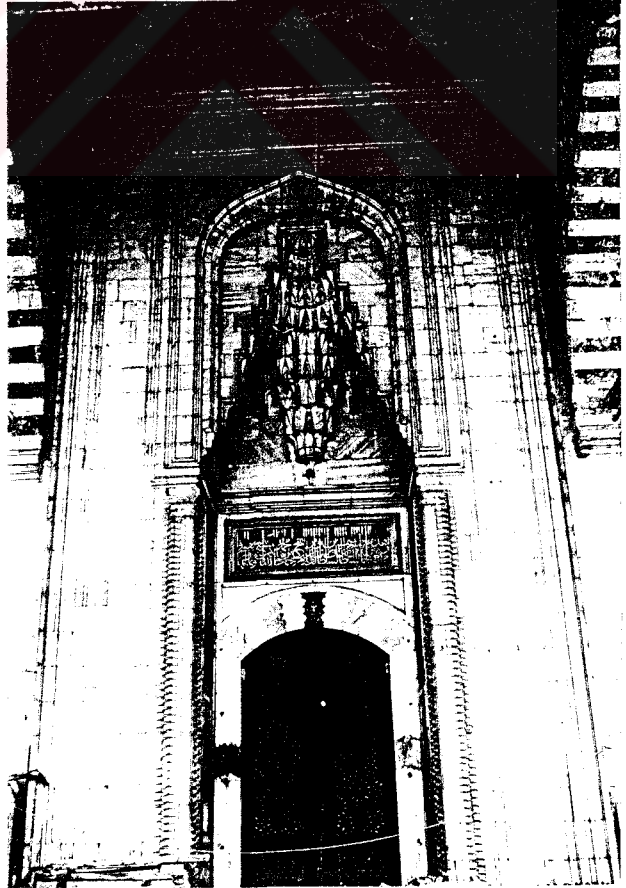
Resim 89- Edirne Üç Şerefeli Camii avlu batı taçkapısı. Genel görünüş.

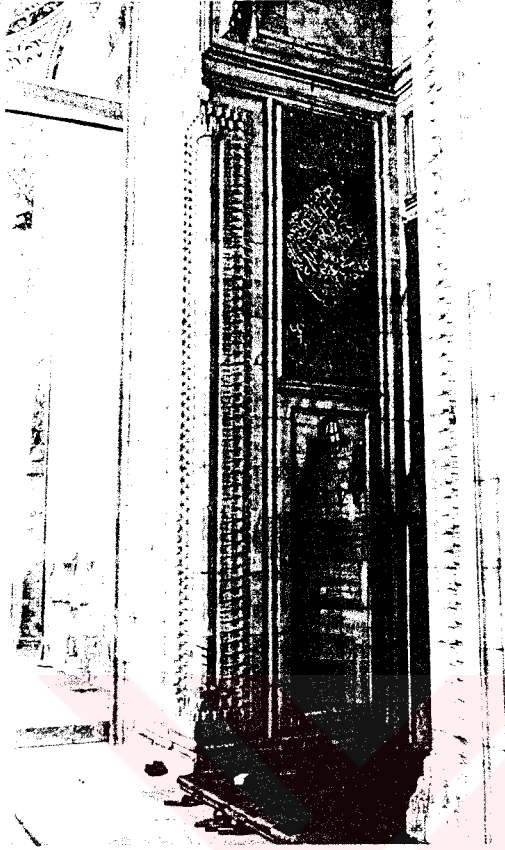
Resim 90- Edirne Üç Şerefeli Camii avlu batı taçkapısı. Köşe sütunünden ayrıntı.

Resim 91- Edirne Üç Şerefeli Camii harim batı taçkapısı. Genel görünüş.

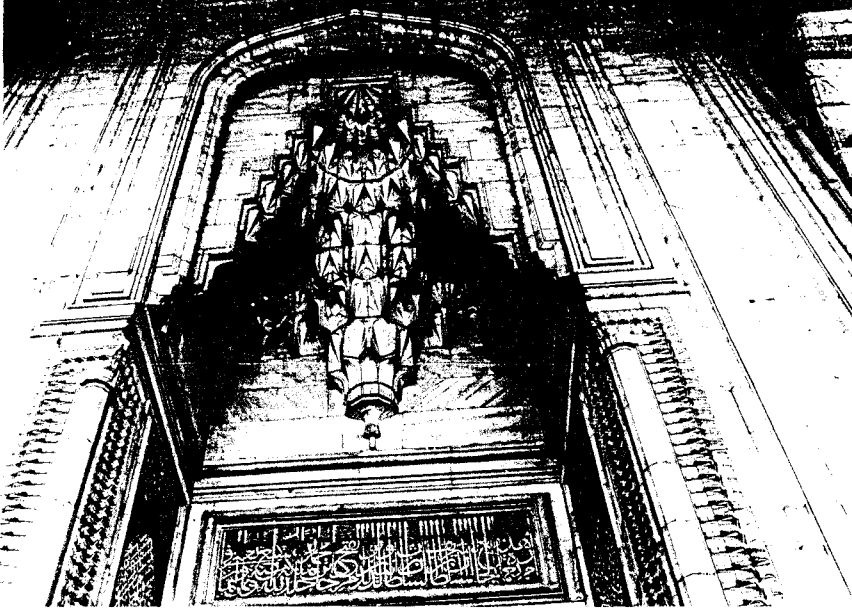
Resim 92- Edirne Üç Şerefeli Camii harim kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 93- Edirne Üç Şerefeli
Camii harim kuzey taçkapısı.
Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 94- Edirne Üç Şerefeli Camii harim kuzey taçkapısı. Mihrabiye den ayrıntı.

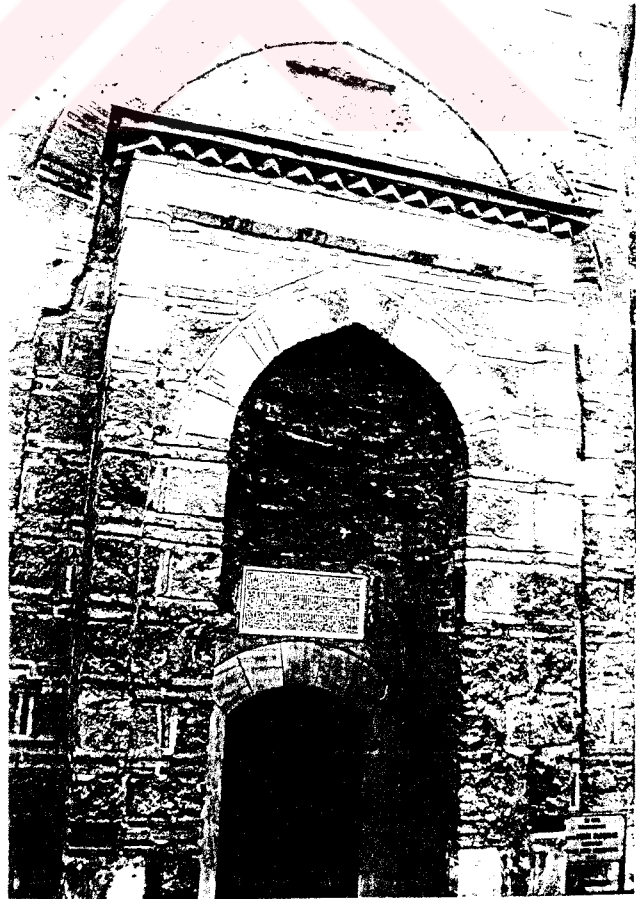
Resim 95- Edirne Üç Şerefeli Camii harim kuzey taçkapsı. Ana niş kavsarası.

Resim 96- Edirne Üç Şerefeli Camii harim kuzeybatı taçkapsı. Genel görünüş.

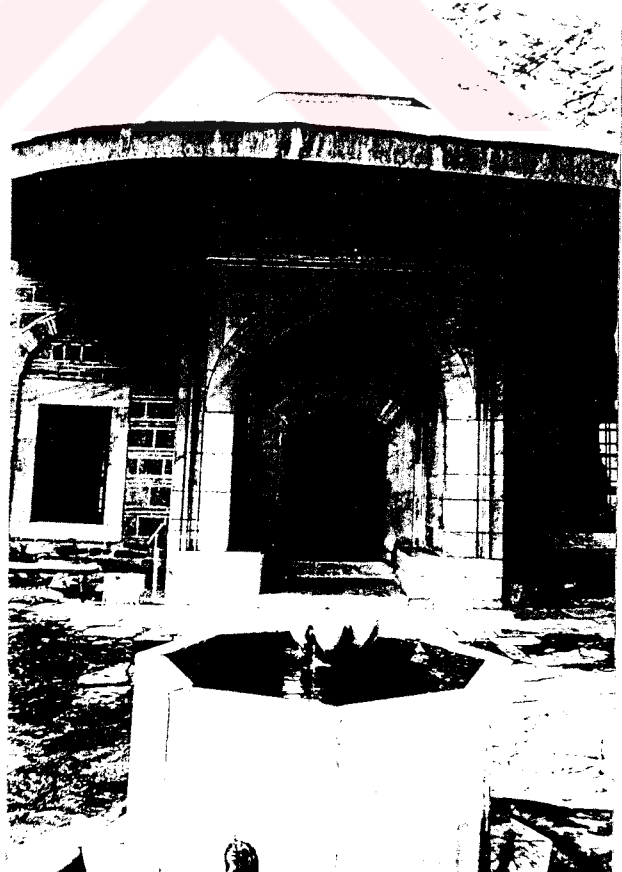
Resim 97- Edirne Üç Şerefeli Camii harim kuzeydoğu taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 98- Bursa Hatuniye Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 99- Bursa Selçuk Hatun
Camii taçkapısı. Genel görünüş.

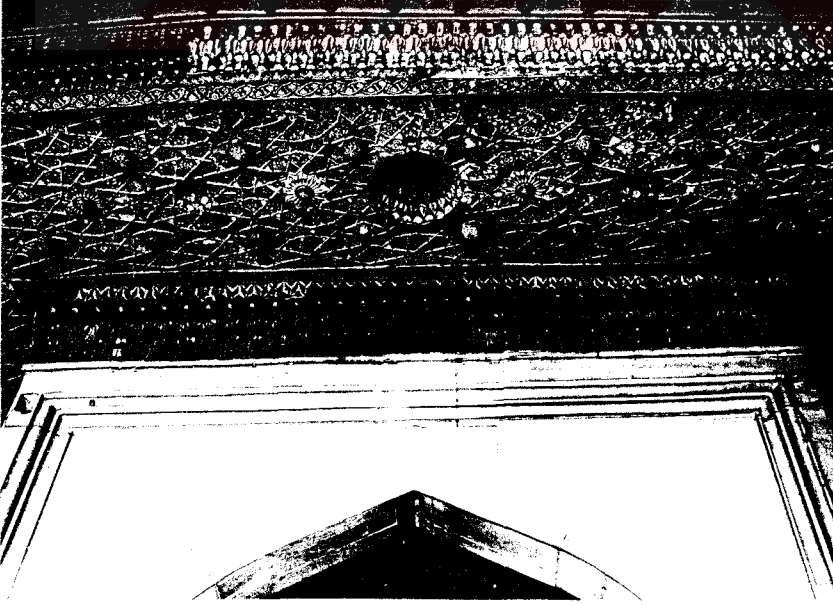

Resim 100- Bursa II. Murad Türbesi
taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 101- Bursa II. Murad Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

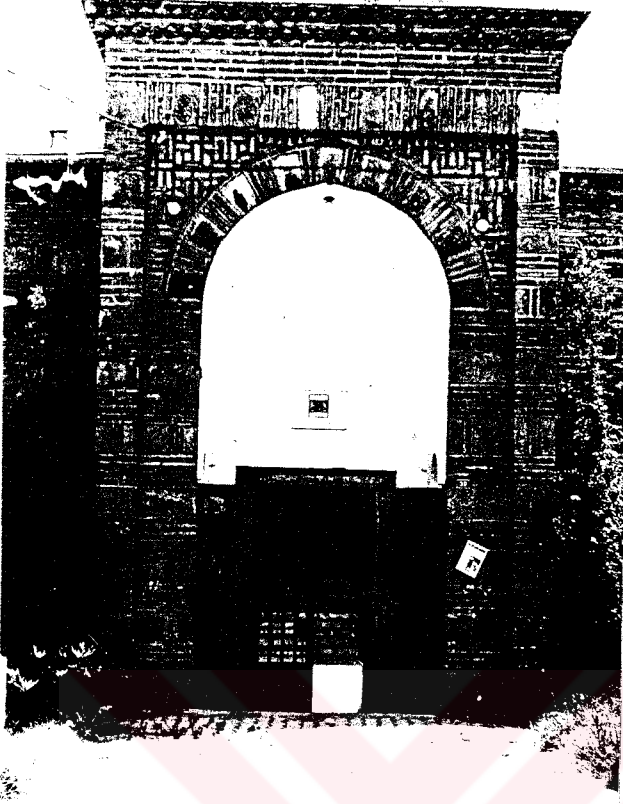
Resim 102- Bursa II. Murad Türbesi taçkapısı. Saçaktan ayrıntı.

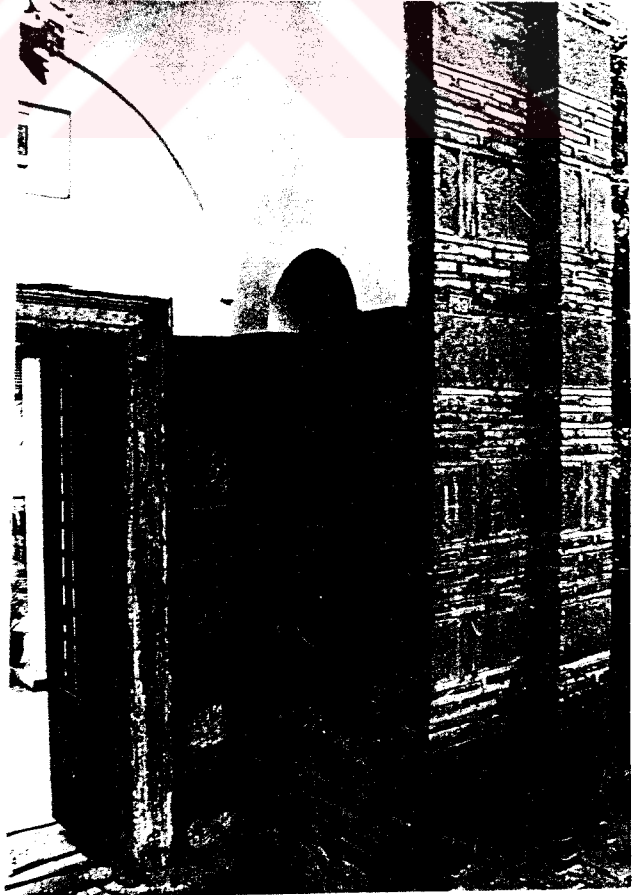
Resim 103- Bursa Yiğit Köhne Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 104- Edirne Saatli Medrese taçkapısı. Genel görünüş.

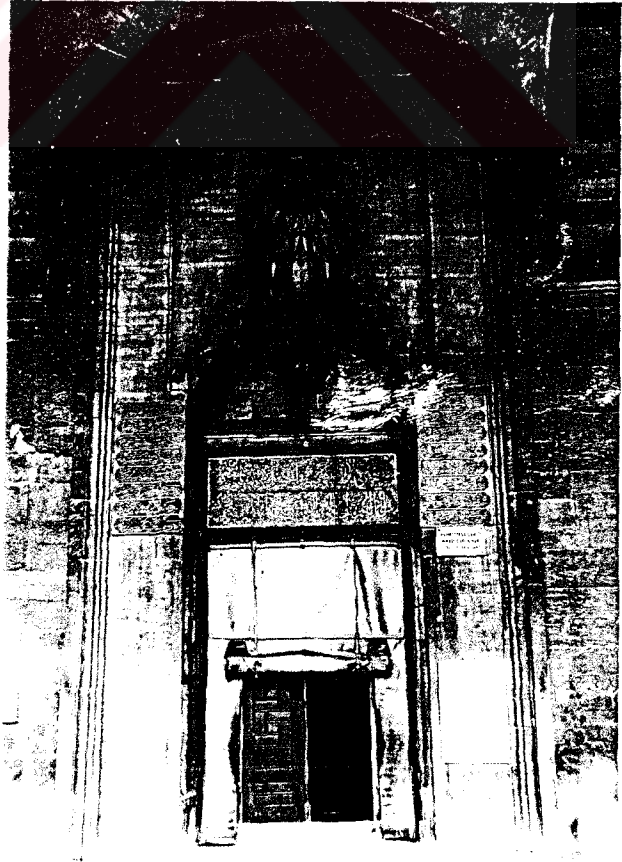
Resim 105- Manisa Sinan Bey
(Karaköy) Medresesi taçkapısı.
Genel görünüş.

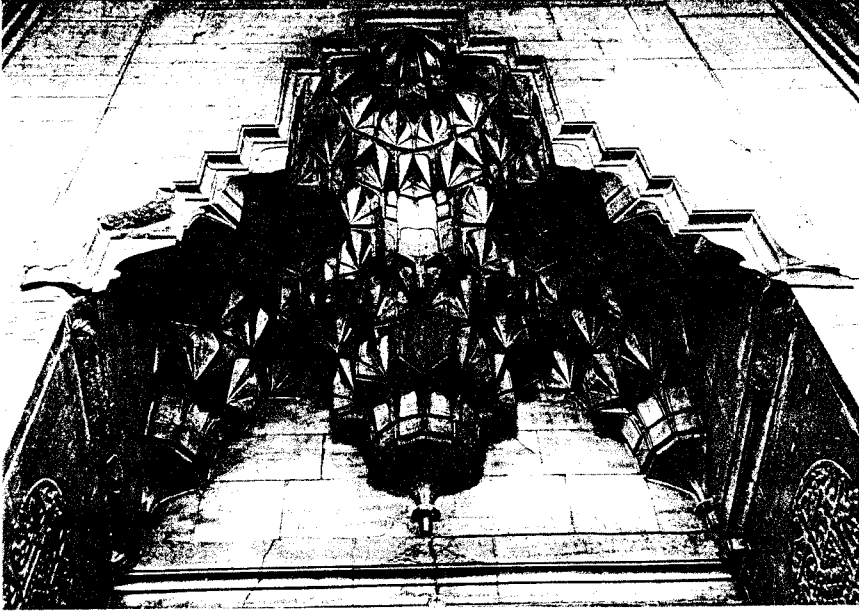
Resim 106- Manisa Sinan Bey
(Karaköy) Medresesi taçkapısı.
Mihrabiye.

Resim 107- Karacabey İmaret Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 108- İstanbul Mahmud Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

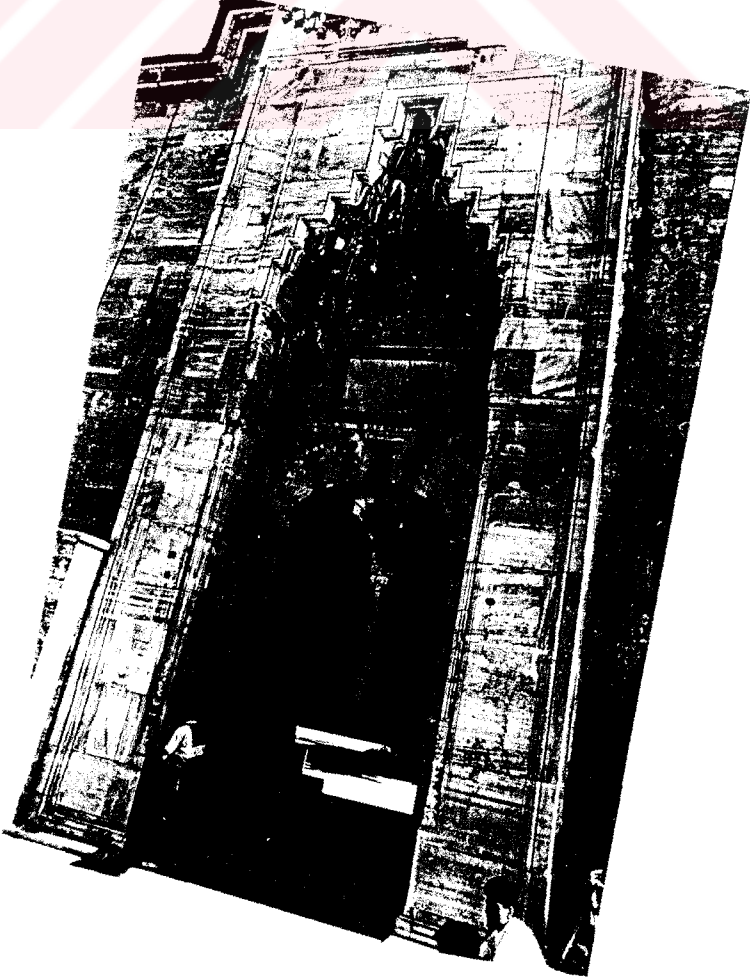
Resim 109- İstanbul Mahmud Paşa Camii taçkapısı. Ana niş kavсарası.

Resim 110- İstanbul Mahmud Paşa Camii taçkapısı. İçten görünüş.

Resim 111- İstanbul Mahmud Paşa
Hamamı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 112- İstanbul Fatih Camii
avlu kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 113- İstanbul Fatih Camii avlu kuzey taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 114- İstanbul Fatih Camii avlu kuzey taçkapısı. Tepelik.

Resim 115- İstanbul Fatih Camii avlu batı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 116- İstanbul Fatih Camii avlu batı taçkapısı. İçten görünüş.

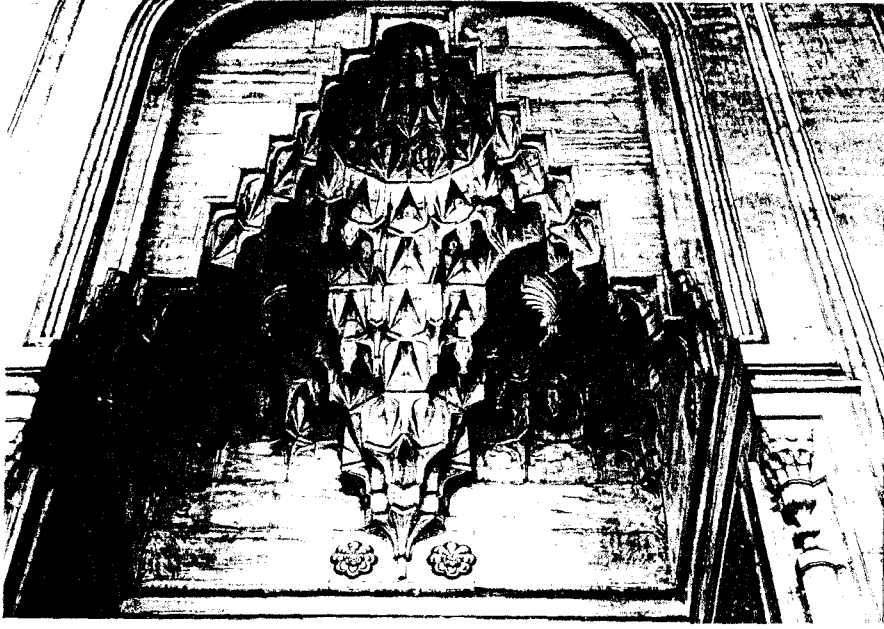

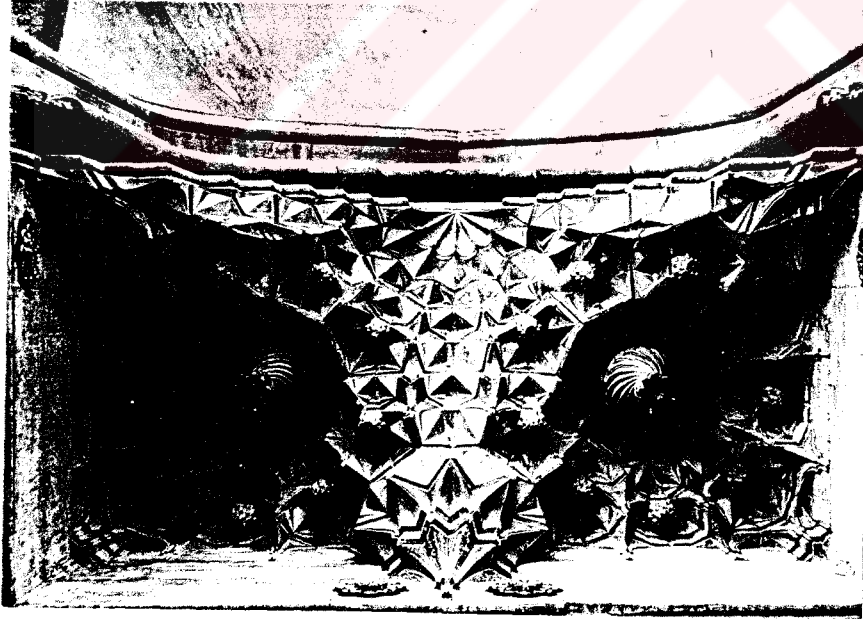
Resim 117- İstanbul Fatih Camii harim kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 118- İstanbul Fatih Camii harim kuzey taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 119- İstanbul Fatih Camii harim kuzey taçkapısı. Ana niş kavsarası.

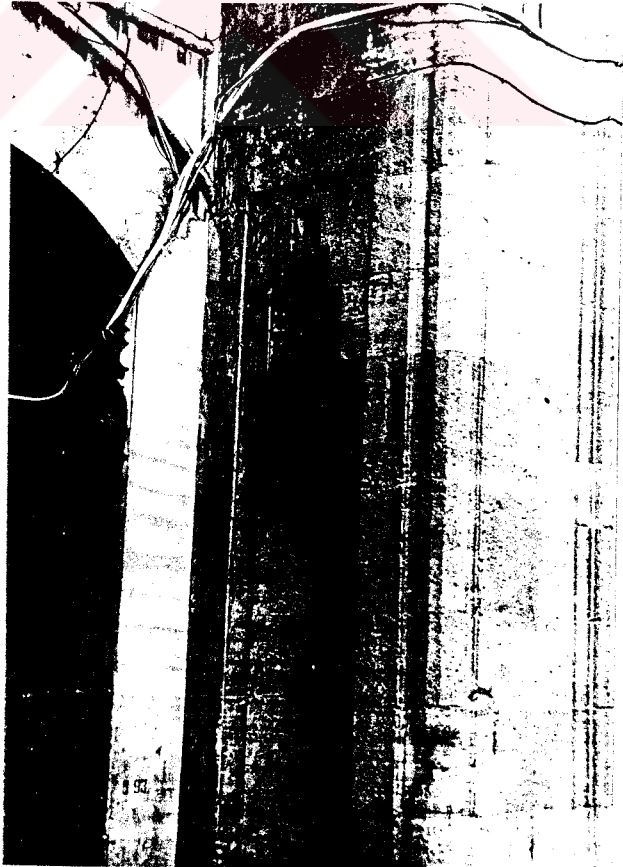

Resim 120- İstanbul Fatih Camii harim kuzey taçkapısı. Ana niş kavsarası.

Resim 121- İstanbul Fatih Tabhanesi taçkapısı. Genel görünüş.

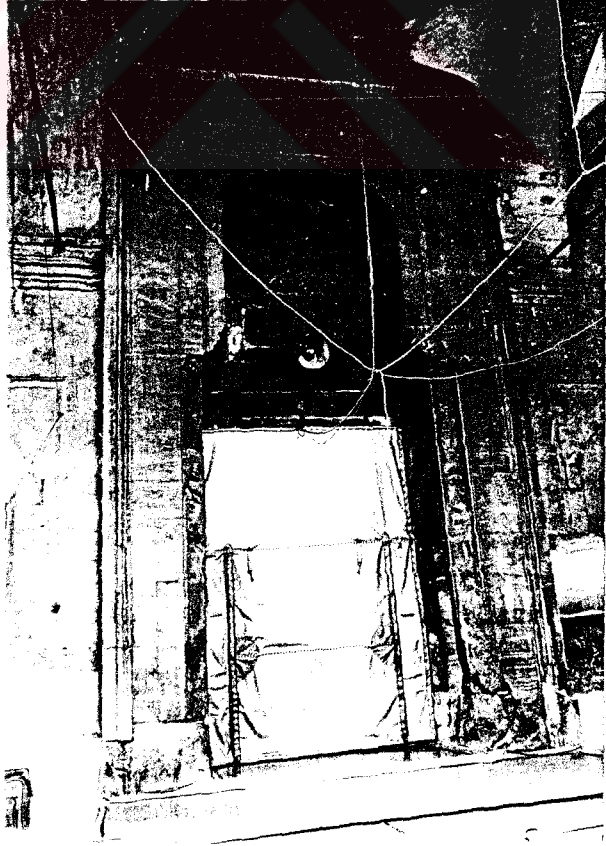

Resim 122- İstanbul Fatih Tabhanesi taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

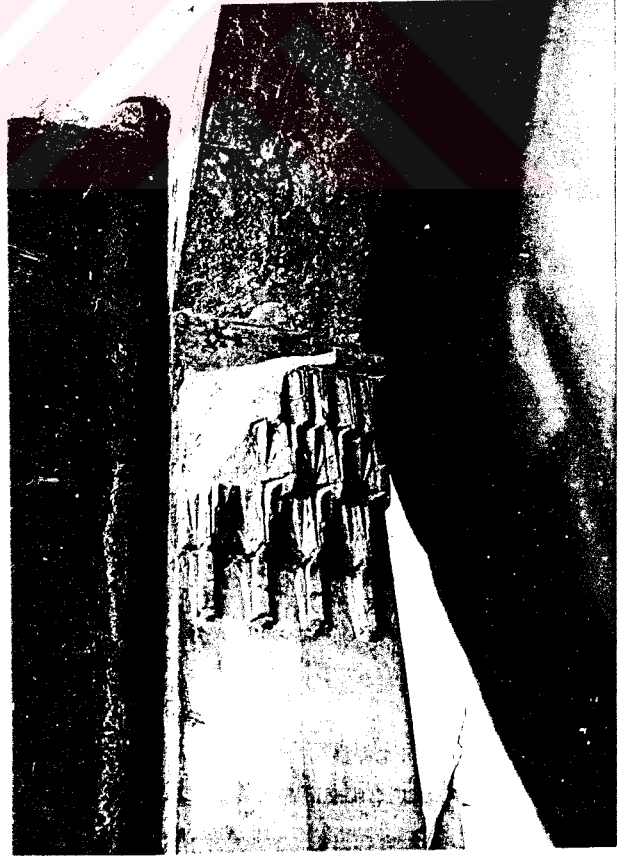
Resim 123- İstanbul Fatih Tabhanesi taçkapısı. İçten görünüş.

Resim 124- İstanbul Murad Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 125- İstanbul Murad Paşa Camii taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 126- İstanbul Murad Paşa Camii taçkapısı. Söve üzerindeki mukarnaslı konsol.

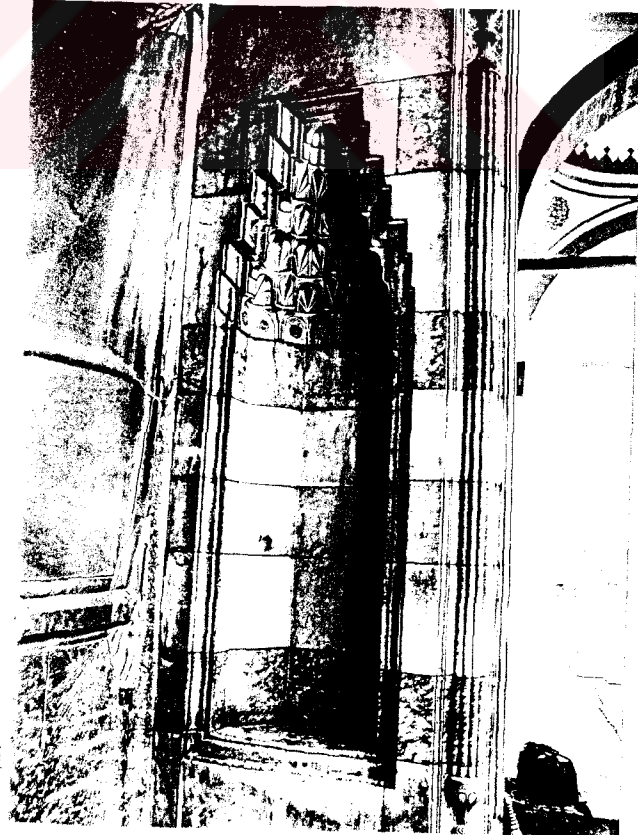
Resim 127- İstanbul Rum Mehmed Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 128- İstanbul Rum Mehmed Paşa Camii taçkapısı. Mihrabiye.

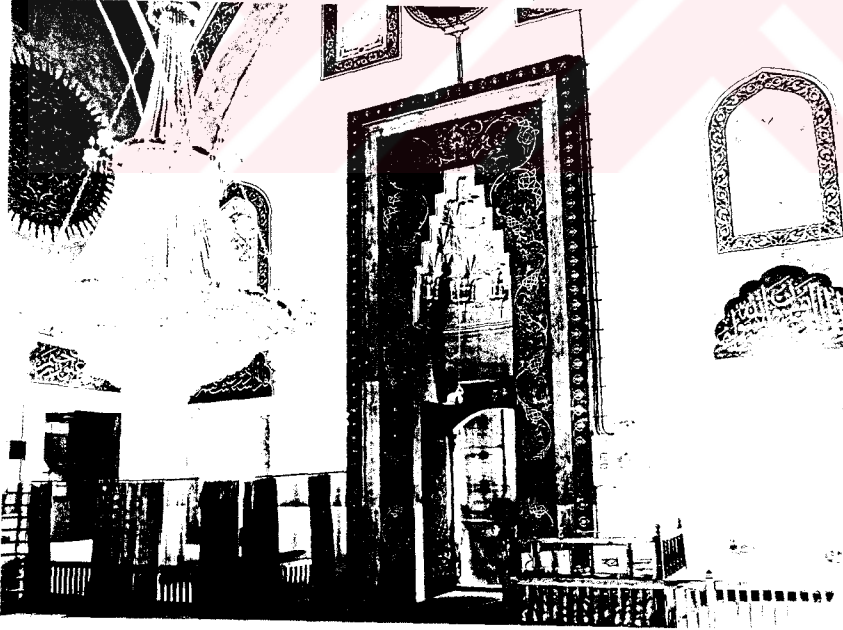
Resim 129- Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 130- Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 131- Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi altlığı.

Resim 132- Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii taçkapısı. İçten görünüşü.

Resim 133- Afyon Gedik Ahmed Paşa Medresesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 134- İstanbul Atik İbrahim Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

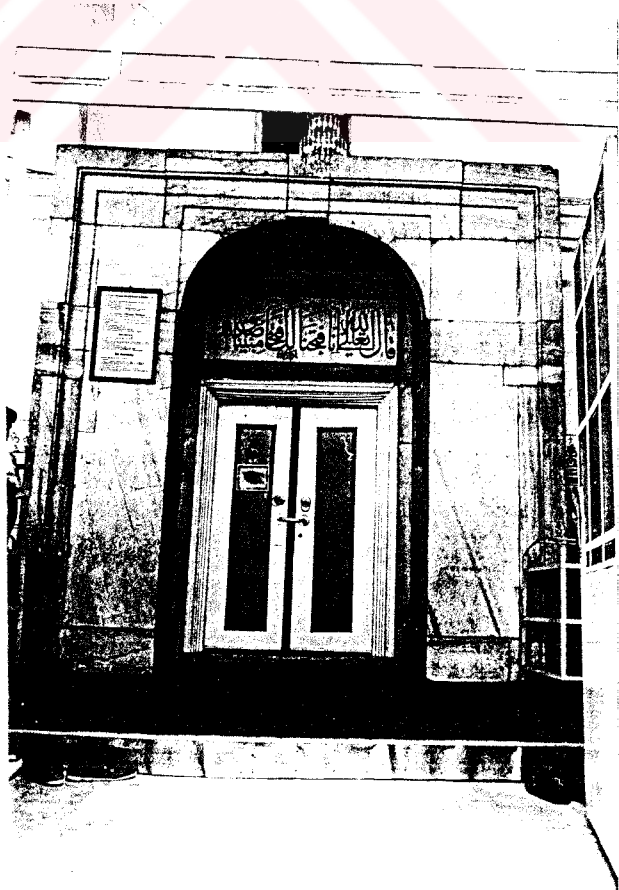
Resim 135- Edirne Kasım Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 136- Bursa Cem Sultan Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

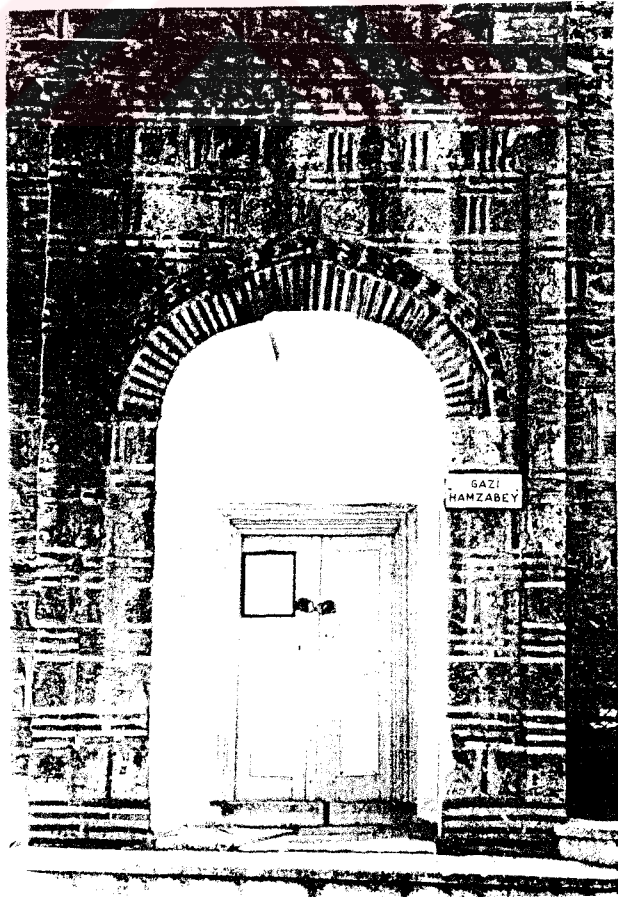
Resim 137- Edirne Peykler Medresesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 138- Bursa Hamza Bey Camii taçkapısı. Genel görünüş.

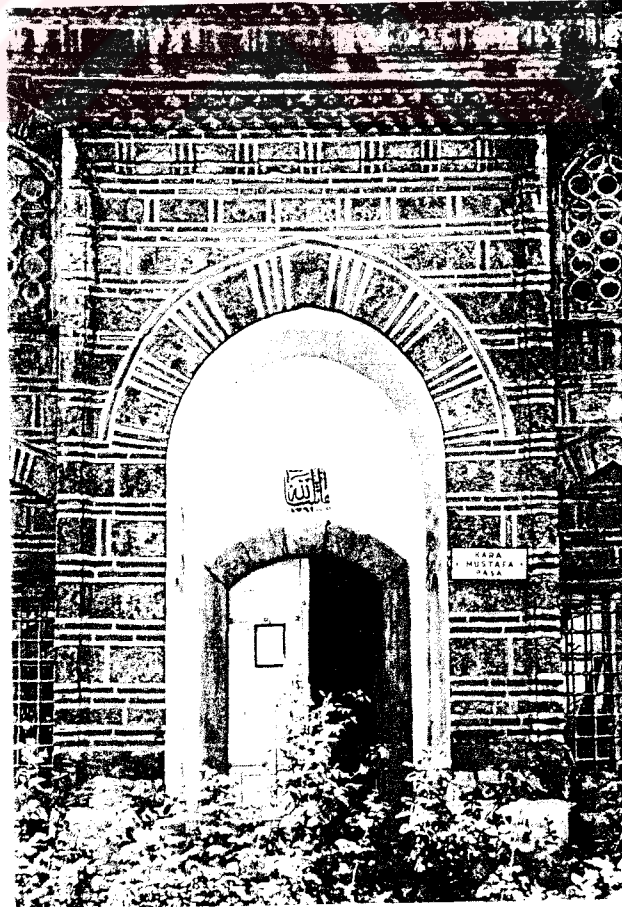
Resim 139- Bursa Hamza Bey Camii taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 140- Bursa Hamza Bey Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

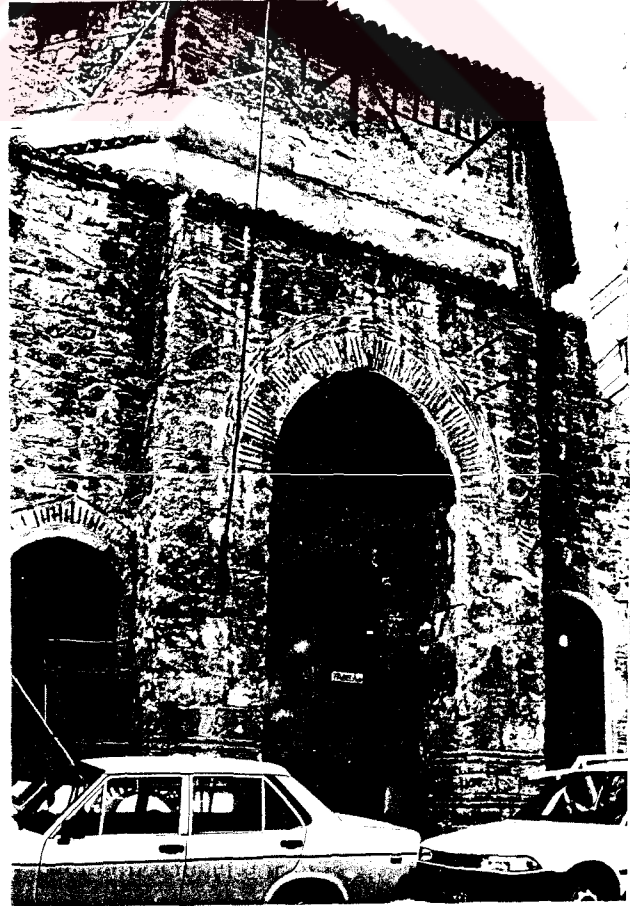

Resim 141- Bursa Hamza Bey Türbesi taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 142- Bursa Kara Mustafa Paşa Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 143- Bursa Kara Mustafa Paşa Türbesi taçkapısı. Mihrabiye.

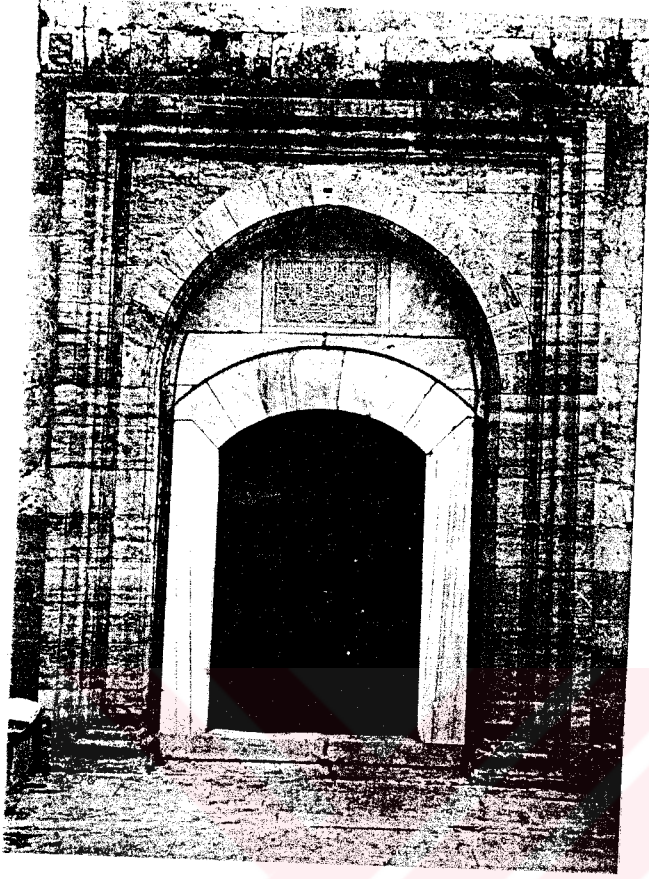
Resim 144- Bursa Başçı İbrahim Hamamı. Genel görünüş.

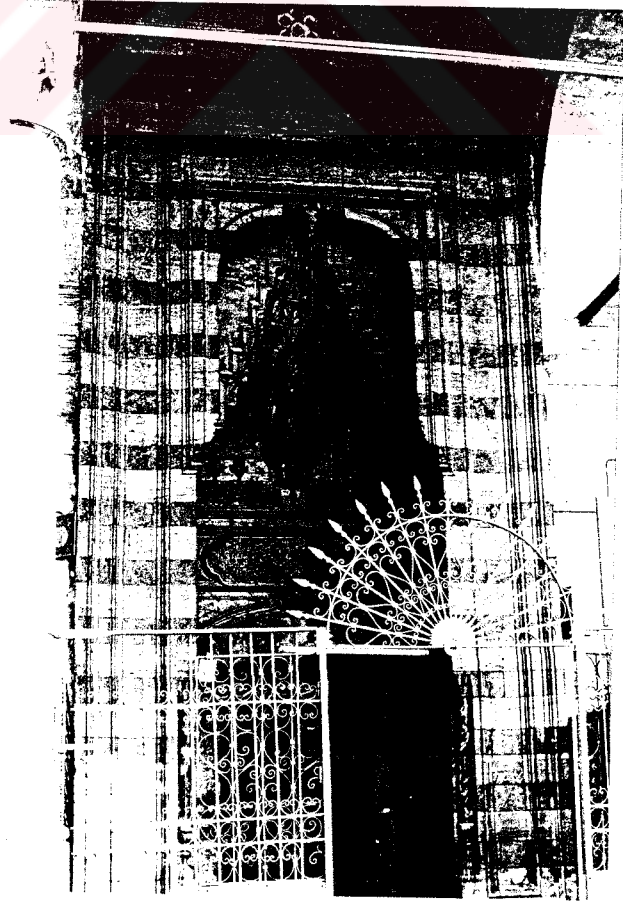
Resim 145- Bursa Şirin Hatun Türbesi taçkapısı. Genel görüntü.

Resim 146- Bursa Şirin Hatun Türbesi taçkapısı. Giriş açıklığı kemeri.

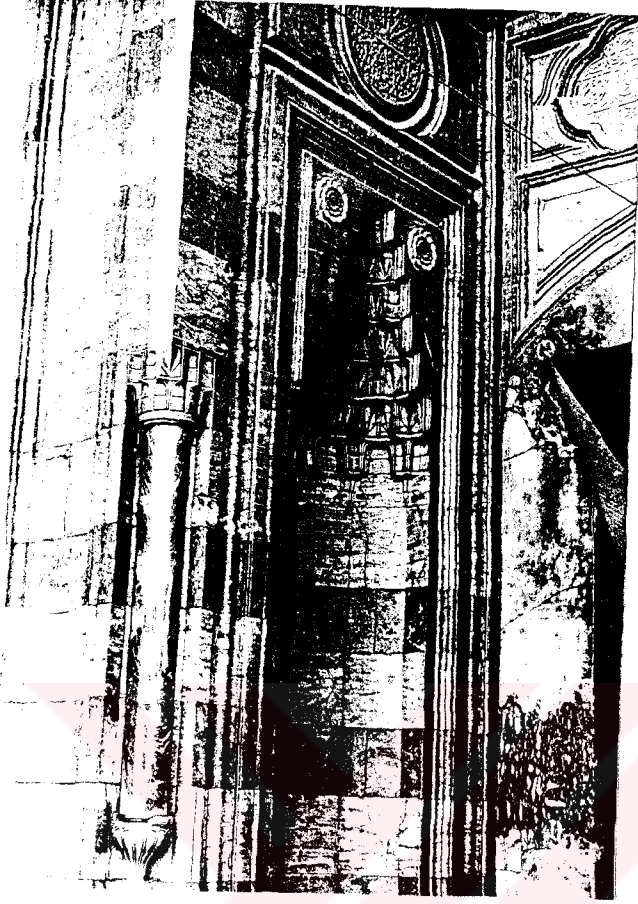

Resim 147- Edirne Sitti Sultan Camii taçkapısı. Genel görünüş.

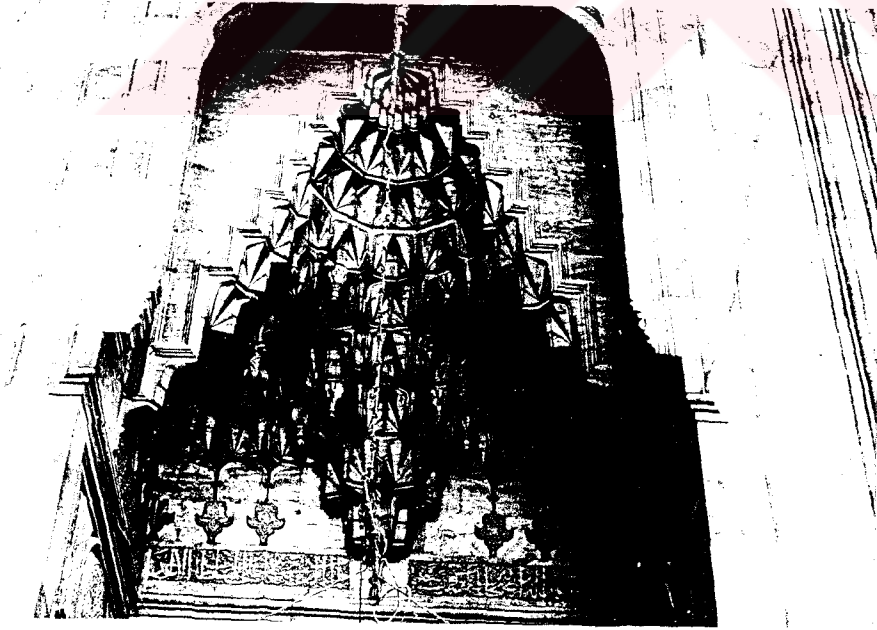

Resim 148- Tokat Hatuniye Camii taçkapısı. Genel görünüş.

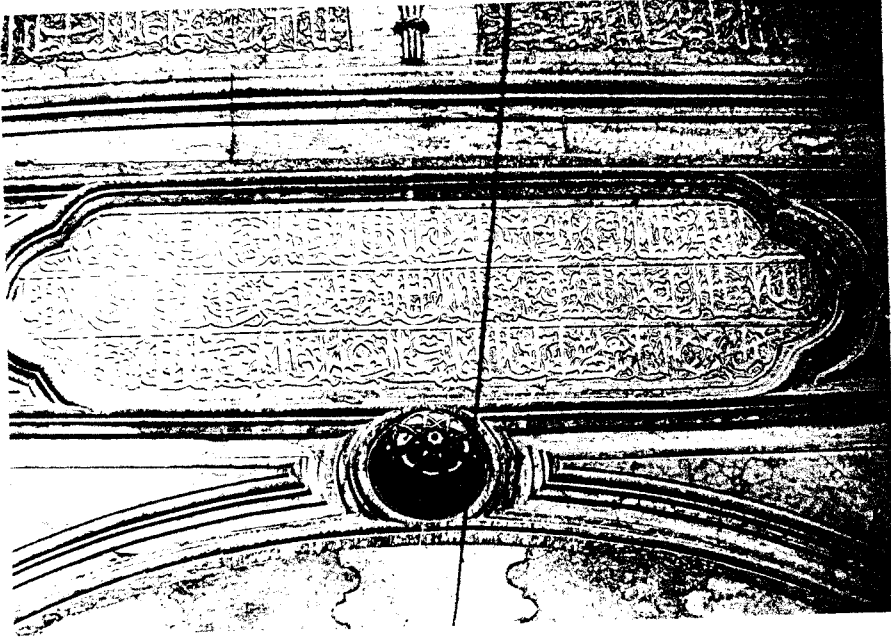

Resim 149- Tokat Hatuniye Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

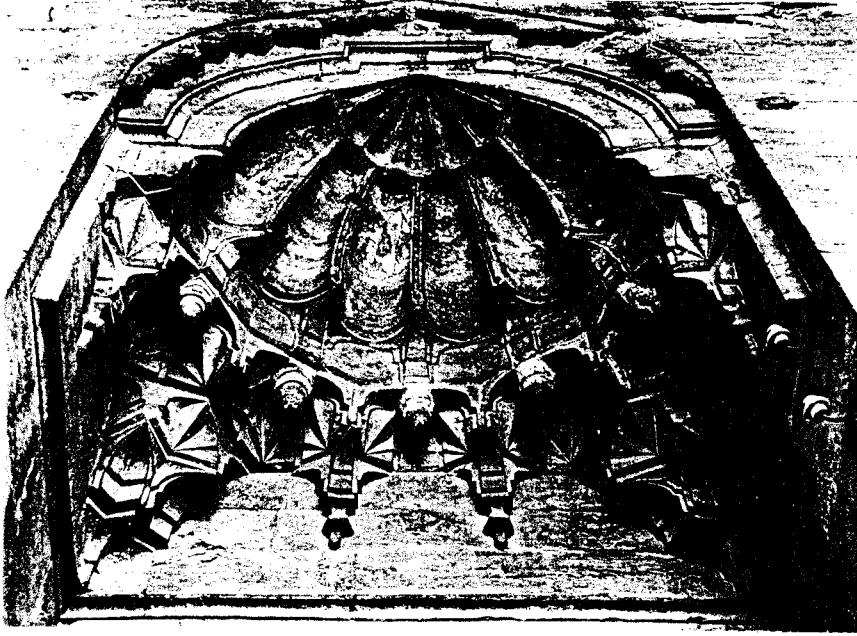
Resim 150- Tokat Hatuniye Camii taçkapısı. Ana niş kavsarası.

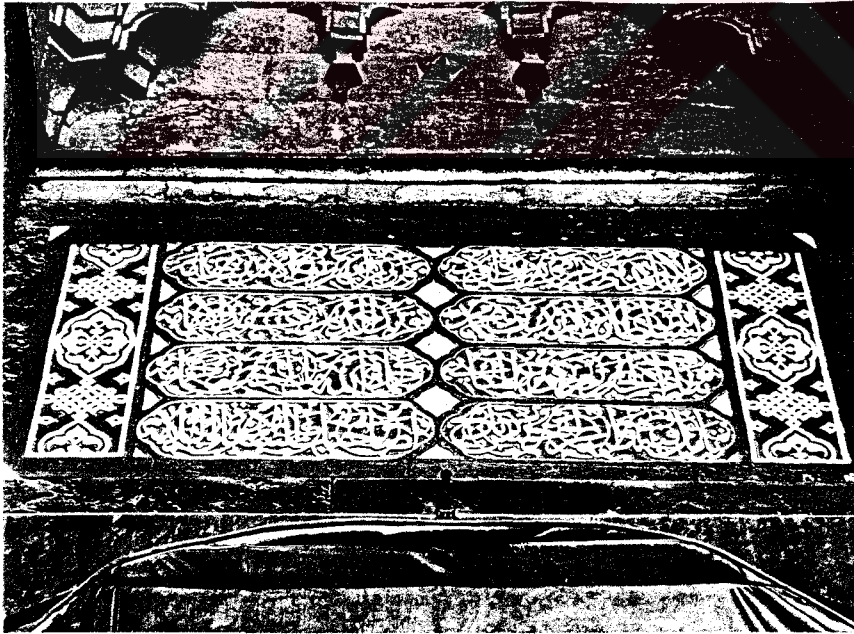
Resim 151- Tokat Hatuniye Camii taçkapısı. İnşa kitabesi.

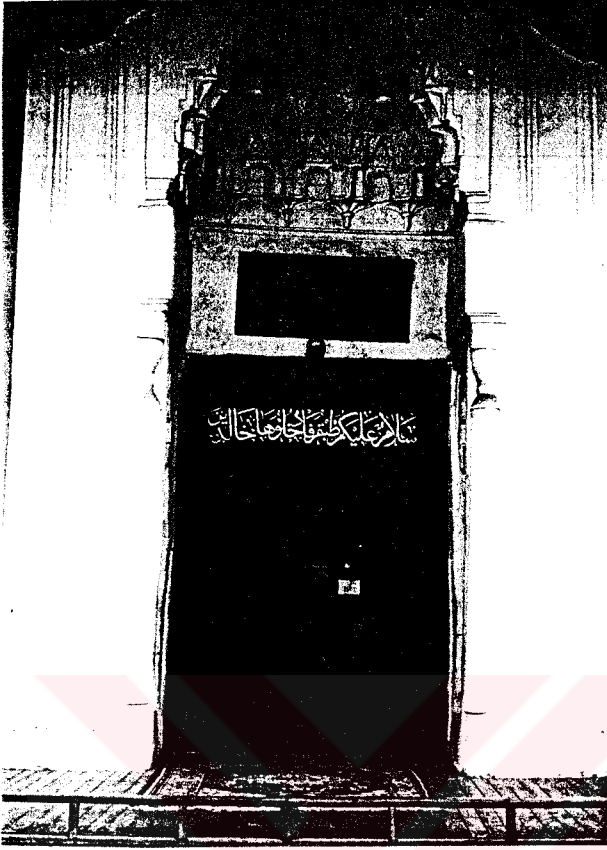
Resim 152- İstanbul Davud Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

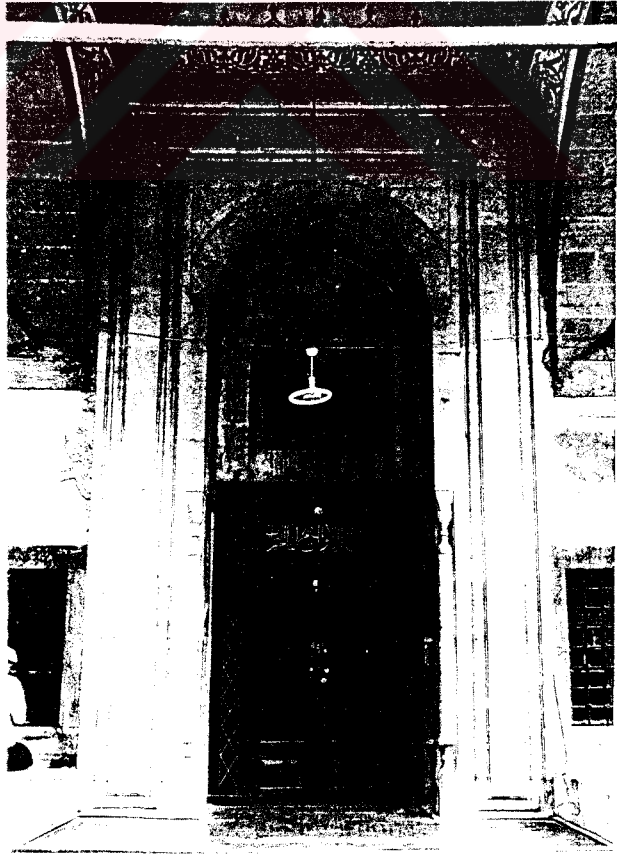
Resim 153- İstanbul Davud Paşa Camii taçkapısı. Ana niş kavsarası.

Resim 154- İstanbul Davud Paşa Camii taçkapısı. İnşa kitabesi.

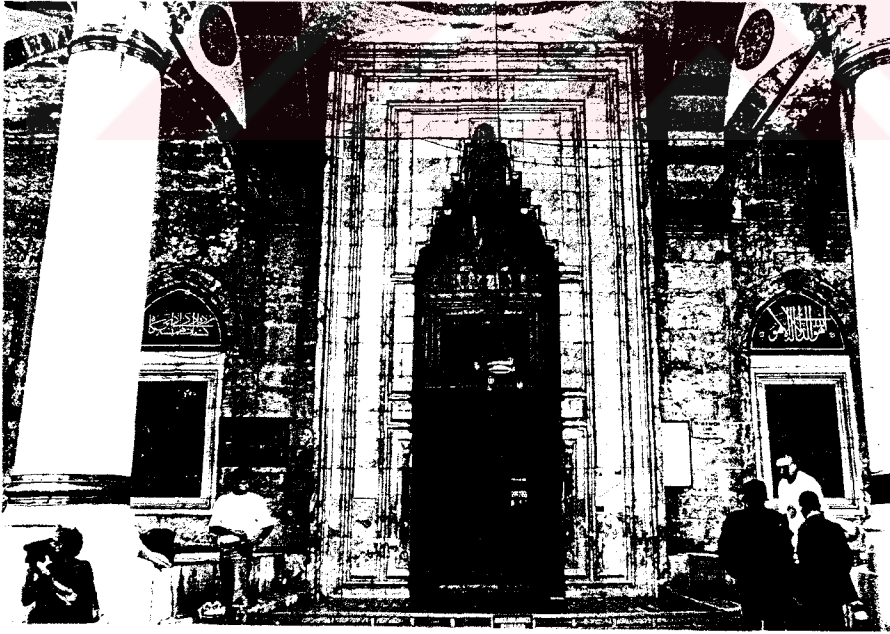
Resim 155- Amasya Gümüşlü Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 156- Amasya Mehmed Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 157- Amasya Mehmed Paşa Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 158- Amasya II. Bayezid Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 159- Amasya II. Bayezid Camii taçkapısı. Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 160- Amasya II. Bayezid Camii taçkapısı. Mihrabiye.

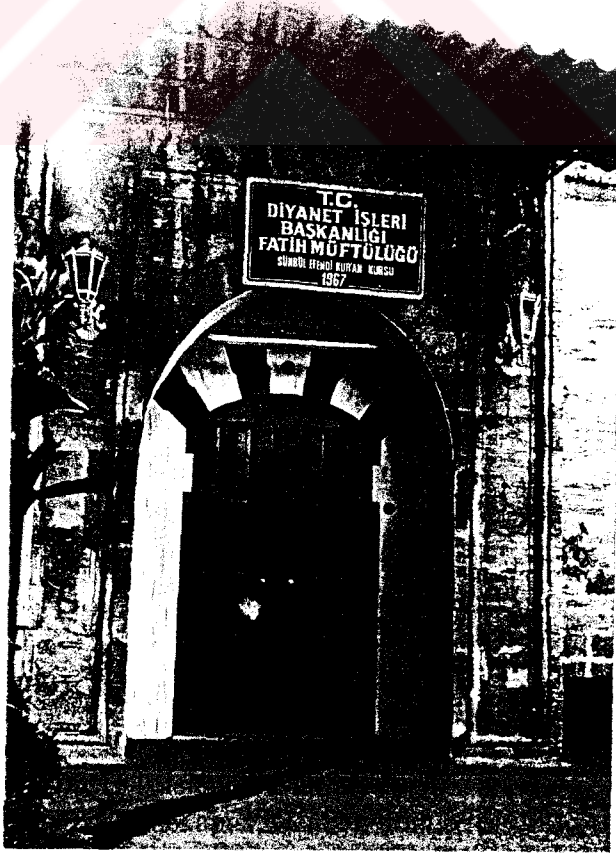
Resim 161- Amasya II. Bayezid Camii taçkapısı. Mihrabiyeden ayrıntı.

Resim 162- Amasya II. Bayezid Camii taçkapısı. Ana niş kavsarası.

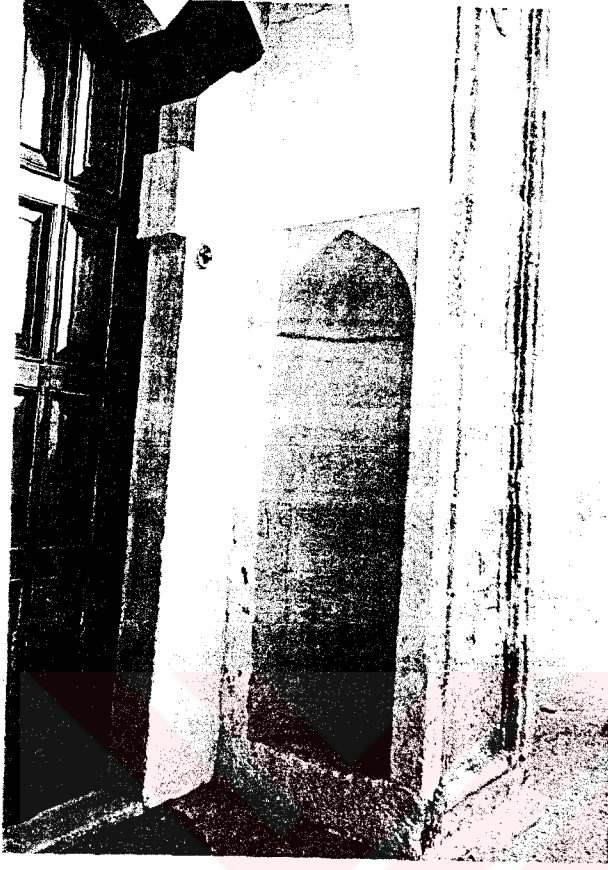

Resim 163- İnegöl İshak Paşa
Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

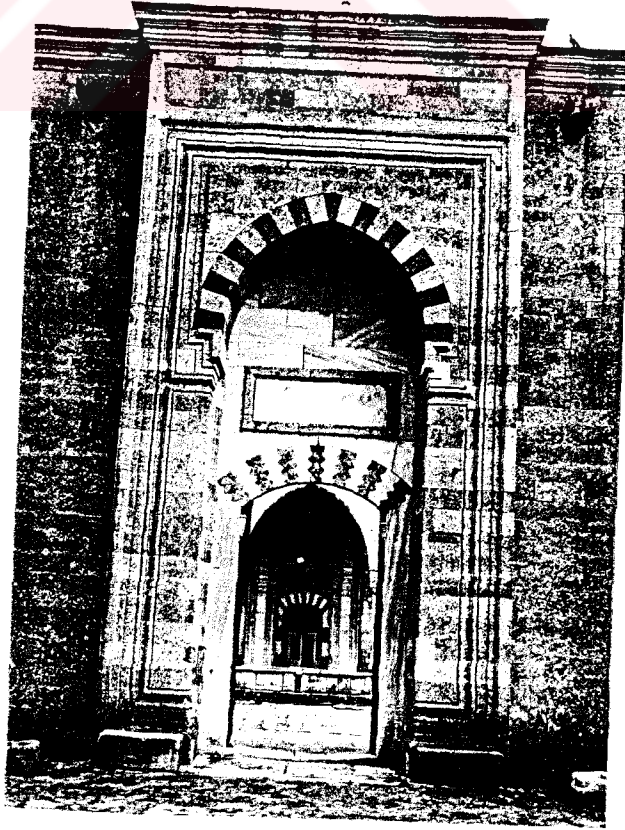

Resim 164- İstanbul Sümbül Efendi
Medresesi taçkapısı. Genel görünüş.

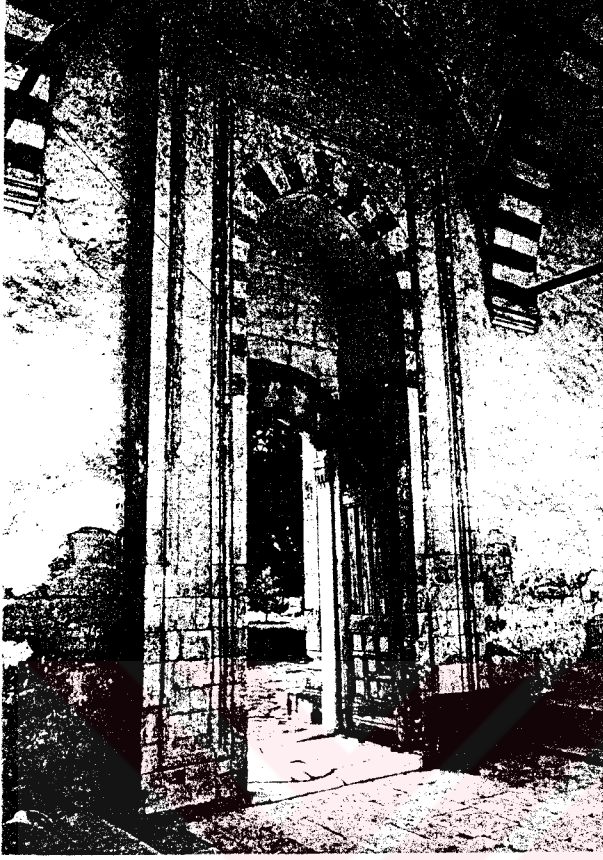

Resim 165- İstanbul Söğütözü Efendi Medresesi taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 166- Edirne II. Bayezid Camii avlu kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 167- Edirne II. Bayezid Camii avlu kuzey taçkapısı. İçten görünüş.

Resim 168- Edirne II. Bayezid Camii avlu doğu taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 169- Edirne II. Bayezid Camii avlu doğu taçkapısı. İçten grntŖ.

Resim 170- Edirne II. Bayezid Camii avlu batı taçkapısı. Genel grnŖ.

Resim 171- Edirne II. Bayezid Camii avlu batı taçkapısı. İçten görünüş.

Resim 172- Edirne II. Bayezid Camii batı tabhanesi batı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 173- Edirne II. Bayezid Camii
batı tabhanesi kuzey taçkapısı. Genel
görünüş.

Resim 174- Edirne II. Bayezid Camii
doğu tabhanesi doğu taçkapısı. Genel
görünüş.

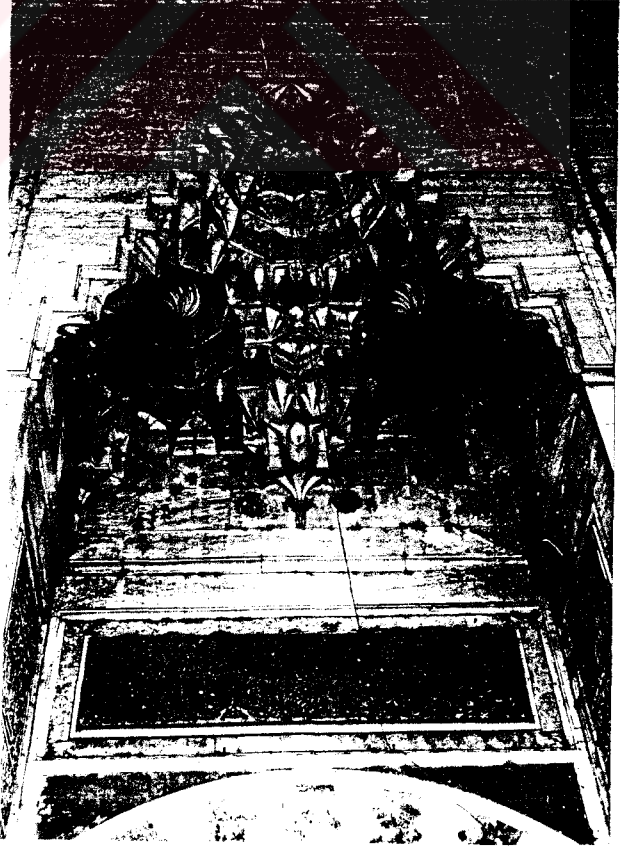
Resim 175- Edirne II. Bayezid Camii
doğu tabhanesi kuzey taçkapısı.
Genel görünüş.

Resim 176- Edirne II. Bayezid Camii
harim kuzey taçkapısı. Genel görünüş.

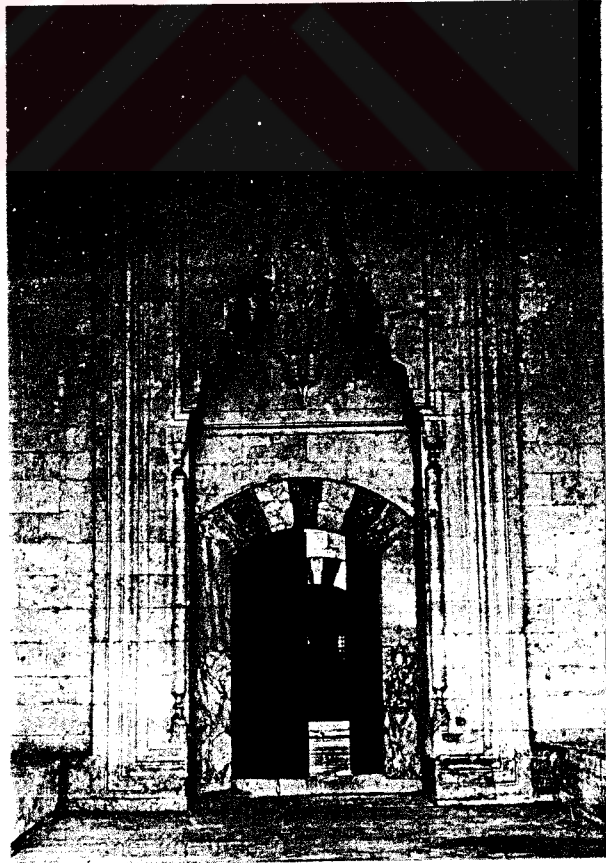
Resim 177- Edirne II. Bayezid
Camii harim kuzey taçkapısı.
Köşe sütunçesi ve mihrabiye.

Resim 178- Edirne II. Bayezid
Camii harim kuzey taçkapısı.
Ana niş kavsarası.

Resim 179- Edirne II. Bayezid Camii harim kuzey taçkapısı. İçten görünüş.

Resim 180- Edirne II. Bayezid Şifhanesi avlu taçkapısı. Genel görünüş.

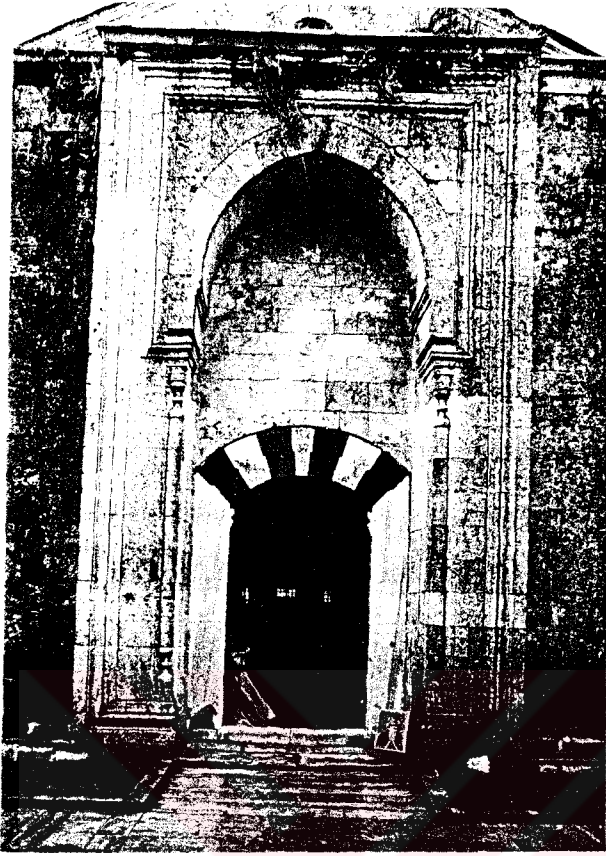

Resim 181- Edirne II. Bayezid Şifahanesi avlu taçkapsı. Ana niş kavsarası.

Resim 182- Edirne II. Bayezid Şifahanesi kapalı kısım taçkapsı. Genel görünüş.

Resim 183- Edirne II. Bayezid
Şifahanesi kapalı kısım taçkapısı.
Genel görünüş.

Resim 184- Edirne II. Bayezid
İmaret avlu doğu taçkapısı.
Genel görünüş.

Resim 185- Edirne II. Bayezid
İmaretî batı taçkapısı. Genel görünüş.

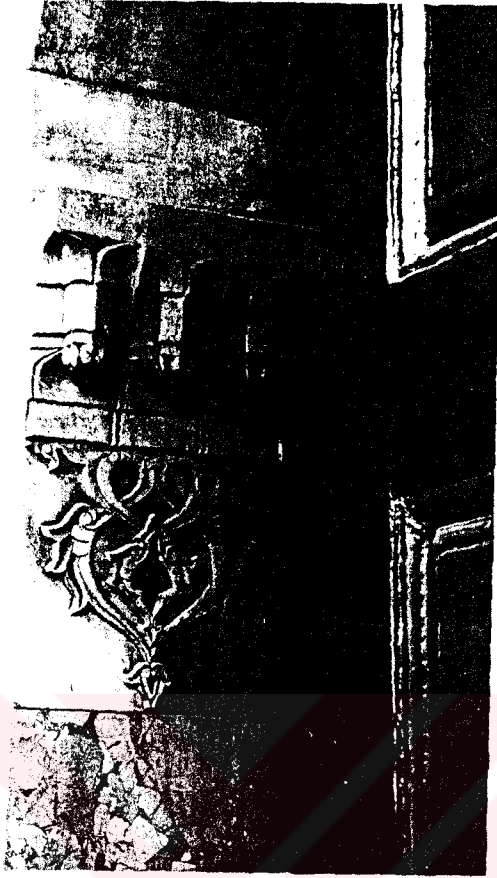
Resim 186- Malkara Gazi Ömer Bey
Camii taçkapısı. Genel görünüşü.

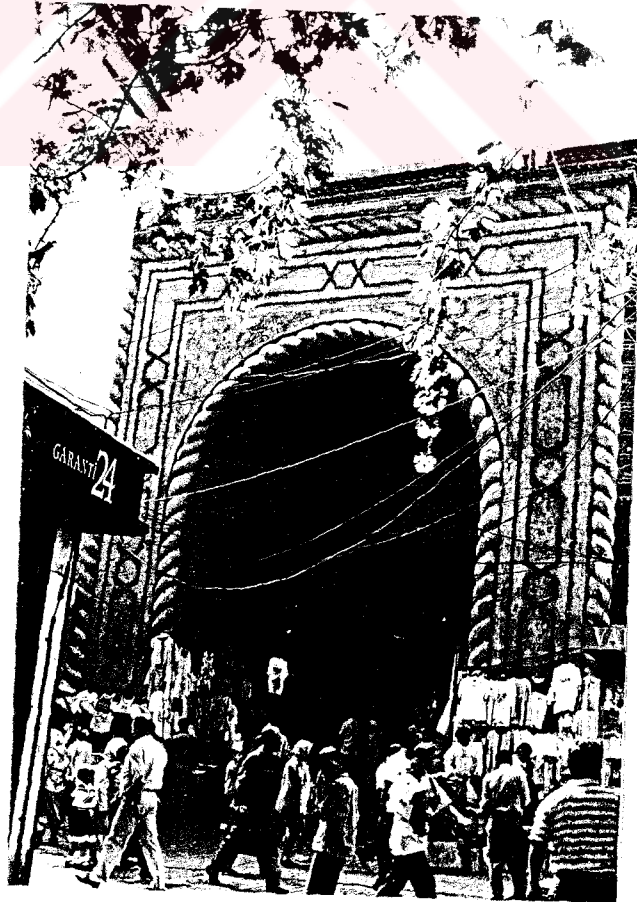
Resim 187- İstanbul Firuz Ağa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 188- İstanbul Firuz Ağa Camii taçkapısı. Ana niş kavsarası.

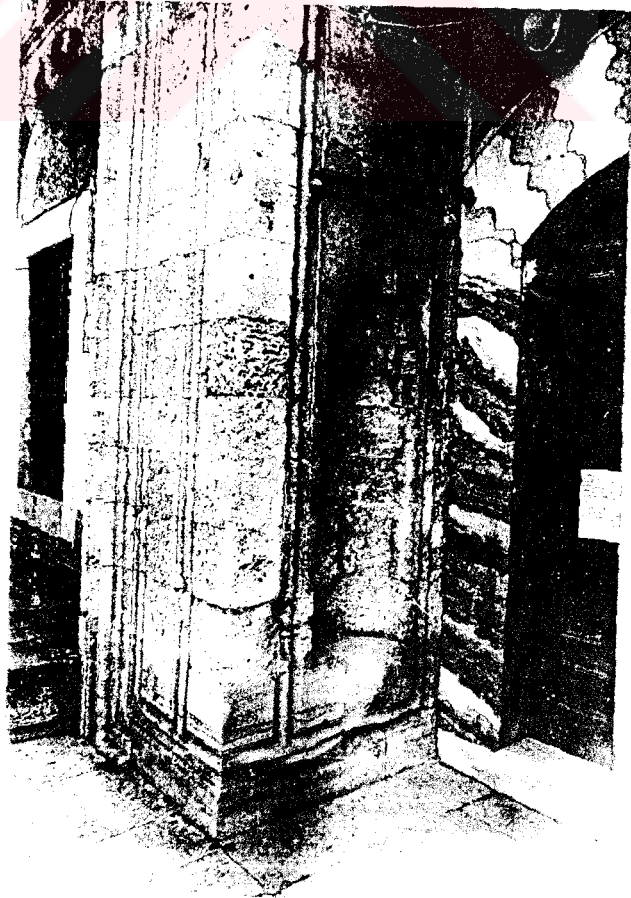
Resim 189- İstanbul Firuz Ağa Camii taçkapısı. Söve üzerindeki mukarnaslı konsol ve süsleme.

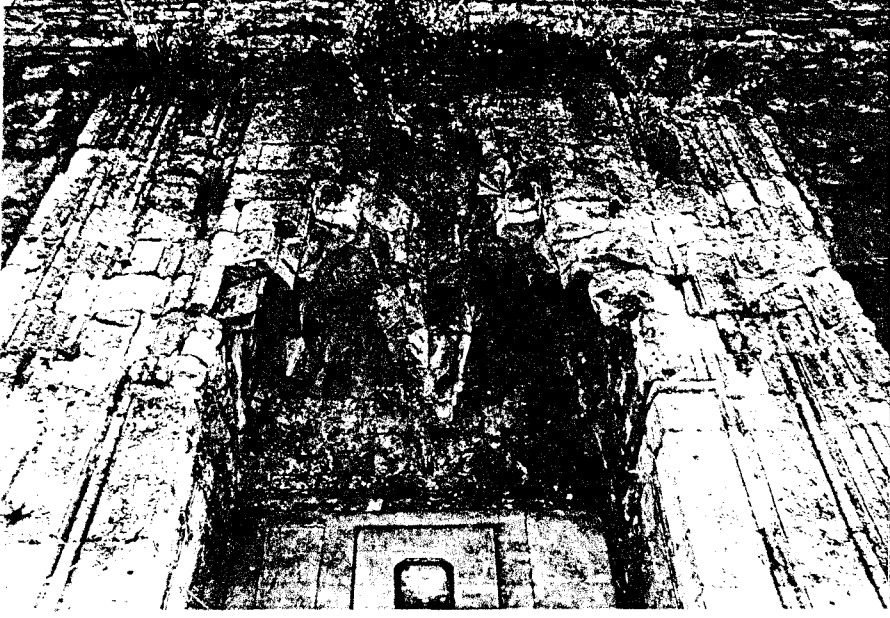
Resim 190- Bursa Koza Hanı taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 191- Edirne Süleyman Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

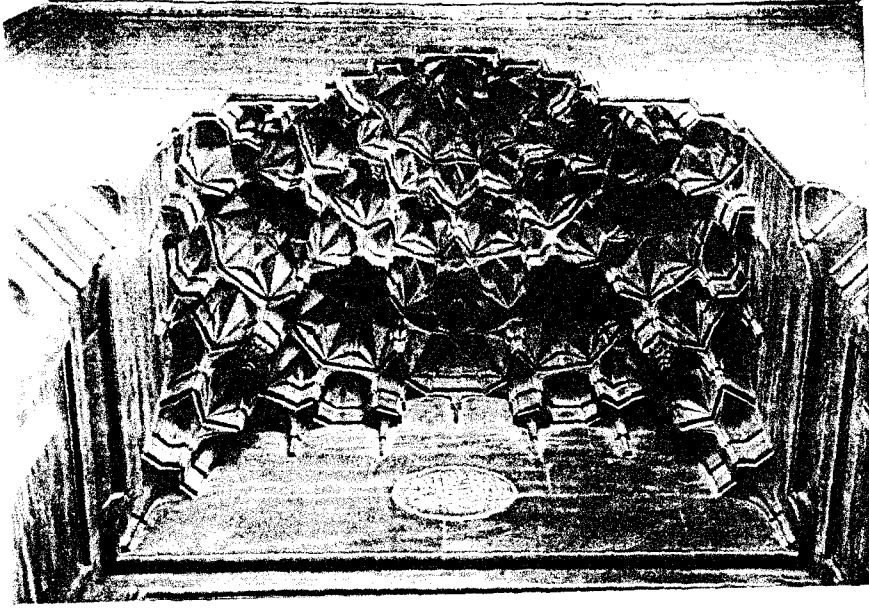
Resim 192- Edirne Süleyman Paşa Camii taçkapısı. Mihrabiye.

Resim 193- Edirne Süleyman Paşa Camii taçkapısı. Ana niş kavsarası.

Resim 194- İstanbul Atik Ali Paşa Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 195- İstanbul Atik Ali Paşa Camii taçkapısı. Ana niş kavsarası.

Resim 196- İstanbul Atik Ali Paşa Camii taçkapısı. İçten görünüş.

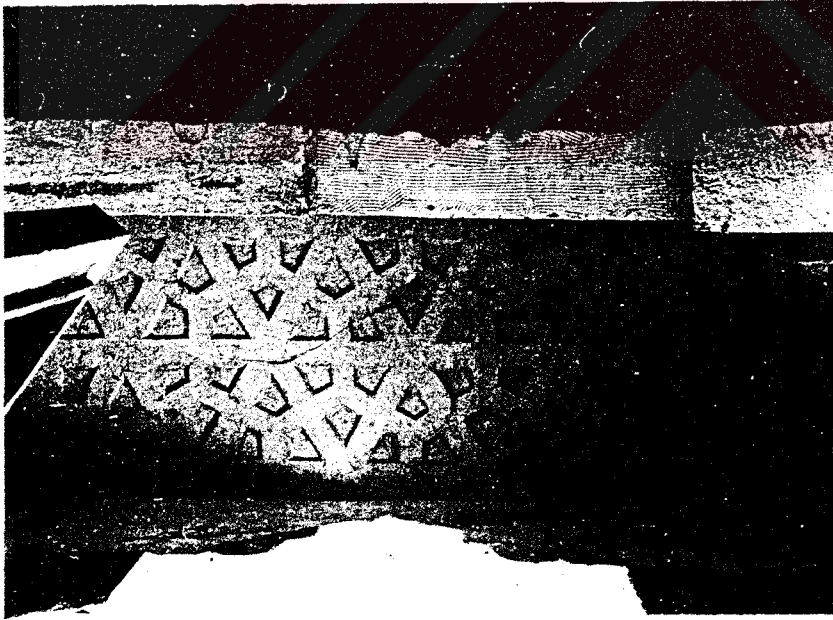
Resim 197- Bursa Şair Ahmed Paşa Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 198- İncik İmaret Camii taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 199- İncik Hüseyin Bey Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 200- İncik Hüseyin Bey Türbesi taçkapısı. Taçkapının gerisindeki bölümün tavan süslemesi.

Resim 201- Bursa Gülşah Hatun Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

Resim 202- Bursa Gülşah Hatun Türbesi taçkapısı. Genel görünüş.

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN
Soyadı: ÇAKMAK
Adı: ŞAKİR

Merkezimizce Doldurulacaktır

Kayıt No:

TEZİN ADI
Türkçe: ERKEN OSMANLI DÖNEMİ MİMARİSİNDE TAÇKAPILAR (1300-1500)

Yabancı Dil: THE PORTALS OF EARLY OTTOMAN ARCHITECTURE (1300-1500)

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans Doktora Doçentlik Tıpta Uzmanlık Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ:

Üniversite: EGE ÜNİVERSİTESİ
Fakülte:
Enstitü: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Diğer Kuruluşlar:
Tarih:

TEZ YAYINLANMIŞSA:

Yayınlayan:
Basım Yeri:
Basım Tarihi:
ISBN:

TEZ YÖNETİCİSİNİN:

Soyadı, Adı: ÜNAL, RAHMİ HÜSEYİN
Ünvanı: PROF. DR.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 215

TEZİN KONUSU (KONULARI):

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarının, biçimsel özellikleri, unsurları ve süslemeleri açısından tanıtılması.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1- Taçkapı
- 2- Kavsara
- 3- Sütunçe
- 4- Mihrabiye
- 5- Mukarnas

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız:

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: (Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız)

- 1- Portal
- 2- Portal covering
- 3- Muqarnas
- 4- Moulding
- 5- Engaged colonnette

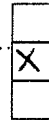
Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız:

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum.....
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir.....
- 3- Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.....

Yazarın imzası

Tarih

TÜRKÇE ABSTRAKT (en fazla 250 sözcük):
(TÜBİTAK/TURDOK'un Abstrakt Hazırlama Kılavuzunu kullanınız)

Anadolu Türk Mimarisinde, yapıların en önem verilen unsurlarından biri taçkapılardır. Taçkapılar, genellikle cepheden çıkıntılı yan kanatlara sahip, dikdörtgen prizma şekilli unsurlardır. Taçkapılarda giriş açıklığı az ya da çok derin bir niş içine yerleştirilmiş; bu niş de dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Ana niş adı verilen bu bölümü örten tonozlu veya mukarnaslı kavsara; nişin dış köşelerine yerleştirilen sütunçeler; nişin yan yüzleri üzerine inşa edilen mihrabiyeler; giriş açıklığının söve ve kemerleri ile kitabeler, taçkapıyı oluşturan başlıca öğelerdir.

Anadolu Selçuklu döneminde, anıtsal görünümleri ve zengin süslemeleriyle ana cepheye ve hatta tüm yapıya egemen unsurlar olan taçkapılar, erken Osmanlı döneminde sadeleşmiştir. Bu dönemde taçkapılara, daha çok camilerde yer verilmiştir. En görkemli ve gelişim çizgisinin en iyi şekilde takip edilebildiği taçkapılar, camilerin harim kuzey taçkapılarıdır. Camilerin yan cephelerindeki taçkapılar; avlu taçkapıları ve diğer yapı türlerine ait taçkapılar, harim kuzey taçkapılarına oranla daha küçük boyutludurlar.

Erken Osmanlı dönemi taçkapıları, ana hatlarıyla Selçuklu dönemi taçkapılarına benzemekle birlikte, boyutları, oranları ve unsurlarının biçimleri açısından önemli farklılıklara da sahiptir. Camilerde son cemaat yerlerinin önem kazanması, taçkapıların boyutlarını büyük ölçüde etkilemiştir. Taçkapı unsurlarının biçimlerinde, yeni arayışlar dikkati çekmektedir.

Erken Osmanlı dönemi taçkapılarını en önemli kılan özellikleri, boyutları ve biçimleri açısından düzenli bir gelişim çizgisi izlemeleri ve bu yönleriyle yapıların tarihlendirilmesi konusunda çeşitli veriler sunmalarıdır.

İNGİLİZCE ABSTRAKT (en fazla 250 sözcük):

Portals have been one of the most important elements in the Anatolian Turkish Architecture. Portals are of rectangular, prismatic in shape with the projecting side wings. The entrance openings is placed into a niche varies in depth; and this niche is put in a rectangular frame. The other elements of the portals are vaulted or muqarnas portal covering above the main niche; engaged collonettes placed on the outer corners of the main niche; niches on the side walls; the frame and the arch of the entrance opening and the inscriptions.

The portals that were dominant to the general look of the building with their monumental structure and the rich decoration in the Anatolian Seljukid period, became simple in the Ottoman period. In this period, portals were mostly built in mosques. The most magnificent where the line of developing are the best observed are the prayer halls's northern portals. The portals on the side façades of the mosques; courtyard portals and the portals of the other type of buildings are smaller in size and more simple than the prayer halls's northern portals.

Besides the fact that the early Ottoman portals are similar to seljukid ones in general terms, they also are of some important differences by the size, proportions and the shape of the elements. The rise in the importance of the southern portico of the courtyard effected the portals to a great degree. The new approaches in the shape of the portal elements are observed.

The most important feature of the Early Ottoman portals is that they follow a regular development is size and shape and through this feature they offer data for dating the buildings.

ÖZGEÇMİŞ

01.08.1964 tarihinde Sarayköy'de doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Sarayköy'de tamamladım. 1982-83 öğretim yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek öğrenime başladım. 1985-1986 öğretim yılında mezun oldum. 1987-1988 yılları arasında askerlik görevimi yerine getirdim. 1988 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladım.

1991 yılında "Denizli İli'ndeki Türk Anıtları (Camiler)" konulu tezle Yüksek Lisans eğitimimi tamamladım.

Eylül 1991'de "9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi"ne; Ağustos 1996'da "Uluslararası Geçmişten Günümüze Foça Sempozyumu"na ve Ağustos 1997'de "Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu"na birer bildiri ile katıldım.

1991 ve 1994 yıllarında "Balat (Milet) İlyas Bey Külliyesi"nde yapılan kazı ve temizlik çalışmalarına; 1992 ve 1993 yıllarında Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal başkanlığındaki "Burdur/Bucak İncir Hanı" kazılarına ve 1995-1998 yılları arasında, yine Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal başkanlığındaki "Beçin" kazılarına katıldım.

Yayımlarım:

- "Belenardıç (Torapan) Köyü Camii (Güney / Denizli)", **Sanat Tarihi Dergisi**, VII, İzmir, 1994, s.19-26.
- "Boğaziçi Kasabası Eski Cami (Baklan / Denizli)", **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi - 23-27 Eylül 1991 Bildiriler**, C. I, Ankara,1995, s. 529-540.
- "Eski Furunlu Köyü Hacı İbrahim Camii (Bayındır/İzmir)", **Sanat Tarihi Dergisi**, VIII, İzmir, 1996, s.11-20.
- "Foça'daki Türk Eserleri", **Geçmişten Günümüze Foça Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, Ankara, 1997, s. 47-60.
- "Selçuk Türbeleri", **Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu**, İzmir, 1998, s. 375-384.